

KUUBALAINEN KASTIKE

musiikki ja tanssi maahanmuuttajan omakuvan ainesosina

Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Kulttuuriantropologian pro gradu
Syyskuu 2002

Tuija Veintie

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Tuija Veintie	
Työn nimi Kuubalainen kastike. Musiikki ja tanssi maahanmuuttajan omakuvan aineksina.	
Oppiaine Kulttuuriantropologia	Työn laji Pro gradu
Aika Syyskuussa 2002	Sivumäärä 148s. + 3 liitettä
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmassa tarkastellaan musiikin ja tanssin merkityksiä kuubalaisille Barcelonassa ja Helsingissä asuville maahanmuuttajille. Työssä pohditaan toisaalta missä määrin kuubalaiset maahanmuuttajat kokevat musiikin ja tanssin yleisesti kuubalaisuutta edustaviksi määreiksi ja toisaalta kuinka tärkeänä he henkilökohtaisella tasolla pitävät synnyinmaansa musiikki- ja tanssikulttuuria. Tutkielman pääasiallisen aineiston muodostavat 20 kuubalaisen maahanmuuttajan haastattelut, jotka on tehty teemahaastatteluina Barcelonassa ja Helsingissä vuosien 1998-1999 aikana.</p> <p>Teoreettisena selkärankana tutkielmassa on käytetty symbolisen antropologian oppi-isän Clifford Geertzin näkemystä kulttuurista merkitysten verkostona, jota kukin ihminen itse ympärilleen kutoo. Keskeisinä teoreettisina suuntaviivoina työssä näkyvät myös Benedict Andersenin kuvitteellisen yhteisöllisyyden idea ja Stuart Hallin ajatukset identiteetin prosessiluonteisuudesta, identifikaatioista sekä merkityksiä tuottavasta kansallisesta kulttuurista identiteettien rakentajana. Metodisesti työssä nojaututaan tulkitsevan antropologian traditioihin ja pyritään ns. tiheään kuvaukseen (thick description).</p> <p>Kuubalainen musiikki ja tanssi kietoutuvat monella tapaa niihin kansallisiin kertomuksiin, joiden kautta haastatellut maahanmuuttajat identifioituvat kuubalaisuuteen. Musiikki ja tanssi nivoutuvat Kuuban historiaan ja niille rakentuu selkeä rooli myös Kuuban kansan ja sen erityislaatuisuuden symboleina. Kaikki haastatellut tunnistavat kuubalaisen musiikin ja tanssin yleisellä tasolla kuubalaisuuden symboleina. Henkilökohtaisella tasolla musiikilla ja tanssilla on haastatelluille joko 1) hyvin suuri merkitys 2) maastamuuton jälkeen suureksi kasvanut merkitys tai 3) ei merkitystä. Musiikkiin ja tanssiin liittyvät henkilökohtaiset merkitykset kiinnittyvät erityisesti nostalgian tuntemuksiin, ajatukseen kuubalaisten synnynnäisestä rytmitajusta sekä ryhmän yhteenkuuluvuuden tunteeseen tai toisaalta ryhmästä erottautumiseen.</p> <p>Haastatellut itse käyttävät juurien käsitettä. Juuret voisi määritellä kuvitteellisiksi kiinnikkeiksi, jotka sitovat ihmistä tiettyihin merkitysrakennelmiin häntä ympäröivässä merkitysten verkostossa. Haastateltujen kuubalaiset juuret ovat siten niitä merkityksiä, joiden kautta he yksilöinä identifioituvat kuubalaisuuteen. Kulttuuriset ja historialliset juuret sekä sukujuuret kietoutuvat toisiinsa merkitysten verkostossa ja monin paikoin liittyvät mm. musiikin ja tanssin lukuisiin merkityksiin. Musiikin ja tanssin keskeinen asema kuubalaisuudeksi kutsutussa merkitysten verkostossa vahvistaa käsitystä siitä, että musiikkiin ja tanssiin sisältyviä merkityksiä tarkastelemalla voidaan päästä lähelle kuubalaisessa kulttuurissa hyvinkin keskeisiä merkitysrakenteita.</p>	
Asiasanat: Kuuba, maahanmuuttaja, symbolinen antropologia, identifikaatio, merkitys, musiikki, tanssi	
Säilytyspaikka: Historian ja etnologian laitos, etnologian osasto	
Muita tietoja	

JOHDANTO	1
TEORIA JA METODIIKKA	5
MITÄ MERKITSEE MERKITSEMINEN – KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	5
<i>Kulttuuri merkitysten verkostona</i>	5
<i>Kuubalaisuus identifikaationa</i>	7
TULKITSEVAA ANTROPOLOGIAA	11
KUUBA	14
HISTORIA	14
<i>Etniset ryhmät</i>	14
<i>Espanjan siirtomaavallasta kohti itsenäisyyttä</i>	16
<i>Yhdysvaltojen vaikutus</i>	18
<i>Vallankumouksen voitto</i>	20
KUUBALAISEN MUSIIKIN JA TANSSIN VAIHEITA	24
<i>Valkoiset ja mustat traditiot</i>	25
<i>Rumba ja son</i>	26
<i>Kuubalaisen musiikin ja tanssin maailmanvalloitus</i>	29
AINEISTO	31
INFORMANTTIEN ESITTELY	34
<i>Barcelona</i>	34
<i>Helsinki</i>	37
AINEISTON KÄSITTELY JA ANALYSOINTI	39
MILLAISIA OVAT KUUBALAISET?	42
CUBANO TÍPICO – TYYPILLINEN KUUBALAINEN	44
AIKAKÄSITYS	53
ARVOT	56
IHMISORIENTOITUNEISUUS JA POLYKRONISUUS	62
MUSIIKKI JA TANSSI KUUBALAIKUUDEN SYMBOLEINA	64
KUUBAN VIRALLINEN IMAGO	67
ULKOMAILLA TUNNISTETTU KUUBALAIKUUS	71
HENKILÖKOHTAINEN SUHDE MUSIIKKIIN JA TANSSIIN	75
JAKO KOLMEEN	76
<i>Kuubalainen musiikki ja tanssi luonnollisena osana elämää</i>	76
<i>Täysmuutos rokkarista salsaajaksi</i>	92
<i>Ei suuria tunteita kuubalaista musiikkia ja tanssia kohtaan</i>	93
NOSTALGIAA - TOTTAKAI	99
RYTMI VERESSÄ	110
RYHMÄÄN LIITTYMISEN JA EROTTAUTUMISEN KEINO	116
LAS RAÍCES - JUURET	123
KIETOUTUVAT JUURET	126
MERKITYKSIÄ JA AVOIMIA KYSYMYKSIÄ	133
MUSIIKKI JA TANSSI YLEENSÄ KUUBALAIKUUTEEN LIITTYEN	134
MUSIIKIN JA TANSSIN HENKILÖKOHTAISET MERKITYKSET	136
KUUBALAIKUUDEN JUURILLA	139
LOPPUTULOSTEN MAISTELUA	141
LÄHTEET	143
PAINAMATTOMAT	143
<i>Haastattelut</i>	143
<i>Verkkolähteet</i>	143
<i>Muut painamattomat</i>	144
PAINETUT	144
<i>Kirjallisuus</i>	144
<i>Lehtiartikkelit</i>	147

JOHDANTO

Salsa on espanjaa ja merkitsee kastiketta. Salsa on myös alkujaan Yhdysvalloissa 1970-luvulla käyttöön otettu kuubalaisperäiseen tanssimusiikkiin viittaava nimike. Salsan nimellä tuo kuubalaiseen soniksi kutsuttuun tyyliin pohjautuva musiikki ja tanssi levisi Yhdysvalloista myös Eurooppaan. Suomessa kuubalaista musiikkia on esitetty jo 1930-luvulta alkaen ja salsa tuli tunnetuksi 1970-80-lukujen taitteessa Helsingissä Hotelli Hesperian talvikarnevaalien ja suomalaisten yhtyeiden (mm. Jyväskylässä 1981 perustetun Salsamanian) myötä. 1980-luvun lopulla Suomessakin elokuvateatterilevitykseen ilmestynyt New Yorkin puertoricolaisten tanssin täyttämästä elämästä kertova Salsa-elokuva teki osaltaan salsan nimeä tunnetuksi eri puolilla maailmaa. Suomessa Helsingin kaupunginteatterin Mambo Kings musikaali vuonna 1995 oli merkittävä virstanpylväs salsalle. Tärkeä suomalainen jazz- ja salsa-tapahtuma on ollut Jyväskylä Summer Jazz, joka vuodesta 1996 alkaen on järjestetty vuosittain teemalla Latin jazz & Salsa.

Itse tutustuin ja ihastuin karibialaisiin rytmeihin ensimmäistä kertaa viettäessäni au-pair-vuotta Sveitsissä 1990-luvun alussa. Mitään erityisen suurta innostusta salsaa kohtaan en Geneven seutuvilla tuolloin havainnut, mutta joissakin yökerhoissa soitettiin myös karibialais- ja brasilialais-vaikutteista musiikkia. Espanjalainen ystävä, joka laihoin tuloksin yritti opettaa minulle ”lattaritanssia”, kertoi salsan ja muiden Karibian ja Latinalaisen Amerikan tanssirytmien olevan todella suosittuja diskoissa hänen kotiseuduillaan eteläisessä Espanjassa. Itse pääsin todistamaan salsan suosiota Espanjassa vaihto-opiskelijana Barcelonassa keväällä 1999. Kaupungissa oli lukuisia pelkästään karibialaisiin rytmeihin erikoistuneita yökerhoja ja baareja, minkä lisäksi todella monissa paikoissa soitettiin karibialaisrytmeillä sävytettyä diskomusiikkia. Ainakaan Keski-Suomessa minkäänlaisesta salsavillityksestä ei omien havaintojeni mukaan ollut tietoa ennen 1990-luvun puoltaväliä. Pääkaupunkiseudulla salsa soi tanssi-paikoissa ja tanssikouluissa taatusti jo paljon aikaisemminkin, mutta keskisen Suomen näkökulmasta katsottuna varsinaisesta suurista yleisöjä tavoittaneesta salsabuumista voi mielestäni puhua vasta vuosituhannen loppua kohden tultaessa.

Musiikki oli yksi tekijä, joka lisäsi Latinalaista Amerikkaa ja vallankin Karibian aluetta kohtaan tunteita kiinnostusta. Aloin yliopistossa opiskelemaan espanjan kieltä. Mielessäni kajasteli ajatus vaihto-opiskelusta Kuubassa tai jossain Latinalaisen Amerikan maassa. Yliopistolla ei kuitenkaan ollut vaihtosopimuksia Latinalaisen Amerikan suunnalle. Päädyin lopulta vaihto-opiskelijaksi Barcelonaan, Espanjaan. Halusin saada pro-gradu-tutkielmani alulle vaihto-opiskelija-aikana. Latinalaisen Amerikan ja Kuuban lisäksi olin kiinnostunut mm. maahanmuuttajuuteen ja identiteettiin liittyvistä kysymyksistä. Nämä seikat mielessäni ajattelin, että vertailunäkökulman kannalta olisi mielenkiintoista haastatella espanjaa äidinkielenään puhuvia maahanmuuttajia Espanjassa ja Suomessa. Enää en edes muista mitä kautta sain sen käsityksen, että kuubalaisia olisi Suomessa kohtuullisen paljon muista Latinalaisen-Amerikan maista tulleisiin maahanmuuttajiin verrattuna. Puhtaana oletuksena arvelin löytäväni kuubalaisia maahanmuuttajia myös Espanjasta. Kun olin näin jo liittänyt yhteen maahanmuuttajuuden, identiteetin, Barcelonan, Suomen ja Kuuban, lisäsin sekalaiseen soppaan vielä kaksi kiinnostuksen kohdetta: musiikin ja tanssin.

Tämän prosessin myötä tutkimukseni kohteeksi muotoutui Barcelonassa ja Helsingissä asuvien kuubalaissyntyisten maahanmuuttajien suhde kuubalaiseen musiikki- ja tanssikkulttuuriin. Tutkimuksessani halusin selvittää kuinka kuubalaiset maahanmuuttajat itse kokevat kuubalaisen musiikin ja tanssin, minkä arvot he näille antavat ja miten merkittävänä ne heidän omassa elämässään esiintyvät. Onko stereotyyppinen käsitys kuubalaisista iloisina, musikaalisina, notkealanteisina salsaajina vain eräänlainen myytti vai onko musiikilla ja tanssilla todella jotenkin erityinen asema kuubalaisten sydämissä? Määrittelevätkö kuubalaiset itse itseään suhteessa kuubalaiseen musiikkiin ja tanssiin? Koska tutkimuksen kohteena eivät ole Kuubassa elävät kuubalaiset, vaan Euroopassa jo useita vuosia asuneet kuubalaissyntyiset maahanmuuttajat, tulee ongelmanasetteluun mukaan myös kysymys siitä, kuinka maahanmuuttajuus vaikuttaa ihmisen suhtautumiseen oman synnyinmaansa kulttuuria kohtaan.

Tutkimuskirjallisuutta etsiessäni yllätyin maahanmuuttajatutkimuksen vähäisyydestä. Suomessa löysin kyllä varsin vaivattomasti suuren joukon tutkimuksia, joissa käsiteltiin suomalaisten siirtolaisuutta Yhdysvaltoihin, Kanadaan, Australiaan, Saksaan tai Ruotsiin. Sen sijaan Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien elämää käsitteleviä tutkimuksia löytyi paljon vähemmän. Tilanne oli vastaava Espanjassakin. Maahanmuuttajat ovat sekä Suomessa että Espanjassa usein pelkkiä numeroita tilastoissa virallisten selontekojen sivuilla. Miksi olemme niin kovin kiinnostuneita siitä, kuinka oman maamme kansalaiset elävät ulkomailla, mutta

emme niinkään siitä, kuinka ulkomailta saapuneet elävät meidän keskuudessamme? Maahanmuuttajat ovat kasvava ryhmä yhteiskunnassamme. Suomessa ulkomaisten kansalaisten määrä kasvoi 1980-luvulla vielä hitaasti, mutta 1990-luvun alussa kasvu kiihtyi huomattavasti.¹ Mielestäni monipuoliselle maahanmuuttajatutkimukselle on siis selvästi tarvetta. Pro-gradu-tasoisia opinnäytetöitä maahanmuuttajiin liittyvistä kysymyksistä onkin viime vuosina tehty jo selvästi enemmän. Musiikkitieteen ja musiikkiterapian alalla on ainakin Jyväskylän yliopistossa tehty myös pro-graduja, joissa yhdistyy maahanmuuttajuus ja musiikin merkitykset.² Sen sijaan kulttuuriantropologian näkökulmasta on maahanmuuttajiin kohdistuvaa tutkimusta tehty kovin vähän. Kohderyhmänä suomalaisessa maahanmuuttajatutkimuksessa ovat useinmiten olleet Suomen lähialueilta tulleet maahanmuuttajat (Venäjä, Viro) ja paluumuuttajat (inkerinsuomalaiset). Kuubalaisia tai muita Karibian ja Latinalaisen Amerikan alueelta tulleita maahanmuuttajia koskevia tutkimuksia on vaikea löytää. Suomen ja Latinalaisen Amerikan välisiä suhteita esittelevässä Kahvi, pahvi ja tango –teoksessa (Pakkasvirta ja Aronen 1998) käsitellään yhden luvun verran latinalaisamerikkalaisten kokemuksia Suomessa.

Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista venäläiset muodostavat selvästi suurimman ryhmän ja virolaiset tulevat hyvänä kakkosena. Muita suuria kansalaisuusryhmiä Suomessa ovat ruotsalaiset, somalialaiset ja irakilaiset. Tilastotietojen mukaan vuonna 2000 Suomessa asuvista ulkomaan kansalaisista noin 20500 oli venäläisiä ja 10800 virolaisia, lähes 7900 ruotsalaisia, noin 4200 somalialaisia ja 3100 irakilaisia. Latinalaisen Amerikan kansalaisia on Suomessa kaiken kaikkiaan varsin vähän. Siinä missä pohjois-amerikkalaisia (Yhdysvaltain ja Kanadan kansalaisia) oli Suomessa vuonna 2000 noin 2600, oli kansalaisuutensa puolesta etelä-amerikkalaisiksi määriteltyjä (tilastoissa niin etelä- ja keski-amerikkalaiset kuin karibialaisetkin lasketaan etelä-amerikkalaisiin) vain vähän yli tuhat henkeä. Kaikista Latinalaisen Amerikan kansalaisista suurimman ryhmän muodostivat brasilialaiset (187 vuonna 2000) ja toiseksi suurimman kuubalaiset (123). Muita tilastoissa näkyviä Latinalaisen Amerikan kansalaisia Suomessa ovat perulaiset, chileläiset ja meksikolaiset. Kuubalaiset, kuten muutkin maahanmuuttajat, ovat Suomessa selkeästi keskittyneet Uudellemaalle.³

¹ Tilastokeskuksen mukaan Suomen väestöstä ulkomaisten kansalaisia oli 21174 vuonna 1989, 26255 vuonna 1990 ja 37579 vuonna 1991. 1990-luvun muiden vuosien tiedot puuttuvat, mutta vuonna 2000 ulkomaisten kansalaisia oli Suomessa 91074. (StatFin, http://statfin.stat.fi/Statweb/index_NL.stm.)

² esim. Sanna Reetta Lehto, Pietarista Jyväskylään musiikkitunneille: tapaustutkimus maahanmuuttajanuoren suhteesta musiikkiin ja musiikin opetukseen Suomessa.

³ Suomea koskevat tilastotiedot Tilastokeskuksen StatFin-tilastopalvelusta, http://statfin.stat.fi/Statweb/index_NL.stm.

Espanjan ulkomaalaisväestöstä tehdyissä tilastoissa lukemat ovat toista luokkaa kuin Suomessa. Kun Suomessa vuonna 2000 ulkomaiden kansalaisia oli yhteensä hieman yli 91 000, oli Espanjassa vuonna 1999 vastaava luku reilut 800 000. Espanja on toki Suomea monin verroin väkirikkaampi, mutta myös maiden kokonaisväkilukuihin suhteutettuna on ulkomaiden kansalaisten osuus Suomessa pienempi kuin Espanjassa. Latinalaisen Amerikan kansalaisten osuus on Espanjassa huomattava verrattuna Suomeen. Espanjassa asuvien ulkomaiden kansalaisten listalla kuubalaiset olivat 11. sijalla vuonna 1999. Latinalaisen Amerikan ja Karibian maiden kansalaisista ainoastaan perulaisia ja dominikaaneja oli Espanjassa enemmän kuin kuubalaisia, joita vuonna 1999 oli koko maassa yhteensä noin 16500. Eniten Kuuban kansalaisia oli Espanjan suurimmissa kaupungeissa, Madridissa (n. 3400) ja Barcelonassa (hieman yli 2000).⁴

Kansalaisuuden perusteella tehdyt tilastot eivät kerro koko totuutta ulkomaalaisperäisestä väestöstä. Espanjan osalta en valitettavasti löytänyt tilastoa, jossa väestö olisi luokiteltu syntymävaltion mukaan, mutta Suomesta tällaisetkin tilastotiedot on saatavilla. Jos katsotaan syntymävaltion mukaisia tilastoja Suomen väestöstä, poikkeavat lukemat huomattavasti kansalaisuuden mukaisista. Esim. Ruotsin kansalaisia Suomessa asui vuonna 2000 n. 7900, mutta Ruotsissa syntyneitä yli 28000. Latinalaisen Amerikan kansalaisia Suomessa oli hieman yli tuhat, mutta Latinalaisen Amerikan valtioissa syntyneitä runsas 2000. Kuuban kansalaisten (123) ja Kuubassa syntyneiden (149) välisissä luvuissa ei ole erityisen suurta eroa. Sen sijaan esimerkiksi Argentiinan kansalaisia Suomessa oli vain 55, mutta Argentiinassa syntyneitä 157 ja Chilen kansalaisia 108, mutta Chilessä syntyneitä 218. Kaikkein suurin ero on Kolumbian kohdalla: 78 Kolumbian kansalaista, 418 Kolumbiassa syntynyttä. Ikäjakauman perusteella tehty taulukko on paljastava: Kolumbiassa syntyneistä 278, eli reilusti yli puolet sijoittuu 0-14-vuotiaiden ryhmään. Maahanmuuttajat eivät ole ainoa ulkomaalaisperäinen väestöryhmä Suomessa, vaan mm. kansainvälinen adoptio lisää osaltaan ulkomailla syntyneiden suomalaisten määrää.

---

⁴ Espanjaa koskevat tilastotiedot Espanjan Työ- ja sosiaaliministeriön verkkopalvelun Anuario de migraciones 2000, <http://www.mtas.es/migraciones/anumigra/>.

TEORIA JA METODIIKKA

Mitä merkitsee merkitseminen – keskeisiä käsitteitä

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan toisaalta missä määrin kuubalaiset maahanmuuttajat kokevat musiikin ja tanssin yleisesti kuubalaisuutta edustaviksi määreiksi ja toisaalta kuinka tärkeänä he henkilökohtaisella tasolla pitävät synnyinmaansa musiikki- ja tanssikulttuuria. Eli mitä kuubalainen musiikki ja tanssi merkitsevät kuubalaiselle maahanmuuttajalle. Aluksi on syytä määritellä joitakin tämän tutkimuksen keskeisiä käsitteitä. Musiikista, samoin kuin tanssista, on esitetty monia määritelmiä. On kuitenkin vaikeaa löytää sellaista määritelmää, joka pitäisi sisällään kaikki maailman eri kolkilta löytyvät musiikillisen tai tanssillisen ilmaisun muodot. Tämän tutkimuksen ongelman kannalta ei edes ole olennaista yrittää määritellä mitä musiikilla ja tanssilla yleisesti tarkoitetaan, tai edes mitä tarkoitetaan kuubalaisella musiikilla ja tanssilla. Kuuban historiaa käsittelevässä luvussa pyrin antamaan yleiskuvan kuubalaisesta musiikki- ja tanssikulttuurista, mutta en esimerkiksi ole etsinyt haastattelemieni kuubalaisten maahanmuuttajien musiikki- ja tanssiluokitusta. Musiikin ja tanssin määrittelyn sijaan mielestäni on olennaista määritellä kuinka tässä tutkimuksessa ymmärretään kulttuuri, merkitys ja kuubalaisuus.

Kulttuuri merkitysten verkostona

Kulttuuria on ihmistieteiden eri aloilla ja eri aikakausina määritelty hyvin monenlaisista lähtökohdista. Kulttuurikäsitteen määritelmät voi karkeasti jakaa totalistisiin eli behavioristisiin (kulttuuri käyttäytymisenä tai käyttäytymisrakenteina) ja toisaalta mentalistisiin eli ideationaalisiin (kulttuuri tietona, ajatus- ja käsitejärjestelminä, kognitiivisina rakenteina) määritelmiin. Ensinnä mainitun kaltainen kulttuurin määrittelyn tapa on 1950-luvun lopulta alkaen pitkälti korvautunut erilaisilla jälkimmäisen tyyppisillä määritelmillä kulttuurista. (D'Andrade 1984, 88-89; Manninen 1994, 31, 40.)

Clifford Geertz on symbolisen antropologian paradigman merkittävimpiä oppi-isiä. Hän ymmärtää kulttuurin ihmistä ympäröivänä merkitysten verkostona, jonka ihminen itse on ympä-

rilleen kutonut. Merkitysverkoston muodostavat Geertzin mukaan erilaiset symboliset järjestelmät, jotka antavat meille tietynlaiset käyttäytymis- ja toimintaohjeet, joiden mukaan tulkitsemme ympäröivää maailmaa ja sen tapahtumia ja pystymme toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla. (Geertz 1973, 5, 44-46, 50.) Roy D'Andraden mukaan kulttuurisilla merkitysjärjestelmillä on neljä pääasiallista toimintatapaa: 1) maailman representoiminen 2) kulttuuristen ilmiöiden luominen 3) ihmisen toiminnan ohjaaminen ja 4) tiettyjen tunteiden herättäminen ihmisessä. Hänen mukaansa representationaalinen, konstrukttiivinen, direktiivinen ja evokatiivinen funktio ovat läsnä kaikissa kulttuurisissa merkitysjärjestelmissä, mutta kunkin funktion merkittävyys vaihtelee eri järjestelmien välillä. (D'Andrade 1984, 96.)

Mikko Lehtonen puhuu kulttuurista merkityskarttoina. Ihminen ei synny kulttuuriseen tyhjiöön, vaan keskelle merkitysten muodostelmia. Enkulturaation, yhteisöön kasvamisen myötä ihminen oppii sen kulttuurin merkityskartat, johon hän on sattunut syntymään. Näiden karttojen avulla hän suunnistaa maailmassa, elää, toimii ja tuntee kulttuurin tarjoamien ohjenuorien opastuksella. Toisin sanoen olemme suurelta osin kulttuurin sisältämien merkitysten tuottamia. Toisaalta myös itse jatkuvasti toimimme uusien merkitysten tuottajina ja vanhojen muovaajina. Kulttuuri tuottaa ja muovaa meitä samalla kun me tuotamme ja muovaamme kulttuuria. (Geertz 1973, 45; Lehtonen 1996, 17-18.) ”Merkitykset eivät *ole*, vaan ne pikemminkin *tulevat*” (Lehtonen 1996, 26). Merkitykset eivät ole valmiita tuotteita, vaan ne muuttavat jatkuvasti muotoaan, ovat keskeytymättömässä tuotantoprosessissa. (Lehtonen 1996, 212.)

Lehtonen ottaa esille myös kysymyksen siitä keiden merkityskarttojen mukaan tietty kulttuuri määrittyy. Kaikilla ihmisillä ei ole yhtäläistä pääsyä merkitysten maailmaan, eikä eri asemassa olevien ihmisten merkityskartoilla ole kulttuureissa samanlaista painoarvoa. Usein yhteisössä hallitsevassa asemassa olevien ryhmien näkökulmia ilmentävät merkityskartat tulevat koko yhteisössä vallitsevaksi tavaksi hahmottaa ja punnita todellisuutta. Vallitsevat merkitykset saattavat vaientaa pitkiksi ajoiksi kokonaisia ihmisryhmiä, jotka ajattelevat toisin, mutta eivät voi ilmaista kokemuksiaan ja näkemyksiään. Syynä tiettyjen ihmisryhmien jäämiseen ulos kulttuuristen merkityskarttojen muokkaamisprosessista voi olla tarvittavien taitojen ja tietojen puute (esim. luku- ja kirjoitustaidottomuus) tai negatiivisesti arvottu marginaalinen asema yhteiskunnassa (esim. homot). Jatkuvasti kuitenkin muovautuu uusia merkityksiä, jotka haastavat vallitsevia merkityksiä asettuen näille vaihtoehdoiksi tai vastakohtiksi. (Lehtonen 1996, 24-25.)

Kulttuurin käsittäminen merkitysten verkostona ei tarkoita sitä, että kulttuuri olisi olemassa ainoastaan ihmisen pään sisällä sijaitsevana symbolijärjestelminä. Merkityksillä on materiaallinen ja sosiaalinen perustansa, ne saavat konkreettiset hahmonsensa erilaisten instituutioiden, sosiaalisten suhteiden, uskomusjärjestelmien, tapojen, tottumusten, toiminnan, materiaallisen maailman esineiden käyttötapojen sekä kerrottujen kertomusten muodossa. (Geertz 1973, 10, 17; Lehtonen 1996, 17; Sintonen 1999, 43-45.) Symbolisen antropologian kulttuurikäsitteessä kulttuuria ei nähdä instituutioina, toimintoina ja kertomuksina. Kulttuurin ei myöskään ajatella muodostuvan tiedosta joka ihmisillä on instituutioista, toiminnoista ja kertomuksista. Sen sijaan kulttuuri käsitetään niiksi sosiaalisten prosessien kautta muotoutuviksi merkityksiksi, joita instituutioihin, toimintoihin ja kertomuksiin sisältyy. Merkitykset muuttuvat, merkityksistä muotoutuvat symboliset järjestelmät muuttuvat, symbolisista järjestelmistä muotoutuvat merkitysten verkostot (joita kulttuureiksi kutsutaan) muuttuvat. Kulttuuri on sosiaalisesti konstruoituva prosessi, jota voimme tarkastella tutkimalla niitä merkityksiä, joita ihmiset erilaisten materiaallisten ja sosiaalisten ilmiöiden ja tuotteiden kautta tuottavat.

Kuubalaisuus identifikaationa

Ihmisellä on koko joukko mahdollisuuksia määritellä itsensä, muodostaa käsitys siitä kuka on. Hän voi määritellä itsensä tietyn ammattiryhmän edustajana, vanhempiansa jälkeläisenä, jälkeläistensä vanhempana, jonkin harrastajaryhmän jäsenenä, tietyn sukupuolen edustajana, jonkin maantieteellisen alueen asukkaana, perheensä jäsenenä, työyhteisönsä osana – listaa voisi jatkaa kai loputtomiin. Kaikki määreet, joiden kautta ihminen muodostaa käsityksen itsestään yhdessä muodostavat ihmisen yksilöllisen identiteetin. Identiteetillä ei tarkoiteta kuitenkaan mitään pysyvää, yhtenäistä kokonaisuutta. Kuubalaissyntyinen, lapsena Yhdysvaltoihin muuttanut Flavio Risech vertaa identiteettiä vaatekaappiin: kaapin koko sisältö vastaa henkilön identiteetin osa-alueita, mutta kukaan ei koskaan pukeudu kaikkiin asusteisiinsa samalla kertaa, vaan valitsee tilanteen mukaan mitä osia identiteetistään hän kulloinkin tuo esille ja mitkä puolestaan jättää vaatekaappiin piiloon (Risech 1995, 57-58). Stuart Hall (1999, 23) puolestaan kutsuu identiteettiä ”liikkuvaksi juhlaaksi”, joka ”muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla meitä representoidaan tai puhutellaan meitä ympäröivissä kulttuurisissa järjestelmissä.”

Eri aikoina ja eri tilanteissa ihminen määrittelee itsensä eri kriteereiden perusteella, ottaa itselleen eri identiteettejä. Nämä osin ristiriitaiset ja eri suuntiin tempoilevat identiteetit eivät

ryhmyt yhtenäiseksi kokonaisuudeksi minkään eheän sisäisen ytimen, jonkinlaisen todellisen ”minän” ympärille. Hall väittääkin, että mikäli ihmisellä on tunne yhtenäisestä kohdusta hautaan samana pysyvistä identiteetistä, se ei voi olla kuin kuvitelma, ihmisen itsensä rakentama lohduttava ”minäkertomus” omasta itsestään. (Hall, Stuart 1999, 23.) Identiteetti muotoutuu ja muokkautuu aikaa myöten tiedostamattomissa prosesseissa. Prosessiluontoisuudessaan identiteetti ei koskaan ole valmis tai täydellinen, vaan muodostuu ja muuttuu koko ajan. Kuten Risechin vertauksen vaatekaappi, jonka sisältö jatkuvasti muuttuu: uusia vaatekappaleita hankitaan ja saadaan, vanhat kuluvat ja muotoutuvat käyttäjänsä mukaan, jotain ehkä siirretään syrjään tai jopa heitetään pois. Jotta ihmisen omakuvaan kohdistuvassa tutkimuksessa vältyttäisiin ajatukselta identiteetin yhtenäisyydestä, saattaisi olla parempi puhua identiteettien sijasta eri kohteisiin identifioitumisesta ja erilaisista identifikaatioista. (Hall, Stuart 1999, 39; Anttonen 1999, 237.)

Yksi merkittävistä identifioitumisen kohteista on kansallisuus. Määrittelemme itsemme esim. suomalaisiksi, espanjalaisiksi, kuubalaisiksi. Olen syntynyt ja kasvanut Suomessa samoin kuin vanhempanikin. On siis jonkinlainen itsestänselvyys, että olen suomalainen. Sen sijaan ei ole lainkaan itsestänselvää mitä suomalaisuus tarkoittaa ja mitä se minulle merkitsee. (Ks. Hall, Stuart 1999, 45.) Nationalismi, kansallisaate, on aatteena varsin nuori. Sen voidaan katsoa syntyneen vasta 1700-luvun lopulla. Euroopan unioni on osaltaan vaikuttanut siihen, että nationalismi, kansakunnat ja kansalliset identiteetit ovat nousseet paljon puhutuiksi keskustelunaiheiksi Euroopassa. Benedict Andersonin ja Ernest Gellnerin mukaan kansakunnat ovat ideologisia konstruktioita, joiden avulla pyritään luomaan kuvitelma tai mielikuva yhtenäisestä ihmisryhmästä, kansasta, jolla on kulttuurinsa ja valtionsa. Suurin osa tietyn kansan edustajista ei tule koskaan tapaamaan saati sitten tuntemaan toinen toistaan, mutta silti he kokevat elävänsä yhteisessä yhteisössään. Kansalaiset identifioituvat kansakuntaan abstraktilla ja anonyymillä tasolla. Kuvaa kansakunnan yhtenäisyydestä luodaan kansallisen historian kirjoittamisen, kansakunnan yhteisen kulttuuriperinnön esittämisen sekä erilaisten muiden ”virallisten” identiteettitunnusten ja symbolien avulla. (Anderson 1983; Anttonen 1999, 250-251; Gellner 1983.)

Luotujen symbolien (kansallislippujen, kansallislaulujen, kansallismaisemien ym.), kansallisen historian ja kansallisen kulttuurin kautta kansakunta, valtio, osoittaa olemassaoloaan ja erityislaatuisuuttaan sekä antaa kansalaisille identifioitumisen kohteita (ks. Saressalo 1996, 266). Jorma Anttila puhuu sosiaalisista representaatioista: tietyt asiat, esineet, ilmiöt ja

ihmiset on historiallisen prosessin kuluessa sosiaalisesti määritelty suomalaisiksi.

Suomalaisuuden määreet elävät ihmisten mielissä luoden kuvitellun todellisuuden, josta käytetään suomalaisuuden nimeä. Yksilötasolla on suurta vaihtelua siinä, mitkä suomalaisuuden määreet kukin kokee tärkeiksi ja olennaisiksi, mitkä seikat kullekin edustavat suomalaisuutta, millä perustein kukin tuntee olevansa suomalainen. (Anttila 1993, 108-109; ks. myös Liebkind 1994, 23-24 ja Saressalo 1996, 266.) Stuart Hall huomauttaa, että kansallinen identifiointuminen sen enempää kuin muukaan identifioituminen, ei ole staattinen tila, vaan myös kansallinen identiteetti muodostuu ja muuttua muotoaan osana kansallista representaatiota ja suhteessa näihin erilaisiin kansallisuuden representaatioihin (Hall, Stuart 1999, 46).

Ihmiset eivät ole vain tiettyyn kansakuntaan kuuluvia laillisia kansalaisia, vaan he ovat myös osallisia kansalliseen ideaan, joka representoidaan kansallisessa kulttuurissa. (Hall, Stuart 1999, 46.) Kulttuuri ei luo kansaa, eikä kansa kansakuntaa, vaan kansallisuusaate määrittelee kansakunnan, josta puolestaan johdetaan kansa, jolla käsitetään olevan oma kansankulttuurinsa. (ks. Saressalo 1996, 266.) Vaikka kulttuuri ei luo kansaa, ei toisaalta kansaa olisi ilman kulttuuria. Stuart Hall toteaa kansallisen kulttuurin rakentavan identiteettejä tuottamalla merkityksiä ”kansakunnasta”, johon voidaan identifioitua. Merkitykset puolestaan sisältyvät tarinoin, joita kansakunnasta kerrotaan, muistoihin, jotka yhdistävät nykyhetken kansakunnan menneisyyteen sekä kuvista, joita kansakunnasta konstruoidaan. (Hall, Stuart 1999, 47.) Teppo Sintonen (2000) puolestaan puhuu kansallisesta identiteetistä symbolisena konstruktiona, joka muodostuu erilaisista historiallisista ja kulttuurisista kertomuksista, kansallisista kertomuksista. Kansallinen kulttuuri on kertomus, diskursiivinen keino, jolla luodaan tunne yhtenäisyydestä, yhteisestä kansallisesta identiteetistä. Hall väittää kaikkien modernien kansakuntien todellisuudessa olevan ”kulttuurisia sekasikiöitä”, jotka muodostuvat erilaisista, usein väkivalloin yhteenliitetyistä kulttuureista, eri yhteiskuntaluokista, sukupuoliryhmistä ja etnisistä ryhmistä. (Hall, Stuart 1999, 53-55.)

Etnisyys käsitteenä on saanut monia määritelmiä. Antropologiassa se tuli alkujaan korvaamaan lähinnä aikaisemmin käytettyjä heimon ja rodun käsitteitä. Edeltäjäkäsitteiden perintönä etnisyyden käsitteeseen jäi ajatus etnisestä ryhmästä maantieteellisesti ja sosiaalisesti eristäytyneenä ihmisryhmittymänä. Lisäksi ryhmien määrittely ja nimeäminen on usein tapahtunut ulkopuolisen tutkijan, antropologin toimesta, ei suinkaan kyseiseen ryhmään kuuluvaksi katsottujen ihmisten omien määritelmien ja nimitysten mukaisesti. Fredrik Barth oli edelläkävijä etnisyyden käsitteen uudelleen muotoilijana. Barthin mukaan etniset ryhmät määrittyvät suh-

teessa toisiin ryhmiin – ryhmien väliset rajat ovat sosiaalisia konstruktioita, joita ylläpidetään nimenomaan vuorovaikutuksen kautta. Yhteisöjen välisestä vuorovaikutuksesta huolimatta – tai osittain juuri siitä johtuen – kulttuuriset erot säilyvät. Toisaalta olennaista ei ole se, ovatko ryhmien väliset kulttuuriset erot ”todellisia”, vaan se, että ryhmät haluavat osoittaa toisilleen omaa erityistä identiteettiään ja manifestoida ryhmien välistä erilaisuutta. (Anttonen 1999, 217-222; Liebkind 1988, 43; Sintonen 1999, 96-98.)

Itse asiassa etninen ryhmä on siis käytännössä sosiaalinen konstruktio siinä missä kansakunnakin. Se mitä edellä on sanottu kansallisesta kulttuurista ja kansakunnasta voitaisiin hyvin sanoa myös etnisestä kulttuurista ja etnisestä ryhmästä: etninen kulttuuri rakentaa identiteettiä tuottamalla merkityksiä ”etnisestä ryhmästä”, johon voidaan identifioitua. Etniseen kulttuuriin, etnisen ryhmän historiaan tai alkuperään ja erilaisiin identiteettitunnuksiin nojautuen muodostetaan kertomus etnisestä ryhmästä. Benedict Andersenin (1983) käsite ”kuvitteellinen yhteisö” (imagined community) kuvaa yhtä hyvin etnisen ryhmän kuin kansakunnankin yhteenkuuluvuuden tunteen muodostumisen tapaa.

Etnisyydellä viitataan eurooppalaisessa tieteen traditiossa yleensä nimenomaan homogeeniseksi käsitetyistä valtakulttuurista poikkeaviin kansanryhmiin tai kulttuuriin vähemmistöihin (Manninen 1994, 57; Sintonen 1999, 94). Suomessa etnisillä ryhmillä viitataan esim. saamelaisiin, romaneihin tai suomenruotsalaisiin, Espanjassa taas esim. baskeihin. Suomessa tai muutoinkin Euroopassa kansakunnan homogeenisuuden illuusiota on helpompi ylläpitää kuin vaikkapa Pohjois-Amerikassa, jossa suurin osa väestöstä on siirtolaispohjaista.⁵ Etnisyyteen onkin Pohjois-Amerikan tieteen traditiossa kiinnitetty enemmän huomiota kuin Euroopassa yleensä (Sintonen 1999, 10, 94). Globalisaatiokehityksen myötä väestö kuitenkin liikkuu entistä enemmän ja maahanmuuttajien osuus väestöstä lisääntyy niin Pohjois-Amerikassa kuin Euroopassakin.

Maahanmuuttajaryhmiä tarkasteltaessa vaarana on, että tietyn lähtömaan maahanmuuttajat niputetaan yhdeksi yhtenäiseksi etniseksi ryhmäksi, jolla kuvitellaan olevan yhtenäinen etninen kulttuuri ja –identiteetti. Kuubalaiset maahanmuuttajat ovat Suomessa ja Espanjassa etninen vähemmistö. Se ei kuitenkaan tarkoita, että he muodostaisivat yhtenäisen ryhmän, tai että kaikki kuubalaiset Suomessa tai Espanjassa jakaisivat keskenään samat käsitykset kuubalai-

⁵ Ks. historiaa käsittelevä luku: myös Kuubassa väestö perustuu maan rajojen ulkopuolelta tulleisiin.

suudesta, kuubalaisesta kulttuurista tai kuubalaisuuden symboleista. Kukin heistä kokoaa oman käsityksensä etnisyydestään yhdistelemällä itselleen merkitseviä kertomuksia kuubalaisuutta representoivien kertomusten varastosta, identifioituu omanlaiseensa kuubalaisuuteen. On hyvä muistaa, että kuubalaisuus on vain yksi niistä lukuisista alati muutoksen alla olevista kulttuurisesti muotoutuneista symbolijärjestelmistä, joita kukin kuubalainen maahanmuuttaja kutoo itseään ympäröivään merkitysten verkkoon.

Tulkitsevaa antropologiaa

Clifford Geertzin mukaan kulttuurintutkimus ei ole kokeellista tiedettä, jossa etsitään luonnonlakeihin verrattavia lakeja, vaan se on tulkitsevaa tiedettä, jossa etsitään merkityksiä. Tulkitsevien selitysmallien tarkoituksena on selvittää mitä erilaiset instituutiot, toiminnat, kuvat, tapahtumat, tavat, kaikki sosiaalitieteen yleisen mielenkiinnon kohteena olevat seikat merkitsevät niille ihmisille, joiden instituutioita, toimintoja, kuvia, tapahtumia ja tapoja ne ovat. (Geertz 1973, 5; Geertz 1983, 22.) Kuinka merkityksiä sitten on mahdollista löytää? Miten etsiä niitä merkityksiä, joita musiikilla ja tanssilla on kuubalaisille maahanmuuttajille? Mitä ovat tulkitsevan antropologian metodit? Geertzin vastaus on etnografiassa.

Geertz käyttää etnografiasta Gilbert Rylen lanseeraamaa käsitettä tiheä kuvaus (thick description), jonka Ryle määrittelee ajattelun ajatteluksi. Tiheää kuvausta Geertz havainnollistaa silmäniskun ja silmän räpäyttämisen välisen eron tekemisellä. Tarkoituksellisessa silmäniskussa ja tahattomassa räpäytyksessä silmäluomi tekee saman liikkeen, mutta liikkeen merkitys on aivan erilainen näissä tilanteissa. Tiheällä kuvauksella tarkoitetaan sitä, että pyritään kuvaamaan tapahtuman (esim. silmäluomen liikkeen) merkitys eikä ainoastaan tapahtuma sinänsä. (Geertz 1973, 6-7.) Merkityksen etsiminen on havaittujen tapahtumien tulkintaa ja Geertz toteaaakin, että kulttuurianalyysi on merkitysten arvailua, arvausten vahvistamista ja parhaista arvauksista vedettyjä johtopäätöksiä. Geertz vertaa antropologisia kirjoituksia romaaneihin, väittäen, että etnografia on yhtä lailla "tehtyä". (Geertz 1973, 20, 16.)

Etnografialle ominaista on myös sen mikroskooppisuus - toisin sanoen kulttuuria tutkitaan yksittäisten ihmisten tai tapausten kautta. Yksittäisiin empirisiin havaintoihin perustuva analyysi tuo mukanaan teorianmuodostusta haittaavan yleistämisen ongelman. Geertz ei allekirjoita väitteitä, joiden mukaan esim. pieni kyläyhteisö voisi edustaa kokonaista kansaa pienoiso-

koossa. Sen sijaan hän uskoo, että pitkäaikaisella, kvalitatiivisella, osallistuvalla kenttätyöllä on mahdollista saada selville “pieniä tosiseikkoja”, jotka paljastavat jotain suuremmista merkitysrakenteista. Tutkija yrittää selvittää mitä tietyt toiminnot merkitsevät niille ihmisille, jotka näitä toimintoja suorittavat ja pyrkii sitten mahdollisimman eksplisiittisesti toteamaan mitä tällä tavoin saatu tieto kertoo tutkimuksen kohteena olevasta yhteisöstä ja mitä se kenties paljastaa yhteiskuntaelämästä yleisemmällä tasolla. (Geertz 1973, 15, 20-23, 28; Lett 1987, 110-115.)

Geertzin mukaan kulttuuriantropologinen analyysi on merkitysrakenteiden lajittelua ja niiden sosiaalisen perustan ja tarkoituksen määrittelyä. Hän tarjoaa kuitenkin vain hyvin yleisluontoisia ohjeita siitä kuinka tämä tapahtuu, kuinka merkitysten verkostoa tulkitaan. Geertzin mukaan teorian tehtävänä on tarjota tutkijalle hänen tarvitsemansa tieteellinen käsitteistö. (Geertz 1973, 27-28; Lett 1987, 114, 117.) Analyysin avuksi Geertz tarjoaa psykoanalyysin parissa työskennelleen Heinz Kohutin käsitteitä kokemusläheinen (experience-near) ja kokemusetäinen (experience-distant). Kokemusläheiset käsitteet ovat sellaisia käsitteitä, joita informantti (tai Kohutin tapauksessa potilas) luonnollisesti ja ponnistelematta käyttää määritelmäkseen mitä hän itse tai hänen läheisensä näkevät, kokevat, tuntevat, ajattelevat tai kuvittelevat. Kokemusetäiset käsitteet puolestaan ovat specialistin (psykoanalyysin tekijän, tutkijan, antropologin) käyttämiä käsitteitä, jotka hän on omaksunut tieteellisten, filosofisten tai käytännöllisten tavoitteidensa vuoksi. Antropologin tehtävänä on löytää tarkastelun kohteena olevien ihmisten kokemusläheiset käsitteet ja yhdistämällä ne kokemusetäiseen tieteen käsitteistöön valaista käsitteisiin liittyviä merkitysrakenteita. Kuinka tämä käytännössä tapahtuu? ”The trick is not to get yourself into some inner correspondence of spirit with your informants. Preferring, like the rest of us, to call their souls their own, they are not going to be altogether keen about such an effort anyhow. The trick is to figure out what the devil they think they are doing.” (Geertz 1983, 57-58.)

Geertz toteaa, että tiedeyhteisö voi ainoastaan tarjota käsitteitä tutkijan käyttöön, mutta metodinsa symbolista analyysia harjoittavan tutkijan on yksinkertaisesti löydettävä itse. Tulkitsevan antropologian harjoittaminen kuuluu hänen mukaansa asioihin, jotka on helpommin tehty kuin sanottu. (Geertz 1983, 11.) Geertzin mallin mukaista tulkitsevaa antropologiaa ei ole purematta nielty. Symbolinen antropologia on saanut syytteitä ainakin epäsystemaattisuudesta ja kykenemättömyydestä erottaa merkityksellistä merkityksettömästä. Eksplisiittisten teoreettisten ja metodologisten suuntaviivojen puuttuminen asettaa paradigman tieteellisen täsmälli-

syyden kyseenalaiseksi. (Lett 1987, 116-118; Sintonen 1999, 28-29.) Kriitiikin esittäjien mukaan symbolisen antropologian paradigman piirissä tutkijat ovat löytäneet merkityksiä mistä tahansa, miten tahansa. Mm. Geertz itse on kriitikoidensa mukaan balilaista kukkotappelu-instituutiota tarkastellessaan yksinkertaisesti vain olettanut, että kukkotappelusta voidaan johtaa kulttuurin merkitysrakenteita niin mikro- kuin makrotasollakin. Geertziä voidaan myös syyttää homogenisoinnista – hän tuntuu olettavan balilaisten olevan homogeeninen joukko, jonka kaikille jäsenille kukkotappelulla on samat merkitykset. (Sintonen 1999, 28-29.)

Ihmistä ympäröivässä merkitysten verkostossa erilaiset symboliset järjestelmät ovat monin tavoin kytköksissä toisiinsa. Kenian Gusii-heimon keskuudessa noituuteen liittyviä käsityksiä tarkastellut Robert LeVine toteaa havainneensa, kuinka Gusiiden noituuden merkitysrakenteet liittyvät niin heidän yhteiskuntajärjestykseensä, lääketieteeseensä kuin uskontoonsakin. Jotta voisi ymmärtää noituutta kuten Gusiit sen ymmärtävät, on tiedettävä paljon muustakin kuin vain noituudesta. Taustatiedot ovat olennainen osa etnografista tiheää kuvausta (thick description). (LeVine 1984, 73.) Tarkasteltaessa musiikin ja tanssin merkitystä kuubalaisille maahanmuuttajille on syytä tietää jotain Kuuban historiasta ja yhteiskunnasta sekä niistä sosiaalisista representaatioista, joita kuubalaisuuteen liitetään. Siitä syystä pyrin tämän tutkimuksen alussa antamaan lukijalle yleisluontoisen kuvan Kuuban historiasta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä. Aineiston käsittelyn puolestaan aloitan esittelemällä niitä kuubalaisuuskertomuksia, joita olen haastateltujen puheesta havainnut. Tutkimukselle olennaisten taustatietojen selvittämisen jälkeen on viimein vuoro keskittyä tarkemmin tutkimuksen varsinaiseen aiheeseen – siihen mitä musiikki ja tanssi haastateltaville merkitsevät.

KUUBA

Historia

Etniset ryhmät

Kun Kolumbus läntistä reittiä Intiaan etsiessään vuonna 1492 saapui Amerikkaan hän päätyi ensimmäiseksi Karibian saarille, joita asuttivat pääasiassa Carib- ja Arawak-heimot. Aivan ensimmäiseksi Kolumbus laskeutui maihin Bahamalla, seuraavaksi vuorossa olikin Kuuba, jonka retkikunta aluksi luuli kuuluvan manner-Intiaan. (Richardson 1992; 21-22. Williams 1970; 18-19.) Alkuperäisasukkaista tiedetään vain vähän, sillä he hävisivät varsin nopeasti eurooppalaisten saapumisen jälkeen. Alkuperäiset asukkaat pakotettiin työskentelemään valloittajien hyväksi. Raskas työ ja heikko ravitsemus heikensivät alkuperäisasukkaiden vastustuskykyä eurooppalaisten mukana tulleille taudeille. Tautien lisäksi myös itsemurhat olivat yleinen kuolinsyy alkuperäisasukkaiden keskuudessa. Noin neljässäkymmenessä vuodessa (1511-1550) Kuuban alkuperäiset asukkaat olivat lähes kokonaan hävinneet. Taudeilta ja itsemurhalta säästyneet assimiloituivat eurooppalais- ja afrikkalaisperäiseen väestöön, eivätkä Karibian saarten alkuperäisasukkaiden kulttuurit näin ollen olekaan jättäneet Kuuban kulttuuriin erityisen vahvaa leimaa. Kielessä, paikannimistössä, tiettyjen viljelykasvien käytössä, asumuksissa, tavoissa, ruokakulttuurissa ym. alkuperäisasukkaiden kulttuurien vaikutus kuitenkin näkyy. Maantieteilijä Bonham C. Richardson huomauttaakin, että alkuperäiskansojen vaikutusta alueen kulttuurille on usein aliarvioitu. Monin paikoin alkuperäisasukkaat ja Afrikasta tuodut orjat elivät vuorovaikutuksessa, jonka myötä afrikkalaisperäinen väestönosa omaksui monia intiaanien käytäntöjä, kuten esim. kalastusmenetelmiä. (Guanche 1983, 108-113; Richardson 1992; 21, 23-26.)

Kuuban valloituksen jälkeen muuttoliike saarelle alkoi kaikilta Espanjan alueilta. Siirtolaisuuden virta oli erityisen voimakasta Espanjan eteläisestä maakunnasta, Andalusiasta. Myös pohjoisemmista Castillan, Extremaduran ja Leónin maakunnista lähti paljon siirtolaisia kohti Kuubaa. Manner-Espanjasta Amerikkaan suuntaavat laivat pysähtyivät usein Kanarian saarilla, josta mukaan lastattiin niin viljelyskasveja, kotieläimiä kuin siirtolaisiakin. Kanarialaiset

sijoittuivat Kuubassa erityisesti maataloustyöhön ja Kanarian saarten kulttuurin vaikutus onkin Kuubassa erityisen näkyvä maaseudulla. Espanjan asutustoiminnasta huolimatta siirtolaisia ei riittänyt kaikkiin vallattuihin siirtomaihin ja Kuubassakin alkuperäisasukkaat hupenivat nopeasti. Työvoimaa oli siis hankittava toisaalta. Afrikasta oli jo joidenkin vuosikymmenien ajan tuotu orjia Eurooppaan, joten luonnollisena ratkaisuna työvoimapulaan näyttytyi afrikkalaisten kuljettaminen orjiksi Amerikkaan. (Guanche 1983, 128-130, 172-173; Joseph de Ribera 1973, 138; Richardson 1992; 63. Williams 1970, 41.) Arviot orjakaupan laajuudesta vaihtelevat. Käsityksen Karibian alueelle tuotujen orjien määrästä antavat mm. Philip Curtinin esittämät lukemat 1500-luvun alun ja 1800-luvun lopun välisenä aikana tapahtuneesta kaupasta. Hänen arvioidensa mukaan koko Pohjois-Amerikkaan vietiin tuona aikana orjiksi kaikkiaan 399 tuhatta afrikkalaista, pelkästään Karibian Espanjankielisille alueille 809 tuhatta. (Curtin 1969, kaavio teoksessa Richardson 1992; 64.) Kuubaan, Karibian suurimmalle saarelle, kuljetettiin siis satoja tuhansia afrikkalaisia orjiksi. Orjat eivät suinkaan olleet etniseltä taustaltaan mikään yhtenäinen joukko, vaan he edustivat lukuisia eri heimoja - suurimmat ryhmät näistä muodostivat Yoruba- ja bantuheimojen jäsenet. (Guanche 1983, 211; Kuusisto 1991; Similä 1998.)

Vaikka orjien kuolleisuus oli korkea, oli heidän tuontinsa maahan niin mittavaa, että 1800-luvun alkupuoliskolla afrikkalaisperäinen väestö muodosti Kuuban asukkaiden enemmistön. Espanjalaisten ja afrikkalaisten lisäksi merkittävän väestönkehityksellisen lisän antoivat ranskalaiset, ranskalaishaitilaiset sekä kiinalaiset. Ranskan siirtomaan Haitin talous romahti orjakapinan johdosta 1700-luvun lopulla, minkä johdosta ranskalaisia maanomistajia orjineen saapui Kuubaan neljänä muuttoaaltona. Afrikasta tuodut orjat eivät tyydyttäneet Kuuban sokeriruokotuotannon työvoiman tarvetta ja lisäksi Ranskan ja Englannin 1800-luvun alkupuolella tekemä päätös orjakaupan lakkauttamiseksi vaikeutti orjien tuontia. Laillisena keinona kaivatun työvoiman saamiseksi alettiin Kuubaan 1840-luvulla tuoda siirtotyöläisiä Kiinasta. Käytännössä suuri osa tuoduista kymmenistä tuhansista kiinalaisista joutui kuitenkin orjankaltaiseen asemaan. Periaatteessa työläisillä piti olla mahdollisuus palata kotimaahansa sitten kun määrätty 8 vuoden aikaraja umpeutuisi. Todellisuudessa työstä maksettu mitätön palkka ei riittänyt kotimatkaan, joten suuri osa siirtotyöläisinä Kuubaan tuoduista kiinalaisista jäi maahan pysyvästi. (Guanche 1983, 263, 308-309; Richardson 1992; 75; Similä 1998, 11, 38.)

Etninen tausta määräsi pitkälti ihmisen yhteiskunnallisen aseman ja hänen mahdollisuutensa elannon hankkimiseen. Mannerespanjalainen kulttuuri oli dominoivassa asemassa kaikilla

elämän alueilla. Hallitsevana luokkana oli kaupunkien virkamiehinä, sotilaina, pappeina, kauppiaina ja erikoisammattien harjoittajina toimivien valkoisten mannerespanjalaisten vähemmistö. Esimerkiksi kanariansaarelaisista valtaosa työskenteli sen sijaan maatalouden parissa. Mustat puolestaan jaettiin omiin luokkiinsa sen perusteella olivatko he syntyneet Afrikassa vai Kuubassa ja olivatko vapaita vai orjia. (Similä 1998, 12.) Alkuperäinen selvä jako valkoisiin ja mustiin muuttui mutkikkaammaksi sitä mukaa kun mustien ja valkoisten perimä sekoittui ja värien kirjo monipuolistui (Richardson 1992; 69). Vapaat mustat, värilliset ja mestitsit harjoittivat maataloutta tai toimivat käsityöläisinä, partureina, tai muusikkoina kaupunkien laitamilla. Alkuperäisen synnyinseudun kulttuuria vaalittiin paikallisyhdistyksissä, joita muodostettiin paitsi synnyinpaikan myös ihonvärin, sosiaalisen aseman ja ammatin perusteella yhteiskunnan kaikissa kerroksissa. (Similä 1998, 12-13.)

Afrikkalaisperäisen väestön syrjimin ja heidän kulttuurinsa väheksyminen perusteltiin alkuun ajatuksella siitä, että mustat olisivat valkoisia alemmalla kehityksen tasolla. Vaikka ns. värillisten sotilaspataljoonien ansiosta vapautuneilla orjilla ja heidän jälkeläisillään oli jo 1800-luvun alkupuolella mahdollisuus vaurastua ja nousta pikkuporvaristoon, oli värillisten ja valkoisten välinen kanssakäyminen rajattua. Mustilla ja valkoisilla oli omat ammattikuntansa, yhdistyksensä sekä huvittelumuotonsa ja –paikkansa. Yhteiskuntaluokat kohtasivat toisensa sentään joissakin tilanteissa - esimerkiksi katolisen kirkon juhlakalenterin mukaisesti sijoittuneiden kansanjuhlien aikana. (Similä 1998, 18.) Asteittainen muutos afrikkalaisten orjuudesta vapauteen alkoi Karibiolla Britannian hallitsemilla saarilla. Espanjan siirtomaissa orjuus kesti kaikkein pisimpään. Orjatyövoiman hyväksikäyttöön taloutensa perustava Kuuba oli Espanjan tärkeintä markkina-aluetta ja ehkä juuri siksi orjuuden vastaisia ryhmiä alkoi muodostua Espanjassa myöhään, vasta 1860-luvulla. Orjuus lakkautettiinkin aivan viimeisimpänä juuri Kuubassa vuonna 1886. (Richardson 1992, 70-71.) Rotuerottelua harjoitettiin tämän jälkeen aina 1950-luvun lopulle saakka. Vuonna 1959 Fidel Castro joukkoineen valtasi Kuuban ja heti samana vuonna vallankumousohallitus määräsi rotuerottelun julkisilla paikoilla lopetettavaksi. (Similä 1998, 99.)

Espanjan siirtomaavallasta kohti itsenäisyyttä

Eurooppalaiset suuntasivat kohti Amerikkaa aluksi lähinnä kullann kimallus silmissään. Karibian saarten kultaesiintymien ehtyessä kullann tilalle tuli sokeriruoko (Williams 1970; 23-25).

Monetkaan eurooppalaisten tuomat viljelyskasvit eivät menestyneet Karibian ilmastossa, mutta Kolumbuksen tuoma sokeriruoko sentään näytti kukoistavan. Kuubassa oli alkujaan runsaasti metsiä, joiden puiden laatua pidettiin niin mainiona, että puuta vietiin rakennus- ja koristemateriaaliksi myös Eurooppaan. Sokeriruokoviljelmien alta metsät kuitenkin kaadettiin ja poltettiin laajoilta alueilta. Metsien laajojen hakkuiden aiheuttamaa maaperän eroosiota täydensivät eurooppalaisten mukanaan tuomat eläimet, jotka Kuubassa vailla luontaisia vihollisia lisääntyivät, osin villiintyivät ja polkivat ja söivät aluskasvillisuutta. (Richardson 1992; 27-28, 33.) Sokeriruo'osta tuli Kuuban, kuten monien muidenkin Karibian saarten pääasiallinen viljely- ja vientituote. Oman elintarviketuotannon määrä sen sijaan väheni ja pääosa ravinnosta jouduttiin tuomaan muualta. (Williams 1970; 28.)

Espanja kontrolloi tiukasti siirtomaidensa poliittisia- ja kauppasuhteita. Emämaan asettamia määräyksiä ja rajoituksia vastaan kapinoitiin ja erilaisia järjestelyjä vaadittiin Kuubassa kuten muissakin siirtomaissa. Jo 1500-luvun alussa Kuubassa esiintyi vaatimuksia suuremmasta itsemääräämisoikeudesta, mutta pitkään ajatukset itsenäisyydestä jäivät kuitenkin taka-alalle. Taloudellisesti Espanjasta riippuvainen Kuuba pysyi emämaalleen uskollisena pidempään kuin muut siirtomaat. Saaren pääasiallisen tuotteen, sokeriruo'on viljely perustui orjatyövoimalle ja maanomistajat kokivat tarvitsevansa Espanjan tukea saadakseen lisää tarvittavaa uutta työvoimaa Afrikasta ja pitääkseen orjien kapinointiyritykset kurissa. Pelkona oli, että yritys irtaantua Espanjasta johtaisi Kuuban joko mustien tai anglosaksien vallan alaisuuteen. Osaltaan emämaalle lojaalia mielialaa Kuubassa ylläpitivät myös manner-Espanjasta runsaslukuisina 1700- ja 1800-luvulla saapuneet siirtolaiset. (Aguilar 1972, 2-3; Richardson 1992, 75; Williams 1970, 58-65.)

1830-luvulla Espanjanvastainen mieliala lisääntyi Kuubassa. Uusien poliittisten ratkaisujen etsijät jakautuivat kahteen leiriin, joista toinen ajatteli, että Espanjan vallasta olisi mahdollista irrottautua ainoastaan liittymällä Yhdysvaltoihin. Toisessa leirissä Kuuban ajateltiin olevan tarpeeksi rikas ja voimakas saadakseen Espanjan taipumaan vaatimuksiinsa ilman ulkopuolista apuakin. Vuosina 1866-1867 Kuuba kärsi osansa kansainvälisestä talouskriisistä mikä lisäsi edelleen tyytymättömyyttä. Itsenäisyys alettiin nähdä ainoana mahdollisuutena kohentaa tiilannetta ja 1868 alkoikin Kuuban sota Espanjaa vastaan. (Aguilar 1972, 6-7.) Sodan syttymisen vuonna Kuubassa lakkautettiin orjuus ja sekä mustat että valkoiset kävivät sotaan itsenäisyyden ja vapauden puolesta (Aguilar 1972, 8; Williams 1970, 65). Sota loppui kymmenen vuotta myöhemmin Espanjan luvatta Kuuballe parempaa asemaa, mutta itsenäisyyttä sillä ei

saavutettu. Sodanjälkeisessä Espanjan ja Kuuban taloudellisessa kriisitilanteessa Yhdysvallat alkoi sijoittaa Kuubaan - maaomaisuuteen, kaivoksiin ja erityisesti sokerituotantoon. (Aguilar 1972, 8-9.)

Espanjan lupaamia parannuksia Kuuban asemaan ei kuitenkaan kuulunut ja separatistiset ajatukset saivat vähitellen yhä enemmän jalansijaa. Itsenäisyyspyrkimyksen johtohahmoksi nousi José Martí, jonka tavoitteena oli nopea sota, jotta Kuuba ei joutuisi kärsimään suurta tuhoa eikä Yhdysvallat pääsisi sekaantumaan tilanteeseen. Martín toiveena oli saada aikaan oikeudenmukainen tasavalta, jossa ei olisi yhteiskunnallista eikä rodullista epäarvoisuutta. Hänen tavoitteeseensa kuului myös Kuuban taloudellinen riippumattomuus ja maatalouden monimuotoisuus. (Aguilar 1972, 10-12.) 1895 alkoi uusi itsenäisyysota. José Martí kuoli kun taisteluja oli käyty vasta muutama kuukausi. Kolme vuotta myöhemmin Martín pahin pelonaihe toteutui ja Yhdysvallat liittyi mukaan sotaan. Yhdysvaltain painostuksen alla Kuuba itsenäistyi Espanjasta, mutta samalla se joutui Yhdysvaltojen kontrollin alaiseksi. (Aguilar 1972, 12-16; Richardson 1992, 84.) Kuuba oli Yhdysvalloille merkittävä sekä taloudellisesti että strategisesti. Yhdysvaltojen investoinnit Kuubaan, sokerin maailmanmarkkinahinnan heilahtelut ja Yhdysvaltojen toisen maailmansodan aikana estämät Karibian alueen ja Euroopan väliset kauppasuhteet sitoivat kaikki osaltaan Kuubaa entistä tiukemmin Yhdysvaltoihin. (Richardson 1992, 84-85, 88-90.)

Yhdysvaltojen vaikutus

1920-luvulla yhdysvaltalaiset valvoivat kaikkia tärkeitä Kuuban talouden osa-alueita ja pitivät hallussaan suurinta osaa maaomaisuudesta. Sen lisäksi Yhdysvallat oli Kuuban tärkein kaupapumppani. Uhkapeli laillistettiin Kuubassa 1919 tarkoituksena houkutella turisteja. Kuuban houkutukset saivatkin turistit suurin joukoin liikkeelle kieltolain ajan Yhdysvalloista. 1920-luvulla Havanna oli jo Yhdysvaltain Karibian alueelle suuntautuvan turismin pääkohde. (Similä 1998, 47-48, 108.) Kuuban taloudellinen riippuvuus Yhdysvalloista, rikkauden keskittyminen vain harvojen käsiin kuubalaisten pääosan eläessä hyvin köyhissä oloissa ja turismi- ja viihdeteollisuuden mukanaan tuomat lieveilmiöt olivat omiaan aiheuttamaan tavallisten kuubalaisten keskuudessa vihamielisyyttä Yhdysvaltoja ja sen kansalaisia kohtaan (Richardson 1992, 90-91). 1920-luvulta alkaen voidaan puhua kuubalaisesta taloudellisesta nationalismista. Kaikkien tärkeimpien taloudellisten ryhmittymien keskuudessa Yhdysvaltojen määräysvallan vastainen mieliala lisääntyi voimakkaasti ja enenevässä määrin esitettiin myös vaa-

timuksia Kuuban kansallisten etujen turvaamiseksi. Talousnationalistit eivät kuitenkaan olleet varsinaisesti liikkeellä Yhdysvaltoja vastaan, vaan he pyrkivät yksinkertaisesti saamaan aikaan tasapainon Kuuban ja Yhdysvaltojen etujen välille. Samanaikaisesti lisääntyi kuitenkin myös radikaalimpi nationalismi, jonka edustajat olivat talouselämän sijaan lähtöisin suurelta osin opiskelijoiden, intellektuellien ja vasemmistolaisien riveistä. Radikaali nationalismi sai vaikutteita muissa maissa vaikuttaneista aatevirtauksista, kuten tuolloin yleisesti Latinalaisessa Amerikassa vallinneesta ”jenkki-vastaisesta” mielialasta ja kommunismista. Myös työväenliike voimistui 20-luvun aikana ja Kuuban kommunistinen puolue puolestaan perustettiin 1925. (Aguilar 1972, 45-47, 69-70, 82.)

Vuonna 1925 Kuuban presidentiksi valittiin laillisilla vaaleilla Gerardo Machado y Morales, jonka odotettiin saavan sekavaan poliittiseen tilanteeseen järjestystä ja tekevän tietä edistykseksi ja todelliselle nationalismille. Machadon suuri vallanhalu alkoi kuitenkin ilmetä jo pian. Hän ilmaisi olevansa valmis siirtymään kohti diktatuuria, jos se olisi ainoa keino jatkaa hänen itsensä parhaina pitämiä hallintatapoja. Machado onnistuikin valitsemaan itsensä vähemmän laillisin keinoin uudelleen presidentiksi kaksi kertaa. Vastustuksesta ja kapinoinnista huolimatta Machado pysyi presidenttinä, kunnes vuonna 1933 jopa hänen valtansa vankimman tukipylvään, armeijan, jäsenet olivat kääntäneet hänelle selkänsä. (Aguilar 1972, 55, 61-62, 149-150.) Kun pitkään kestänyt kapinointi Machadon vastaan vihdoinkin tuotti toivotun tuloksen, alettiin peräänkuuluttaa vallankumouksellisia uudistuksia ja lisäpontta vaatimuksille annettiin mellakoinnilla, väkivallalla ja Machadon tukijoiden kidutuksilla ja tapoilla (Aguilar 1972, 152). Machadon jälkeen asetettiin uusi presidentti ja väliaikainen hallitus, mutta nämä tulivat vain muutaman kuukauden kuluttua syrjäytetyiksi uuden vallankumoushallituksen tieltä. Vallankumoushallitus puolestaan piti pintansa vain noin vuoden, kunnes maan johtajaksi nousi kersantti Fulgencio Batista, joka pysyi asemassaan seuraavat kymmenen vuotta. (Aguilar 1972, 150-151, 162, 226, 235.)

Vuosien 1933 ja 1952 välisenä ajanjaksona Kuuban poliittisessä elämässä tapahtui yleistä edistymistä kohti demokratiaa, taloudelliset ja yhteiskunnalliset edistysaskeleet olivat huomattavia, koulutuksen merkitystä korostettiin ja koulutusmahdollisuuksia lisättiin myös maaseudulla. Yhdysvaltojen aseman keskeisyys oli edelleen ilmeistä, mutta niin poliittisesti kuin taloudellisestikin Kuuba oli matkalla kohti suurempaa isemääräämisoikeutta. (Aguilar 1972, 234-235.) Vuonna 1944 Batista hävisi presidentinvaalin ja lähti Kuubasta, mutta palasi vuonna 1952 ja asettui ehdokkaaksi tuolloisiin presidentinvaaleihin. Äänestäjien tuki oli toisten

ehdokkaiden takana, eikä Batistalla näyttänyt olevan mitään mahdollisuuksia tulla valituksi. Muutamaa kuukautta ennen vaaleja Batista teki sotilasvallankaappauksen ja asettui Kuuban diktaattoriksi. (Aguilar 1972, 236, 243-245.) Fulgencio Batistan tavoitteena oli tehdä Kuubasta turismin ja pelikasinoiden keskus ja avukseen tässä pyrkimyksessä hän kutsui luokseen mafiapäällikkö Meyer Lanskyn. Turistien ja ammattimaisten uhkapelurien virta Kuuban pääkaupunkiin laveni entisestään ja kasinoiden sekä yökerhojen lisäksi Havannassa kukoisti niin korruptio kuin huumekauppa ja prostituutiokin. (Richardson 1992, 90-91; Similä 1998, 94-97.)

Vuonna 1953 joukko Batistan vastustajia hyökkäsi armeijan tukikohtaan Santiago de Cubassa. Hyökkäys epäonnistui ja kiinnijääneet passitettiin vankilaan. Nuori Fidel Castro Ruíz sai 15 vuoden tuomion. Hänet kuitenkin vapautettiin jo kahden vuoden kuluttua. Castro lähti Meksikoon, mutta jo seuraavana vuonna hän seilasi takaisin Kuubaan n. 80 miehen kanssa. Joukon maihinnousua seuranneessa taistelussa Batistan armeijaa vastaan suurin osa kapinoitsijoista kuoli tai jäi vangiksi ja vain pieni osa onnistui pakenemaan vuorille. (Aguilar 1972, 246; Richardson 1992, 176.) Vuorilla Batistan diktatuuria ja korruptoituneisuutta vastaan taisteleva pieni sissijoukko herätti niin kuubalaisten kuin muidenkin huomion ja jopa Yhdysvalloissa Castron johtamat vallankumoukselliset saivat ympärilleen romanttisuuden sädekehän. Karismaattinen ja hyvillä puhujanlahjoilla varustettu Castro osasi puheissaan ja teoissaan vedellä oikeista naruista ja sai kansan suosion taakseen. (Aguilar 1972, 246; Richardson 1992, 90, 177-178.) Castron joukot kasvoivat, voimistuivat ja etenivät. Batista pakeni maasta vuoden 1958 viimeisenä päivänä ja hänen hallituksensa kaatui. Castro marssi Havannaan juhlittuna voittajana ja tyrannin kukistajana. (Aguilar 1972, 246-247; Mitchell 1967, 9.)

Vallankumouksen voitto

Vallankumousta edeltäneen vuosikymmenen aikana Kuuban talous ja kehitysaste olivat tilastollisesti varsin hyvällä mallilla verrattuna muihin Latinalaisen Amerikan maihin. Ongelmana oli kuitenkin hyvinvoinnin erittäin epätasainen jakautuminen väestön kesken. Vaikka tilastojen mukaan esimerkiksi lihan kulutus oli maassa varsin korkea, kärsi yli puolet maaseutuväestöstä ja myös merkittävä osa kaupunkiväestöä ainakin toisinaan aliravitsemuksesta. Terveystenhoito ja koulutus olivat lähinnä vain hyvin toimeentulevien kaupunkilaisten ulottuvilla. Erityisesti maaseudulla asumisen taso oli hyvin huono ja enimmäkseen lukutaidottoman väestön parissa mm. tuberkuloosi ja loiset olivat yleisiä vaivoja. (Halebsky and Kirk 1985, 5; Mar-

shall 1987, 43, 111; Williams 1970, 479-480.) Castro julisti kapinallisjoukkojensa päämääräksi poliittisen demokratian palauttamisen ja sosiaalisten epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisen (Marshall 1987, 47; Williams 1970, 481). Batistan kukistuttua Castro aloitti uudistusten toimeenpanemisen nopeassa tahdissa.

Yhtenä vallankumouksen ensimmäisistä toimenpiteistä aloitettiin maatalouden uudistukset. Taloudellinen toiminta pyrittiin saamaan mahdollisimman pitkälti valtion kontrollin alaiseksi, suuret yksityiset maaomistukset pakkolunastettiin, maata jaettiin vuokraviljelijöille ja maatomille. Maataloutta pyrittiin monipuolistamaan ja teollisuutta kehittämään vähentäen siten Kuuban talouden riippuvaisuutta vuotuisesta sokerisadosta. Muita vallankumouksen taloudellisia pyrkimyksiä olivat taloudellisen kasvun nopeuttaminen, täystyöllisyyden saavuttaminen, ihmisten elinolojen kohentaminen ja taloudellinen riippumattomuus USAsta. Suurin osa maan sokeriruokoviljelyksistä ja sokerinjalostuslaitoksista oli Battistan aikakaudella Yhdysvaltalaisten hallinnassa. Maatalousreformi vaikutti merkittävästi Kuuban ja Yhdysvaltojen välisiin suhteisiin. Yhdysvallat rankaisi Kuubaa lopettamalla sokerintuonnin maasta. Tämä vaikutti Kuuban talouteen, sillä sokeri oli Kuuban pääasiallinen vientituote ja USA sen pääasiallinen kauppakumppani. (Marshall 1987, 93-94, 112; Williams 1970, 480-481.) Castrolla ei ollut taloustieteen alan koulutusta sen enempää kuin hänen lähimmillä tovereillaankaan. Talouden uudistuksissakin poliittiset näkökulmat olivat taloudellisten edellä ja uudistuksia pyrittiin saamaan aikaan hyvin nopeasti. Sekä maatalouden että teollisuuden kehittämisessä koettiin vastoinkäymisiä. Sen lisäksi, että Yhdysvallat lakkasi tuomasta Kuubasta sokeria, loppui myös Yhdysvalloista Kuubaan suuntautunut turismi, joka sekin oli ollut merkittävä tulonlähde Kuuballe. Maa oli suurissa taloudellisissa vaikeuksissa ja tarvitsi vahvaa liittolaista. Kuuba pääsi Neuvostoliiton kanssa sopimukseen sokerinviennin lisäämisestä. (Marshall 1987, 69, 97-99; Mitchell 1967, 30-33; Williams 1970, 482.)

Vuonna 1961 Yhdysvallat yritti kouluttamiensa Kuubasta paenneiden vallankumouksen vastustajien voimin aseellista maihinnousua Sikojenlahdella, mutta tapaus kääntyi Yhdysvaltojen kannalta fiaskoksi. Castro ja hänen kannattajansa puolestaan saivat lisää arvostusta ja Kuuban kansa asettui entistä yhtenäisempänä Castron taakse. Sikojenlahden maihinnousun jälkeen Castro ryhtyi korostamaan entistä selkeämmin vallankumouksen sosialistista luonnetta ja imperialismiin vastaisuutta. (Marshall 1987, 64-66, Williams 1970, 485.) Kuuban suhteet Neuvostoliittoon ja Euroopan sosialistisia maita kohtaan lähenivät entisestään. Läheiset suhteet Neuvostoliittoon johtivat ns. Kuuban kriisiin vuonna 1962: Neuvostoliitto aikoi sijoittaa

ydinohjuksiaan Kuubaan ja salasi suunnitelmansa Yhdysvalloilta. Ohjukset olivat jo matkalla kohti Kuubaa kun ohjustukikohtien rakentaminen havaittiin Yhdysvalloissa. Maailmalla pelättiin selkkauksen johtavan kolmanteen maailmansotaan, mutta vakava tilanne laukesi kun Neuvostoliitto käännäytti ohjuslaivansa takaisin ja Yhdysvallat puolestaan lupasi olla hyökkäämättä Kuubaan. (Marshall 1987, 68; Mitchell 1967, 32-36.) Ohjuskriisin jälkeen Yhdysvaltojen välitön hyökkäyksen uhka oli poissa ja Kuuba pystyi keskittymään sosialistiseen vallankumoukseensa (Marshall 1987, 68).

Vallankumouksen merkittävimminä saavutuksina pidetään yleensä maatalousreformia, hallitustavan muutosta, koulutustason kohentamista ja suuremman yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden saavuttamista. Muutoksista hyötyivät erityisesti sellaiset ihmisryhmät, jotka aiemmin olivat olleet yhteiskunnallisesti heikossa asemassa: köyhät, työläiset, mustat ja maaseutuväestö. Uusia kouluja perustettiin nopeaan tahtiin - myös maaseudulle. Maaseutua kehitettiin lisäksi lisäämällä mm. terveydenhoidon palveluja. Alettiin myös perustaa päiväkoteja, vanhustentaloja ja kehitysvammaisten hoitopaikkoja sekä rakentaa uusia asuintaloja heikkokuntoisten majojen ja ahtaiden kaupunkiasumusten tilalle. Ennen vain amerikkalaisille sallittuja huvittelupaikkoja ja alueita avattiin kaikkien käyttöön. (Williams 1970, 485-487.) Suurisuuntaisen lukutaitokampanjan ansiosta lukutaidottomuutta ei maassa käytännössä enää ole (Leiner 1985, 29), terveydenhoitopalvelut ovat jokaisen kuubalaisen saatavilla ilmaiseksi, työttömyyttä ei ole, kansalaisten perustarpeet on turvattu, sukupuolten välistä tasa-arvoa on edistetty merkittävästi ja sekä sukupuolen että rodun perusteella tapahtuva diskriminointi on lain voimalla kielletty (Marshall 1987, 133, 274, 168, 190). Rodut ovat Kuubassa sekoittuneet poikkeuksellisella tavalla, minkä johdosta kuubalaisista suurimmalla osalla on suvussa sekä valkoisia että mustia. Virallisesti kaikki ovat keskenään tasa-arvoisia, eikä rasismia ole⁶. (Marshall 1987, 194.)

Vallankumouksella on eittämättä ollut monia positiivisia vaikutuksia. Se on mm. parantanut monien kuubalaisten elinolosuhteita, kohentanut kansanterveyttä ja koulutustasoa sekä edistänyt kansalaisten keskinäistä tasa-arvoisuutta. Vallankumouksella on kuitenkin käänköpuolensa. Vallankumouksen tavoitteena ei ole ollut ainoastaan uudistaa maan taloutta vaan tarkoi-

⁶ Vaikuttaa kuitenkin siltä, että rasismista on ehkä tullut Kuubassa tabu – sen olemassaolo kielletään, eikä mahdollisista eroista mustien ja valkoisten välillä haluta lainkaan puhua. Haastattelemistani kuubalaisista jotkut sanoivat, ettei Kuubassa ole mitään rotujen välisiä eroja. Eräs haastateltava sen sijaan totesi, että yleisesti ottaen valkoiset ovat paremmin toimeentulevia kuin mustat. Muutamat taasen saattoivat mainita esimerkiksi musiikin ja tanssin olevan enemmän mustien kuin valkoisten kannattamaa kulttuuria.

tuksena on myös ollut luoda ”hombre nuevo” (”uusi ihminen”) - ihminen, joka pyyteettömästi omaa etua ja taloudellista hyötyä tavoittelematta työskentelee vallankumouksen periaatteiden ja kanssaihmistensä puolesta. Ernesto ”Che” Guevara korosti koulutuksen merkitystä todetessaan, että koko yhteiskunta pitäisi muuttua yhdeksi suureksi kouluksi ja että nuoris- ta, jotka olivat vielä tietämättömiä, oli mahdollista muovata ”uusia ihmisiä”. Lapsille tulee opetussuunnitelman mukaan opettaa kommunistista asennoitumista työtä, yhteistä omaisuutta, opiskelua ja yhteiskuntaa kohtaan sekä rakkautta ja kunnioitusta vallankumousta ja sen johto- hahmoja kohtaan. (Marshall 1987, 147-150.) Englantilainen Peter Marshall tutustui Kuuban koulujärjestelmään 1980-luvun puolivälissä. Hänen havaintojensa mukaan tuolloin opetus- suunnitelmat ja opetusmateriaalit sisälsivät vahvan ideologisen sanoman ja oppilaiden mah- dollisuudet edetä korkeamman asteen oppilaitoksiin riippuivat paitsi opintomenestyksestä, myös hyvästä käytöksestä ja poliittisesti korrektien mielipiteiden omaksumisesta. (Marshall 1987, 154,161, 165.) Kaikki kuubalaiset ovat oikeutettuja kouluttautumaan, kunhan eivät poikkea ajatuksissaan ja mielipiteissään hallituksen linjasta. Sama koskee monia muitakin kuubalaisten oikeuksia. Esimerkiksi kuubalainen uskonnonvapaus tarkoittaa sitä, että mitä tahansa uskontoa on vapaus harjoittaa sillä ehdolla, ettei se millään tavalla ole vallankumouk- sen aatteiden vastaista (Marshall 1987, 229). Taiteilijoilla, kirjailijoilla ja toimittajilla on va- paus ilmaista itseään – kunhan he eivät esitä mitään vallankumousta vastustavaa. Kaiken tai- teellisen ilmaisun tulisi mieluiten osaltaan kannustaa ja tukea vallankumousta. (Marshall 1987, 200-202.)

Hallituksen virallinen linja ja tavallisten kuubalaisten näkemys saattavat poiketa toisistaan. Kun kysyin muutamilta haastateltaviltani lukevatko he kuubalaista lehdistöä, vastasivat kaik- ki, ettei kuubalaisia lehtiä kannata lukea, sillä niissä kerrotaan pelkkiä valheita.

”[--] la prensa cubana no me interesa. Para nada. Bueno, para ver hasta que punto son capaces de mentir. [--] Todo tipo de mentiras. Según la prensa el país está bien aunque el país está fatal. Enton- ces siempre están mencionando logros y éxitos en un país fracasado. Está fracasado el sistema y que ha atrasado un país que estaba a la vanguardia de la América Latina. Y ahora pues, está un sitio la- mentable y triste. No son capaces de decir que hemos equivocado. No. Siempre están hablando de cosas, que no tienen, que no son objetivas. No sé. Las mentiras son constantes. [--] Para tener infor- mación sobre Cuba puedes leerte las cosas que escriben la gente, las novelas que hacen la gente que la hacen basada en su experiencia y basada en sus sueños y basada en ellos mismos. Además yo tengo información directa de Cuba, porque tengo amigos en Cuba, con los que yo comunico muy constan-

temente. Y en este sitio se encuentran cubanos, es un lugar de paso para gente que va y regresa de Cuba, y eso me trae información, actualizada.” (Elena, E5.)⁷

Internetistä löytyy CubaNet-palvelu, joka välittää sivustollaan Kuubaa koskevia uutisia ja artikkeleita niin Kuuban virallisen lehdistön kuin riippumattomien toimittajienkin taholta ja lisäksi myös ulkomaisen lehdistön Kuuba-aiheisia kirjoituksia. CubaNetin Prensa Independiente (riippumaton lehdistö) -osastolla jokaisen uutisen tai artikkelin loppuun on liitetty tiedonanto: ”Esta información ha sido transmitida por teléfono, ya que el gobierno de Cuba no permite al ciudadano cubano acceso privado a Internet.”⁸ Kuuban hallitus katsoo esim. ihmisoikeuksien puutteisiin tai muuhun Kuuban poliittiseen tai yhteiskunnalliseen elämään kohdistuvan arvostelun olevan osoitus petturuudesta. Mm. Helsingin Sanomat raportoi Kuuban toisinajattelijoiden muodostaman komission johtajan lähettämästä kirjeestä, jossa Kuuban ihmisoikeustilanteen todetaan heikenneen vuonna 2000. Komission mukaan Kuuban vankiloissa on noin 300 poliittista vankia ja ihmisten pidättäminen heidän hallitusta arvostelevien mielipiteidensä vuoksi on lisääntynyt. (Helsingin Sanomat 2001.) Amnesty Internationalin vuosiraportissa lista Kuubassa vuoden 2000 aikana tapahtuneista sananvapauteen, kokoontumisvapauteen ynnä muihin ihmisoikeuksiin kohdistuneista rikkomuksista on vaikuttavan pitkä (Amnesty International 2001).

Kuubalaisen musiikin ja tanssin vaiheita

Kuuban kulttuurista ja erityisesti musiikista sekä tanssista puhuttaessa käytetään usein käsitettä afrokuubalaisuus. Tällä toisaalta tarkoitetaan, että afrikkalaiset vaikutteet ovat voimakkaasti esillä. Toisaalta afrokuubalaisuuden voi nähdä viittaavan ajatukseen siitä, että olisi olemassa erillinen kuubalainen kulttuuri, johon afrikkalaisuus sittemmin on lisätty. Kuten jo aiemmin mainittu nykyinen kuubalaisuus on muovautunut pääosin espanjalaisen kulttuurin ja afrikkalaisten kulttuurien sekoituksesta. Totuudenmukaisempaa olisi siis ehkä puhua afroespanjalaisesta kulttuurista, jossa havaittavissa on myös muiden Kuubaan kotiutuneiden etnisten ryhmien vaikutteita. (Marshall 1987, 193.) Kuuban musiikki- ja tanssikulttuuri on monimuotoinen.

⁷ [–]”kuubalaiset lehdet ei kiinnosta. Ei minkään takia. No, siinä mielessä että näkee miten paljon ne pystyvät valehtelemaan. [–] Kaikenlaisia valheita. Lehdistön mukaan maalla menee hyvin, vaikka maa on tuhoon tuomittu (fatal). Kirjoittavat aina vain saavutuksista ja menestyksistä maassa, joka on hajalla. Järjestelmä on hajalla ja Latalalaisen Amerikan etujoukkoon kuulunut maa on taantunut. Ja nyt se on säälittävä ja surullinen paikka. Eivät kykene sanomaan, että erehtyivät. Ei. Aina puhuvat asioista, joilla ei ole, jotka eivät ole objektiivisia. En tiedä. Valeet ovat jatkuvia. [–] Tietoa Kuubasta saa lukemalla kirjoja, joita ovat kirjoittaneet ihmiset siellä, romaaneja, joita ihmiset kirjoittavat omiin kokemuksiinsa perustuen, unelmiinsa perustuen, omaan itseensä perustuen. Lisäksi saan tietoa Kuubasta, koska minulla on ystäviä siellä, joiden kanssa olen yhteydessä jatkuvasti. Ja täällä [ravintolassa] tapaa kuubalaisia, tämä on pistäytymispaikka niille ihmisille, jotka menevät ja tulevat Kuubasta, ja niin saan tietoa Kuubasta, ajankohtaista.” (Elena, E5.)

⁸ Tämä tieto on välitetty puhelimitse, sillä Kuuban hallitus ei salli Kuuban kansalaiselle yksityistä internet-yhteyttä.

Lukuisat kuubalaiset kansanmusiikki- ja tanssiryhmät ylläpitävät perinteitä ja sekä muusikoiden että tanssijoiden ammatillinen koulutus takaa klassisen musiikin, baletin, modernin tanssin ym. aseman Kuubassa. Nueva Trova -laululiike on kokonaan oma lukunsa vallankumouksen Kuuban musiikkielämässä. Esitän seuraavassa kuitenkin vain kuubalaisen populaarimusiikin ja -tanssien kehityskaaren pääpiirteitä.⁹

Valkoiset ja mustat traditiot

”El aporte más notorio del africano a la cultura cubana fue el de la música, al punto de que en lo que ésta identifica a nuestra nación, se debe precisamente a los elementos integradores de la música africana que pasaron a la que se creaba en Cuba.” (Guanche 1983, 259.)

Kuubalaisessa musiikissa nimenomaan rytmit ovat leimallisesti afrikkalaisperäisiä. Kuubalainen antropologi Fernando Ortiz onkin todennut kuubalaisen musiikin syntyneen espanjalaisen kitaran ja afrikkalaisten rumpujen välisestä rakkaussuhteesta. (Marshall 1987, 193, 223.) Afrikkalaisten musiikkikulttuurien yhteydessä on tyypillistä todeta, että musiikki ja tanssi muodostavat erottamattoman kokonaisuuden. (ks. Orrenmaa, 140.) Saman voisi sanoa koskevan myös Kuubaa. Kuubassa pitkiä aikoja viettänyt englantilainen tutkija Peter Marshall kertoo kuubalaisen ystävänsä todenneen: ”You Europeans like music to listen to; we Cubans must have music to dance to” (Marshall 1987, 223). Kuubassa tanssi liittyy olennaisesti niin kansanmusiikkiin, populaarimusiikkiin kuin uskonnolliseen musiikkiinkin. Musiikillisten rytmien tavoin myös tansseissa afrikkalaiset juuret ovat vahvat, mutta myös espanjalaisten ja muiden eurooppalaisten tanssien vaikutteet ovat selkeästi havaittavissa (Kuusisto ja Vuorimies 1991, 37; Marshall 1987, 225).

Kuubalaisen musiikin rytmit ovat juuriltaan lähinnä länsiafrikkalaisia ja melodiikka puolestaan on peräisin suurelta osin Espanjasta. Afrikkalaisuus kuuluu tosin myös espanjalaiseen melodiikkaan. Pohjoisesta Afrikasta 700-luvulla tulleet islaminuskoiset maurit valloittivat lähes koko Pyreneitten niemimaan. Vuosisatojen ajan maurit vaikuttivat alueen kulttuureihin ja niinpä myös espanjalaisessa musiikissa on maurien vaikutuksesta pohjois-afrikkalaisia elementtejä. Esim. Andalusian flamencon sävelkuluissa ja improvisaatiotavassa kuuluu maurien vaikutus. Flamencon kautta vaikutteet puolestaan ovat siirtyneet myös Kuubaan ja ovat kuuluvissa esim. guaguancóssa, joka on yksi kuubalaisen rumban alalajeista. (Luhtala 1997, 12-13.) Sen sijaan Kuuban kansallistanssin, danzónin alkujuuret ovat 1500-luvun englantilaisessa

country dancessa, josta 1600-luvulla tuli contredanssen nimellä suosittu muotitanssi Ranskassa. Kuubaan tanssi tuli Ranskan siirtomaan Haitin kautta 1790-luvulla ja contradanzaksi nimettynä korvasi menuetin ja valssin valkoisen yläluokan tanssisaleissa. Mustien muusikoiden käsissä contradanzaan alkoi jo varhaisessa vaiheessa tulla afrikkalaisia vaikutteita. (Luhtala 1997, 30; Roberts 1992, 8.) Contradanzan rytmi synkopoitui¹⁰ ja uutta rytmiä alettiin kutsua nimellä ritmo de tango (tangon rytmi). Musiikin tyyli sai nimen contradanza habaneraksi (havannalainen kontratanssi), joka lyhentyi sittemmin pelkäksi habaneraksi. Habanera vaikutti voimakkaasti argentiinalaiseen tangoon, Meksikon musiikkiin ja jazziin. (Roberts 1992, 8-9.)

Yhdysvalloissa syntyneellä jazzilla on kuubalaisen musiikin tavoin juurensa Länsi-Afrikassa. Pohjois-Amerikkaan tuotujen mustien orjien musiikista polyrytmisyys kuitenkin hävisi. Mahdollisesti maurien vaikutuksen ansiosta Espanjan siirtomaissa oltiin tottuneita ja avoimia musiikin erilaisille rytmeille ja improvisoiduille aineksille eri tavalla kuin vaikkapa protestanttisten brittien hallitsemisissa siirtomaissa, joissa vallitsevana musiikillisena tyylinä olivat protestanttiset hymnit. Britit myös puuttuivat espanjalaisia ja portugalilaisia siirtomaavaltiaita innokkaammin omistamiensa orjien tekemisiin. Brittiomistuksessa orjilta kiellettiin rumpujen soitto sekä muut omat perinteet ja tavat. (Luhtala 1997, 25-27.) Sen sijaan esim. Kuubassa orjien sallittiin 1800-luvulla pitää sokeriplantaaseilla sunnuntaisin omia juhliaan, joissa musiikoitiin ja tanssittiin. Kaupungeissa orjat ja vapaat mustat saivat samaten 1800-luvulla perustaa omia yhdistyksiä, cabildoja, jotka edistivät keskinäistä avunantoa sekä auttoivat säilyttämään niin uskonnollisia kuin maallisiakin perinteitä. Cabildot järjestyivät etnisen syntyperän mukaisesti ryhmiin ja kussakin cabildossa vaalittiin oman lähtöalueen traditioita. Syntyperän mukaisesti etnisiin ryhmiin jakautumisesta huolimatta tapahtui myös eri afrikkalaisryhmittymien traditioiden sekoittumista. (Crook 1992, 31-32; Guanhe 1983, 245, 258; Luhtala 1997, 19-20.)

Rumba ja son

Mustien 1800-luvulla juhlissaan sokeriplantaaseilla tai cabildojen kokoontumisissa esittämien maallisten tanssien pohjalta syntyi rytmi ja tanssi, joka sai nimen rumba. Kaupungeissa rumba

⁹ Kuubalaisesta tanssista ja musiikista tarkempia tietoja kaipaavan kannattaa tutustua Sanna Kuusiston ja Risto Vuorimiehen teokseen *Baila, baila – Kuubalaisen tanssin käsikirja*, sekä Pertti Luhtalan teokseen *Rumbakuninkaista salsatähtiin*.

¹⁰ Synkopointi = mus. heikon tahdin tai heikon tahdinosan korostaminen. (Ks. esim. Suuri musiikkitietosanakirja, osa 6, 1992.)

ja *cabildo de negros* (mustien *cabildo*) tulivat toistensa synonyymeiksi. Rumba ei siis enää merkinnyt vain musiikkia ja tanssia, vaan sillä viitattiin epäviralliseen juhlaan, *fiestaan*, tai itse asiassa mihin tahansa mustien kokoontumiseen. Mustia ylenkatsovalle valkoiselle yläluokalle rumba edusti primitiivisen kulttuurin barbaarista ilmaisumuotoa ja se yhdistettiin juomiseen, epäsiiveellisyteen, tappeluihin ja rikollisuuteen. (Crook 1992, 32-33.) Tähän vedoten rumbatilaisuuksien järjestäminen päätettiin kieltää. Orjuuden poistussa 1880-luvulla mustien sallittiin kerran vuodessa, loppiaisena, soittaa kaupungeissa rumbaa myös julkisesti.¹¹ (Luhtala 1997, 21-22.) Kuuban itäosissa, Orientessa ja alueen pääkaupungissa Santiago de Cubassa ranskalaisvaikutteet olivat voimakkaammat kuin Havannassa. Santiagossa oli myös suuri kiinalainen siirtokunta. Kulttuuriset erot Havannan ja Santiago de Cuban välillä olivatkin varsin suuret. Santiagossa niin mustat, valkoiset kuin kiinalaissyntyisetkin tanssivat jo 1800-luvulla yhteisissä karnevaalikulkueissa, toisin kuin Havannassa. 1800-luvun lopulla Orientessa sai alkunsa monen myöhemmän kuubalaisen musiikinlajin lähtömuoto, *son*. (Luhtala 1997, 42-43.) 1900-luvun alussa *sonin* saapuessa Orientesta Havannaan, se rumban tavoin yhdistettiin paheellisuuteen ja määrättiin esityskieltoon 1915. Esittämiskielto kuitenkin kumottiin 1920 ja *sonin* kukoistuskauti alkoi. (Luhtala 1997, 50-52.)

Sekä rumban että *sonin* perustana on *claves*-palikoilla lyötävä perussyke eli *clave*. *Clave*-rytmin juuret ovat johdettavissa suoraan synkretistisen *santería*-uskonnon musiikista (Luhtala 1997, 44.). *Clave*-rytmi koostuu kolmen lyönnin muodostamasta ”vahvasta” (*fuerte*) ja kahden lyönnin muodostamasta ”heikosta” (*debil*) tahdista vastaten siten afrikkalaiselle ja afroamerikkalaiselle musiikille tyypillistä huuto ja vastaus -rakennetta (Mauleón 1993, 51; Roberts 1992, 8). *Clave*-rytmi on useimpien kuubalaisten rytmien perusta. Aikojen kuluessa *clave*-rytmi on kokenut monia muutoksia ja siitä on kehkeytynyt erilaisia versioita. Yleisin ja useimpiin rytmisiin tyyliin vaikuttanut *clave* on nimenomaan *son-clave*, *rumba-clave* esiintyy lähinnä vain rumbassa ja joissakin kansanmusiikin tyyliissä. (Mauleón 1993, 48-53.) Sekä *sonia* että rumbaa esitetään ja tanssitaan edelleen. Rumbassa tyyliä on monia. Kuubassa syntyneillä ja tanssituilla rumbatyyleillä ei käytännössä ole juuri mitään tekemistä kilpatanssina tunnetun rumban kanssa. Nykyisin eläviä kuubalaisia rumbatyyliä ovat *yambú*, *rumba columbia* ja *guaguancó*. Yhteistä kaikille rumban muodoille on *clave*-rytmin lisäksi, soittimet ja laulutapa. Rumbaa säestetään lähinnä rytmisoittimilla: rummuilla, laatikoilla, *claves*-palikoilla, yhteen lyötävillä lusikoilla jne. Laulu on solistin ja kuoron vuorolaulua. Eri tyyliissä rytmit ja erityisesti tanssitavat vaihtelevat. (Kuusisto 1991, 43-44; Luhtala 1997, 22.)

Yambú on tempoltaan rauhallisin. Sitä tanssitaan pareittain, mutta ei kuitenkaan tanssiotteessa. Yambún liikkeet ovat rauhallisia ja pehmeitä. Rumban suosituin muoto, guaguancó on yambúa nopeatempoisempaa ja tunnelmaltaan kiihkeämpää. Myös guaguancóssa mies ja nainen tanssivat parina, mutta eivät tanssiotteessa. Olennainen osa guaguancóta on muihinkin afrikkalaisperäisiin tansseihin kuuluva koreografinen piirre, *vacunao* (rokotus). Tällä tarkoitetaan, että mies pyrkii tanssin lomassa ”rokottamaan” naista ja nainen puolestaan yrittää provosoida miestä sekä toisaalta joko suojautua tai vaihtoehtoisesti ottaa vastaan ”rokotuksen”. Alunperin rokotus oli selkeästi yhdyntään viittaava lantion liike, mutta siitä on kehitelty erilaisia muunnelmia, kuten käden ojennus, potku, pukkaus tai huivin heittäminen, joista vain viimeinen koskettaa naista fyysisesti. Rumba columbia poikkeaa kolmijakoisena muista, tasajakoisista rumbatyyleistä. Tanssina rumba columbia on eniten akrobatiaa ja taituruuden esittämistä korostava. Rumba columbiaa on myös tanssittu kilpailunomaisesti. Rumba columbiakin on tanssittu paritanssina, mutta sittemmin siitä on tullut lähinnä yksilötanssi. Jossain vaiheessa se muovautui pelkästään miesten tanssiksi, mutta nykyään myös naiset jälleen tanssivat rumba columbiaa. (Crook 1992, 32; Kuusisto 1991, 44-52.)

Sonin oleellisin instrumentti on tres, Kuubassa kehitetty espanjalaisen kitaran sukulainen. Sonin perusmuotoa, son montunoa, soittaessa tres-kitaraan ja lauluun yhdistettiin usein rytmisoittimina *clavet*, bongorummut, marakassit ja bassosoittimena marimbula, eli afrikkalainen sormipiano. Myöhemmin marimbula korvautui yleisesti kontrabassolla. 1920-luvulla son-orkesterien kokoonpanoon lisättiin usein myös trumpetti. Yleiseksi kokoonpanoksi muotoutui septetti ja alettiin puhua septetti-tyylistä. 1930-luvulla orkesterit kasvoivat ja niin puhallin- kuin lyömäsoittimiakin tuli orkestereihin lisää. Tresin tilalle tai ohelle tuli piano, trumpetteja lisättiin. Uusista orkestereista alettiin käyttää *conjunto*-nimitystä. (Kuusisto 1991, 55-58; Luhtala 1997, 44; Roberts 1992, 9-10.) Kuoron ja solistin vuorolaulun ja erinäisten rytmisten elementtien lisäksi sonille tunnunomaisiin afrikkalaisperäisiin piirteisiin kuuluu, että melodian rytmi ei kytkeydy perkussoiden taustalla tuottamaan rytmikudelman (Roberts 1992, 9). Sonia tanssitaan pareittain, seuratanssiotteessa. Perinteiseen soniin ei kuulu monimutkaisia kuvioita, vaan tanssiote pysyy lähes koko ajan. Perusaskelikko muodostuu kolmesta painonsiirrosta jalalta toiselle ja yhden painonsiirron mittaisesta viiveestä. Painonsiirroilla voidaan joko edetä johonkin suuntaan tai pysytellä paikoillaan. Perinteisen sonin perustana on tanssiparin vartaloiden yhteinen aaltomainen liike. Satunnaisesti voidaan tehdä myös joitakin tanssikuvioita, joiden ajaksi tanssiote hetkeksi irtoaa. Sonia voidaan tanssia myös casino-tanssina (ks.

---

¹¹ Tästä perinteestä sai alkunsa nykyinen karnevaalin vietto Kuubassa.

seuraava luku), johon kuuluu erilaisia monimutkaisia kuvioita ja kiemuroita. (Kuusisto 1991, 59.)

Kuubalaisen musiikin ja tanssin maailmanvalloitus

Vaikka rumba muodostui Kuubassa aluksi selkeästi alaluokkien tunnusmerkiksi, tuli se tyyli-
tellyssä muodossaan 1920- ja 1930-luvuilla sisällytetyksi myös osaksi teatteri ja kabaree-
esityksiä. Turistien keskuudessa rumbasta tuli hyvin suosittua ja sitä alettiin myös viedä ul-
komaille – Yhdysvaltoihin ja Eurooppaan. (Crook 1992, 34.) Son levisi Kuubasta muille Ka-
ribian saarille, erityisesti Puerto Ricoon, jossa se hyväksyttiin nopeasti osaksi Puerto Ricon
omaa musiikkikulttuuria. Mantereen puolella son levisi Meksikoon, Venezuelan, Panamaan ja
– mikä oleellisinta – myös Yhdysvaltoihin, joka hallitsi levyteollisuutta. (Luhtala 1997, 71-
72.) Yhdysvaltojen läsnäolo Kuubassa ja kuubalaisten siirtolaisuus Yhdysvaltoihin kuljettivat
myös musiikillisia vaikutteita molempiin suuntiin. Yhdysvaltojen jazz-musiikki toi kuubalai-
seen musiikkiin omat vaikutteensa ja jazz-muusikot Yhdysvalloissa kiinnostuivat kuubalaisis-
ta rytmeistä. Molemmipuolisten vaikutteidenvaihdon ansiosta syntyi mm. Latin jazziksi tai
Afro-Cuban jazziksi kutsuttu musiikinlaji, jota esittivät monet 1900-luvun suurimmista jazz-
nimistä. (Luhtala 1997, 69.)

1920-luvulta 1980-luvulle saakka vaikuttanut Xavier Cugat oli yksi merkittävimmistä ja pit-
käaikaisimmista kuubalaista musiikkia tunnetuksi tehneistä ja kaupallistaneista nimistä Yh-
dysvalloissa. Euroopassa kuubalaisen musiikin suurimpia tähtiä olivat Lecuona Cuban Boys
1930-luvulta alkaen ja Edmundo Ross 1950-60-luvuilla. Musiikin kautta tapahtuvan pr-työn
arvo huomattiin Kuubassa ja 1940 presidentti Fulgencio Batista nimitti Lecuona Cuban Bo-
ysin Kuuban viralliseksi musiikkilähettilääksi. 1940- ja 1950-luvuilla levisi kuubalainen
mambo villityksen lailla aluksi Meksikoon, sitten Yhdysvaltoihin ja myös Eurooppaan. 1950-
luvun puolivälissä seurasi cha-cha-chá, joka rytmiltään mamboa yksinkertaisempänä oli sekä
helpompi soittaa, että helpompi tanssia. Mambon suosio oli varsin lyhytikäinen, cha-cha-chá
sen sijaan elää edelleen ja on ollut pohjana monille muillekin tansseille. Rueda de cha-cha-
chásta, eli useamman tanssiparin muodostamassa ympyrässä tanssitusta cha-cha-chásta muo-
vautui 1960-luvulla Kuubassa tanssi nimeltä casino. Casinoa voidaan tanssia minkä tahansa
uudemman (ts. cha-cha-chán jälkeisen) kuubalaisen tanssimusiikin tahdissa. (Kuusisto 1991,
68-69; Luhtala 1997, 172-177, 220.)

Yhdysvalloissa ”latinomusiikki” jäi mambo- ja cha-cha-chá-villityksen jälkeen vähemmälle huomiolle. Kuuban vallankumouksesta johtuen Yhdysvaltojen ja Kuuban väliset suhteet katkesivat 1950-60-luvun taitteessa. Niin ihmisten, hyödykkeiden kuin kulttuurivaikutteidenkin kulkua maiden välillä rajoitettiin puolin ja toisin. Kuubalaisena tunnettu musiikki ei poliittisista syistä johtuen enää voinut myydä Yhdysvalloissa, joten oli keksittävä uusi nimi. 1960-luvulla New Yorkissa kasvaneen uuden ajan latinomusiikkosukupolven keskuudesta nousi 1970-luvulla yleiseen tietoisuuteen uusi käsite: salsa. Salsa oli aiemmin kuubalaisessa musiikissa huudahduksena käytetty termi, joka iskevyytensä vuoksi toimi ja jäi hyvin ihmisten mieleen. Salsa otettiin omaksi New Yorkin suurimmalta osaltaan puerto ricolaisista koostuvan latinoväestön keskuudessa vaivattomasti, sillä olihan salsan perustan muodostava son jo aiemmin hyväksytty Puerto Riconkin omaksi musiikiksi. Salsa-nimike aiheutti myös hämmennystä ja vihamielistäkin suhtautumista. Kuubassa salsaa pidettiin amerikkalaisten yrityksenä väärentää kuubalaisten omaa musiikkia, jonka oikea nimi on son. (Luhtala 1997, 318-319.)

Käytännössä salsa onkin nimenomaan Yhdysvalloissa, ei niinkään Kuubassa, tuotettua musiikkia. Tämän päivän suosittujen salsa-artistien joukossa on syntyperältään niin kuubalaisia, puerto ricolaisia kuin kolumbialaisia. Perustana salsassa kuitenkin edelleen on kuubalainen son. Salsa on levinnyt yleiseen kielenkäyttöön ja myös haastattelemistani kuubalaisista monet puhuvat kuubalaisesta tanssimusiikista nimenomaan salsana. Salsasta onkin tullut jonkinlainen yleisnimike, jonka alle niputetaan suruttomasti lähes kaikki mahdolliset nykypäivän tanssittavat karibialaisrytmit, sekoittaen usein joukkoon samantien kaikki muukin ”lattarimusiikki”. 1990-luvun lopulta alkaen kuubalaisten levyjen kansilehdillä ja kuubalaismusiikkia esittelevissä lehtiartikkeleissa sekä www-sivustoilla esiintyy salsan sijasta tai sen lisäksi usein timba. Timba on mm. rap-musiikista vaikutteita saanut tyylisuunta, jota mainostetaan sekä sonin ja salsan perilliseksi että kuuban uusimmaksi ja kuumimmaksi rytmiksi.¹²

---

¹² ks. esim. Helsingin Sanomat 1998 tai Silverman 2002.

AINEISTO

Alkujaan suunnitelmissani oli kerätä tutkimusaineistoa haastattelujen lisäksi osallistuvan havainnoinnin menetelmällä. Ensimmäisen haastattelun tein Helsingissä vuoden 1998 joulukuussa. Sain kuubalaisen Celian (kaikkien informanttien nimet on muutettu) yhteystiedot Suomi-Kuuba-seuran kautta. Haastattelu oli hyvin antoisa, vaikka oma vielä siinä vaiheessa heikko espanjan kielen taitoni asettikin omia rajoituksiaan. Onnekseni Celia oli puhelias ja hänen keittiönpöytänsä ääressä vierähti lähes kaksi ja puoli tuntia ilman, että minun tarvitsi paljon edes kysellä. Saman päivän iltana kävin osallistuvan havainnoinnin ohjeet mielessäni myös Suomi-Kuuba-seuran juhlissa, joissa seurasin musiikki- ja tanssiesityksiä, tarkkailin ihmisten toimintaa, huomioin ympäristöä ja tunnelmaa, juttelin muutaman ihmisen kanssa ja kävin jopa tanssimassa jonkin kappaleen ajan. Myöhemmin tein muistiinpanot ja piirsin tapahtumapaikasta kaavion. Ajattelin jatkaa havainnointia Barcelonassa, kunhan löytäisin sieltä vastaavanlaisia juhlia tai muutoin vain kuubalaisten suosimia tanssipaikkoja. Loppujen lopuksi suunnitelmani osallistuvasta havainnoinnista jäivät tuohon yhteen kertaan. Barcelonassa on lukuisia karibialaiseen musiikkiin erikoistuneita diskoja, ”salsoteekkejä” ja kävin toki muutamia kertoja joissakin niistä, mutta en nähnyt miten olisin voinut hyödyntää tässä tutkimuksessa kokemuksiani ja havaintojani noista illanviettopaikoista. Näin ollen tutkimuksen primaariaineisto muodostuu nimenomaan kuubalaisten maahanmuuttajien haastatteluista.

Haastateltavien etsimisessä ajattelin luottaa ”lumipallotekniikkaan”, eli kysyä jokaiselta haastateltavalta löytyisikö heidän tuttavapiiristään sellaisia henkilöitä, joita ehkä voisin haastatella. Helsingissä ensikontaktini löytyi suhteellisen vaivattomasti Suomi-Kuuba-seuran kautta ja ensimmäinen haastattelu järjestyi muutamalla puhelinsoitolla. Barcelonassa haastateltavien etsintäprosessin alkuun saaminen oli hieman mutkikkaampaa. Tietääkseni Espanjassa on myös jonkinlaista ystävyysseuratoimintaa, tai solidaarisuustoimintaa Kuubaa kohtaan, mutta minkäänlaista Espanja-Kuuba-seuraa tai vastaavaa yhdistystä en onnistunut paikallistamaan ainakaan Barcelonasta. Kuuban suurlähetystö kaupungissa piti olla, mutta se ei sijainnut ainakaan siinä osoitteessa, jonka puhelinluettelosta löysin. Asuinpaikkani lähistöllä oli ravintola nimeltä Flor de Cuba ja päätin tiedustella olisiko paikassa kenties työssä kuubalaisia tai sattuisiko se olemaan kuubalaisten suosiossa. Osoittautui, että ravintolassa kuubalaisuus ilmeni

vain sen nimessä, mutta tarjoilijalta sain vinkin kuubalaisen omistamasta baarista nimeltä Sabor Cubano. Kyseisen baarin omistaja itse oli kovin kiireinen, enkä onnistunut tapaamaan häntä missään vaiheessa, mutta baarissa työskennellyt tarjoilija Yasmin kutsui minut luokseen ja esitteli kuubalaiselle poikaystävälleen Luisille. Myöskään Luisin kanssa en onnistunut sopimaan varsinaisesta haastattelusta, mutta yhden ulkona vietetyn iltapäivän ja illan aikana Luis ja Yasmin ystävineen kertoivat minulle monia mielenkiintoisia tarinoita ja heidän avulleen sain ensimmäiset haastateltavanikin.

Kaiken kaikkiaan haastateltavia kertyi 20 henkilöä, joista 10 Barcelonassa (5 miestä, 5 naista) ja 10 Helsingissä (6 miestä, 4 naista). Kaikkien haastateltujen nimet on heidän henkilöllisyytensä suojaamiseksi vaihdettu.¹³ Barcelonassa haastateltujen ikäjakauma oli 25-57 vuotta, Helsingissä puolestaan 30-41 vuotta. Helsingissä haastattelemistani henkilöistä suurin osa oli opiskellut Neuvostoliitossa ja tullut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Suomeen. Seuraavaksi yleisin syy Suomeen päätymiselle oli suomalaisen mieheen/naiseen rakastuminen Kuubassa ja muutto rakastetun kotimaahan. Barcelonassa haastateltujen kohdalla Kuubasta lähtemisen ja Barcelonaan muuttamisen syyt olivat vaihtelevampia. Barcelonassa haastateltujen joukossa oli useita, jotka kertoivat lähteneensä Kuubasta nimenomaan poliittisista syistä. Helsingissä kaikki haastatellut mainitsivat lähtönsä syyksi jonkin muun kuin poliittisen syyn, vaikkakin poliittisilla syillä saattoi olla osuutensa päätökseen maasta lähtemiseksi tai ainakin Suomeen asumaan jäämiseksi. Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta kaikki haastatellut olivat kotoisin Havannasta. Suurin osa haastatelluista oli lähtenyt Kuubasta yksin, ilman perhettään. Ainoastaan Dámaso ja Bruno, Barcelonassa pitkään asuneet isä ja poika, olivat lähteneet perheenä. Bruno oli myös ainoa Kuubasta lapsuusiässä (12-vuotiaana) pois muuttanut ja siten myös ainoa, joka ei itse ollut tehnyt muuttopäätöstä.

Barcelonassa asuvien haastateltavien joukko muodostui jossain määrin heterogeenisemmäksi kuin Helsingissä asuvien johtuen osittain varmasti siitä, että Barcelonassa yksinkertaisesti on enemmän kuubalaisia kuin Helsingissä ja motivaatiot muutolle Barcelonaan ovat olleet moninaisempia kuin motivaatiot muutolle Helsinkiin. On kuitenkin syytä huomioida myös haastateltavien etsimisessä käyttämäni menetelmän vaikutus haastateltavien valikoitumiseen. Helsingissä haastattelin Celiaa, jonka kautta sain muutamia haastateltavia, joiden kautta jälleen

¹³ Menestyneiden kuubalaisten muusikoiden ja urheilijoiden mukaan annetut peitenimet on suomalaisia lukijoita ajatellen valittu siten, että nimestä helposti tunnistaa henkilön sukupuolen: kaikki valitut miesten nimet päättyvät o- ja naisten nimet a-kirjaimeen.

toisia jne. Toisin sanoen kaikki haastatellut kuuluvat jollakin tavalla samaan tuttavaverkostoon. Barcelonassa sen sijaan ensimmäinen haastateltavani oli kadulla sattumalta tavattu Dora, jonka Luis tunnisti kuubalaiseksi puhutavan perusteella ja pyysi häntä haastateltavakseni. Hän ei siis kuulunut Luisin tuttavapiiriin lainkaan. Mireyan sain haastateltavakseni koska hän sattui laulamaan samassa kuorossa paikallisen tuttavani ystävän entisen koulutoverin kanssa. Elena ja Roberto puolestaan löytyivät, koska Mireya oli kuullut ravintolasta, jonka omistaja oli kuubalainen (Elena) ja eräässä baarissa työskentelevästä kuubalaisesta pojasta (Roberto). Barcelonassa siis tavoitin informanttini moninaisempien kontaktiverkostojen kautta kuin Helsingissä.

Haastateltavien etsinnän epäsystemaattisuus ja sitä seurannut haastateltavien valikoituneisuus asettavat kenties otoksen edustavuuden tietyllä tavalla kyseenalaiseksi. Siitä huolimatta epävirallisten tuttavaverkostojen kautta tapahtunut informanttien etsintä oli mielestäni paras tapa lähestyä kuubalaisia maahanmuuttajia. Ensimmäkin verkostoituminen, suhteiden hoito tuttavaverkon kautta, on luonteenomaista kollektiivisille kulttuureille, joihin mm. Latinalaisen Amerikan ja espanjankielisen Karibian kulttuurit voidaan pääsääntöisesti luokitella.¹⁴ Luulen, että haastattelujen onnistumiseen vaikuttavan luottamuksen syntymisen kannalta oli parempi tavoittaa informantit tuttavaverkoston kuin jonkin ”virallisen tahon” kautta. Esimerkiksi Barcelonassa haastattelemani Aida arveli, että Kuuban suurlähetystön kautta olisin saanut haastateltaviksni ainoastaan lähetystön valitsemia ja ”poliittisesti korrekteiksi” luokittelemia ihmisiä, jotka eivät olisi uskaltaneet ilmaista todellisia mielipiteitään siinä pelossa, että heille ehkä olisi voinut koitua siitä harmia. Informanttien etsiminen esim. kuubalaisten (ja muiden Karibian alueelta olevien) suosimista tanssipaikoista ja Fiesta Cubana –tyyppisistä tapahtumista olisi puolestaan ollut vaikeaa ja rajannut informanttien joukon sellaisiin henkilöihin, jotka käyvät kyseisen tyyppisissä tilaisuuksissa ja paikoissa.

Kaikki haastattelut sekä Barcelonassa että Helsingissä on tehty haastattelunauhuria apuna käyttäen. Haastatteluissa ei ole ollut tarkoituksena selvittää kuinka usein haastateltavat kuuntelevat kuubalaista musiikkia tai käyvät tanssimassa salsaa, vaan tavoitteena on ollut saada selville mitä kuubalainen musiikki ja tanssi heille merkitsevät. Haastattelut on siksi tehty teemahaastatteluina¹⁵ - ts. olen käyttänyt apuna muotoilemaani teemarunkoa (ks. liite1) ja pyrki-

¹⁴ Geert Hofsteden mukaan yksi neljästä perustavanlaatuisesta kulttuurisesta ulottuvuudesta on kollektiivisuus vs. yksilöllisyys. Kollektiivisissa kulttuureissa luottamuksen saavuttaminen henkilökohtaisten suhteiden tai välittäjähenkilöiden kautta on olennaisen tärkeää. (Hofstede 1992, 32-33, 77, 95-97.)

¹⁵ Teemahaastattelusta esim. Hirsjärvi & al. 2000. Tutki ja kirjoita.

nyt ohjaamaan keskustelua teemojen suuntaan, mutta yrittänyt myös antaa haastateltaville mahdollisimman suuren vapauden puhua oman mielenkiintonsa mukaan. Mielestäni kyseyllä tai strukturoidulla haastattelumenetelmällä olisi voinut saada tietoa kuubalaisten maahanmuuttajien tanssin ja musiikin harrastuksesta, mutta merkityksiin on haastattelumetodia käyttäen mahdollista päästä käsiksi vain mahdollisimman löyhästi ohjatun teemahaastattelun kautta. Haastatteluissa tavoitteenani oli antaa haastateltavien puhua mahdollisimman pitkälti niistä asioista, joista he itse halusivat puhua sekä rohkaista heitä tuomaan esille heille itselleen tärkeitä teemoja. Jokaisen haastateltavan kanssa ei näin ollen ole käyty perusteellisesti läpi kaikkia teemarungon kohtia, vaan itse kunkin kanssa on keskusteltu enimmäkseen niistä aiheista, joista haastateltava itse on mieluiten puhunut.

Haastatteluaineistoa käsittelemään ryhtyessäni havaitsin ongelmalliseksi haastattelujen ja haastateltavien vertailun. Monia kiinnostavia kysymyksiä ja ajatuksia nousi esille haastatteluissa ja lisäsin haastattelujen edetessä uusia kysymyksiä listoihini. Ehkä myös aiemmin haastattelemani henkilöt olisivat voineet puhua näistä myöhemmin esille nousseista aiheista, jos vain olisin osannut ottaa aiheita esille haastattelujen yhteydessä. Mietinkin, että olisi ollut erittäin hyödyllistä ja kiinnostavaa haastatella kaikkia, tai edes osaa näistä henkilöistä useampaan kertaan. Toisella haastattelukerralla olisi ollut mahdollista tehdä tarkastuskysymyksiä ja toisaalta ehkä haastateltavien mieleen olisi toisella kerralla tullut erilaisia asioita. Vain yhden haastattelun varassa on vaikea päätellä mistä asioista haastateltavat ovat jättäneet puhumatta joko siksi, etteivät halua kyseisistä asioista keskustella, tai etteivät yksinkertaisesti kyseisellä hetkellä ole tulleet ajatelleeksi asiaa. Ensimmäinen haastateltavani Celia oli ainoa, jota varsinaisesti haastattelin kaksi kertaa. Lisäksi Elenan ja Yumilkan kohdalla haastattelu jakaantui kahdelle haastattelukerralle, koska haastattelu jäi molemmissa tapauksissa haastateltavan työkiireiden vuoksi kesken ensimmäisellä tapaamiskerralla. Jotta olisin voinut haastatella kaikkia useampaan kertaan, olisi minulla kuitenkin pitänyt olla käytettävissäni huomattavasti enemmän aikaa tutkimusaineiston keräämiseen.

Informanttien esittely

Barcelona

Dora, s. 1967 Havannassa, nykyisin kotiäiti, aiemmin työskenteli parturina. Dora rakastui Kuubassa työssä olleeseen espanjalaiseen mieheen ja muutti hänen mukanaan Barcelonaan

noin viisi vuotta sitten. Tyttären syntymän jälkeen pariskunta erosi ja nyt Dora asuu yhdessä tyttärensä ja serkkunsa kanssa. Kaikista Barcelonassa haastatelluista kuubalaisista Dora tuntui viihtyvän Barcelonassa huonoiten ja kaipaavan eniten kotimaataan.

Mireya, s. 1974 Havannassa, musiikin opiskelija ja opettaja. Mireya on asunut Barcelonassa neljä vuotta. Hän tahtoi opiskelemaan musiikkia ulkomaille, koska halusi päästä toteuttamaan itseään vapaammin, saada mahdollisuuksia tehdä mitä haluaa. Barcelonaan hän päätyi, koska ajatteli sopeutumisen olevan yhteisen kielen vuoksi helpompaa Espanjassa. Esimerkiksi Yhdysvaltoihin olisi sitä paitsi ollut vaikeaa lähteä diplomaattisten ongelmien vuoksi. Mireya viihtyy Barcelonassa hyvin.

Gilberto, s. 1947 Havannassa, radiotoimittaja ja santero (kuubalaisen santería-uskonnon) asiantuntija. Gilberto muutti Kataloniaan seitsemän vuotta sitten tavattuaan Kuubassa lomailemassa olleen nykyisen vaimonsa. Aluksi pariskunta asui pienessä kylässä, sittemmin he muuttivat Barcelonaan. Gilberto on tyytyväinen Barcelonassa, mutta täydellistä onnellisuutta hänen mielestään olisi asuminen vaimon kanssa Kuubassa, lähellä sukua ja ystäviä.

Aida, s. 1967 Havannassa, taidekriitikko ja meikkitaiteen opettaja. Aida lähti Kuubasta, koska maahan muodostui hänen mukaansa taiteellinen tyhjiö monien taiteilijoiden muuttaessa pois vuoden 1979 jälkeen. Espanjaan tuleminen oli helppo valinta, koska Aidalla on espanjalaisen isänsä ja kuubalaisen äitinsä ansiosta sekä Kuuban että Espanjan kansalaisuus. Aida asui aluksi Sevillassa. Barcelonassa käydessään hän ihastui kaupunkiin niin, että päätti muuttaa sinne. Aida on naimisissa katalaanimiehen kanssa. Hän viihtyy hyvin Barcelonassa, mutta kokee vaikeaksi sopeutua ilmastoon, talven kylmyyteen ja pimeyteen, jotka saavat hänet aina masentuneeksi ja väsyneeksi.

Elena, s. 1942 Havannassa, ravintoloitsija. Kuubasta Elena lähti, koska koki tulleen petetyksi: odotettu ja kaivattu vallankumous ei toteuttanutkaan lupauksiaan. Elena halusi mieluiten Espanjaan, josta hänen sukunsa juuret olivat. Elena on asunut Barcelonassa 20 vuotta, viimeisen seitsemän vuoden ajan hän on pitänyt kuubalaista ravintolaa, sitä ennen hän työskenteli mm. vanhainkodissa. Elenalla ei ole Barcelonassa perhettä tai sukulaisia, mutta hän viihtyy hyvin, sillä kaupunki on kaunis ja arkkitehtuuri sekä meren läheisyys tekevät siitä viihtyisän ja tutun tuntuisen.

Yumilka, s. 1961 Havannassa, koulutukseltaan insinööri, nykyisin pitää tatuointiliikettä yhdessä miehensä kanssa. Yumilka lähti Kuubasta seitsemän vuotta sitten, koska ei pitänyt maan poliittisesta tilanteesta. Ulkomailla asuvat sukulaiset ovat kuubalaisille tärkeitä, koska he voivat lähettää rahaa sekä lääkkeitä ym. tarvikkeita, joista Kuubassa on puute. Yumilkan lähisuvusta kukaan ei vielä ollut lähtenyt ulkomaille, joten hän päätti uhrautua. Ensimmäiset viisi vuotta Yumilka asui San Sebastianissa, Pohjois-Espanjassa, jossa tapasi nykyisen miehensä. Barcelonaan pariskunta muutti, koska Yumilka ei viihtynyt San Sebastianissa.

Roberto, s. 1973 Havannassa, baarimikko ja malli. Roberto jätti kolme ja puoli vuotta sitten kesken insinööriopintonsa Kuubassa kun hänelle tarjottiin tilaisuutta muuttaa vuodeksi Barcelonaan tekemään töitä mallina. Roberto viihtyi Barcelonassa hyvin ja päätti jäädä. Hän on tyytyväinen elämäänsä Barcelonassa, viihtyy työssään, seurustelee katalonialaisen tytön kanssa. Vaikka Roberto kaipaa monia asioita Kuubasta hän ei ole halukas palaamaan sinne, sillä maan poliittisekonominen tilanne on varsin epävarma. Kuuban poliittinen järjestelmä on Roberton sanojen mukaan kuin ”enkeliksi maalattu valhe”.

Elio, s. 1970 Havannassa, taiteilija ja erikoismaalaja. Kuubasta Elio lähti lähes seitsemän vuotta sitten poliittisista syistä - pakoon diktatuuria. Aikaisemmin hänellä olisi ollut mahdollisuus lähteä Miamiin, Yhdysvaltoihin, mutta yhdysvaltalainen elämäntapa ja Miamin kuubalaisyhteisö eivät häntä houkuttelleet. Espanjassa vetivät puoleensa kieli, kulttuuri, historia ja erityisesti maalaustaiteen historia. Elio tuli Kuubasta Barcelonaan, mieltyi merenrantakaupunkiin ja päätti jäädä. Elio on naimisissa, hänen vaimonsa on katalaani.

Dámaso, s. 1948 Havannassa, koulutukseltaan graafinen suunnittelija, nykyisin toimii vapaana taiteilijana. Kuubasta Dámaso lähti perheensä, vaimon ja 12-vuotiaan pojan, kanssa 17 vuotta sitten, koska oli maan poliittista järjestelmää vastaan. Dámason perheellä oli Kuubassa ystäviä, jotka olivat kotoisin Barcelonasta. Nämä ystävät lähtivät Kuubasta poliittisista syistä ja auttoivat myös Dámason perhettä saamaan viisumit ja pääsemään pois maasta. Siksi Dámaso perheineen päätyi juuri Barcelonaan. Barcelonassa Dámaso viihtyy hyvin. Kuubassa käydäkseen täytyisi anoa viisumia ja käydä läpi selvityksiä. Dámason mielestä olisi liian nöyryyttävää pyytää lupaa käydä omassa synnyinmaassaan, joten hän ei ole lähtönsä jälkeen käynyt Kuubassa, eikä myöskään aio sinne mennä, ellei nykyinen hallitusmuoto ja sen käytänteet häviä.

Bruno, s. 1970 Havannassa, graafinen suunnittelija ja valokuvaaja, edellä mainitun Dámason poika. Bruno oli Kuubasta lähtiessään 12-vuotias, Barcelonassa hän on asunut 17 vuotta. Kuubasta lähtiessään Bruno oli niin nuori, ettei hänellä ollut poliittista tietoisuutta tai mielipidettä. Hän kuitenkin arvelee, että olisi tehnyt saman ratkaisun kuin vanhempansa, jos olisi ollut vanhempi. Kuubaan jääneitä sukulaisiaan Bruno toivoisi tapaavansa, mutta hän ei halua mennä Kuubaan edes käymään niin kauan kun maan poliittisessa järjestelmässä ei tapahdu radikaaleja muutoksia.

Helsinki

Armando, s. 1967 Havannassa, koulutukseltaan lentäjä, työskentelee tanssiopettajana. Armando lähti 1985 Neuvostoliittoon opiskelemaan. Neuvostoliiton hajoamisen aikaan taloudellinen ja poliittinen tilanne muuttui epävarmaksi ja Armando olisi halunnut palata Kuubaan, mutta erilaisten ongelmien vuoksi hän ei nähnyt muuta mahdollisuutta kuin tulla Suomeen, joka oli Venäjää lähinnä. Suomessa Armando ei saanut oman alan työtä ja lopulta hän päätyi salsan ym. tanssien opettajaksi, vaikkei ollut koskaan opiskellut tanssia. Kahdeksan Suomessa eletyn vuoden aikana Armando on tottunut elämään Suomessa, hänellä on suomalainen vaimo ja kolme lasta. Myös Armandon äiti asuu nyt Suomessa.

Rogelio, s. 1965 Havannassa, terveydenhoitoalan koulutus, Suomessa käynyt työvoimatoimiston kurssuja sekä kielikursseja ja on pyrkimässä terveydenhoitoalan oppilaitokseen. Suomessa Rogelio asuu nyt jo toiseen otteeseen. Hän tapasi Kuubassa suomalaisen naisen, nykyisen vaimonsa ja aluksi pariskunta asui Kuubassa, sitten vähän aikaa Argentiinassa, sitten vuoden verran Suomessa ja sen jälkeen noin neljä vuotta Indonesiassa. Nyt he ovat asuneet jälleen Suomessa noin kaksi vuotta. Suomessa Rogelio viihtyy hyvin, paremmin kuin Indonesiassa.

Alejandro, s. 1968 Havannassa, työskentelee teknisellä alalla. Alejandro lähti opiskelijaksi Neuvostoliittoon 1987. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen hän kävi Kuubassa ja havaitsi, ettei hyväksy maan hallituksen politiikkaa. Koska Venäjällekin ei ollut mahdollista jäädä, Alejandro tuli poliittisena pakolaisena Suomeen. Alussa hän keskittyi kielen opiskeluun, oppi nopeasti ja sai myös jotain työtä. Alejandro on hyvin tyytyväinen elämäänsä Suomessa – hänellä on nykyään mielenkiintoinen, omaa koulutusta vastaava työ, suomalainen vaimo ja yksi

lapsi. Pojalleen Alejandro puhuu espanjaa, mutta muuten hän puhuu enemmän suomea ja englantia, joten hän kokee unohtaneensa äidinkielestään paljon.

Celia, s. 1969 Havannassa, koulutukseltaan englannin opettaja. Celia tapasi Kuubassa työn merkeissä suomalaisen miehen, nykyisen aviomiehensä, jonka mukana hän muutti Suomeen kuusi vuotta sitten. Aluksi Celia opetti suomen kieltä ja kulttuuria kielikursseilla sekä ennen kaikkea anoppinsa avustuksella. Alussa Celia työskenteli mm. siivoojana, mutta nyt hän on jo joitakin vuosia työskennellyt espanjan opettajana. Alunperin pariskunnan oli tarkoitus muuttaa Kuubaan vuoden tai parin kuluttua, mutta suunnitelmat ovat muuttuneet ja nyt Celia on hyvin tyytyväinen elämäänsä Suomessa eikä halua enää muuttaa asumaan Kuubaan.

Orlando, s. 1968 Havannassa, työskennellyt Kuubassa turismin parissa, aikeissa opiskella Suomessa joko hotelli- ja ravintola-alaa tai tietotekniikkaa. Orlando rakastui Kuubassa käymässä olleeseen suomalaiseen naiseen, nykyiseen vaimoonsa, ja seurasi tätä Suomeen. Pariskunnalla on nyt kaksi pientä lasta. Orlando kaipaa maataan, sen ihmisiä ja käy Kuubassa joka vuosi. Hän toteaa, että vaikka toisaalta haluaisi palata synnyinmaahansa, on kuitenkin ajateltava sitä, että heidän lapsensa ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa, joten heille Suomi on kotimaa ja Kuuba vieras paikka.

Alicia, s. 1968 Havannassa, työskentelee päiväkodissa. Alicia lähti Neuvostoliittoon opiskelemaan lastenhoitoalaa vuonna 1987 ja tuli Suomeen poliittisena pakolaisena vuonna 1991. Suomessa Alicia tapasi kuubalaisen Lázaron, nykyisen miehensä. Pariskunnalla on yksi pieni lapsi, toista odotetaan. Alicia kaipaa Kuubaan, mutta poliittisista syistä paluu ei ole mahdollinen.

Lázaro, s. 1968 Santa Clarassa, työskentelee tiskijukkana. Lázaro on yllä mainitun Alician mies. Alician tavoin hänkin opiskeli Neuvostoliitossa vuosina 1987-1991 ja tuli Suomeen poliittisena pakolaisena Neuvostoliiton hajottua. Myös Lázaro kaipaa synnyinmaataan kovasti, mutta vaimonsa tavoin hän arvelee, etteivät he lasten vuoksi ehkä koskaan muuta takaisin Kuubaan, vaikka se poliittisen tilanteen muuttuessa olisi mahdollistakin. Lázarolla on Suomessa yksi lapsi edellisestä liitostaan ja lisäksi hänen ja Alician yhteiset lapset suomalaisessa ympäristössä kasvaessaan eivät varmastikaan tule tuntemaan Kuubaa omaksi maakseen.

Graciela, s. 1958 Havannassa, koulutukseltaan toimittaja. Graciela ei erityisemmin pidä Kuuban poliittisesta järjestelmästä, mutta ei sitä myöskään vastusta. Vaihtelunhalu oli hänelle pääällimmäinen syy lähteä maasta. Suomeen Graciela tuli tapaamaan serkkuaan. Gracielan ensikokemukset Suomesta eivät olleet erityisen myönteisiä, mutta hän päätti silti jäädä, koska ihastui suomalaisen mieheen, jonka kanssa meni naimisiin. Graciela omisti jonkin aikaa baarin, mutta väsyi siihen työhön. Tällä hetkellä hän lukee kieliä iltaopiskeluna ja suunnittelee opintoja ammattikorkeakoulussa. Nykyään Graciela asuu yksin ja on harmissaan mielekkään työn puuttumisesta, mutta muutoin hän on suhteellisen tyytyväinen oloonsa Suomessa.

Fernando, s. 1964 Havannassa, työskentelee myyntiedustajana. Fernando opiskeli Neuvostoliitossa ja tuli sieltä poliittisten ongelmien vuoksi Suomeen vuonna 1993. Aluksi Fernando asui Oulussa, mutta muutti pian tulonsa jälkeen Helsinkiin. Fernandolla on suomalaisen vaimonsa kanssa kaksi pientä lasta. Kielikursseilla ja vaimon kanssa Fernando on oppinut hyvin suomea, lapsilleen hän kuitenkin yrittää puhua espanjaa. Eläminen Kuubassa on Fernandon unelma, mutta muutto olisi vaikea. Syynä eivät enää ole ainoastaan poliittiset ongelmat, vaan huomioon on otettava myös perhe. Fernando toteaa, että vaimo haluaa asua Suomessa ja myös hänen omasta näkökulmastaan Suomi on hyvä maa asua varsinkin kun on lapsiakin.

Ana, s. 1969 Havannassa, opiskelee yliopistossa ja työskentelee päiväkodissa. Ana lähti opiskelijana Neuvostoliittoon vuonna 1988, mutta poliittisista syistä joutui Neuvostoliiton hajotua tulemaan pakolaisena Suomeen. Aluksi hän oli pakolaisten vastaanottokeskuksessa ja opiskeli sitten jonkin aikaa Vaasassa, jossa hän oppi samalla ruotsia, mutta ei niinkään suomea. Helsinkiin muutettuaan hänelle oli yllätys kun enemmistö ei puhunutkaan ruotsia. Ana kaipaava monia asioita Kuubassa ja haluaisi palata sinne. Paluu ei kuitenkaan ole mahdollinen, koska hän ei voisi saada sieltä työtä. Suomi on Anan mielestä liian erilainen maa, jotta hän voisi todella viihtyä. Hän suunnitteleeekin yrittävänsä löytää työtä jostain Keski-Amerikan maasta kunhan saa opintonsa loppuun Suomessa.

Aineiston käsittely ja analysointi

Haastattelut kestivät noin yhdestä tunnista kahteen ja puoleen tuntia. Barcelonassa käytössäni ei ollut litterointia helpottavia teknisiä apuvälineitä, joten kevään 1999 aikana kertyneiden haastattelunauhojen purkaminen tapahtui vasta Suomeen palattuani, kesällä 1999. Vastaavasti

Helsingissä syksyn 1999 aikana tehdyt haastattelut pääsin purkamaan vasta keväällä 2000. Aineiston käsittelyn nopeuttamiseksi ja helpottamiseksi en litteroinut nauhoja sana sanalta espanjaksi, vaan kirjoitin haastattelut samalla suomentaen ja ainoastaan epäselvät tai monimerkityksiset kohdat espanjaksi litteroiden. (Tässä työssä esiintyvät suorat lainaukset olen pääosin litteroinut jälkikäteen.)

Kuten teoreettista viitekehystä käsittelevässä luvussa mainitsen, löytyvät tämän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat geertziläisen symbolisen antropologian näkökulmista ja tulkitsevasta tutkimusotteesta. Geertz uskoo pitkäaikaiseen, kvalitatiiviseen, osallistuvaan kenttätyöhön. Tätä tutkimusta varten kutakin informanttia on haastateltu vain kerran (poikkeuksena Celia, jota haastattelin kaksi kertaa) ja kaikki haastattelut tapahtuivat noin yhden vuoden aikana. Useammat haastattelukerrat pidemmällä ajanjaksolla olisivat kenties tuoneet esille uusia näkökulmia, uusia merkityksiä. Useampien tapaamiskertojen myötä luottamuksellisuus olisi voinut kasvaa ja keskustelujen taso olisi voinut tulla henkilökohtaisemmaksi. Toisaalta tutustumisen olisi voinut myös johtaa siihen, että haastatellut olisivat oppineet paremmin arvioimaan millaisia vastauksia odotan, mitä ”haluan kuulla” ja olisivat ehkä muokanneet vastauksiaan enemmän. Varsinaisen kenttätyöjakson lyhyys ja haastattelukertojen vähäisyys asettavat omat rajoituksensa, mutta en kuitenkaan pitäisi tätä suurena ongelmana tutkimuksen kannalta. Kirjalliseen lähdeaineistoon tutustumiseen sekä haastatteluaineiston järjestämiseen olen käyttänyt melko paljon aikaa. Haastatteluaineistoa kuunnelllessani ja moneen kertaan lukiessani etsiskelin haastatteluissa useimmin esiintyviä aiheita sekä haastateltavia yhdistäviä ja erottavia asioita. Näin muotoutui tutkimuksen alustava runko. Tämän jälkeen kävin aineiston systemaattisesti läpi järjestäen omiksi tiedostoikseen ne ajatukset ja mielipiteet, joita haastateltavilla oli kuhunkin haastattelujen tema-alueeseen sekä tärkeimpiin yksittäisiin kysymyksiin liittyen. Muutamia keskeisiä kysymyksiä vastauksineen olen asiakokonaisuuden hahmottamisen helpottamiseksi koonnut myös taulukoiden muotoon (ks. liite2).

Aineiston tulkitsevan analyysin välineiksi Clifford Geertz tarjoaa tiheää kuvausta (thick description) sekä kokemuksetäisten (teoreettisten) ja kokemusläheisten (tutkittavien itsensä käyttämien) käsitteiden yhdistämistä. Tiheään kuvaukseen pyrin kuvaamalla niin Kuuban historiallista ja kulttuurillista taustaa kuin informanttienkin taustoja. Näin tarkoituksenani on välttää musiikin ja tanssin käsittelyä erillisenä kontekstistaan irrotettuna ilmiönä ja esittää musiikki ja tanssi sen sijaan osana sitä suurempaa merkitysten verkostoa, jota voidaan kutsua kuubalaiseksi kulttuuriksi. Eräs usein esiintynyt ja mielestäni tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava

kokemusläheinen käsite on juuret (las raices), johon paneudun tämän työn lopussa (ks. s.123). Kokemusläheisiä käsitteitä pyrin tuomaan esille myös runsaslukuisten haastatteluista poimittujen suorien sitaattien avulla. Oman akateemisen koulutustaustani ja sitä kautta omaksumani teoreettisen käsitteistön kautta tulkitsen haastattelemieni kuubalaisten maahanmuuttajien tulkintoja kuubalaisuudesta. Toisin sanoen teen tulkintoja tulkinnoista. Osuvatko tulkintani ”oikeaan”? Onko minun yleensä mahdollista ymmärtää ja ilmaista mitä musiikki ja tanssi haastattelemilleni henkilöille merkitsevät? Aineistosta poimimieni suorien sitaattien kautta lukija voi tarkistaa mille perustan tulkintani ja muodostaa aiheesta oman tulkintansa. Haastattelujen suora lainaaminen antaa lukijalle myös mahdollisuuden havainnoida sitä moninaisuutta ja erilaisten ajatusten ja käsitteiden kirjoa, joka haastateltujen kuubalaisten maahanmuuttajien puheista aukeaa. Lisäksi sitaatit pitävät tutkimuksen kosketuksissa siihen arkitodellisuuteen, jota olemme tarkastelemassa¹⁶.

---

¹⁶ Geertz (1973, 30) toteaa symbolisten muotojen analyysin vaarana olevan, että yritetään sukeltaa liian syvälle kulttuurisen ilmiön sisälle ja kadotetaan ilmiön yhteys konkreettisiin sosiaalisiin tapahtumiin ja tilanteisiin.

MILLAISIA OVAT KUUBALAISET?

Ei ole yhtä ainoaa kansallisen identifioitumisen tapaa, ei yhtä ainoaa käsitystä siitä mitä esimerkiksi kuubalaisuus on. On kuitenkin olemassa symbolisia kansallistarinoita, joita kukin yksilö yhdistelee omalla tavallaan ja muodostaa täten oman näkemyksensä siitä, mikä on hänen edustamalleen kansallisuudelle ominaista tai tärkeää, mikä tekee hänestä kuubalaisen, mikä yhdistää häntä muihin kuubalaisiin ja erottaa muiden kansallisuuksien edustajista. Jokaisella haastattelemani henkilöllä on oma, henkilökohtainen käsityksensä siitä mitä kuubalaisuus on ja mitä he itse kuubalaisina ovat ja edustavat.

Yritin monien kysymysten kautta hahmotella haastateltavien käsityksiä sekä kuubalaisuudesta yleensä että heidän omasta kuubalaisuudestaan erityisesti. Esimerkiksi kysyin toisaalta suoraan mikä heidän mielestään on olennaista Kuubassa tai kuubalaisuudessa, toisaalta pyysin heitä vertaamaan kuubalaisia espanjalaisiin tai suomalaisiin. Oman itsen tai oman sisäryhmän määrittely on ehkä usein helpompaa vertailun ja negaation kautta – vastaukset kysymyksiin, kuten ”millaisia espanjalaiset/suomalaiset ovat” tai ”millaista on espanjalainen/suomalainen musiikki” vastaavat samalla tavallaan myös kysymyksiin ”millaisia kuubalaiset eivät ole” tai ”millaista kuubalainen musiikki ei ole”. Henkilökohtaisempia näkemyksiä tavoittelin mm. tiedustelemalla haastatelluilta tuntevatko he olevansa Espanjassa/Suomessa asuvia kuubalaisia vai Kuubassa syntyneitä espanjalaisia/suomalaisia. Tämän kysymyksen lisäsin haastattelukysymysten joukkoon vasta siinä vaiheessa kun olin jo Barcelonan haastattelujen loppusuoralla. Kysymys sai aikaan paljon pohdintaa, joten esitin sen kaikille lopuille haastatelluille. Suurin osa tähän kysymykseen vastanneista totesi lopulta varsin varmasti olevansa synnyinmaansa ulkopuolella asuvia kuubalaisia. Heidän tuntui kuitenkin olevan hyvin vaikeaa perustella vastaustaan, kyetä määrittelemään mikä heistä ”tekee” kuubalaisia. Henkilökohtaisesti tärkeitä symbolisia kuubalaisuuskertomuksia tuli enemmänkin esille puhuttaessa esimerkiksi siitä, mitä haastateltavat kaipaavat Kuubasta tai millaisia asioita he haluaisivat ulkomaalaisten tietävän Kuubasta ja kuubalaisista.

Kuubalaisuudesta puhuttaessa toiset luettelivat vaivattomasti erilaisia ominaisuuksia, luonteenpiirteitä, tapoja, käytänteitä, käsityksiä, arvoja tai ajatusmalleja, jotka heidän mielestään kuvaavat hyvin joko kuubalaisia tai espanjalaisia/suomalaisia. Sen sijaan Dámaso ei halunnut

mitenkään määritellä itseään minkään kansallisuuden edustajaksi, eikä myöskään halunnut määritellä kuubalaisuutta tai espanjalaisuutta. Bruno piti ihmisten jakamista kansallisuuksiin keinotekoisena, samaten kansallisten piirteiden etsimistä. Aida totesi kansallisten piirteiden olevan silkkaa yleistystä, eikä siksi halunnut puhua aiheesta. Gilberto puolestaan ei halunnut miettiä onko kuubalaisten ja espanjalaisten välillä jotain eroavaisuuksia, sillä erojen etsiminen on hänen mielestään vahingollista ja oleellisempaa olisi keskittyä etsimään samankaltaisuutta, kaikkea sitä mikä yhdistää. Kaikki edellä mainitut neljä haastateltavaa ovat Barcelonasta. Niinpä kun keräsin yhteen eri kysymysten kautta saatuja vastauksia kysymykseen ”millaisia kuubalaiset ovat”, on Helsingissä asuvien haastateltujen vastausten osuus määrältään huomattavasti suurempi.

Liitteen 2 taulukkoon 1 on koottu kaikki ominaisuudet ja piirteet, joilla haastatellut kuvaavat kuubalaisia yleensä. Kaikkiaan 17 henkilöä mainitsee avoimuuden tai tuttavallisuuden. 15 henkilöä toteaa, että kuubalaisia määrittää heidän mieltymyksensä tanssiin. Useita mainintoja erityisesti Helsingissä, mutta myös Barcelonassa asuvien taholta saa kommunikatiivisuus ja ilmeikkyyttä (11 henkilöä) sekä positiivisuus ja iloisuus (11 henkilöä). Seuraavana listalla oleva perhekeskeisyys sen sijaan jakaa joukon selkeästi: Helsingissä asuvista kahdeksan korostaa tätä piirrettä kuubalaisissa, kun taas Barcelonassa asuvista vain yhden mielestä perhekeskeisyys on erityisesti kuubalaisia kuvaava. Myös kaikkiaan kahdeksan henkilön mainitsema spontaanisuus on ominaisuus, johon Helsingissä asuvat kiinnittävät enemmän huomiota kuin Barcelonassa asuvat. Sen sijaan kutakuinkin tasaisesti mainintoja niin Helsingissä kuin Barcelonassakin asuvilta saavat epärehellisyys (7 henkilöä) sekä toisista huolehtiminen ja epäitsekkyys (6 henkilöä). Epätäsmällisyys on piirre, jonka Helsingissä asuvista kuusi tuo esille, mutta jota Barcelonassa asuvista kukaan ei mainitse. Barcelonassa asuvista kolme korostaa kuubalaisten korkeaa koulutustasoa, Helsingissä asuvista vain yksi. Riippuvaisuus perheestä saa neljä mainintaa, kaikki Helsingissä asuvilta. Kahden Barcelonassa asuvan mukaan puolestaan kuubalaisia kuvaa, että he aikuistuvat nuorella iällä. Muita 2-3 henkilön mielestä kuubalaisia kuvaavia seikkoja ovat: kiireettömyys, tunteellisuus, sopeutuvaisuus ja suvaitsevaisuus, hyvät käytöstavat ja kohteliaisuus, stressittömyys sekä näyttäytymisen halu.

Tässä luvussa käsittelen hieman tarkemmin muutamia haastateltujen esille nostamia ”kuubalaisuuden elementtejä”. Aloitan niistä luonteenpiirteistä tai ominaisuuksista, joita useat haastatellut yhdistävät kuubalasiin. Nämä ”tyypillisen kuubalaisen” ominaisuudet esiintyvät yhtä lailla sekä Barcelonassa että Helsingissä asuvien haastateltujen puheissa. Sen sijaan toisena

kokonaisuutena käsittelemäni aikakäsitys ilmenee erittäin keskeisenä Helsingissä asuvien kesken, mutta saa vain vähäistä huomiota Barcelonassa asuvien puolelta. Myös kolmas alakokonaisuus, arvot, jakaa haastatellut jossain määrin kahteen joukkoon nykyisen asuinpaikan perusteella.

Cubano típico – tyypillinen kuubalainen

”Cuba es sola gente. Luego que la Finlandia es sola gente. Echo a menos de la gente. [--] Tú eres así, de esa manera y tu extrañas de que todo el mundo sea de esa manera. De que todo el mundo sea igual que tú. Que todos se comporten igual que tú.” (Orlando, E11-E12.)¹⁷

Yksi merkittävistä yksilön omaa kansallista identiteettiä muovaavista symbolisten kertomusten aiheista on kansalle tyypillisten ominaisuuksien ja luonteenpiirteiden kuvaus. On toki silkkaa yleistystä todeta vaikkapa, että ”kuubalaiset ovat iloisia, suomalaiset melankolisia”. Silti nimenomaan tällaiset stereotypiset käsitykset muovaavat meidän näkemyksiämme siitä millaisia me itse olemme, millaisia ovat maanmiehemme ja millaisia toisten kansallisuuksien edustajat. Yllä Orlando mainitsee kaipaavansa tunnetta siitä, että elää sellaisten ihmisten keskellä, jotka ovat samanlaisia kuin hän ja käyttäytyvät samoin kuin hän. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki kuubalaiset olisivat kuin samasta muotista tehtyjä, mutta on kuitenkin joitakin sellaisia piirteitä ja ominaisuuksia, jotka ovat tyypillisiä kuubalaisten parissa, mutta saattavat vastaavasti olla harvinaisempia esim. suomalaisten tai espanjalaisten joukossa. Haastateltavistani osa ei halunnut mainita mitään piirteitä, jotka kuvaisivat erityisesti kuubalaisia. Toiset korostivat, etteivät itse edusta stereotypistä kuvaa kuubalaisesta. Kaikki tietävät, että tietyt stereotypiat ovat olemassa ja osa näkee niissä myös itsensä, kun taas osa tuntee olevansa niistä kaukana.

Kaikkein useimmin haastatellut kuvailivat tyypillistä kuubalaista avoimeksi tai tuttavalliseksi. Muutamat käyttävät mm. avoimuuden ja tuttavallisuuden sisällään pitävää käsitettä calor humano – inhimillinen lämpöisyys. Niin Helsingissä kuin Barcelonassakin asuvista kuubalaisista monet kokivat, että paikalliset ihmiset ovat luonteeltaan ja käyttäytymiseltään kylmempitä kuin kuubalaiset. Kuubalaisille ominainen calor humano pitää sisällään monia asioita: läheisistä huolehtiminen, valmius auttaa toisia, ystävällisyys, sosiaalisuus, avoimuus, välitön suhtautuminen sekä tuttuja että tuntemattomia kohtaan, fyysinen läheisyys, koskettaminen. Calor humano on yksi niistä seikoista, jotka kaikkein useimmin esiintyvät haastateltujen vastauksissa kysymykseen siitä, mitä he kaipaavat Kuubasta.

“Allá por ejemplo hay más relaciones entre vecinos, entre amigos, entre conocidos, pero ¿más relaciones de que tipo? De que te pasa algo y te pueden ayudar. Aquí no. Aquí a lo mejor estás en tu casa en un edificio, te pasa algo dentro de la casa y como nunca nadie te toca la puerta, pues te puedes morir allí, morir a lo mejor un año, y estás muerto un año y nadie sabe nada. Pero allá como a los cinco minutos te toca una vecina y te dice quieres tomar café y ya está. Aquí no. Aquí, cuando has vivido aquí, te tocan la puerta de la casa, te tocan la puerta de la casa si tienes la música alta, eh. Sí, pero sino, no. O si tienes una fiesta, pero sino, ya te puedes morir ya. Eso también, eso sí que diferencia mucho en cubano.” (Roberto, E7.)¹⁸

Ihmissuhteiden ylläpitäminen on korkella arvostettua Kuubassa (ks. s. 56, Arvot). Ihmissuhteet luovat sosiaalisen ja myös taloudellisen turvaverkon. Vieraaseen maahan muutettaessa sosiaaliset kontaktit vähenevät dramaattisesti kun ystävät ja sukulaiset, yksin muuttavalla koko perhe, jää Kuubaan. Ihmissuhteiden muodostaminen ei Barcelonan tai Helsingin tapaisessa kaupungissa välttämättä onnistukaan kovin helposti, jos paikallisiin tapoihin ei kuulu sen enempiä naapureihin tutustuminen kuin tuntemattomien kanssa kadulla jutustelu. Sosiaalisten suhteiden merkittävä väheneminen voi aiheuttaa sekä yksinäisyyden että turvattomuuden tunteita.

“Si tu fueras cubana, hubieras vivido y nacido en Cuba, te des cuenta que nunca, aunque vivas sola, estás sola, nunca. Tu sabes, extrañamos ese, que no estás solo, aunque estes viviendo solo. Esa compañía que siempre tienes, que si... allí la gente no te avisa para ir a tu casa en Cuba. La gente pasa, y si estás, bien, y si no estás, bien. La gente te llama por teléfono, se ocupan, nos ocupamos, nosotros nos necesitamos. Entiendes. [--] Somos muy apasionados. Nos entregamos primero y si no sirve la relación, la amistad o lo que sea, siempre habrá tiempo de terminarla. Pero no empezamos a conocer la gente para entregarnos al final, no. Nosotros nos entregamos antes, hacemos la relación antes y queremos a la gente antes. Por piel, por química, por intuición. A veces te equivocas, pero bueno, si te equivocas, lo termines y ya está. Pero normalmente no esperamos a conocer a la gente para entregarnos luego. No. Es al revés.” (Elena, E5.)¹⁹

Kuubassa yhteisö on toisaalta yksilön turva, toisaalta yksilöltä myös odotetaan sopeutumista ja mukautumista yhteisöönsä. Sopeutuminen on yhtäläillä sitä, että ei valiteta pienistä (kuten naapurin kovaäänisestä musiikista) tai sitä, että ollaan ystävällisiä ja sosiaalisia kaikkia kohtaan (myös tuntemattomia kadunkulkijoita) sekä sitä, että pidetään aktiivisesti yllä hyviä suhteita yhteisön jäseniin (esim. kyläilemällä naapurissa). Sosiaalisuuden ja yhteisöön sopeutu-

¹⁷ ”Kuuba on ihmiset. Niinkuin Suomikin. Kaipaamme ihmisiä. [--] Olet tietynlainen ja kaipaamme sitä, että muutkin olisivat sellaisia. Että kaikki olisivat samanlaisia kuin sinä. Että kaikki käyttäytyisivät kuten sinä.” (Orlando, E11-E12.)

¹⁸ ”Siellä on enemmän suhteita naapurien, ystävien, tuttujen kanssa, mutta enemmän millaisia suhteita? Sellaisia, että jos sinulle tapahtuu jotain, he voivat auttaa. Täällä ei. Täällä ehkä olet kotonasi kerrostalossa ja sinulle tapahtuu jotain kotona ja koska kukaan ei koskaan koputa oveesi, voit kuolla sinne ja olla siellä kuolleena vuoden, eikä kukaan tiedä mitään. Mutta siellä viiden minuutin välein koputtaa joku naapuri ja kysyy tahdotko kahvia. Täällä ei. Täällä, kun elät täällä, ovellesi koputetaan, jos soitat musiikkia kovalla. Silloin, muuten ei. Tai jos pidät juhlat, mutta muuten ei, voit kuolla sinne. Se on myös, se erottaa kuubalaisen.” (Roberto, E7.)

misen vaatimus tavallaan velvoittaa ihmiset osoittamaan kelpoisuutensa yhteisön jäseninä suuren tuttavapiirin kautta, kuten Rogelio kertoo. Mm. Celia toteaa, että vasta Suomeen muutettuaan hän on havainnut yksinäisyyden ja itsenäisyyden ihanuuden verrattuna kuubalaisen jatkuvaan toisten huomioimiseen ja sosiaalisuuteen. Toisaalta Celia myös sanoo:

“Los cubanos son, digamos que son profesionales de la gente. Porque lo único que ha crecido y se ha desarrollado en Cuba durante todos estos años es el conocimiento humano. La economía no ha mejorado, la industria no se ha desarrollado, no hay muchas computadoras, no hay muchos teléfonos, no hay ni siquiera buses y coches. Lo único que hay y que ha habido todo el tiempo es lo humano. Y eso es lo que se ha desarrollado, entonces los cubanos son muy conocedores de las características humanas.” (Celia, E1-E2.)²⁰

Vaikka osa kuubalaisesta ”calor humano”-sta on kenties lähinnä pinnallista ystävällisyyttä ja yleistä sosiaalisuutta, kuuluu kuvaan mukaan myös pyyteetön toisten auttaminen, hyvät valmiudet havaita läheisten ihmisten mielialat tai mahdolliset avuntarpeet sekä läheiset perhesuhteet. Yhteisön etusijalle asettamisen vaatimus on pakottanut kuubalaiset kehittymään ihmistuntemuksessa sekä ihmissuhde- ja kommunikointitaidoissa. Kommunikatiivisuus ja ilmeikkyyks onkin myös haastatteluissa erityisen usein ilmennyt kuubalaisiin liittyvä piirre.

“A reserved Cuban, someone who does not talk much, is exotic and always gives rise to suspicion. The good Cuban always has something to say, she or he has an opinion about everything and a prescription for any illness. That’s why there are so many bad Cuban journalists. Journalism is to let speak, as Jacobo Timmerman says. Cubans do not let each other speak even when it is a mandate of their profession. Among Cubans silence produces a certain anxiety, undefinable, unpleasant, a sense of social failure, that there is something wrong.” (Martínez 1995, 233.)

Kuubalaissyntyinen Ruotsissa pitkään asunut toimittaja ja kirjailija René Vázquez Díaz on pohtinut paljon kuubalaisten ja ruotsalaisten välisiä eroja suullisessa kommunikoinnissa. Hänen mielestään kuubalaisia yhdistää erityisesti se, että he puhuvat paljon. Vázquez Díazin mielestä hiljaisuus on Kuubalaiselle vihollinen, ja hiljaiset hetket pyritään täyttämään aina jollain äänellä - jos mitään sanottavaa ei ole, niin sitten hiljaisuus nujerretaan vaikkapa laulamalla. Vázquez Díazin mukaan jatkuva äänessä oleminen aiheuttaa esim. sellaisen ongelman, että kuubalaisten kesken on vaikea kehitellä ajatuksia ryhmässä, sillä jokainen ryhmän jäsen

¹⁹ ”Jos olisit kuubalainen, olisit elänyt ja syntynyt Kuubassa, huomaisit, ettet koskaan ole yksin, vaikka eläisit yksin, et ole koskaan yksin. Ikävöimme sitä, että et ole yksin, vaikka asuisit yksin. Aina on seuraa, joka... siellä ihmiset eivät varoita tulevansa luoksesi. Ihmiset tulevat ja jos olet siellä, hyvä, jos et, hyvä. Ihmiset soittavat sinulle puhelimella, huolehditään, huolehdimme toisistamme, tarvitsemme toisiamme. [--]Olemme intohimoisia. Antaudumme ensin ihmissuhteeseen ja jos ei se toimi, suhteen voi aina päättää. Mutta emme aloita tutustumaan ihmiseen antautuaksemme suhteelle vasta myöhemmin. Antaudumme suhteeseen etukäteen, muodostamme suhteen etukäteen, rakastamme ihmisiä etukäteen. Henkilökemioitten, intuition pohjalta. Joskus erehtyy, mutta jos erehtyy, lopettaa suhteen ja se siitä. Yleensä emme odota tutustuvamme ihmisiin ennen antautumista ihmissuhteeseen hänen kanssaan. Ei, se on toisin päin.” (Elena, E5.)

²⁰ ”Kuubalaiset ovat, sanotaan että ovat ihmisasiantuntijoita. Ainoa mikä on kasvanut ja kehittynyt Kuubassa kaikkien näiden vuosien ajan, on humaani tietämys. Talous ei ole parantunut, teollisuus ei ole kehittynyt, ei ole paljoa tietokoneita, ei ole paljoa puhelimia, ei ole edes busseja ja autoja. Ainoa mitä on ollut koko ajan, on inhimillisyys. Se on se mikä on kehittynyt, joten kuubalaiset ovat hyviä inhimillisten ominaisuuksien tuntijoita.” (Celia, E1-E2.)

on hyvin innokas esittämään oman mielipiteensä, muttei ehdi kuuntelemaan toisia. Toisaalta kommunikatiivisuus on luonut erityisen rikkaan oraalisen tradition. Vázquez Díaz ihmetteleekin, mikseivät sosiologit ja antropologit ole tutkineet kuubalaisten erityislaatuista tapaa käyttää kieltä hiljaisuutta vastaan. Hän haluaisi myös selvittää miksi kuubalaisilla sitten on niin voimakas itseilmaisun tarve ja mitä he itse asiassa haluavat piilottaa sanatulvien taa. (Martínez 1995, 232-234.)

Suomessa asuva Rogelio kuvailee parin esimerkin avulla kuubalaisten ja suomalaisten erilaisia tapoja käyttää sanoja:

"Ah, a un cubano tu le preguntas '¿quierés tomarte una cerveza?'... 'Bueno, y quien lo paga, ¿tu me invitas?' No si te digo si quieres tomar una cerveza es que yo te invito, ¿si o no?' Pero el cubano es, adorna, adorna la situación 'tu me invitas, ay gracias, ay que bien' es poco más, elocuente y. Eso yo lo he perdido, sí o no, soy más directo. No sé si es una virtud o es un defecto, pero me ha ayudado mucho aquí en Finlandia. Me ha ayudado mucho, porque a principios no me entendían, la gente no me entendía, '¿que es lo que quieres?' y yo no sabía y pensaba 'bueno y no sé, ¿y tú? ¿qué?' Si o no, directo. Ese es un ejemplo y ese ejemplo se pone de manifiesto de muchas formas, se pone de manifiesto de muchas formas. Puede ser que fue una invitación a una cerveza, puede ser que sea por un trabajo. Pero es importante en Finlandia ser directo. Es importante. En Cuba no, en Cuba te dices, si tu vas a Cuba por ejemplo y te invitan a una cerveza 'quieres tomarte una cerveza' y tu dices 'sí, gracias' es 'ay, que descarada!' [Se ríe.] 'Ay, es demasiado, que vergüenza.' Entiendes. En mis clases cuando yo estuve tomando clases de finés una de las cosas, uno de los ejemplos es que en un restaurante nosotros diríamos al llamar al, al camarero diríamos 'por favor, camarero, podría usted atenderme' una frase muy adornado. Aquí se dice 'tarjoilija, tarjoilija, olkaa hyvä tänne'. Por favor aquí. Ya, directo. Yo pregunté a mi profesor de finés está correcto, es educado decir así, es cortés decir así 'tarjoilija, olkaa hyvä tänne' me dije sí, es correcto, nuestro idioma es directa. Y es muy correcto, nadie se va a ofender, nadie se va a molestar por eso. [--] Pero en Cuba tienes que hablar más, si le dices 'por favor aquí', no va." (Rogelio, E9.)²¹

Kuubalainen nauttii keskustelusta, käyttää pitkiä ja koristeltuja lauseita ja pyrkii mieluummin pitkittämään keskustelutilannetta käymällä dialogia vastakumppanin kanssa sen sijaan, että sanoisi suoraan mielipiteensä tai vastauksensa. Kuten Vázquez Díaz, niin mm. myös Suomessa asuva Celia on pannut merkille, että kuubalaisilla on kyky puhua mistä aiheesta tahansa:

²¹ "Kun kysyt kuubalaiselta 'haluatko oluen'.. 'Noo, kuka maksaa, tarjoatko?' Jos kysyn haluatko oluen, tarkoittaa että tarjoan, kyllä vai ei? Kuubalainen koristelee tilannetta: 'ai tarjoatko, voi kiitos, voi kun kiva' se on hieman kaunopuheisempaa. Sen olen kadottanut, kyllä tai ei, olen suurempi. En tiedä onko se hyve vai puute, mutta se on auttanut paljon täällä Suomessa. Se on auttanut paljon, koska aluksi minua ei ymmärretty, ihmiset eivät ymmärtäneet minua, 'mitä haluat?' ja minä en tiennyt ja ajattelin 'en tiedä, entä sinä?', mitä?' Kyllä tai ei suoraan. Tämä on esimerkki ja tämä esimerkki ilmenee monissa muodoissa. Se voi olla oluen tarjoaminen, se voi olla töissä. Mutta Suomessa on tärkeää olla suora. Se on tärkeää. Kuubassa ei, Kuubassa sanot, jos menet esimerkiksi Kuubaan ja joku tarjoaa sinulle olutta: 'haluatko oluen?' ja sanot 'kyllä kiitos' se on 'huh, mitä röyhkeyttä! [nauretaan] 'huh, se on liikaa, mikä häpeä.' Kun olin suomen tunneilla, yksi esimerkki on, että ravintolassa tarjoilijaa kutsuttaessa sanoisimme 'por favor, camarero, podría usted atenderme' hyvin koristeellinen lause. Täällä sanotaan 'Tarjoilija, tarjoilija olkaa hyvä tänne' [sanoo suomeksi] hyvin suoraan. Ky-syyn opettajaltani onko tämä korrektia, onko kohteliasta sanoa 'tarjoilija, olkaa hyvä tänne' hän sanoi kyllä, se on korrektia, meidän kieleemme on suora. Ja se on korrektia, kukaan ei loukkaannu, ketään ei häiritse. [--] Mutta Kuubassa täytyy puhua enemmän, jos sanot 'tarjoilija, olkaa hyvä tänne' hän ei tule. (Rogelio, E9.)

"Los finlandeses, por lo general, si hablan algo, por lo general, dicen prácticamente exactamente lo que piensan y lo que piensan esta basado en cifras determinadas. Ellos han leído algún material y están convencidos, por lo general, de lo que están diciendo es verdad. Y si no es verdad, ellos pueden basarse en esto que han leído escrito por esta persona que es muy famosa, muy conocida y muy profesional. Un cubano no. Un cubano si te tiene que hablar de la guerra de Kosovo, aunque no sepa absolutamente nada, ni que Kosovo existe, habla. Porque la cuestión es: salir de la situación, salir del paso. El finlandés no, si el no sabe exactamente donde esta Kosovo, cual es el antecedente, porque están luchando y que pasará después – preferiblemente no abre la boca." (Celia, E10-E11.)²²

Mm. Lázaro ja Orlando harmittelevat suomalaisissa sitä, etteivät he juttele tuntemattomien kanssa. Lázaro toteaa, että kuubalainen sen sijaan puhuu niin tuttujen kuin tuntemattomienkin kanssa, kaikkina aikoina ja koko ajan. Kommunikatiivisuus tulee erityisesti esille Suomessa asuvien haastateltujen keskuudessa, mutta myös Espanjassa asuvista kolme pitää ilmeikkyyttä tai kommunikatiivisuutta erityisesti kuubalaisia kuvaavina piirteinä. Esim. Gilberto on sitä mieltä, että kommunikointitapa – äänekkyyys, puheliaisuus ja ilmeikkyyys – on yksi niistä piirteistä, jotka nimenomaan yhdistävät kuubalaisia ja espanjalaisia. Sen sijaan Yumilkan mielestä espanjalaiset puhuvat kovin vähän ja täyttävät puhumattomuuden mukanaan tuomaa tyhjää musiikilla. Yumilka myös kertoo kuubalaisesta ystävästään, joka ei puhu sanaakaan englantia, mutta ilmeikkyyteensä ansiosta kykenee silti keskustelemaan sujuvasti amerikkalaisen kanssa, joka puolestaan ei puhu lainkaan espanjaa. Kommunikaation tarve on niin suuri, ettei haittaa, vaikkei olisi yhteistä kieltä. Kommunikaatiohan on kuitenkin myös paljon muutakin kuin pelkkiä sanoja.

"Hay gente como tu en Cuba. Ya me entiendes, entonces. Tu la ves y tu dices esta puede ser nordica y no sé que y cuando abre la boca o cuando, pero en seguida ves un rasco que la caracteriza, que te das cuenta de que es cubana, de que tiene otro movimiento, la manera de estar, el, ese descaro con el que llega a los sitios y no tiene ninguna, ningún problema en expresar o preguntar o... No tiene ningún, ningún problema. Es otra estar. Diferente." (Yumilka, E6.)²³

Kolmantena keskeisenä kuubalaisia kuvaavana ominaisuutena haastatteluissa esiintyy yleinen positiivisuus ja iloisuus, jota kutsun tässä Roberton sanoja mukailien elämäniloksi (alegría de vivir):

"Para mi, lo que me identifica más es la alegría. La alegría y ese ritmo que se lleva en el sangre, según lo que decimos nosotros. Alegría, alegría pura. Y en cuanto a la cultura en sí, la música por

²² "Jos suomalaiset, yleisesti ottaen, yleensäkin puhuvat, he yleensä sanovat käytännössä juuri sen mitä ajattelevat ja se mitä he ajattelevat perustuu tiettyihin tosiseikkoihin. He ovat lukeneet jotain aineistoa ja ovat vakuuttuneita, yleisesti ottaen, että se mitä he sanovat on totta. Jos se ei ole totta, he voivat perustaa siihen, että he ovat lukeneet mitä on kirjoittanut tämä ihminen, joka on hyvin kuuluisa ja tunnettu ja asiantunteva. Kuubalainen ei. Jos kuubalaisen täytyy puhua Kosovon sodasta, vaikka hän ei tietäisi mitään, ei edes sitä, että Kosovo on olemassa, hän puhuu. Kysymys on tilanteesta ulospääsemisestä. Suomalainen, jos ei tiedä tarkalleen missä Kosovo on, mitä on tapahtunut, miksi taistelevat ja mitä tulee tapahtumaan – mieluiten ei avaa suutaan." (Celia, E10-E11.)

²³ "Kuubassa on sinun näköisiäsi ihmisiä. Ymmärrätkös. Näet hänet ja sanot, että tuo voi olla pohjoismainen tai jotain ja kun hän avaa suunsa tai kun, heti huomaat jonkin piirteen joka luonnehtii häntä, josta huomaat, että hän on kuubalainen, että hänellä on erilaiset liikkeet, erilainen tapa olla, sen uskaliaisuuden jolla hän tulee paikkoihin eikä hänellä ole mitään ongelmaa ilmaista itseään tai kysyä... Hänellä ei ole mitään ongelmaa. Se on toinen tapa olla. Erilainen" (Yumilka, E6.)

supuesto, la música. Y el clima. Todo eso yo identifica mucho en cubano, pero para mí, alegría. Alegría. Porque otros países de... Latinoamericanos que tienen el clima que tienen todo como nosotros, pero no tienen la alegría. Y nosotros la tenemos, a pesar a todas las dificultades que han tenido, que se tienen allá, y me, y a pesar al régimen que hay, ¿me vas entendiendo? Ee, tenemos la alegría. [--] La alegría, no tener nada y darte. No tener nada, absolutamente nada, no saber que vas a comer y estar sonriendo y despreocupado. Como sabes que no lo tienes, pues no te preocupas. Mira, hay un filósofo que decía: "es inculto aquel que no conoce, pero es más inculto aquel que conoce, porque sabe todo lo que le queda por aprender". Entonces allá pasa algo semejante. Es, si supieras todo lo que pudieras conseguir, tuvieras deprimido. Que fue lo que me pasó a mí. Y decidí irme. Pero como no sabes, no te dejan saber más allá, tu eres feliz con lo que tienes. [--] Yo tengo ahora un plato de comida, sabes, y soy feliz cuando tengo un plato de comida, yo estando viviendo en Cuba. Pero viviendo aquí, tengo un plato de comida, pero ya quiero tener una lavavajillas, quiero tener un cubierto, quiero tener una casa, quiero tener un coche, quiero tener dinero en cuenta corriente y [--] y si si no tengo eso, no disfruto del plato de comida y no me río con la persona que viene, no me lo paso bien con esa persona que viene, que a lo mejor no sé quien es. Y no puedo ayudar a esa persona y brindarle algo que yo tengo. Estando viviendo allá, sí. Para mí definir alegría es... es disfrutas de todos los momentos y de todo lo que haces. Aquí disfrutas, pero primero tengo que trabajar para tener algo en que apoyarme y después disfrutar. Allá como, aunque trabajes, no tendrás nada, pues disfrutas, y estás contento y alegre y puedes ayudar a alguien." (Roberto, E7.)²⁴

Roberto tiivistää monien haastateltavien esittämiä ajatuksia kuubalaisen luonteenlaadun yleisestä positiivisuudesta. Kuubalaisten elämänilo muodostuu monista tekijöistä. Esim. Alejandro kokee, että suomalaiset tarvitsevat alkoholia voidakseen iloita, kun taas kuubalaiset ovat ikäänkuin jatkuvalta perusvireeltään iloisia. Yumilka puolestaan kuvaa kuubalaisille luonteenomaista iloisuutta tai eläväisyyttä sanalla keveä (liger):

"El cubano es mucho más expresivo, más... menos complejo, más... También influye mucho el, el grado del progreso de la sociedad española en estos últimos tiempos. Pero en general el cubano siempre le imagina que, o puedes tener tu que siempre cubanos son muy [--] tiene mucha marcha, que siempre está cantando, que puede bailar y que son gente abierta y... Pero soy también los que no, pero en general sí. Somos muy habladores, y muy activos, digamos de mucho movimiento. Somos como, no sé, no listos, pero sí como más vivos, que la gente aquí tienen otra pose, otro, otro estar más tranquilo. Pero generalmente toda la gente del Caribe, no solo los cubanos. Pues no sé si es el calor, o no sé que

²⁴ "Minulle [kuubalaisuutta edustaa] erityisesti elämänilo. Nautit paljon päivästä toiseen. Elät päivästä toiseen intensiivisesti. Et elä työskennelläksesi vaan työskentelet elääksesi. Olemme [pasotas = ei murehdi, ei välitä asioista], mutta [pasotas] työn suhteen, ei hauskanpidon suhteen. Minulle se mikä eniten identifioituu kuubalaisuuteen on ilo ja se rytmi mikä meillä on veressämme, kuten sanomme. Mitä kulttuuriin sinänsä tulee, tietysti musiikki. Ja ilmasto. Kaikki se identifioituu kuubalaisuuteen, mutta minulle eniten ilo. Muissa Latinalaisen Amerikan maissa missä on sama ilmasto, sama kaikki, mutta heillä ei ole iloa. Meillä se on huolimatta kaikista vaikeuksista mitä siellä on ollut, mitä siellä on ja huolimatta hallitusjärjestelmästä, ymmärrätkö? Meillä on ilo. Ilo [on sitä, että] ei ole mitään, mutta annat silti. Vaikka ei ole mitään, ei yhtään mitään, et tiedä mitä söisit, mutta silti hymyilet, olet huoleton. Tiedät, ettei sinulla ole mitään, etkä huolestu. Yksi filosofi sanoi 'sivistymätön on se, joka ei tiedä, mutta vielä sivistymättömämpi se, joka tietää, koska hän tietää mitä kaikkea hänellä on oppimatta". Siellä tapahtuu vähän samalla lailla. Jos tietäisit mitä kaikkea voisit saavuttaa, masentuisit. Niin minulle kävi. Ja päätin lähteä. Mutta jos et tiedä, siellä sinun ei anneta tietää, olet onnellinen sen kanssa mitä sinulla on. [--] Minulla on lautanen ruokaa, olen onnellinen kun minulla on se lautanen, näin Kuubassa eläessä. Mutta täällä eläessä kun minulla on lautanen ruokaa, tahdon myös astianpesukoneen, kattauksen, talon, auton, rahaa pankkitilillä [--] ja jos ei minulla ole näitä, en nauti ruuistani, enkä naura vastaan tulevan ihmisen kanssa, en pidä hauskaa ihmisen kanssa, jota ehkä en tunne. Enkä voi auttaa sitä ihmistä ja antaa hänelle mitä minulla on. Siellä eläessä kyllä. Ilon määritelmä on se, että nauttii joka hetki ja kaikesta mitä tekee. Täälläkin nautit, mutta ensin täytyy tehdä työtä saadakseen jotain mihin turvautua ja sen jälkeen nauttia. Siellä vaikka työskentelisit, sinulla ei ole mitään, mutta nautit ja olet tyytyväinen ja iloinen ja voit auttaa toisia." (Roberto, E7.)

cosa es. Pues somos más, somos más, no sé, más ligeros, digamos más ligeritos que los españoles.” (Yumilka, E6.)²⁵

”El cubano exterioriza más las cosas, es más de vivir en la calle, en Cuba todos viven mucho en la calle. El clima que hay allí, el calor te obliga vivir en la calle, no, entonces el cubano todo lo exterioriza. De mucha fiesta, de mucha baile, de mucho... El catalán es más de su casa, de la familia para dentro...” (Mireya, E3-E4)²⁶

Fernando sanoo kuubalaista elämäniloa puolustusmekanismiksi. Kuubalainen ei vaikeassa tilanteessa ryhdy murehtimaan tai masentumaan, vaan kääntää ikävän asian ennemmin vitsiksi tai huvitukseksi. Kuubalainen pitää hauskaa, juhlii, iloitsee, tanssii, vaikei hänellä olisi siihen mitään syytä, vaikka hänellä ehkä ennemminkin olisi syytä olla surullinen tai huolestunut. Tässä tullaan kuubalaisen aikakäsityksen (ks. s. 53) tematiikkaan: kuubalainen ei suunnittele ja murehdi tulevaisuuttaan, vaan elää enemmän nykyhetkessä. Ainakin osittain tämä varmastikin johtuu siitä, ettei Kuubassa yksinkertaisesti ole niin suuria valinnanmahdollisuuksia tai suunnitelmien toteuttamisen tilaisuuksia kuin vaikkapa Suomessa tai Espanjassa.

”En Cuba la gente más vive el presente, lo que está pasando, y lo viven y tratan de disfrutarlo y, y vivir en ese momento más. Y bueno, que va a pasar mañana nunca se sabe. [--] Bueno no hay mucho... no hay las mismas posibilidades económicas que tienen los finlandeses aquí. Por ejemplo, aquí más o menos todos tienen su casa, su ropa, su comida y todos están más o menos asegurados en un sistema social por si algo pasa. Pero en Cuba no existe ningún sistema social de... Mucha gente no tiene ropa, otros no tienen comida o la comida es muy poquita, es una muy mínima, pero mínima mínima mínima, que los finlandeses solo pueden imaginar. [--] Pero a pesar de eso la gente, bueno la mayoría de la gente son alegres, contentos y son muy optimistas. Pero la gente aquí, por ejemplo en Finlandia [--] tenerlo todo. O como se dice, casi todos son, no son tan alegres, son más tristes y.. Si le preguntas a la mayoría, son pocos los que dirían que son felices realmente. A pesar de que aquí está todo. Para un cubano decir de que tienes esto, esto, esto y esto y se dice ya, que más se hace falta en la vida, ya lo tienes todo esto. Pero es diferente la forma de pensar.” (Armando, E9.)²⁷

Aiemmin lainatussa sitaatissa Roberto pohdiskelee, että on helppo olla tyytyväinen kun ei edes tiedä mitä kaikkea periaatteessa olisi mahdollista saavuttaa tai omistaa. Kuten Kuuban historiaa käsittelevässä luvussa todettiin, tarkoittaa sananvapaus kuubalaisittain sitä, että tai-

²⁵ ”Kuubalainen on ilmeikkäämpi... mutkattomampi. Espanjalaisen yhteiskunnan kehityksen aste viime aikoina vaikuttaa paljon myös. Mutta yleensä kuubalainen kuvitellaan tai voit ajatella, että kuubalaiset ovat hyvin [--] että on vauhti päällä, että laulaa aina, että osaa tanssia ja että ovat avoimia... On sellaisiakin, jotka eivät, mutta yleensä kylläkin. Olemme puheliaita, aktiivisia, on paljon liikettä. Olemme, en tiedä, vilkkaampia kuin tšekäläiset, joilla on erilainen olemus, rauhallisempi tapa olla. Mutta yleensäkin kaikki Karibian ihmiset, eivät vain kuubalaiset. En tiedä johtuuko se kuumuudesta vai mistä. Olemme, olemme, en tiedä, kevyempiä, sanotaan kevyempiä kuin espanjalaiset.” (Yumilka, E6.)

²⁶ ”Kuubalaiset tekee enemmän asioita ulkona, on enemmän kadulla elämistä, Kuubassa kaikki elävät paljon kadulla. Ilmasto mikä siellä on, kuumuus pakottaa elämään kadulla, niin että kuubalainen tekee kaiken kadulla. On paljon fiestaa, paljon tanssia, paljon... Katalaani on enemmän kotonaan, perheen kanssa sisällä.” (Mireya, E3-E4.)

teilijoilla ja toimittajilla ym. sana on vapaa, kunhan se on vallankumouksen aatteiden mukainen. Roberto viitanee siihen, etteivät ihmiset Kuubassa välttämättä juurikaan tiedä siitä todellisuudesta missä muissa maissa eletään. Sitä mistä ei mitään tiedä, ei myöskään osaa kaivata, joten on helpompi olla tyytyväinen. Kuubalainen yhteiskuntajärjestelmä ei tunnu kannustavan ihmisiä tavoittelemaan suuria tai pyrkimään esim. taloudellisten mahdollisuuksiensa kohetamiseen. Kun hengissä selviytyminen ei vaadi suuria ponnistuksia ja perustoimeentulo on turvattu, ei suunnitelmallisuuteen sikäli ole tarvettakaan, vaan on mahdollista asettaa kunkin hetken ajankohtaiset tarpeet etusijalle ja olla miettimättä tulevaa.

“Yo pienso que los cubanos también, somos trabajadores no, pero no general.. no siempre somos muy trabajadores. Eso es, no que estamos haraganes, a veces puede ser, pero no es haraganería, sino que si tu sabes que es para tu bien, que es para ti, el cubano trabaja mucho, pero si va a trabajar para otra persona es muy difícil trabajar la misma cantidad. El problema actualmente en Cuba es que los cubanos no reciben, como se dice, tu trabajas mucho pero no recibes, no ves el fruto de lo que haces. Ese es el problema.” (Alejandro, E10.)²⁸

“Yo pienso que a lo mejor Cuba nunca va a ser esto... tan desarrollado como Finlandia, porque la gente piensa diferente, más en, en vivir, en divertirse, en pasarla bien. Y el trabajo no es nada, cosa de primer plano. Los finlandeses piensan sobre todo en trabajar, trabajar trabajar y después la familia y la novia... En Cuba se piensa en divertirse, la novia, la esposa, los hijos y después trabajo.” (Armando, E9.)²⁹

Useiden muiden haastateltujen tavoin Armando sanoo, että työ tulee kuubalaisen tärkeysjärjestyksessä vasta monien muiden asioiden, mm. hauskanpitoamisen, jälkeen. Kuitenkin niin Armando ja Alejandro kuin lukuisat muutkin haastatelluista toteavat nykyisin työskentelevänsä hyvin paljon, olevansa kiireisiä. He kertovat, etteivät ehdi viettää aikaa perheen tai ystävien kanssa. Kuubalainen ja suomalainen tai espanjalainen yhteiskunta suo jäsenilleen erilaisia mahdollisuuksia ja toisaalta asettaa erilaisia vaatimuksia. Kuubassa mahdollisuudet ovat vähäiset ja vaatimukset korostavat yhteisöllisyyttä ja sosiaalisuutta, Suomessa ja Espanjassa mahdollisuudet ovat runsaslukuisimmat ja vaatimukset puolestaan keskittyvät enemmän yksi-

²⁷ ”Kuubassa ihmiset elävät enemmän nykyhetkessä, siinä mitä tapahtuu ja elävät ja yrittävät nauttia siitä, ja elää enemmän siinä hetkessä. Mitä huomenna tapahtuu, sitä ei koskaan tiedä. [--] Siellä ei ole paljoa... ei ole samoja taloudellisia mahdollisuuksia kuin suomalaisilla täällä. Esimerkiksi täällä suunnilleen kaikilla on talonsa, vaatteensa, ruokansa ja yhteiskuntajärjestelmä antaa kutakuinkin kaikille turvan sen varalta, että jotain tapahtuu. Mutta Kuubassa ei ole mitään sellaista järjestelmää... Monilla ihmisillä ei ole vaatteita, ei ruokaa tai ruokaa on vähän, heillä on vain hyvin hyvin vähän, niin vähän, että suomalaiset voivat vain kuvitella. [--] Siitä huolimatta ihmiset, suurin osa ihmisistä on iloisia ja tyytyväisiä ja hyvin optimistisia. Mutta ihmiset täällä, esimerkiksi Suomessa [--] täytyy olla kaikki. Tai kuten sanotaan, melkein kaikki ovat, ihmiset eivät ole niin iloisia, ovat surullisempia ja... Sos kysyt, suurin osa, vain harvat ovat todella onnellisia. Vaikka täällä heillä on kaikki. Kuubalaiselle jos sanoo, että omistaa tämän ja tämän hän sanoo, mitä enää tarvitset elämäsi, sinulla on jo kaikki. Mutta ajattelutapa on erilainen.” (Armando, E9.)

²⁸ ”Minusta kuubalaiset olemme myös ahkeria, mutta emme yleensä... emme aina hyvin ahkeria. Ei se ole sitä, että olisimme laiskoja, joskus voi ollakin, mutta ei se ole laiskuutta. Kun tietää, että se on omaksi parhaaksi, että se on itsellesi, kuubalainen työskentelee paljon, mutta jos työskentelee toiselle ihmiselle, on vaikeaa työskennellä yhtä paljon. Ongelma Kuubassa on tällä hetkellä siinä, että kuubalaiset eivät saa, kuinka sanoisi, vaikka työskentelee paljon, ei saa, ei näe työnsä hedelmää. Se on ongelma.” (Alejandro, E10.)

lön itsenäiseen itsensä kehittämiseen. Muutto Suomeen tai Espanjaan, yhteiskunnan tarjoamat uudenlaiset vaihtoehdot ja toisaalta yhteiskunnan asettamat erilaiset vaatimukset saattavat ehkä muuttaa elämäniloon liittyvistä aspekteista helpoiten juuri suhtautumista työn tärkeyteen. Vaikka työ ehkä saisikin uuden merkittävemmän aseman arvojärjestyksessä, ei tämä kuitenkaan tarkoita elämänilon perustana olevan yleisen positiivisuuden ja luonteenlaadun iloisen perussävyn muuttumista muuksi.

“Aparte de, de cubano es abierto, es... de otra forma, no. Yo veo las cosas con mucha sencillez sin complicarme demasiado la vida. A veces hay gente aquí que están muy, con peso constante, no, constante constante... Y yo lo digo, aquí mucha gente, muchos cubanos, la depresión hoy día es un lujo de los ricos. Yo no me puedo deprimirme, tío. Aunque tenga razones, mi familia vive lejos, aunque haya vivido la muerte de mis cuatro abuelos aquí sin poder despedirme de ellos, aunque tenga mis sobrinos, tengo mis, tengo tantas cosas para echarme a llorar en una cama y estar cuatro años deprimido. [--] ¿Que voy a ganar yo con deprimirme? Entonces una cosa más asombrado es que la gente por encima cuenta de las depresiones, no. ‘Cuando tuve mi primera depresión en el año...’ Yo me he cue-dado... absurda, no.” (Elio, E7-E6.)³⁰

“Que la vida no es tan seria. Bueno es muy seria, es tan seria que nos vivimos tantos años y después morimos y no tengo prueba de que vayamos a un paraíso, entonces por eso hay que disfrutar un poco más. [--] Hay que ser un poco más elástico. Y tratar de hacer un poco más lo que nos gusta. Yo sé que hay cosas que hay que hacer aunque no nos gusten, pero también es que tratar de buscar cosas que nos gustan a nosotros y tratar de hacerlo. Que la vida es una, y se va. Y hay que agarrar de vida un poco más diariamente. No se puede vivir para el día tampoco, pero vivirlo un poco. Así de que... disfrutar un poco más. Ya te digo, la vida se va. [--] Nos morimos y los gusanos nos comen. [--] Cuando yo pienso en diversión, yo no estoy pensando en que uno necesita una discoteca para divertirse. Hay cosas pequeñas en la vida como, como hablar con alguien, como yo te digo la gente, yo me voy para sentarme en la esquina del barrio mío, y la gente esta pasando y alguien se paró, estaba hablando conmigo y me reí, me hizo dos chistes y me reí. [--] Eso es algo que hiciste, tu sabes, en el día. Y yo necesito eso, eso es algo que no va a cambiar en mí. Por ejemplo mi esposa, ella es un poco distinto a los finlandeses, ella puede hablar con la gente y esto y otro. Pero ella, por ejemplo... ella necesita bastante tiempo, yo también, para estar solo. Yo claro que también necesito algún momento para

²⁹ ”Luulen, että Kuuba ei ehkä koskaan tule olemaan... yhtä kehittynyt kuin Suomi, koska ihmiset ajattelevat eri tavalla, enemmän elämistä, hauskanpitoa, että on mukavaa... Työ ei ole ensisijainen asia. Suomalainen ajattelee ennen kaikkea työntekeä, työntekeä ja työntekeä, sitten perhettä ja tyttöystävää... Kuubalainen ajattelee ensin hauskanpitoa, tyttöystävää, puolisoa ja lapsia ja sitten vasta työtä.” (Armando, E9.)

³⁰ ”Sen lisäksi, että kuubalainen on avoin, hän on eri tyyppinen. Minä näen asiat yksinkertaisina, en mutkista elämäni liikaa. Joskus täällä, ihmiset täällä ovat jatkuvasti raskautettuja, jatkuvasti... Täällä monet, monet kuubalaiset, masentuminen on rikkaiden ylellisyyttä. En minä voi masentua. Vaikka minulla olisi syytä, perheeni on kaukana, vaikka kaikki isovanhempani ovat kuolleet kun olen ollut täällä, enkä ole voinut jättää heille jäähyväisiä, vaikka minulla on siellä sisarenlapsia ja paljon asioita, joiden takia voisin heittäytyä sängylle itkemään ja olla neljä vuotta masentunut. [--] Mitä voitaisiin masentamalla? Yksi todella kumma juttu on, että ihmiset täällä jopa kertovat tarinoita depressioistaan: ’kun minulla oli ensimmäinen depressioni vuonna... ’ Absurdia!’” (Elio, E7-E6.)

estar solo. Pero no necesito tanto como ella. De estar solo. Pero eso esta en la cultura de ustedes.” (Orlando, E11-E12.)³¹

Aikakäsitys

Edward T. Hall tarkastelee aikaa mm. polykronisuuden ja monokronisuuden käsitteiden kautta. Polykronisuudella tarkoitetaan, että samanaikaisesti käsitellään monia asioita, kun taas monokronisuus tarkoittaa ajattelutapaa, jossa edetään yksi asia kerrallaan. Esimerkiksi Latinalaisen Amerikan ja Etelä-Euroopan maat lukeutuvat Hallin mukaan polykronisiin ja esim. Pohjois-Amerikka ja Pohjois-Euroopan maat puolestaan enimmäkseen monokronisiin kulttuurisiin. (Hall, E.T. 1984, 46-47.) Hall puhuu myös synkronoidusta ajasta. Hänen mukaansa jokaisella kulttuurilla, jokaisella yhteisöllä, jokaisella kaupungilla on oma rytmensä, jonka mukaan se elää. Ihmiset synkronoivat oman rytmensä siihen rytmiiin, joka heidän ympäröivässä maailmassaan vallitsee. Toisaalta he myös jatkuvasti synkronoivat omaa rytmiiään sen mukaan kenen kanssa he ovat tekemisissä. (Hall, E.T. 1984, 25.)

”Salí caminando y bajé por aquí hasta la entrada del metro y nada más que veía la gente corriente... La gente no me miraba, todo el mundo mirando a sus pies y corriendo. [--] La primer impresión esa que no se quite de la cabeza, fue esa. [--] La gente apurado.” (Orlando, E11-E12.)³²

Erityisesti aikakäsitysten ja elämän rytmien erilaisuuteen ovat törmänneet Suomeen muuttaneet kuubalaiset, mutta myös Espanjassa asuvista muutamain mainitsevat eurooppalaisen elämäntavan kiireisyydestä verrattuna kuubalaiseen kiireettömään elämänrytmiiin. Yllä mainittu Boriksen ensimmäinen mielikuva Suomesta ja suomalaisista kuvaa, kuinka kiireisyys konkreettisimmillaan näkyy suomalaisessa katukuvassa. Muutamain haastateltavat totesivat, että vasta Eurooppaan muutettuaan he oppivat tuntemaan kiireen ja stressin käsitteet, sillä Kuubassa kumpaakaan ei tunneta.

”No sé realmente que es, pero no tienes tiempo, en Cuba tu siempre tienes tiempo para tí, para tu familia, para tus amigos, aquí nadie tiene tiempo, tienes tiempo mínimo para tí, para el resto, lo que es la familia y amigos, es fin de semana. En Cuba no se hace así. Aquí, por ejemplo, la puntualidad

³¹ ”Ei elämä ole niin vakavaa. Tai onhan se vakavaa, se on niin vakavaa, että elämme tietyn ajan ja sitten kuolemme ja minulla ei ole todisteita, että menisimme paratiisiin, joten voisi nauttia elämästä hieman enemmän. Pitäisi olla vähän joustavampi. Ja tehdä enemmän asioita, joista pidämme. Tiedän, että on asioita, joita täytyy tehdä, vaikkei se miellyttäkään, mutta täytyisi yrittää etsiä asioita joista pidämme ja yrittää tehdä niitä. On vain yksi elämä ja se kuluu. Pitäisi tarttua hetkeen vähän enemmän päivittäin. Ei voi myöskään elää päivä kerrallaan, mutta elää enemmän. Niinkuin, nauttia siitä hieman enemmän. Elämä menee ohi. [--] Kuolemme ja madot syövät meidät. [--] Jos ajattelen hauskanpitoa, en ajattele, että ihminen tarvitsisi diskkoa pitääkseen hauskaa. Elämässä on pieniä asioita, kuten juttelu jonkun kanssa, kuten, että menen istumaan kadunkulmaan omassa korttelissani, ihmiset kulkevat ohitse ja joku pysähtyi ja jutteli kanssani, ja nauroin, vitsailin ja nauroin. [--] Se on jotain mitä teki päivisin. Ja tarvitsen sitä, siinä en tule muuttumaan. Esimerkiksi vaimoni, hän on vähän erilainen suomalaisiksi, hän pystyy juttelemaan ihmisten kanssa ja muuta. Mutta esimerkiksi... hän tarvitsee melko paljon aikaa, minä myös, olla yksin. Minä tietysti myös tarvitsen hetkiä yksin. Mutta en tarvitse niin paljon kuin hän. Yksinoloa. Mutta se on teidän kulttuuriinne.” (Orlando, E11-E12.)

³² ”Lähdin ulos ja kävelin metron suulle saakka ja näin vain ihmisiä, joilla oli kiire, jotka katsoivat jalkoihinsa ja juoksivat. [--] Ensimmäinen kuva, joka ei lähde mielestä, oli tuo. [--] Kiireisiä ihmisiä.” (Orlando, E11-E12.)

es... muy importante. En Cuba no seas puntual, porque... creo que es también el clima que incluye misma no ser puntual, porque si siempre hace calor. Creo que no importa si llegas tarde, no sé... Tal vez está mal, tal vez está bueno. Es una cosa inata. Si llegamos una cita que encontramos a las siete y ya no, la gente, a las siete están en su casa. Todo el mundo llega una media hora después, pero se sabe, no. Es muy normal. A no sé que sea algo muy importante, que la película empieza a las siete, que el teatro empieza a las siete o que tu sabes que tu tienes que llegar a las siete. O en trabajo. Pero cuando estas con los amigos y cosas así, no... (Ana, E15.)³³

Moni Suomeen muuttanut mainitsee kuinka vaikealta on tuntunut opetella pitämään kiinni aikatauluista. Haastateltujen näkökulmasta suomalainen suunnittelee ajankäyttönsä hyvin tarkasti, kun taas kuubalainen toimii ennemminkin siinä hetkessä, spontaanisti mielialojensa ja tunteidensa johdattamana.

“Aquí en Finlandia todo se planea, existen los calendarios y se escribe todo, a que hora vas a ir al cine y cuando comes y cuando ves a la novia y cuando lo haces todo, todo está escrito ahí. En Cuba no se escribe, no, en Cuba todo es ‘vamos ahora a un lugar’ y vamos y no estamos planeando, no.” (Armando, E9.)³⁴

“Los finlandeses son muy programados. Hacen las cosas muy programada. Y nosotros no, nos hacemos las cosas cuando, cuando las necesitamos o cuando tenemos que hacerlas. Pero no planificamos nuestra vida. Si mañana tenemos que salir, salimos y si tenemos que hacernos reír, reímos. Si tenemos que hablar con uno amigo, le llamamos. Y en general no nos planificamos para nada. Vivimos muy libres. Los sentimientos son muy libres. Y el finlandés lo que hace, planifica para todo, sabe [--] que es lo que va a hacer el viernes de la próxima semana o el sábado. A que hora va a ir a un lugar y a que hora se va. Si va a bailar, si va a beber, si va a conversar con los amigos, si va a reírse. Nosotros no, nosotros vamos si queremos y hacemos todo lo que los sentimientos nos mandan.” (Lázaro, E12.)³⁵

“Por ejemplo una diferencia es que el finlandés, por ejemplo, el finlandés planifica las cosas. Si tu tienes que hacer una cosa en una semana, el finlandés lo planifica tres días y dos días hace esa cosa, pero el cubano no. El cubano hace la cosa en dos días y los otros tres días está arreglando lo que hizo mal.” (Alejandro, E10.)³⁶

Haastateltavien mukaan kuubalainen ei mieti seuraavaa päivää tai yleensä tulevaa aikaa, kun taas suomalaiset ja espanjalaiset suunnittelevat jatkuvasti tulevaisuuttaan. Celian näkemyksen

³³ ”Yksi juttu on se, että en tiedä mistä se oikein johtuu, mutta Euroopassa on kiire, ei ole aikaa, kuubassa on aina aikaa itsellesi, perheellesi, ystävillesi, täällä ei, on vain minimaalisesti aikaa itsellesi ja viikonloppuisin kaikelle lopulle, perheelle ja ystäville. Kuubassa ei ole niin. Esimerkiksi Kuubassa ei ole tärkeää olla täsmällinen. Sen täytyy johtua ilmastosta, että ei tarvitse olla täsmällinen kun aina on lämmin. Ei haittaa jos myöhästyy. Jos sovitaan, että nähdään seitsemältä niin kaikki tulevat kuitenkin puoli tuntia myöhässä, mutta ei se mitään, se on ihan normaalia ja kaikki tietävät sen. Paitsi jos on jotain tärkeää, että elokuva tai teatteri alkaa seitsemältä, silloin täytyy olla seitsemältä. Tai töissä. Mutta ystävien kanssa tai näin, ei...” (Ana, E15.)

³⁴ ”Suomessa kaikki suunnitellaan, on kalenterit, ja kalenteriin kirjoitetaan kaikki, mihin aikaan menet leffaan, koska syöt, koska näet tyttöystävän ja milloin teet kaiken, kaikki on kirjoitettu siihen. Kuubassa ei kirjoiteta, kuubassa on ’mennään nyt yhteen paikkaan’ ja sitten mennään, ei suunnitella.” (Armando, E9.)

³⁵ ”Suomalaiset ovat hyvin suunnittelevia. He tekevät asiat suunnitellusti. Me emme, teemme asiat kun tarvitsemme niitä tai kun täytyy tehdä. Mutta emme suunnittele elämäämme. Jos huomenna täytyy lähteä ulos, lähdemme, jos tarvitsee nauraa, nauramme. Jos tarvitsee jutella ystävän kanssa, soitamme hänelle. Yleensä mitään ei suunnitella. Elämme hyvin vapaasti. Tunteet ovat vapaita. Mitä suomalainen tekee, hän suunnittelee kaiken, hän tietää [--] mitä aikoo tehdä seuraavan viikon perjantaina tai lauantaina. Mihin aikaa menee johonkin paikkaan ja koska lähtee. Aikooko tanssia, aikooko juoda, aikooko jutella ystävien kanssa, aikooko nauraa. Me emme, menemme jos haluamme ja teemme mitä tunteet määräävät.” (Lázaro, E12.)

mukaan suomalaiset elävät niin täysin tulevaisuuden suunnitelmissaan, etteivät he huomaa arvostaa lainkaan nykyhetkeä. Kuubalainen voi olla tyytyväinen elämäänsä ja nauttia nykyhetkestä, vaikkei omistaisi juuri mitään, kun taas suomalainen katsoo jatkuvasti tulevaan ja pyrkii saavuttamaan jatkuvasti jotain lisää. Celian mielestä suomalainen ei osaa edes unelmoida muuta kuin sellaisista asioista, jotka on mahdollista toteuttaa, kun taas kuubalainen voi elätellä suuruudenhullujakin unelmia ja iloitsee unelmistaan, muttei ponnistele näiden unelmien toteuttamiseksi.

Muutamit haastateltavat etsivät syytä kuubalaisten spontaanisuuteen ja suomalaisten suunnitelmallisuuteen ilmastollisista eroista. Ilmastolla selitetään samantien myös muita eroavaisuuksia assosioiden esim. kuubalaisille luonteenomaisina pidettyjä ominaisuuksia, kuten iloisuus ja sosiaalisuus Kuubassa vallitsevaan lämpimään, aurinkoiseen ilmastoon ja vastaavasti nähdään yhteys Suomen talvien kylmyyden ja pimeyden sekä suomalaisille luonteenomaisiksi käsitettyjen melankolisuuden ja sulkeutuneisuuden välillä.

”Mucha gente dice que el clima no afecta. Otra gente esta convencida de que el hecho de que Finlandia esta en el norte de Europa y pertenezca a los países Escandinavos, la cultura sea mucho más cerrada, la gente sea mucho más tímida, la gente sea mucho más introvertida, menos abierta. Y por su parte si se piensa que Cuba es una isla, es un país tropical, hace sol la mayoría del tiempo, hace calor, hay aire bueno y un tiempo agradable, entonces puede ser que eso haga que los cubanos sean más sociables, más abiertos, más... más prestos para las fiestas, más... digamos más espontáneos también. Mientras que los finlandeses tienden a planificar prácticamente todo.” (Celia, E10-E11.)³⁷

Toisaalta asia nähdään myös niin, että Suomessa ja Espanjassa ihmisillä on paremmat mahdollisuudet toteuttaa suunnitelmiaan kuin Kuubassa. Kuubassa taloudelliset resurssit ovat vähäiset ja yksilön mahdollisuudet kohentaa omaa taloudellista tilannettaan tai muuttaa elämäntapaansa ovat hyvin rajalliset. Perustoimeentulo sen sijaan on kaikille turvattu, sillä valtio takaa jokaiselle kansalaiselle mm. katon pään päälle sekä tietyt peruselintarvikkeet. Voisi siis ajatella niinkin, että kuubalaiselle huoleton suhtautuminen elämään, nykyhetkeä ja tulevaisuutta kohtaan on tapa selviytyä vallitsevasta tilanteesta: perustoimeentulon eteen ei tarvitse ponnistella ja ylimääräisillä ponnistuksillakaan ei ole mahdollisuuksia saavuttaa suuria tai toteuttaa suurempia suunnitelmia – miksi siis turhaan laatia suunnitelmia ja kokea sitten pettymyk-

³⁶ ”Yksi eroista on esimerkiksi, että suomalainen suunnittelee asiat. Jos täytyy tehdä jokin asia viikon aikana, suomalainen suunnittelee 3 päivää ja tekee asian kahdessa. Kuubalainen ei, kuubalainen tekee asian kahdessa päivässä ja 3 päivää korjaa sitä minkä teki väärin.” (Alejandro, E10.)

³⁷ ”Monet sanovat, ettei ilmasto vaikuta. Toiset ovat vakuuttuneita, että se tosiasia, että Suomi on Euroopan pohjoisosassa ja kuuluu skandinavian maihin, kulttuuri on sulkeutuneempaa, ihmiset ovat ujompia, ihmiset ovat sisäänpäinkääntyneempiä, vähemmän avoimia. Ja toisaalta, jos ajatellaan, että Kuuba on saari, trooppinen maa, jossa paistaa aurinko suurimman osan ajasta, on lämmin, on hyvä ilma, niin voi olla, että siitä johtuen kuubalaiset ovat seurallisempia, avoimempia... valmiimpia juhlimaan... sanotaan spontaanimpia myös. Siinä missä suomalaisilla on tapana suunnitella käytännössä kaikki.” (Celia E10-E11.)

siä kun ei suunnitelmia kykenekään toteuttamaan? On parempi elää nykyhetkessä, nauttia siitä hetkestä ja yksinkertaisesti vain katsoa mitä tulevaisuus tuo tullessaan.

"Aquí, nuevamente, la gente todo el tiempo piensa en el futuro, todo el tiempo planifica, nuevamente, toda la vida, el presente, el futuro. La gente esta casi segura de lo que va a ser en el futuro. Yo siempre digo que nosotros vivimos en el subjuntivo, en Cuba. La gente no sabe absolutamente nada que es lo que va a pasar. Y a mucha gente ni siquiera le interesa para ser ciertos. Hay gente que simplemente viven la vida, porque no tienen otra alternativa. Hay que vivir y se acabó. ¿Qué es lo que hay que hacer? Hay que trabajar, pues trabajamos. Se acabó el trabajo que vamos a hacer una fiesta sin nada, absolutamente, o con agua o con una botella de ron malo. A pues, vamos a hacer la fiesta. Y ya." (Celia, E10-E11.)³⁸

*"El cubano puede vivir con lo que tiene, vive hoy y no piensa en el mañana. No piensa que, que puede pasar mañana, 'vamos a guardar'. Por ejemplo hay una situación típica, que yo, a mí me ha llamado mucha la atención con amigos finlandeses y mi misma esposa también: cuando un finlandés dice 'tengo, no tengo dinero' en su cuenta todavía quedan mil marcos, pero cuando un cubano dice 'no tengo dinero' en la cuenta hay zero, no hay nada. No hay nada. Eso quiere decir que ellos, sin, es un ejemplo, gastan hasta el último centavo y no piensan que mañana es otro día. Los finlandeses piensan en el futuro. (Rogelio, E9.)"*³⁹

Arvot

Aikakäsitys on kytköksissä myös arvoihin. Edward T. Hall yhdistää monokronisuuden tehtäväorientoituneisuuteen ja polykronisuuden ihmisorientoituneisuuteen. Toisin sanoen Hallin mukaan monokronisissa kulttuureissa keskitytään asioihin ja aikatauluihin, polykronisissa kulttuureissa perheeseen, ystäviin ja muihin ihmissuhteisiin. (Hall, E.T. 1984, 53.) Kuubalaiselle perhe, ystävät, yhteisö ovat etusijalla ja niille löytyy aina aikaa. Toisin on varsinkin suomalaisilla, jotka haastateltujen näkökulmasta katsoen asettavat etusijalle työn ja omistavat aikaa perheelle, ystäville ja yleensä ihmissuhteille vain sikäli kun töiltään ehtivät. Karkeasti ottaen voisi sanoa, että haastattelemini (Suomessa asuvien) kuubalaisten käsityksen mukaan Euroopassa materialistiset ja yksilölliset arvot ovat tärkeämmällä sijalla kun taas Kuubassa sosiaaliset ja yhteisölliset arvot saavat suuremman merkityksen.

"Como decía que tenemos intereses comunes, me entiendes, pero también hay muchas cosas que, que son como día y noche, entiendes, que no tienen nada que ver una con la otra. Que es lo que, por ejemplo, yo diría que para los finlandeses es bastante importante tener un, tener, como decirte, su, la segu-

³⁸ "Täällä ihmiset koko ajan ajattelevat tulevaa, koko ajan suunnittelevat, koko ajan koko elämän, olevan ja tulevan. Ihmiset ovat lähes varmoja siitä mitä tulevaisuus tulee olemaan. Sanon aina, että me elämme subjunktiivissa, Kuubassa. Ihmiset eivät todellakaan tiedä yhtään mitä tulee tapahtumaan. Monia ihmisiä ei edes kiinnosta olla varmoja. On ihmisiä, jotka vain elävät elämää, koska ei ole muuta vaihtoehtoa. Täytyy elää ja se siitä. Mitä täytyy tehdä? Jos täytyy tehdä työtä, niin tehdään työtä. Kun työ on loppu, pidetään juhlat ilman mitään, veden kanssa tai huonon rommin kanssa. Mutta, pidetään juhlat. Siinä se." (Celia, E10-E11.)

³⁹ "Kuubalainen voi elää sen kanssa mitä hänellä on, elää tänään, ei ajattele huomista. Ei ajattele mitä huomenna voi tapahtua 'säästetään'. Esimerkiksi tyypillinen tilanne, joka on kiinnittänyt huomioni suomalaisissa ystäväissäni ja puolisossani: kun suomalainen sanoo 'minulla ei ole rahaa' hänen tilillään on vielä tuhat markkaa, mutta kun kuubalainen sanoo, 'minulla ei ole rahaa' tilillä on nolla, ei mitään. Ei mitään. Se tarkoittaa, että, se on yksi esimerkki, kuluttavat viimeisenkin centavon eivätkä ajattele, että huomenna on uusi päivä. Suomalaiset ajattelevat tulevaisuutta." (Rogelio, E9.)

ridad social, en, en, bueno, quiero decir en este, lo que quiero decir con seguridad social, es que tener un trabajo fijo, me entiendes, una casa, puede ser que un auto, me entiendes. Para nosotros los cubanos eso no es tan importante, me entiendes. Para nosotros los cubanos bueno sí es importante tener trabajo, me entiendes, tener dinero para divertirse, pero para nosotros, tener un auto, me entiendes, eso es una cosa que, oké, si bueno, si viene, claro, bienvenido, pero no es una cosa que nosotros reunimos por ejemplo para comprar un auto, me entiendes. No, bueno si hay la posibilidad que podemos comprar un auto, ok, lo compramos, me entiendes, pero no es una cosa que nosotros reunimos el dinero y nos reflexionamos... No, no, nosotros, nos gusta más divertirnos, me entiendes, pasar un rato divertido con un amigo, tomarnos unos tragos, me entiendes, así. Que son cosas que, me entiendes, que son bastante diferentes a, entre, si comparamos, no, los intereses finlandeses y los cubanos.” (Fernando, E14.)⁴⁰

Yhteisöllisyys nousee haastateltujen puheissa esille monin tavoin. Perheyhteisöön ja perhe-elämään liittyvät piirteet näyttäytyvät erityisen monien Suomessa asuvien haastateltujen kohdalla yhtenä synnyinmaan ja nykyisen kotimaan arvomaailman suurimmista eroista.

”La primera para los latinoamericanos es la familia. Los europeos no son tan pegados a la familia. Y sí, choca, choca eso. Por ejemplo aquí en Finlandia [--] me da la impresión que le cuesta mucho trabajo hacer contacto con las personas. Es distinto para nosotros, por ejemplo en latinoamerica tu vas caminando por la calle y no sé, estás esperando el autobus, te pones a hablar con la persona que está ahí, es una conversación normal como si conoces a esa persona de toda la vida. Pero es inato, es parte de nosotros. Aquí no, igual que te sientas en el autobus, tu no hablas con la persona que está en el lado. Los finlandeses son tímidos. [--] Quizás es la forma de la sociedad que hace que sean más independientes, nosotros no, nosotros solo hacemos independientes ya cuando tenemos más de 25 años.” (Ana, E15.)⁴¹

”Aquí no hay que tener respeto hacia los padres Los cubanos no, la mama y la papa es una cosa muy importante, aquí la familia es importante, pero no tan importante. Se pasan meses sin llamar a nadie sin ver a nadie, y no les importa nada. [--] Con tu familia también? [--] Tu sabes que los latinos no son así. Mi mama, quisiera llamarle cualidad, pero el teléfono es muy caro, no. Pero mi hermano vive en España, mi hermano me llama, me escribe [--] Los finlandeses no. [--] Eso también encuentro.. un diferencia.” (Graciela, E13.)⁴²

Perhe-elämän erilaisuus on järkyttänyt erityisesti Suomeen muuttaneita kuubalaisia. Barcelonassa asuvista ainoastaan Dora mainitsee eräänä vanhan ja uuden kotimaansa erona sen, että Kuubassa perhe asetetaan tärkeämmälle sijalle. Suomalainen sosiaaliturva opinto- ja asumis-

⁴⁰ ”Kuten sanoin, meillä on yhteisiä intressejä, mutta on myös paljon asioita, jotka ovat kuin päivä ja yö, joilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Esimerkiksi sanoisin, että suomalaisille on aika tärkeää, että on sosiaalinen turva, haluan sanoa, tarkoitan sosiaalisella turvalla, että on vakituinen työ, talo, ehkä auto. Meille kuubalaisille se ei ole niin tärkeää. Meille kuubalaisille on tärkeää, että on työ, että on rahaa hauskan pitämiseen, mutta meille, auton omistaminen, se on sellainen asia, että no jos se on tullakseen, okei, tervetuloa, mutta se ei ole sellainen asia, että säästäisimme ostaaksemme auton. Jos on mahdollisuus ostaa auto, ostetaan, mutta se ei ole sellainen asia, että säästäisimme rahaa ja miettisimme... Ei, me mieluummin pidämme hauskaa, vietämme hetken ystävän kanssa, otamme muutaman huikan ja näin. Ne ovat asioita, jotka ovat aika erilaisia, jos verrataan suomalaisten ja kuubalaisten intressejä.” (Fernando, E14.)

⁴¹ ”Latinoille ensimmäinen asia on perhe. Eurooppalaiset eivät ole niin kiinni perheessä. Se järkyttää. Esimerkiksi täällä Suomessa [--] minulla on se vaikutelma, että hänen on hyvin vaikea saada kontaktia ihmisiin. Meille se on erikoista, latinalaisessa amerikkassa jos vaikka kävelet kadulla tai odotat bussia ja jonossa on toinen ihminen ja alat keskustella hänen kanssaan niinkuin olisit tuntenut hänet koko ikäsi. Se on synnynäistä, se on osa meitä. Täällä kun olet bussissa, et puhu ihmiselle, joka on vierelläsi. Ehkä se on tämä yhteiskunta, joka tekee ihmisistä riippumattomampia, me itsenäistymme vasta kun olemme yli 25-vuotiaita.” (Ana, E15.)

⁴² ”Täällä vanhempia ei kunnioiteta. Kuubassa äiti ja isä ovat hyvin tärkeitä, täällä perhe on tärkeä, mutta ei kovin tärkeä. Voi mennä kuukausia, ettei soiteta, eikä se mitään. Onko sinunkin perheessäsi niin? [--] Tiedäthän, latinit eivät ole sellaisia. Haluaisin soittaa äidilleni usein, mutta puhelu on kallista. Mutta veljeni asuu espanjassa, hän soittaa ja kirjoittaa minulle [--]. Suomalaiset eivät. Tämän eron olen huomannut.” (Graciela, E13.)

tukineen mahdollistaa lasten varhaisen muuton vanhempiensa luota kun taas Espanjassa monet nuoret asuvat vanhempiensa kanssa myös opiskeluaian ja muuttavat omaan kotiin vasta työelämään siirtyessään tai naimisiin mennessään.⁴³

“La única necesidad que tengo es de contactar mi familia. Ese es importante. Y ese es la otra diferencia que hay... la diferencia entre los cubanos y los finlandeses. Los cubanos pueden tener muchos años, por ejemplo, 30, los cubanos pueden vivir en su casa aunque tengan 30 años, 40 años. Con su familia, con su mamá y su papá. Los finlandeses cumplen 18 años y están locos por salir de su casa.” (Alejandro, E10.)⁴⁴

Kuubassa perhe on myös taloudellinen tuki ja turva eri mittakaavassa kuin Suomessa. Suomessa sosiaaliturvajärjestelmä ainakin periaatteessa takaa sen, että jokaisella on mahdollisuus tulla toimeen omillaan, ilman perheen tai tuttavien apua. Suomessa yksilön itsenäisyyttä arvostetaan suuresti - vanhempiensa kanssa aikuisiässä asuville ”peräkamaripojille” naureskellaan ja ns. köyhyysloukussa eläjien tai muiden yhteiskunnallisten väliinputoajien helposti epäillänsä olevan itse syypäitä tilanteeseensa ja odotetaan heidän itse kantavan vastuun seurausista. (Ks. Isotalus 2001.) Kuubassa perhe käytännössä muodostaa merkittävän osan sosiaaliturvajärjestelmää. Kuten mm. Fernando toteaa, perhe myös käsitetään Kuubassa laajemmassa mielessä kuin Suomessa: myös sedät, tädit, serkut ja muut luetaan perheeseen.

“Si un español se queda sin dinero, sin nada, con la familia no puede contar. Es que los ponen, hay mendigos en la calle, que son gente, que no sé ni que les haya pasado, pero según ellos fue mala suerte lo que haya sido. Si tiene mala suerte en Cuba, su familia, su familia, tenga mala suerte o buena suerte, entiendes. Es que no se queda sin comer, ni se queda sin dormir bajo un techo, ni pasa frío en la calle, ni pasa necesidades, porque por lo menos lo esencial, lo tiene con su familia. Y aquí no es así. Te digo en Cuba la familia es primero y después todo lo demás. Hasta uno mismo, si en Cuba yo tengo, para ponerte un ejemplo, tengo 20 pesos, que es lo que hay, el dinero de allí, tengo 20 pesos, y viene mi hermana o mi hermano que necesita 20 pesos para algo y yo lo quiero para comprarme algo, yo me lo [--] doy a mi hermano porque ello lo necesita, entiendes. Aquí no sea así, aquí tienen otras maneras. Si mi vecino necesita algo de mí, yo se lo doy a mi vecino también, entiendes. Si lo tengo. En Cuba hay un dicho que dice: el mejor, el hermano más cercano es el vecino de al lado. Entonces, si al vecino le hace falta de mí, yo se lo doy.” (Dora, E3.)⁴⁵

⁴³ Tilastokeskuksen vertailutilastot Euroopan maiden kotitaloustyypeistä vuodelta 1996 näyttävät, että Suomen ja Espanjan välillä on suuria eroavaisuuksia. Vuonna 1996 Suomen kotitalouksista 37,5% oli yksinasuvia tai muutoin perheettömiä, kun Espanjassa vastaava lukema oli 12,8%. Vanhemmista ja alle 16-vuotiaista lapsista koostuvia kotitalouksia oli Suomessa 16,7% ja Espanjassa 20,5%, vanhemmista ja yli 16-vuotiaista lapsista koostuvien kotitalouksien kohdalla ero Suomen 10,9% ja Espanjan 28,2% välillä on jo huomattava. (StatFin, http://statfin.stat.fi/Statweb/index_NL.stm)

⁴⁴ ”Ainoa tarve mikä on, on pitää yhteyttä perheeseeni. Se on tärkeää. Ja se on yksi ero suomalaisten ja kuubalaisten välillä. Kuubalainen voi olla vanhoja, esimerkiksi 30, kuubalaiset voivat asua kotonaan, vaikka olisivat 30 tai 40 vuotiaita. Perheensä kanssa, äidin ja isän kanssa. Suomalaiset täyttävät 18 ja haluavat hullun lailla lähteä kotoaan.” (Alejandro, E10.)

⁴⁵ ”Jos espanjalainen jää rahattomaksi, jää ilman mitään, hän ei voi luottaa sukulaisten apuun. Laittavat heidät, täällä on kerjäläisiä kadulla, en tiedä mitä heille on käynyt, mutta sen mukaan mitä sanovat, heillä on ollut huono tuuri. Jos kuubalaisella on huono tuuri, perhe, suku auttaa. Ei jää ilman vaille ruokaa, vaille kattoa pään päällä, ei jää kadulle palelemaan, ei jää ilman välttämättömintä, koska ainakin kaikkein välttämättömimmän saa perheeltään. Täällä ei ole niin. Kuubassa perhe ensin, sitten muu. Jos minulla Kuubassa on, esimerkkinä, jos minulla on 20 pesoa ja siskoni tai veljeni tarvitsee 20 pesoa johonkin ja minä haluaisin ostaa niillä jotain, [--] annan ne hänelle, koska hän tarvitsee niitä. Täällä ei käy niin, täällä on toiset tavat. Jos naapurini tarvitsee minulta jotain, annan hänelle yhtä lailla. Jos minulla on. Kuubassa on sanonta, jossa sanotaan: paras, lähin veljesi on naapuri vieressäsi. Niin että jos naapuri tarvitsee minulta jotain, annan sen hänelle.” (Dora, E3.)

“Tu sabes que el problema es que en Cuba en teoría, hay un buen sistema de seguridad social. [-] El problema de Cuba es falta de recursos. Entonces aunque hay el mejor sistema social de este mundo no hay recursos, lo que hace que no funciona mucho. El mejor sistema de seguridad social que hay en Cuba es la familia.” (Celia, E1-E2.)⁴⁶

“Ahora, hay algo que es diferente entre los cubanos y no los finlandeses, todos los europeos. Es la forma de convivir con la familia. Primero con la familia y segundo con, con ellos mismos. Y no tiene nada que ver con las personas, tiene mucho que ver con la sociedad. Nuestra sociedad tiene muchos problemas, la sociedad cubana, la sociedad latinoamericana en general, pero prefiero la cubana, tiene muchos problemas, problemas económicos, en los cuales, nosotros tenemos que pensar dinero, tenemos que pensar dinero, en que, en que situación material nosotros tenemos que resolver primero y en los que están alrededor nuestro, pensar en la comunidad, qué problemas materiales hay. No, aquí todos los problemas materiales están resueltos y eso hace que las personas se vuelven un poco más individualistas. Yo pienso, porque, por ejemplo un finlandés piensa primero en si mismo, porque el sabe que la sociedad le ha garantizado al otro ciudadano todo lo que necesita, los primeros, los primeros necesidades del ser humano, la sociedad se lo garantiza. Entonces ningún, nadie se preocupa por el otro. Es la mayor diferencia que veo entre las dos culturas y es una diferencia que yo la miraría desde un punto de vista social.” (Rogelio, E9.)⁴⁷

Kuubassa yksilön tarpeet ja toiveet ovat toissijaisia verrattuna ryhmän tai yhteisön tarpeisiin. Parisuhde, perhe, suku, naapurit ynnä muut viiteryhmät ovat tärkeitä ja kontakteja pidetään yllä eri tavoin. Perheen ja suvun lisäksi autetaan myös naapureita. Sekä Barcelonaan että Helsinkiin päätyneistä kuubalaisista monille on ollut järkytys havaita kuinka vähäisiä kontaktit perheenjäsenten, sukulaisten, ystävien ja naapureiden välillä voivat olla. Kuubalaisten kesken sitä vastoin kaikkinaisen ihmissuhteiden ylläpitäminen ja toisista ihmisistä huolehtiminen on hyvin tärkeässä asemassa.

“ [Los cubanos] viven con los padres hasta... prácticamente hasta que terminan los estudios y si después de terminar los estudios pueden independizarse, se independizan. Si no se pueden independizar es un problema económico y eso no tiene nada que ver con la cultura, se quedan viviendo con los padres. Pero, pero aunque estén, aunque no estén conviviendo [] siempre hay una comunicación prácticamente diaria. Es decir, si el hijo vive en una esquina de la ciudad y los padres viven en la otra esquina a diario se llaman por teléfono y durante la semana se van a ver dos o tres veces y religiosamente los fines de semana, el domingo por lo general, se visitan. Y aquí...sé que, es diferente, no, no existe esa manera. En la mayoría... sobre experiencias que tenemos durante los años que vivimos acá, ese es un ejemplo bastante, bastante concreto. Y por ejemplo en el caso de la amistad también. Yo tengo un amigo que esta casado con una finlandesa y entonces ella todo el tiempo se admira y se asombra de la forma en que nosotros mantenemos un amistad. Y la forma en que nos ayudamos. Ella

⁴⁶ ”Tiedätkö, ongelmana on, että Kuubassa teoriassa on hyvä sosiaaliturvajärjestelmä. [--] Kuuban ongelma on resurssien puute. Joten vaikka on maailman paras sosiaalijärjestelmä, ei ole resursseja, mikä tekee sen, ettei se paljon toimi. Paras sosiaaliturvajärjestelmä Kuubassa on perhe.” (Celia, E1-E2.)

⁴⁷ ”On jotain, mikä on erilaista kuubalaisten ja ei vain suomalaisten vaan kaikkien eurooppalaisten kesken. Se on perheen kanssa elämisen muoto. Ensinnä perheen kanssa ja sitten heidän itsensä kanssa. Sillä ei ole mitään tekemistä henkilöiden kanssa, sillä on paljon tekemistä yhteiskunnan kanssa. Meidän yhteiskunnallamme on paljon ongelmia, kuubalaisella yhteiskunnalla, latinalais amerikkalaisella yhteiskunnalla yleensä, mutta tarkoitan kuubalaista, on paljon ongelmia, taloudellisia ongelmia, joita täytyy ajatella, täytyy ajatella rahaa, täytyy ensin ajatella millaisessa materiaalisessa tilanteessa meidän täytyy selviytyä ja sitten ajatella niitä jotka ovat ympärillämme, ajatella yhteisöä, mitä materiaalisia ongelmia on. Täällä kaikki materiaaliset ongelmat on ratkaistu ja se aiheuttaa sen, että ihmisistä tulee enemmän individualisteja. Luulen, koska, esimerkiksi suomalainen ajattelee ensin itseään, sillä hän tietää, että yhteiskunta takaa toiselle kansalaiselle kaiken sen, mitä hän tarvitsee, yhteiskunta takaa ihmisen ensisijaiset tarpeet. Siksi kukaan ei huolehdi toisesta. Se on suurin ero näiden kahden kulttuurin välillä ja se on ero, jota katsoisin yhteiskunnallisesta näkökulmasta.” (Rogelio, E9.)

dice todo el tiempo que aquí los amigos no se ayudan y no se acompañaron tanto como, como nosotros.” (Lázaro, E12.)⁴⁸

”[En Barcelona] La gente va más a lo suyo en sí que en ayudar a los demás, es más frío todo, sabes lo que quiero decir. No hay ese contacto entre personas. No estoy hablando de la relación de parejas, sino de, de ámbito general. No hay esa relación entre las personas, por la calle le va, te vas a dirigir a una persona y antes de contestar ya te mira quien eres, de donde vienes, te analizan en un segundo y después te contestan. [–] Allá no, allá la gente es más abierta. Una diferencia muy grande: aquí las puertas de las cosas están cerradas, allá las puertas de las casas están abiertas. Eso te da entender, que aquí hay muchísima más frialdad, muchísima más, ee, “primero yo, segundo yo, tercero yo”, que allá.” (Roberto, E7.)⁴⁹

”Puedes meterte diez años en un edificio viviendo con la gente y la gente no te conoce, y tu no conoces ellos. Y allí en Cuba eso no es así, se siente la gente mucho más acompañada. Por ejemplo la madre de una amiga mía vino de vacaciones e intentó suicidarse, una cubana, una señora mayor, intentó suicidarse, porque se deprimió por lo sola que se sentía.” (Aida, E5.)⁵⁰

”Allí los vecinos, si tu sales, te cuidan tu casa, fíjate. Para que no te roben, no te pase nada. Te, está al tanto de tu casa, si va alguien de visita y como tu no estás, no, ‘mira está en tal sitio, o quieres dejarle un recado’ y tal. Si tienes un dolor el vecino va contigo al médico y avisa tu familia.” (Dora, E3.)⁵¹

Haastateltavistani esim. Celia on Suomeen muuttonsa jälkeen selvästikin paljon pohtinut suomalaisten ja kuubalaisten välillä vallitsevaa eroa yksilöllisyyden ja yhteisöllisyyden arvotamisessa. Celia kuvailee, kuinka hän aluksi huolestui suuresti kun hänen suomalainen aviomiehensä lähti toisinaan vain kavereittensa kanssa vaikkapa pelaamaan sählyä tai muuten viettämään iltaa, eikä halunnutkaan joka kerta vaimoa mukaansa. Celian tulkinnan mukaan yksi syy suomalaisten individualismiin ja kuubalaisten yhteisöllisyyteen löytyy maiden erilaisesta poliittisesta ja yhteiskunnallisesta järjestelmästä – kuubalainen sosialismi korostaa yhteisön merkitystä kun taas Suomessa (tai yhtäläillä Espanjassa) vallitseva kapitalistinen järjestys

⁴⁸ ”[Kuubalaiset] asuvat vanhempiensa kanssa kunnes... käytännössä kunnes ovat lopettaneet opiskelunsa ja jos opiskelun lopetettuaan pystyvät itsenäistymään, itsenäistyvät. Jos eivät pysty itsenäistymään, se johtuu taloudellisista vaikeuksista, eikä sillä ole mitään tekemistä kulttuurin kanssa, silloin he jäävät vanhempiensa luo. Mutta, mutta vaikka olisivat, vaikka eivät asuisi yhdessä [–] pitävät aina yhteyttä lähes päivittäin. Jos lapsi asuu kaupungin yhdellä laidalla ja vanhemmat toisella laidalla, ainakin soitellaan päivittäin ja tavataan 2-3 kertaa viikossa ja uskollisesti viikonloppuna, yleensä sunnuntaina, käydään kylässä. Täällä... no, se on erilaista, ei tehdä niin. Suurimmassa osassa... sen kokemuksen mukaan mitä meillä on niiltä vuosilta kun olemme asuneet täällä, tämä on melko konkreettinen esimerkki. Esimerkiksi ystävyys-suhteissa myös. Minulla on yksi ystävä, joka on naimisissa suomalaisen kanssa, ja hän (vaimo) aina ihailee ja hämmästelee sitä tapaa miten me pidämme yllä ystävyysuudetta. Ja tapaa miten autamme toisiamme. Hän sanoo aina, että täällä ystävät eivät auta eivätkä tue niin paljon kuin me.” (Lázaro, E12.)

⁴⁹ ”[Barcelonassa] ihmiset ovat kiinnostuneempia omista asioistaan kuin muiden auttamisesta, kaikki on kylmempää, ymmärättkö mitä tarkoitan. Ei ole samaa kontaktia ihmisten välillä. En puhu parisuhteesta vaan yleisestä ilmapiiristä. Ei ole sitä ihmisten välistä suhdetta, kadulla menet puhumaan ihmiselle ja ennen kuin vastaa hän katsoo kuka olet, mistä tulet, analysoi sinut sekunnissa ja sitten vastaa. [–] Siellä ei, siellä ihmiset ovat avoimempia. Yksi suuri ero: täällä talojen ovet on kiinni, siellä ne ovat auki. Se antaa sinun ymmärtää, että täällä on paljon enemmän kylmyyttä, paljon enemmän, ”ensin minä, sitten minä, kolmanneksi minä” kuin siellä.” (Roberto, E7.)

⁵⁰ ”Täällä voit asua kymmenen vuotta kerrostalossa muiden kanssa, ja ihmiset eivät tunne sinua etkä sinä heitä. Kuubassa ei ole niin, ihminen tuntee paljon enemmän olevansa muiden seurassa. Esimerkiksi erään ystäväni äiti tuli lomalle ja yritti tehdä itsemurhan, kuubalainen, vanhempi nainen, yritti itsemurhaa, koska masentui tuntiessaan itsensä niin yksinäiseksi.” (Aida, E5.)

⁵¹ ”Siellä, jos lähdet ulos, naapurit huolehtivat asunnostasi. Ettei sinua ryöstetä, ettei tapahdu mitään. Tietävät mitä tapahtuu, jos joku tulee käymään etkä ole kotona, ’hän on siellä ja siellä, haluatko jättää viestin’ ja näin. Jos sinulla on kipu ja naapuri lähtee kanssasi lääkäriin ja kertoo perheellesi.” (Dora, E3.)

on yksilö- ja suorituskeskeisempi. Yli 5 vuotta Suomessa asuttuaan Celia näkee sekä hyvää että huonoa niin suomalaisessa individualismissa kuin kuubalaisessa yhteisöllisyydessäkin:

”Era algo que yo no sabía, era algo que descubría aquí en Finlandia, lo placentero que es la independencia, lo satisfactorio que es tener la libertad para hacer o decir lo que uno quiera, cuando uno quiera. Y lo, como decir, lo encantador de la soledad. Uno tiene soledad aquí en Finlandia, uno se siente solo, pero en esa soledad uno tiene tiempo de reflexionar, de pensar en los propios problemas, de analizar como quiere hacer la vida. Uno tiene tiempo de respirar de las relaciones sociales, de la pareja. En ese pequeño mundo que soy el yo uno tiene tiempo de reconocerlo en Finlandia. En Cuba la gente no sabe que existe la posibilidad de tener un pequeño yo sin ser egoísta, sin ser egocentrista. Y en Finlandia yo he aprendido que eso existe y eso me causa muchísima satisfacción. Entonces yo no quiero perder eso, porque es uno de los valores que yo aprecio más, la posibilidad de yo ser yo como yo soy, sin ofender a nadie. Pero yo tengo esa posibilidad aquí en Finlandia. En Cuba nadie puede ser yo porque sería egoísta y egocentrista y porque la situación no te lo permite. Si vives en familia, en una familia grande tu no puedes ser tu, tu tienes que ser un miembro de la familia y luchar todo el tiempo en función de la comunidad, de la familia, de la vecindad, del municipio, de tu centro de trabajo, todo el tiempo tienes que luchar por ambientes más grandes. La única diferencia es que en Cuba se va al extremismo en ese sentido. Y en Finlandia también. Se lucha demasiado por el yo, lo que causa problemas. Porque es bueno tener un poco de soledad, pero no es bueno para nadie, ser un solitario. Y entonces, en ambos lugares se va al extremo total, pero ya se ha dicho que no hay sociedades perfectas. [--] Yo he encontrado la posibilidad de ganarme la vida sin depender de mi marido, sin depender de la sociedad, yo tengo un capital que yo puedo poner en función de esta sociedad y a favor de esta sociedad. Y en su lugar esta sociedad me recompensa pagándome de tal manera de que yo pueda vivir independientemente y hacer las cosas que yo quiero, como a mí me gusta, cuando a mí me gusta. Entonces eso es algo que yo aprecio muchísimo. En Cuba yo no hubiese tenido esa posibilidad no importa donde trabajaría.” (Celia, E10-E11.)⁵²

Kaikkiaan neljä Helsingissä asuvaa haastateltua tuo kuubalaisuudessa esille perheen merkityksen ja läheisten suhteiden käänköpuolen – riippuvaisuuden. Barcelonassa asuvista haastatelluista kukaan ei puutu tähän. Helsingissä asuvista haastatelluista moni kiinnittää huomiota suomalaisten lasten ja nuorten varhaiseen itsenäistymiseen, kun taas Barcelonassa asuvista kaksi toteaa, että Kuubassa nuoret aikuistuvat nuoremmalla iällä kuin Espanjassa, jossa lapsia ja nuoria ”ylisuojellaan”. Kaiken kaikkiaan perheeseen liittyviin arvokysymyksiin liittyvät

⁵² ”Se on jotain mitä en tiennyt, jotain minkä havaitsin täällä Suomessa, kuinka mukavaa on itsenäisyys, kuinka tyydyttävää on olla vapaa tekemään ja sanomaan mitä haluaa milloin haluaa. Ja, kuinka sanoisin, kuinka ihanaa yksinäisyys on. Ihminen on yksinäinen Suomessa, hän tuntee olonsa yksinäiseksi, mutta yksinäisyydessään hänellä on aikaa mietiskellä, ajatella omia ongelmiaan ja analysoida mitä tehdä elämässään. On aikaa hengähtää sosiaalisilta suhteilta, parisuhteelta. Tässä pienessä maailmassa, jossa olen vain minä, Suomessa sille on aikaa. Kuubalainen ei tiedä, että on olemassa mahdollisuus ajatella välillä vain itseään olematta egoisti, olematta itsekkeinen. Suomessa olen oppinut tämän ja se antaa paljon tyydytystä. En halua menettää sitä, sillä se on yksi arvoista, joita eniten arvostan, mahdollisuutta olla itseni sellaisena kuin olen, loukkaamatta ketään. Täällä Suomessa minulla on se mahdollisuus. Kuubassa kukaan ei voi olla vain minä, sillä hän olisi egoisti ja itsekkeinen ja koska tilanne ei salli sitä. Jos elät suuressa perheessä, et voi olla vain sinä, vaan olet perheen jäsen ja taistelet koko ajan yhteisön toimivuuden puolesta, perheen, naapuruston, alueen, työyhteisön, koko ajan sinun on taisteltava suurempien ympäristöjen puolesta. Ainoa ero on, että Kuubassa mennään äärimmäisyyksiin tässä mielessä. Ja Suomessa myös. Täällä taistellaan liikaa itsen puolesta, mikä aiheuttaa ongelmia. On hyvä olla vähän yksinäisyyttä, mutta ei ole kenellekään hyvä olla erakko. Molemmissa paikoissa mennään äärimmäisyyksiin, mutta niin kuin on sanottu, ei ole täydellisiä yhteiskuntia. [--] Olen löytänyt mahdollisuuden pärjätä elämässäni riippumattomana miehestäni, riippumattomana yhteisöstä. Minulla on pääomaa, jota voin käyttää tässä yhteiskunnassa ja tämän yhteiskunnan hyväksi. Puolestaan tämä yhteiskunta maksaa minulle siten, että voin elää itsenäisesti ja tehdä asioita joita haluan, kuten halua, kun haluan. Tätä arvostan paljon. Kuubassa minulla ei olisi ollut tätä mahdollisuutta riippumatta siitä missä työskentelin.” (Celia, E10-E11.)

teemat tuntuvat tuovan melko voimakkaasti esille eroja suomalaisen ja espanjalaisen yhteiskunnan välillä. Suomalaiset perheyhteisöön liittyvät arvot näyttävät olevan kuubalaisten maahanmuuttajien silmissä selvästi poikkeavia, kun taas Espanjan ja Kuuban välillä erot tässä suhteessa ovat vähäisempiä eivätkä saa niin suurta huomiota tai niin voimakkaita merkityksiä haastateltujen ajatuksissa.

Ihmisorientoituneisuus ja polykronisuus

Edellä mainitut haastateltavien sanojen mukaan kuubalaisuutta kuvaavat piirteet ja ominaisuudet voisi tiivistää muutamiiin merkityskategorioihin. Jo aiemmin mainitsemani Edward T. Hallin käyttämä ihmisorientoituneisuuden käsite on mielestäni varsin kuvaava. Kuubalaiset perusarvot liikkuvat ihmissuhteiden, perheen ja ystävien ympärillä. Käytännössä yhteisölliset arvot heijastuvat ihmisten sosiaalisessa käyttäytymisessä, tuttavallisuudessa, kommunikatiivisuudessa, auttavaisuudessa. Myös yleisen positiivisuuden, elämänilon (*alegría de vivir*) voisi nähdä osana ihmisorientoituneisuutta: hauskanpito ja iloisuus luovat miellyttävää ilmapiiriä, mukavan yhdessäolon henkeä ja näin ollen edistävät yhteisöllisyyttä.⁵³ E.T. Hallin mukaan ihmisorientoituneisuus ja polykronisuus (useiden asioiden tapahtuminen yhtäaikaisesti) kulkevat käsikädessä samoin kuin tehtäväorientoituneisuus ja monokronisuus. Haastateltujen kertomat asiat kuubalaisista ja kuubalaisuudesta tuntuvat kannattavan ajatusta siitä, että ihmisorientoituneisuus ja polykronisuus ovat vahvoja lankoja siinä merkitysten verkostossa, jota kutsutaan kuubalaiseksi kulttuuriksi. Poly- ja monokronisuus sekä ihmis- ja tehtäväorientoituneisuus ovat yksi tapa määritellä kulttuureja ja tehdä kulttuureista keskenään vertailtavissa olevia yksiköitä. Esimerkiksi Suomessa asuvien haastateltujen havaitsemat erot kuubalaisten ja suomalaisten välillä tuntuvat saavan selityksensä siitä, että kuubalaiset ovat polykronisia ja ihmisorientoituneita kun taas suomalaiset monokronisia ja tehtäväorientoituneita. Espanjan osalta vastakkainasettelua ei synny lainkaan samassa mittakaavassa, vaikkakin haastateltavat toki löytävät eroja kuubalaisten ja espanjalaisten (tarkemmin ottaen katalonialaisten) välillä ja osittain juuri samoissa asioissa kuin kuubalaisten ja suomalaistenkin välillä.

Kuubalaisella musiikilla ja tanssilla puolestaan voidaan nähdä monia liittymäkohtia niin polykronisuuteen kuin ihmisorientoituneisuuteenkin. Musiikillisesti polykronisuutta edustaa esimerkiksi kuubalaiselle sonille ja sen johdannaiselle salsalle tyypillinen polyrytmisyys⁵⁴. Polyrytmiikan ohella (tai sen sijasta) esim. suurissa conjunto-tyyppisissä orkestereissa soittimien

⁵³ Toisaalta elämänilon voi tulkita Fernandon tavoin puolustusmekanismiksi: vaikeudet voitetaan huumorilla.

⁵⁴ Eri soittimien rytmit, esim. taustaperkussiot ja melodia, eivät välttämättä kytkeydy toisiinsa.

paljous osaltaan lisää vaikutelmaa siitä, että musiikissa ”tapahtuu monia asioita samanaikaisesti”. Polykronisuudessa pysyen soittaminen ja laulaminen sekä tanssiminen tulevat muutamien haastateltujen kohdalla esille esimerkkitalanteissa, joilla haastateltavat kuvaavat kuu-balaista aikataulujen joustavuutta ja yleistä spontaanisuutta. Enemmänkin ihmisorientoituneisuuteen liittyen musiikki ja tanssi esiintyvät haastateltavien puheissa niin calor humanon (yhdessä laulaminen ja tanssiminen, paritanssi, toisen koskettaminen tanssittaessa, tanssi osana sosiaalista elämää), kommunikatiivisuuden (tanssi kommunikaationa, voimakas tarve kommunikoida) kuin elämänilonkin (musiikki ja tanssi ilon ilmaisijana tai ikävien asioiden karkoittajana sekä valmius juhlia) yhteydessä. Jokaisen haastatellun kohdalla musiikin ja tanssin merkitykset ja niiden yhteydet esimerkiksi edellä mainittuihin seikkoihin ja moniin muihin tekijöihin, ovat rakentuneet persoonallisella tavalla. Musiikin ja tanssin henkilökohtaisia merkityksiä kullekin haastatellulle tarkastellaan myöhemmin luvussa ”Henkilökohtainen suhde musiikkiin ja tanssiin” (s. 75).

MUSIIKKI JA TANSSI KUUBALAISUUDEN SYMBOLEINA

1800-luvun alkupuoliskolla Espanjan siirtomaavallan vastainen mieliala alkoi lisääntyä Kuubassa. Itsenäisyyspyrkimysten yhtenä merkinä voidaan pitää kansallisten symbolien tietoista luomista. Kuuban viralliset kansalliset symbolit - Kuuban valtiollinen lippu, valtiollinen vaakuna sekä kansallishymni - esitellään mm. Kuuban hallituksen internet-sivustolla (Sitio del Gobierno de República de Cuba, <http://www.cubagob.cu/>). Ensimmäistä kertaa vuonna 1850 esiintyneen Kuuban lipun (ks. liite3) jokaisella elementillä on symbolinen merkityksensä. Kolme sinistä vaakaraitaa edustavat kolmea hallinnollista aluetta, joihin Kuuba siirtomaavallan aikana oli jaettu. Kaksi valkoista vaakaraitaa kuvaavat itsenäisyysaatteen voimaa. Punaisen kolmion tehtävänä on edustaa toisaalta tasa-arvon, veljeyden ja vapauden aatetta, toisaalta itsenäisyysodassa välttämätöntä verenvuodatusta. Kolmion keskellä sijaitseva valkoinen tähti puolestaan edustaa ehdotonta vapautta muiden kansojen joukossa. Kuuban valtion vaakunan (ks. liite3) yhtenä elementtinä toistuvat lipun siniset ja valkoiset raidat. Vaakunan muut osat symboloivat toisaalta Kuuban asemaa uutena syntyvänä valtiona Etelä- ja Pohjois-Amerikan mantereiden välissä, toisaalta kuuban kansan taipumatonta luonnetta.

Bayamó oli yksi Kuuban kansallisaatteen keskuksista Espanjaa vastaan käytyjen vapaussotien aikaan ja Bayamossa käydyt taistelut ovat inspiroineet kuubalaisia lauluntekijöitä. Vuonna 1868, ensimmäisen vapaussodan alkamisen aikaan, Pedro Figuerado sävelsi ja sanoitti marssilaulun, josta sittemmin tuli Kuuban kansallishymni. Laulun on suomentanut Liisa Alatalo (Donner & al. 1978, 14-15.)

Al combate corred Bayameses
que la patria os contempla orgullosa,
no temais una muerte gloriosa
que morir por la patria es vivir.

Riennä taistohon, bayamolainen
maasi uljaita toiveita kantaa.
Pelko pois, elon ainaisen antaa
Kuolo puolesta maan kunnian.

En cadenzas vivir es vivir
en afrenta y oprobio su mido
del clarin escuchad el sonido.
!A las armas valientes corred!

Orjan kahleita kantaessamme
häpeästä jo katseemme vaipuu.
Kuule, taistelukutsu jo kaikuu.
Aseisiin riennä, mies urhea!

(Donner & al. 1978, 24.)

Kuuban kansallisen identifioitumisen viralliset symbolit – niin lippu, vaakuna kuin hymnikin – liittyvät vahvasti 1800-luvun loppupuoliskon vapaussotien aikaan Kuuban menneisyydessä. Yhdysvaltojen avulla Kuuba itsenäistyi Espanjasta 1899, mutta joutui samalla Yhdysvaltojen vaikutusvallan alaiseksi. Vallankumouksellisten näkökulmasta Kuuba itsenäistyi varsinaisesti vasta Fidel Castron ja Ernesto Guevaran johtamien vallankumouksellisten sissien voittaessa 1959. Kuuban kommunistisen puolueen kaanonissa vallankumous esiintyy 1800-luvun itsenäistymisajatusten perillisenä ja rinnastuu Espanjan vastaisiin vapaussotiin ja niiden ideologioihin (Marshall 1987, 81). Castro on ymmärtänyt hyvin historian merkityksen kansallisen identiteetin vahvistajana. María del Carmen Mora Díaz (Evento taller, <http://www.cuba.cu/politica/webpcc/Fidel.html>) kirjoittaa Fidel Castron eräässä haastattelussa vuodelta 1997 toteavan: ”el cubano tiene su carácter, su mezcla, su historia [...] es el pueblo de la Guerra de los Diez Años, de la Guerra del 95, el que se ha enfrentado a un enemigo poderoso. Es un pueblo extraordinario”⁵⁵. Kuubalaisessa kansallisessa identiteetikertomuksessa on jotain yhteistä Suomen kanssa: molemmat ovat pieniä kansakuntia, jotka ovat sotineet itseään suurempaa, voimakkaampaa valtiovaltaa vastaan, voittaneet ja siten saavuttaneet itsenäisyytensä. 1800-luvulla Kuuban vastustajana oli siirtomaavalta Espanja, 1900-luvulla Yhdysvallat. Alejandro puhuu suomalaisia ja kuubalaisia yhdistävästä tekijästä:

”Cuba y Finlandia tienen un gran amigo al lado, o sea Finlandia tiene Rusia, un gran amigo entre paréntesis, y nosotros tenemos un ”gran amigo” que es Los Estados Unidos. O sea que son dos cosas que nos hacen como se dice, levantarnos, sentirnos fuertes. Eso nos da fuerza en nuestro carácter. Entonces yo pienso que ese es una, ese es una similitud que tenemos.” (Alejandro, E10.)⁵⁶

Kansallistunnukset (lippu, vaakuna, hymni) ja kansallinen historia muokkaavat osaltaan kansakunnan yhtenäisyyden ja erityislaatuisuuden tuntua. Identifioituminen yhteiseen kansalliseen kulttuuriin on kuitenkin ehkä kaikkein merkittävin osa kansallistunnetta. Edellisessä luvussa käsiteltiin erilaisia kuubalaisuuden osatekijöitä, piirteitä tai ominaisuuksia, jotka haastateltavat liittyvät kuubalaisuuteen. Nämä osatekijät ovat palasia kuubalaisesta kansalliskertomuksesta. Kuten edellisessä luvussa halusin tuoda esille, voidaan monilla osasilla tavalla tai toisella nähdä yhteys musiikkiin ja tanssiin. Musiikkia ja tanssia voidaankin mielestäni pitää niin keskeisinä ja kuubalaisten yleisesti tunnistamina kuubalaisen kulttuurin ilmentyminä, että niitä voidaan pitää merkittävänä avainsymboleina kuubalaisessa kansalliskertomuksessa.

⁵⁵ ”kuubalaisella on luonteensa, sekoituksensa, historiansa [--] se on kymmenvuotisen sodan kansa, vuoden 95 sodan kansa, joka on vastustanut mahtavaa vihollista. Se on harvinaislaatuinen kansa”.

⁵⁶ ”Kuuballa ja Suomella on suuri ystävä vierellään, Suomella on Venäjä, suuri ystävä lainausmerkeissä, meillä on ”suuri ystävä”, joka on Yhdysvallat. Eli nämä kaksi asiaa saa meidät, miten sanoisi, tuntemaan itsemme voimakkaiksi. Se antaa luonteellemme voimaa. Luulen, että tämä on yksi, tämä on yksi yhteinen piirre.” (Alejandro, E10.)

"Esa música tradicional de los países, los bailes tradicionales de los países dicen de la mentalidad de la gente, dicen como son la gente, los pueblos. No sé. En Europa normalmente los bailes serían [canta a ritmo muy lento] muy así. Los de nosotros son mucho más violentos y mucho más.. no sé, no sé si se puede decir alegres, pero tienen más movimiento, todos. Y la música por lo tanto también, es así. La música finlandesa es más calmado. Y la tradición es eso. Y yo veo que los finlandeses son así, son más calmados, por eso se canta así. [--] Bueno, la salsa es una música cubana, pero se pueden pensar en cualquier música tradicional cubana. [--] La música cubana ya no es música africana o música europea, es música cubana. Es más alegre, es más movida, más... Es como eso, como cubano. En la música también se ve como son los pueblos, en la música, en los bailes." (Orlando, E11-E12.)⁵⁷

"A ver, la música que se viene de Cataluña es sardana. Y ya sabes que baile es ese o que música es – nada, no es nada. Sin embargo, la salsa es otra cosa, la salsa es, es más intenso, es más divertir, es más oír lo que dicen en la canción y reírte y pasartelo bien. Pero por ejemplo aquí la sardana...naah. Aquí quien verdaderamente se lo pase bien en este país, en España, son los sevillanos, de Andalucía, que hacen una feria y está todo. El comportamiento de nosotros es como lo de un andaluz. ¿Me entiendes? ¿Sabes como se comporta un andaluz? Que siempre está alegre y te.. [--] hacer chistes de cualquier cosas y estar riendo, pues es así. Y los andaluces también se relacionan mucho con la música, que la música de Andalucía es las sevillanas y las sevillanas son preciosas, muy alegres. Es un baile típico de chica y chico, de chicas, de... Pero aquí es que son abuelitos de la mano..." (Roberto, E7.)⁵⁸

Haastateltujen esittämissä kuubalaisen musiikin ja tanssin kuvauksissa ilmenee kommunikaatiivisuus, sosiaalisuus, iloisuus, rentous, ihmisläheisyys, vilkkaus. Samankaltaisia adjektiiveja kuin mitä haastateltavat käyttävät kuvaamaan kuubalaisia ihmisiä. Muutamat näkevät kansalle ominaisten luonteenpiirteiden ja kansan harjoittaman musiikin ja tanssin välillä suoran yhteyden. Musiikin ja tanssin kautta myös vertaillaan kuubalaisia ja suomalaisia tai kuubalaisia ja espanjalaisia.

"Sí, la música cubana dice bastante, me entiendes, porque la música cubana es bastante pegajosa, decirte, no de que, quieras o no quieras, sepas o no sepas, me entiendes, cuando tu oyes la música cubana, entiendes, te, algo que te, te empiezas mover, me entiendes, el cuerpo así, entiendes que, quieras o no quieras te empiezas a relajar, me entiendes. Y eso es exactamente la mentalidad cubana, me entiendes. Relajado todo el tiempo, me entiendes. Que, aunque sea, hayan problemas grandes o chiquitos, no importa, muchos o pocos, entiendes, siempre estamos relajados, entiendes. Y la música sí, la música habla bastante bastante de eso sí. [--] No sé si has visto como se baila la música cubana [--] que es bastante, me entiendes, relajado se mueve todo el cuerpo sí, no, entonces por ejemplo la humppa es bastante, me entiendes, cuerpo bastante tieso así, son movimientos bastante pequeños, me

⁵⁷ "Maiden traditionaalinen musiikki, maiden traditionaaliset tanssit kertovat ihmisten mentaliteetista, kertovat millaisia ihmiset, kansat ovat. Euroopassa yleensä tanssit ovat hyvin [laulaa laahaten], tällaisia. Meidän tanssimme ovat voimakkaampia, enemmän... en tiedä, en tiedä voiko sanoa iloisempia, mutta enemmän liikettä, kaikissa. Ja musiikki myös. Suomalainen musiikki on rauhallisempaa. Ja perinne on sellaista. Minusta suomalaiset ovat sellaisia, ovat rauhallisempia, siksi lauletaan niin. [--] Salsa on kuubalaista musiikkia, mutta voi ajatella mitä tahansa perinteistä kuubalaista musiikkia. [--] Kuubalainen musiikki ei ole afrikkalaista eikä eurooppalaista musiikkia, vaan se on kuubalaista musiikkia. Se on iloisempaa, liikkuvampaa, enemmän... niinkuin kuubalaiset. Musiikista näkee millaisia kansat ovat, musiikista, tansseista." (Orlando, E11-E12.)

⁵⁸ "Musiikki, joka tulee Kataloniasta on sardana. Tiedät millainen tanssi, millaista musiikkia se on – se ei ole mitään. Sen sijaan salsa on jotain muuta, salsa on intensiivisempi, se on haus Kempaa, se on enemmän sitä, että kuuntelet mitä laulussa sanotaan ja naurat ja pidät hauskaa. Mutta esimerkiksi täällä, sardana...plääh. Tässä maassa, Espanjassa, ne jotka todella pitävät hauskaa, ovat sevillalaiset, Andalusiasta, jotka pitävät feriat ja kaikkea. Meidän käytöksemme on samanlaista kuin andalusialaisen. Ymmärrätkö? Tiedätkö miten andalusialainen käyttäytyy? Andalusialaiset ovat aina iloisia ja [--] vitsaillevat kaikilla asioilla ja nauravat, niin se on. Andalusialaiset ovat myös yhteydessä musiikkiin. Andalusian musiikkia ovat sevillanat ja sevillanat ovat kauniita, hyvin iloisia. Se on tyypillinen tytön ja pojan tanssi tai tyttöjen... Mutta täällä se on vanhuksia käsikädessä... (Roberto, E7.)

entiendes. Pero cuando se baila la música cubana, es, son movimientos, no sé, el cuerpo completamente relajado, me entiendes. Entonces la música finlandesa, no, bueno, lo poco que yo conozco, no, es así bastante tiesa, bastante rígida. Eso me parece que es bastante parecido a la mentalidad finlandesa, no.” (Fernando, E14.)⁵⁹

Kuuban virallinen imago

Unescon julkaisemassa ”Studies and documents on cultural policies” -sarjassa esitellään YK:n jäsenmaiden kulttuuripolitiikkaa. Kuuban kulttuuripolitiikkaa käsittelevät raportit vuosilta 1972 ja 1979 ovat mielenkiintoista luettavaa. Ensimmäisen raportin tekijöiden taustavoimana mainitaan Consejo Nacional de Cultura, jälkimmäisen raportin laatijat puolestaan edustavat vuonna 1976 perustettua Kuuban kulttuuriministeriötä. Kumpikin raportti alkaa lyhyellä selvityksellä Kuuban historiasta espanjalaisista valloittajista ja siirtomaavallan ajoista Yhdysvaltain kontrollin ja Batistan valtakauden kautta Fidel Castron johtamaan sosialistiseen vallankumoukseen vuonna 1959. Vallankumouksen keskeisiin tavoitteisiin kuului alusta alkaen paitsi kansan materiaalistien, myös henkisten tarpeiden parempi ja tasapuolisempi tyydyttäminen. Vallankumouksen alkuvuosien ihanteet myötäilivät José Martin ajatusta siitä, että kulttuurinen pääoma on todellisen ihmisarvoisen elämän perusedellytys. Sosialistisen tasa-arvoisuuden tähtäävän ideologian mukaisesti tuli koulutuksen ja kulttuuriaktiiviteettien siis olla jokaisen kansalaisen ulottuvilla ja niinpä heti vallankumouksen alkuvuosina perustettiin niin lukuisia oppilaitoksia - peruskouluja, korkeakouluja, taideakatemiaita – kuin kulttuurielämää kannustavia ja ohjaavia instituutioitakin. (Otero 1972, passim; Saruski 1979, passim.)

Kuuban kulttuuripolitiikan yhtenä tavoitteena on ollut myös aiemmin Kuuban historiaa käsittelevässä luvussa esille tuodun ”uuden ihmisen” (*hombre nuevo*) luominen. ”Culture should be an activity directed to the formation of the new man in the new society” (Saruski 1979, 20). Uusi ihminen ajattelee ja käyttäytyy sosialismin aatteiden mukaisesti. Koulut ja kulttuuri-instituutiot auttavat kehittämään uutta ihmistä tarjoamalla kommunistisen puolueen hyväksymää koulutusta ja kulttuuritarjontaa. Molemmissa Unescon raporteissa korostetaan, että sosialistisessa Kuubassa kaikilla kirjailijoilla ja taiteilijoilla on täysi ilmaisunvapaus toisin kuin

⁵⁹ ”Kyllä, kuubalainen musiikki kertoo melko paljon, koska kuubalainen musiikki on melko tarttuvaa, halusit tai et, osasit tai et, kun kuulet kuubalaista musiikkia, alat liikuttaa vartaloasi, halusit tai et, alat rentoutua. Ja se on juuri se kuubalainen mentaliteetti. Rentoutunut koko ajan. Vaikka olisi suuri tai pieni ongelma, ei se haittaa, paljon tai vähän, ollaan aina rentoutuneita. Ja musiikki kyllä, musiikki kertoo aika paljon tästä. [--] En tiedä oletko nähnyt kuinka kuubalaista musiikkia tanssitaan [--] se on aika rentoa, liikutetaan koko vartaloa, kun esimerkiksi humpassa vartalo on aika jäykkänä, liikkeet ovat aika pieniä. Mutta kun tanssitaan kuubalaista musiikkia, liikkeet ovat, vartalo on täysin rentoutunut. Suomalainen musiikki, se vähä mitä tunnen, on aika jäykkää, kankeaa. Minusta tuntuu, että se on melko samanlaista kuin suomalainen mentaliteetti.” (Fernando, E14.)

kapitalistisissa maissa, joissa hallitseva yhteiskuntaluokka ja kaupalliset pyrkimykset toimivat taiteellisen ilmaisun kehitystä tukahduttavina voimina (Otero 1972, 14; Saruski 1979, 20). Taiteellisen ilmaisun vapaudesta todetaan vuoden 1972 raportissa seuraavaa: ”The cultural policy of Cuba is based on complete freedom for the creative artist. Each one makes his choice among trends, manners and styles according to his needs of expression, thus ensuring variety and spontaneity in the manifestations of artistic creativity. At the same time the State relies on each artist’s sense of responsibility for a close reconciliation of his freedom of expression and his revolutionary duty, setting a barrier against the subtle ideological infiltration whose final goal is the destruction of the institutions that guarantee and promote his freedom.” Vuoden 1979 raportissa ajatus on tiivistetty yhteen lauseeseen: ”The Constitution guarantees freedom of artistic creation, provided that its content is not inconsistent with the Revolution, and declares that the forms of artistic expression are free.”

Kuubassa taiteilijoilla on siis ilmaisun vapaus – kunhan eivät ilmaise mitään vallankumouksen aatteista poikkeavaa. Taiteilijoilla on virallisen kulttuuripolitiikan mukaan myös vapaus ilmaista itseään kirjallisuuden ja taiteiden kaikissa mahdollisissa muodoissa. Kuuba kuitenkin kannattaa vuoden 1979 raportin mukaan erityisesti marxismi-leninismien aatteiden mukaisia luokkatietoisia kirjallisen ja taiteellisen ilmaisun muotoja. Kannatettavan kulttuurin muotojen piirteisiin kuuluu raportin mukaan mm. kansallisen kulttuurin parhaiden perinteiden omaksuminen, kriittinen suhtautuminen universaaliin kulttuuriin, kirjallisuuden ja taiteiden liittäminen tavallisen kansan elämään ja tarpeisiin, vanhentuneiden ja antihumanististen ilmaisujen hylkääminen sekä ihmisten kasvattaminen solidaarisuuteen kaikkia progressivistisia ja vallankumouksellisia liikkeitä kohtaan. (Saruski 1979, 22.) Kaupallistetun massakulttuurin ja muiden ”väärin arvojen” ja kulttuurin ”saastuneiden elementtien” sijalle pyrittiin löytämään sellaisia taiteen muotoja, jotka heijastaisivat kuubalaisia traditioita, historiaa ja ”alkuperäistä” kulttuuria.

Kuten Kuuban historiaa käsittelevässä luvussa aiemmin tässä työssä selvitettiin, olivat valkoiset ennen vallankumousta selkeästi dominoivassa luokka-asemassa ja myös valkoinen kulttuuri oli kulttuurin arvostettu osa. Alkuperäisasukkaat kulttuureineen oli espanjalaisten valloittajien toimesta lähestulkoon hävitetty. Mustien kulttuuriperintöön kuuluvat piirteet eivät saaneet yleistä arvostusta. Vallankumous käänsi asetelman uusiksi. Vallankumousta edeltäneellä Fulgencio Batistan valtakaudella Yhdysvaltojen vaikutus Kuuban kulttuurielämässä oli hyvin merkittävä. Vastakohtaksi amerikkalaisuudelle vallankumouksellisessa Kuubassa ryhdyttiin

nostamaan esille ja kannustamaan tavallisen kansan, alistettujen, käytännössä siis ennen kaikkea mustien kannattamaa kulttuuria. Valkoisten kulttuuri oli suurelta osin eurooppalaista kulttuuria, kun taas mustien kulttuuri edusti afrikkalaisten ja eurooppalaisten kulttuurien yhteensulautumaa ja jotain omintakeista, joten se soveltui erityisen hyvin kuubalaisen kansallishengen kohentajaksi. Pahat kielet voisivat myös väittää, että mustien kulttuuriin kuuluvien perinteiden tukeminen ja niiden virallisen arvon korottaminen oli Fidel Castron puolelta puhtaasti laskelmoitu poliittinen teko, jolla pyrittiin saamaan mustat vallankumouksen kannattajiksi (Luhtala 1997, 349-350).

” Por ejemplo los esclavos que vinieron a Cuba, que fueron alejados de sus familias de Africa, que fueron traídos de diferentes tribus, de diferentes religiones y de diferentes grupos, al cabo de mucho tiempo fueron capaces de unirse, o fueron capaces de hacer sus propias comunidades. Y uno de los factores que los mantenía a ellos fuertes y vivos, era el baile y la música que trajeron con ellos. Y eso era lo único que los españoles no pudieron quitarlo, no pudieron quitarles. Los esclavos tuvieron que aprender el idioma español, tuvieron que ajustar sus religiones a la religión católica, tuvieron que ajustar sus maneras de comportarse a la manera de comportarse de la isla, tuvieron que aprender a vestirse, fue obligado, tuvieron que aprender a vestirse como los europeos o como los isleños, y tuvieron que asimilarse a la nueva corriente, obligatoriamente, fue una cosa forzada, no fue voluntaria. Lo único que ellos les quedó fue el ritmo y la música y eso es lo que se ha ido pasando de generación en generación.” (Celia, E10-E11.)⁶⁰

Vuoden 1979 raportissa Kuuban kulttuuripolitiikasta todetaan musiikin ja tanssin olevan Kuuban kulttuurin merkittävimpiä taiteellisen ilmaisun muotoja (Saruski 1979, 41,43). Kuuban kulttuuriministeriön päätöksen mukaan mm. kuubalaisen musiikin perinteisiä lajeja, kuten sonia, rumban eri muotoja ja danzónia tuli suojella ja siksi hallitus määräsi mm. virallisia danzón-päiviä, jolloin niin radiossa kuin televisiossakin oli esitettävä danzónia (Luhtala 1997, 349). Musiikilla ja tanssilla on toki puolellaan muitakin hyviä ominaisuuksia kuin niiden liittyminen kuubalaiseen omintakeiseen eurooppalaisen ja afrikkalaisen kulttuurin synkretismiin. Musiikin kuuntelu, laulaminen, omatekoisilla soittimilla soittaminen ja tanssiminen ovat taiteellisen ilmaisun muotoja, jotka eivät vaadi niin suuria resursseja kuin vaikkapa elokuvat, teatteri tai kuvataiteet. Niinpä musiikin ja tanssin harjoittamista on helpompi järjestää sosialismin periaatteiden mukaisesti tasapuolisesti kaikkien ihmisten ulottuville. Näin sosialistisen vallankumouksen kulttuuripolitiikan puitteissa on muovattu yhtä Kuuban kansalliskertomusta: kertomusta Kuuban kansallisesta kulttuurista, jonka piiristä musiikki ja tanssi ovat erityisesti

⁶⁰ ”Mutta esimerkiksi orjat, jotka tuotiin Kuubaan, jotka erotettiin perheistään Afrikassa, jotka tuotiin eri heimoista, eri uskonnoista, eri ryhmistä, pitkän ajan kuluttua kykenivät yhdistymään, tai kykenivät muodostamaan omat yhteisönsä. Yksi tekijöistä, jotka pitivät heidät vahvoina ja elossa oli tanssi ja musiikki, jonka he toivat. Se oli ainoa, mitä espanjalaiset eivät pystyneet heiltä poistamaan. Orjien piti opetella espanjan kieli, heidän piti sopeuttaa uskontonsa katoliseen uskontoon, sopeuttaa käyttäytymistapansa saaren käyttäytymistapoihin, heidän piti opetella pukeutumaan, se oli pakollista, heidän piti opetella pukeutumaan kuin eurooppalaiset tai saarelaiset, heidän piti assimiloitua pakotettuna, se oli pakko, ei vapaaehtoista. Ainoa mikä heille jäi oli rytmi ja musiikki ja se on kulkenut sukupolvesta toiseen.” (Celia, E10-E11.)

nousseet avainsymbolien asemaan. Varsinkin monille valkoisille ja erityisesti Kuubasta jo melko pian vallankumouksen voiton jälkeen lähteneille saattavat mustien perinteet olla hyvinkin vieraita, eikä niitä siten myöskään liitetä omaan käsitykseen kuubalaisuudesta tai osaksi omaa identiteettiä. Suurin osa haastattelemistani kuubalaisista on syntynyt 1960-luvulla, jolloin Fidel jo oli noussut valtaan ja mm. kulttuuripolitiikassa oli alettu korostamaan mustien musiikki- ja tanssikulttuurin merkittävyyttä. Haastatellut ovat kasvaneet ilmapiirissä, jossa tanssilla ja musiikilla on ollut arvostettu asema. Erityisesti varmasti mustien keskuudessa. Yksi haastatelluista, 1948 syntynyt Dámaso toteaa, että afrikkalaiset vaikutteet näkyvät Kuuban kulttuurissa, ennen kaikkea musiikissa, mutta arvostelee afrikkalaisuuden osuudelle annettua painoarvoa kuubalaisessa kulttuurissa:

"Eso es un cuento, que se ha, que se ha querido elaborar sobre todo... es otro [--] que para hacerle una casilla cómoda de manipular, se ha inventado. Se ha inventado por una parte eso que se llama la intelectualidad del mundo desarreglado y que le viene bien al régimen cubano. [--] Los otros países Latinoamericanos, quieras que no, mantienen la herencia del indígena, que Cuba no la tiene, en Cuba las indígenas no quedaron. Primero que la cultura era muy pequenita, muy localizada y se acabó en los primeros años de la colonia, entonces no tuvo trascendencia ninguna en lo que fue después la creación de la consciencia nacional y la cul... de eso que se dice la cultura cubana, no, que en resumen es lo que nosotros digamos un ajíaco de todos lados, por que bueno, Cuba recibí influencias de cualquier, todos los otros países del mundo, vino emigrantes de todos los lados y cada quien ponía su, su cosita. Entonces es mucho más polycultural, que no es esquema que muchas veces se piensa, no, a la gran trascendencia, la tremenda trascendencia que hace unos años par atrás que se quiere dar, sin que yo quiere lo contrario, sin que yo no quiero negarla, a lo negro, a la aportación de la negritud en Cuba. Que sí que cierta es verdad, que existe, es parte de la cultura cubana, pero tampoco tiene esa gran trascendencia que se le quiere dar ahora, porque en Europa eso vende muy bien, porque es muy exótico, tu entiendes. Entonces, cae muy bien a los esquemas europeos de la cultura 'ay los negritos, las mulatas, uy que guay, que tal' pero nada, es mentira. Para mí es una formulación interesante de lo que es la cultura cubana. Cultura cubana era tan universal, tan plural, tan diversa, como podía ser en cualquier otro país. Y de los países latinoamericanos el que más era... no porque fuéramos más bonitos, ni mejores, sencillamente por eso, porque no tenemos el peso de lo que era lo indígena. [--] Que de hecho lo que es la consciencia nacional cubana y cultura cubana como tal, que es todo herencia español y después mezcla con africano. Mezcla marginal, porque lo negro era siempre lo negro y se tenía en segundo plano y se discriminado y todas esas cosas, no. El canon era la cultura europea. Así fue hasta el -59. Y mucho más par acá después, después fue a estos últimos años que se ha querido mirar la negritud como una, una forma de elaborar el patron de cultura cubana, que gusta a Europa y

a Estados Unidos por exótico y entonces a lo negro se le ha dado más participación en eso, en ese esquema de la cultura cubana, no.” (Dámaso, E8.)⁶¹

Kuubalaisperäisen musiikin ja tanssin eri muodot ovat saavuttaneet suosiota niin Yhdysvaltain kuin Euroopan markkinoilla useaan otteeseen. 1990-luvulla Suomeenkin saakka levinnyttä muotivillitystä edustavat kuubalaiseen son-musiikkiin pohjautuva, Yhdysvalloissa ja Euroopassa useimmiten salsa-nimellä tunnettu nopeampoinen, rytmikäs tanssimusiikki siihen liittyvine tanssiaskelineen sekä toisaalta Buena Vista Social Club elokuvan tuoma tuulahdus 1920-50-luvun Kuubasta, jossa soivat son, danzón ja bolero. Robertson mielestä salsa on sitä julkisuutta, mitä viedään ulkomaille. Kuuba yhdistetään salsaan siinä missä Brasilia sambaan. Kuubalaista balettia tai kuubalaista teatteria ei viedä ulkomaille, ainoastaan salsaa. Kuubaa tehdään Euroopassa tunnetuksi salsan avulla, jotta eurooppalaiset haluaisivat matkustaa Kuubaan. Robertson tavoin myös Mireya toteaa musiikin ja tanssin olevan juuri sitä mitä hallitus haluaa viedä ulkomaille. Taloudellisissa vaikeuksissa painiskelevalle Kuuballe turistin ja musiikkibisneksen maahan tuomat dollarit ovat tärkeitä, joten maan taloudenkaan kannalta ajatellen ei ole mikään huono ajatus korostaa Kuuban imagoa rytmikkään musiikin ja tanssin kotimaana.

Ulkomailla tunnistettu kuubalaisuus

Bridges to Cuba / Puentes a Cuba -teoksen toimittanut Ruth Behar on syntyperältään Kuuban juutalaisia. Yhdysvaltoihin muuttamisen jälkeen hän on törmännyt ihmettelijöihin, jotka kyselevät kuinka hän yleensäkin voi väittää olevansa kuubalainen, jos hän on juutalainen. Jokaisesta kansasta on tietyt vallitsevat stereotypit, joista poikkeaminen aiheuttaa hämmennystä

⁶¹ . ”Se on satu, joka on kehitetty erityisesti... se on toinen [--] se on mukava muokattavissa oleva lokero, joka on keksitty. Sen ovat osittain keksineet epäjärjestyksessä olevan maailman niinsanotut intellektuellit, joille Kuuban hallitusmuoto sopii hyvin. [--] Muilla Latinalaisen Amerikan mailla on alkuperäiskansojen perintö, Kuuballa ei, Kuubassa alkuperäisasukkaita ei jäänyt. Ensinnäkin kulttuuri oli pienempi ja hyvin paikallinen ja se katosi valloituksen ensimmäisinä vuosina, joten siitä ei jäänyt mitään vaikutteita siihen, mistä sittemmin tuli kansallistune ja kult... se mitä sanotaan kuubalaisiksi kulttuuriksi, joka lyhyesti sanottuna on mitä me sanomme ajiacoksi, kaikenlaisista aineista tehty, koska Kuuba on saanut vaikutteita kaikkialta maailmasta, siirtolaisia tuli kaikkialta ja jokainen toi omat juttunsa. Niin että Kuuba on paljon monikulttuurisempi, ei se ole se kuva mitä monesti ajatellaan, ei, se kauaskantoisuus, valtava kauaskantoisuus, joka muutama vuosi sitten haluttiin antaa, ilman että haluan kieltää sitä, joka haluttiin antaa mustille, mustalle vaikutukselle Kuubassa. On totta, että se on olemassa, se on osa Kuuban kulttuuria, mutta sillä ei kuitenkaan ole sitä suurta laajakantoisuutta, mikä sille nyt halutaan antaa, koska se myy Euroopassa hyvin, koska se on eksoottista. Se sopii hyvin eurooppalaisten kulttuuriskeemoihin ’mustia, mulatteja, kuinka hauskaa’ mutta se on valetta. Minusta se on kiinnostava muodostelma kuubalaisesta kulttuurista. Kuubalainen kulttuuri oli niin universaali, niin moninainen, niin monimuotoinen, niin kuin olisi voinut olla missä tahansa maassa. Latinalaisen Amerikan maista se, joka oli entien... ei että olisimme olleet kauneimpia tai parhaita, yksinkertaisesti vain, että meillä ei ole alkuperäiskulttuurien painoa. [--] Näin ollen kuubalainen kansallistune ja kulttuuri on kaikki espanjalaista perimää, joka on sittemmin sekoittunut afrikkalaiseen. Marginaalinen sekoitus, sillä mustat olivat aina mustia, alemmalla arvoasteella ja diskriminoitua. Eurooppalainen kulttuuri oli päällimmäinen. niin oli vuoteen –59 asti. Ja paljon sen jälkeenkin, vasta viime vuosina on haluttu alkaa nähdä musta kulttuuri keinona kehittää kuubalaisesta kulttuurista mallia, joka miellyttää Eurooppaa ja Yhdysvaltoja eksoottisuudessaan ja siksi mustille on annettu enemmän osallistumisvaltaa kulttuurisessa skeemassa.” (Dámaso, E8.)

muissa. Barcelonassa haastattelemani Aida on kyllästynyt barcelonalaisten stereotyyppioihin kuubalaisista, eikä sen vuoksi välitä käydä paikallisissa salsamusiikkia soittavissa diskoissa:

”Y la gente que va, mucha no me gusta, mucha no me gusta, no sé. Más por los de aquí, no por los cubanos, sino por la gente de aquí, no. Que siempre estas esperando el [--] que bueno, que como que yo soy cubana tomo Coca-cola, que es lo americano, sacan por ahí ya conclusiones, no. Como yo soy capaz de pedir una Coca-cola. Quieres oír algo peor... Ah, sí, o sea yo no soporto que la gente te está esperando [--] porque como los cubanos nosotros estamos de moda [--] tienes que decirlos lo que quieren, escucha, y no me da la gana, no me da la gana. Y yo estoy un poco cabreada por eso, o sea hoy me cogí cabreada, por esa sensación. A lo mejor es porque lo que he vivido en los últimos días... de eso, no. De lo que te exigen, no. Es como, aunque tu no estas de moda tu tienes que estar diciendo lo que yo quiero escuchar de ti. ¿Por qué? Y cuando yo digo a lo mejor cosas, me dicen ay, pero de verdad y eso es verdad, no, eso no puede ser verdad. Claro porque les rompe su esquema. Sabes. Y eso es un poco lo que pasa a todos de Cuba, a todos. Porque cuando nos encontramos entre nosotros, lo primero que estamos hablando es: “que se creen ellos, que son más cubanos que nosotros.” Entiendes, que se creen que saben más que nosotros de lo nuestro. Que yo me puedo fría de verdad.” (Aida, E5.)⁶²

Stereotypiat voivat liittyä mihin tahansa juomamieltymyksistä käytöstapoihin tai ulkonäköön. Haastattelemistani kuubalaisista muutamat toteavat joko omasta itsestään tai jostakusta toisesta kuubalaisesta, etteivät ”näytä kuubalaiselta.” Miltä kuubalainen sitten näyttää? Toiset toteavat, kuinka kuubalaisia on niin valkoisia, mustia, aasialaisia kuin kaikkea siltä väliltä. Vaikkuttaisi kuitenkin siltä, että jonkinlainen kuubalaisen arkkityyppi olisi mulatti, kun taas vaaleaihoinen tai vaaleahiuksinen kuubalainen helposti saa määreen ei-kuubalaisen näköinen. Yhdysvaltainkuubalainen Flavio Risech (1995, 58-59) toteaa, että Kuubassa syntyneille, mutta Yhdysvalloissa kasvaneille valkoisille paluu Kuubaan on sikälikin traumaattinen, että kuubalainen yhteiskunta on nykyisin varsin ”musta” ja vaaleaihoinen joutuu helposti kokemaan, ettei häntä pidetä lainkaan kuubalaisena. Risech itse on tullut Kuubassa käydessään kohdeksi venäläisenä. Suomessa asuva Graciela kertoo:

”hay una [--] cubano-ruso. Si tu lo veáis, no parece ni cubano ni ruso ni nada, es blanco blanco blanco y él baila muy bien. [--] No sé si oye música todo el día, pero, entiendes. Y otro también [--] ha

⁶² ”En pidä monista niistä ihmisistä jotka käyvät siellä [Barcelonan salsadiskoissa]. Lähinnä tšekäläisistä, ei kuubalaiset, mutta tšekäläiset. Aina on tyyppejä, jotka ihmettelevät kuinka minä, kuubalainen, voin juoda Coca-colaa, joka on amerikkalaista, vetävät jo siitä johtopäätöksiään. Kuinka saatan tilata Coca-colan. Haluatko kuulla jotain pahempaa... No, siis minä en siedä sitä, että ihmiset odottavat sinulta [--] koska me kuubalaiset olemme muodissa [--] täytyy sanoa heille mitä he haluavat, kuule, eikä minua huvita, ei huvita. Ja olen vähän käärmeissäni siitä, tänään olin käärmeissäni, sen tunteen takia. Ehkä se johtuu siitä, mitä olen kokenut viime päivinä... Se mitä odottavat sinulta, ei. Se on, vaikka et ole muodissa, sinun täytyy sanoa heille mitä he haluavat kuulla sinulta. Miksi? Ja jos ehkä sanon asioita, he sanovat, tosiaanko, mutta onko se totta, ei se ei voi olla totta. Ei tietenkään, koska se hajottaa heidän kaavakuvansa. Ja näin käy vähän kaikille Kuubalaisille, kaikille. Koska kun me tapaamme keskenämme puhumme ensimmäisenä: ”mitä he oikein luulevat itsestään, olevansa kuubalaisempia kuin me.” Tiedätkö, että luulevat tietävänsä enemmän meidän asioistamme kuin me. Se jättää minut todella kylmäksi.” (Aida, E5.)

estudiado física y es muy inteligente. También blanco, y no parece tampoco cubano. También baila [bien]. Pero es uno o dos.” (Graciela, E13.)⁶³

Gracielan kommentti paljastaa samalla, että hänen mielestään tanssitaito liittyy yleensä erityisesti tummaihoisiin, ei niinkään valkoisiin kuubalaisiin. Omasta suhteestaan salsaan tai muihin kuubalaisperäisiin tansseihin hän toteaa:

”Tu sabes, los negros bailan muy bien, la gente que son... mulatos. Mi papa erase como tu, blanco, ojos azules y mi mama es mulata. Entonces soy.. [aunque soy tan] blanco, soy mulata. [--] En la escuela y en la universidad [--] aprendí a bailar un poco. Entonces ahora, aquí bailo, pero la gente es “mira que bien baila porque es cubana”, pero no, que no bailo bien.” (Graciela, E13.)⁶⁴

Muutamit muutkin haastattelemistani kuubalaisista toteavat, että musikaalisuus tai varsinkin tanssitaito ja kiinnostus kuubalaisia tanssityylejä kohtaan liitetään helposti kaikille kuubalaisille luonnostaan kuuluvaksi piirteeksi. Myös muutamit haastateltavat toteavat itse olevansa epätavallisia kuubalaisia, koska eivät välitä tanssimisesta. Myös tanssista piittaamattomat kuubalaiset siis tunnistavat tanssin yleisesti kuubalaisiin ja kuubalaisuuteen liittyväksi harrasteeksi. Kuuballa ja tanssilla on yhteytensä, vaikeivat kaikki kuubalaiset henkilökohtaisesti tanssimiseen ja kuubalaiseen tanssimusiikkiin olekaan mieltyneitä.

”Yo en eso soy un cubano atípico. Yo no respondo al, al esquema ese del cubano rumbero y... No no no, yo, nada, cuando se hacen esas fiestas, yo no, no me interesan. No Sé, quizás si hay alguna, que sé yo, alguna representación teatro o un actúo de otro tipo sí, pero pachangeo eso y eso, yo no soy ese tipo de cubano, no me interesa eso. Ni sé bailar, ni, ni me gusta ese tipo de fiestas, ni nada eso. Yo soy otro tipo...” (Dámaso, E8.)⁶⁵

Joidenkin kohdalla muutto pois Kuubasta on muuttanut voimakkaasti heidän musiikkimieltymyksiään. Monet haastattelemani henkilöt sanovat alkaneensa kuunnella enemmän kuubalaista musiikkia maastamuuttonsa jälkeen. Haastateltavien joukossa on myös yksi mies, joka on täysin muuttanut suhtautumisensa kotimaansa musiikki- ja tanssikulttuuria kohtaan. Kuubassa asuessaan Lázaro ei voinut sietääkään kuubalaista musiikkia, vaan kuunteli amerikkalaista rock-musiikkia. Lázaro ei edelleenkään sanojensa mukaan osaa tanssia, mutta hän kuuntelee

⁶³ ”on yksi [--] kuubalaisvenäläinen, ei näytä kuubalaiselta tai venäläiseltä tai miltään, hän on tosi valkoinen ja tanssii tosi hyvin. [--] En tiedä kuunteleeko hän musiikkia kaikki päivät. Yksi toinen myös [--] hän on opiskellut fysiikkaa ja on hyvin fiksu. Hän ei myöskään näytä kuubalaiselta lainkaan. Tanssii myös [hyvin]. Mutta niitä on yksi tai kaksi” (Graciela, E13.)

⁶⁴ ”Tiedätkö, mustat tanssivat todella hyvin, ihmiset jotka ovat.. mulatit. Isäni oli niin kuin sinä, valkoinen, siniset silmät ja äitini on mulatti. Joten olen [vaikka olen näin] valkoinen, minäkin olen mulatti. [--] Koulussa ja yliopistossa [--] opin tanssimaan vähän. Nyt täällä tanssin, mutta ihmiset sanovat ”katso miten hyvin hän tanssii, koska on kuubalainen” mutta ei, en tanssi hyvin. (Graciela, E13.)

⁶⁵ ”Siinä olen epätyyppillinen kuubalainen. En vastaa cubano-rumbero –skeemaa. Ei minua kiinnosta, kun järjestetään tällaisia juhlia, ei, ei minua kiinnosta. Ehkä jos on joku näytelmä tai muun tyyppinen esitys, kyllä, mutta tällainen juhlinta ei, en ole sen tyyppinen kuubalainen, ei se kiinnosta minua. En osaa edes tanssia, enkä pidä sen tyyppististä juhlista. Olen toisen tyyppinen...” (Dámaso, E8.)

jatkuvasti kuubalaista musiikkia ja työskentelee nykyisin salsamusiikin parissa. Eliolla on selitys kyseiselle ilmiölle:

“Hay otra gente que conocí en Cuba que jamás escucharon salsa y aquí son... hostia, son más salseros que... dios. Pero eso es un problema de reafirmación cultural.. de... cliché, no. De ver como que eso es parte, y que eso es parte reconocible aquí, la gente reconoce eso como parte de la cultura cubana, que lo es, pero... bueno, no todos los cubanos somos iguales. No toda la gente les gusta flamenco, no toda la gente les gusta sardana.” (Elio, E7-E6.)⁶⁶

Eliion näkemyksen mukaan siis kuubalaisen rokkarin muuttuminen salsaajaksi selittyy sitä kautta, että salsa on olennainen osa ulkomailla tunnistettua kuubalaisuutta. Kuubalainen musiikki ja tanssi ovat niin Suomessa kuin Espanjassakin suosiossa. Omaksumalla kuubalaisille Euroopassa annetun salsaajastereotypian mukaisen käytöksen kuubalainen maahanmuuttaja toisin sanoen omaksuu identiteettinsä osaksi jotain valtaväestön keskuudessa kiinnostavana, positiivisena ja arvostettuna pidettyä, joka kaiken kukkuraksi on kuubalaisen kansallisen kertomuksen mukaista ja näin ollen myös virallisen Kuuban hyväksymää (ks. alaluku Kuuban virallinen imago edellä). Seuraavassa luvussa pohditaan tarkemmin niitä moninaisia syitä mitkä kenties vaikuttavat haastateltujen musiikki- ja tanssimieltymyksiin. Musiikkimaku, niinkuin ihmisen omakuvaan kuuluvat piirteet yleensäkin, ei ole staattisena pysyvä kokonaisuus, vaan muokkautuu jatkuvasti. Ympäristön odotukset ja arvomaailma ovat vain yksi, mutta sinänsä huomionarvoisa tekijä tässä jatkuvassa muokkautumisprosessissa.

⁶⁶ ”On ihmisiä, jotka tunsin Kuubassa, jotka eivät koskaan kuunnelleet salsaa, mutta täällä ovat todellisia salseroja. Se on kulttuurisen kliseen uudelleenvahvistamista. Se on osa ja se on osa täällä tunnistettua kuubalaista kulttuuria, jota se onkin, mutta... No, emme me kaikki kuubalaiset ole samanlaisia. Eivät kaikki pidä flamencosta, eivät kaikki pidä sardanas-ta.” (Elio, E7-E6.)

HENKILÖKOHTAINEN SUHDE MUSIIKKIIN JA TANSSIIN

Edellisissä luvuissa on esitelty kuubalaisten kansallisten kertomusten osia. Kuuban kansallinen historia on muovannut osaltaan kuubalaista musiikki- ja tanssikulttuuria ja vaikuttanut musiikin ja tanssin asemaan kuubalaisessa yhteiskunnassa ja kuubalaisten elämässä. Musiikki ja tanssi ilmenevät haastateltujen puheissa toisaalta kuubalaisen kulttuurin merkittävänä osaluona, toisaalta molemmilla on yhtymäkohtia myös muihin kuubalaisuutta määritteleviin ominaisuuksiin ja arvoihin. Kuubalaisen musiikin ja tanssin ominaispiirteet vertautuvat kansan ominaispiirteisiin. Osittain musiikin ja tanssin asemaa kuuban kansalliskulttuurissa on myös tietoisesti pönkitetty valtiiovallan taholta. Tietoisin ja tiedostamattoman kansallisen identiteetin muovautumisprosessin myötä musiikki ja tanssi ovat nousseet Kuubalaisessa kansalliskuvastossa keskeiseen asemaan – symboloimaan Kuuban afroeurooppalaisen kulttuurin erityislaatuisuutta ja kansan ominaispiirteitä. Musiikilla ja tanssilla on paikkansa kuubalaisissa kansallisissa kertomuksissa, ne ovat Kuuban kansallisen kulttuurin symboleita ja siten kuubalaisille tarjoutuvia identifioitumisen kohteita. Ne eivät kuitenkaan ole kuubalaisen identiteetin symboleina ainoita tai välttämättömiä. Jokainen kuubalainen muodostaa oman versionsa kansalliskertomuksesta, johon identifioituu.

Tässä luvussa tarkastellaan musiikin ja tanssin asemaa haastateltujen kuubalaisten maahanmuuttajien kansallisten kertomusten repertuaarissa. Suurennuslasin alla on 20 erilaista ihmisyyttä, 20 erilaista kertomusta kuubalaisuudesta, 20 erilaista suhdetta kuubalaiseen musiikki- ja tanssikulttuuriin. Olen jakanut haastatellut kolmeen ryhmään heidän henkilökohtaisen musiikki- ja tanssisuhteensa mukaan. Haastatelluille kuubalaisella musiikilla ja tanssilla joko 1) on hyvin suuri henkilökohtainen merkitys 2) ei ennen ollut mitään merkitystä, mutta maastamuuton jälkeen merkitys on kasvanut suureksi tai 3) ei ole henkilökohtaista merkitystä. Yli puolet haastatelluista (12) koki musiikin ja tanssin luonnolliseksi ja hyvin tärkeäksi osaksi elämäänsä. Joillekin nimenomaan kuubalainen musiikki ja tanssit olivat kaikkein rakkaimpia, toisille ensimmäisellä sijalla oli jokin ei-kuubalainen musiikinlaji, mutta kuubalaiseen musiikkiin liittyi heilläkin jotain erityisiä emotioita. Neljä haastateltua ei pitänyt synnyinmaansa musiikkia tai tanssia itselleen henkilökohtaisesti lainkaan merkityksellisinä asioina. Yksi haastateltu oli kokenut maastamuuton jälkeen täydellisen kääntymisen kuubalaiseen musiikki-

kiin piittaamattomasti suhtautuvasta rokkarista intohimoiseksi salsan ystäväksi. Loppujen kolmen haastatellun kohdalla henkilökohtainen suhde musiikkiin ja tanssiin jää syystä tai toisesta epäselväksi.⁶⁷

Jako kolmeen

Kuubalainen musiikki ja tanssi luonnollisena osana elämää

Celia

” Por ejemplo los esclavos que vinieron a Cuba, que fueron alejados de sus familias de Africa, que fueron traídos de diferentes tribus, de diferentes religiones y de diferentes grupos, al cabo de mucho tiempo fueron capaces de unirse, o fueron capaces de hacer sus propias comunidades. Y uno de los factores que los mantenía a ellos fuertes y vivos, era el baile y la música que trajeron con ellos. Y eso era lo único que los españoles no pudieron quitarlo, no pudieron quitarles. Los esclavos tuvieron que aprender el idioma español, tuvieron que ajustar sus religiones a la religión católica, tuvieron que ajustar sus maneras de comportarse a la manera de comportarse de la isla, tuvieron que aprender a vestirse, fue obligado, tuvieron que aprender a vestirse como los europeos o como los isleños, y tuvieron que asimilarse a la nueva corriente, obligatoriamente, fue una cosa forzada, no fue voluntaria. Lo único que ellos les quedó fue el ritmo y la música y eso es lo que se ha ido pasando de generación en generación. No hay un cubano – hay cubanos que no saben bailar, eso esta claro, todos los cubanos no saben bailar – pero no hay un cubano que cuando suena la música no haga así [toca un ritmo con los dedos]. No es posible, porque eso es algo que hemos recibido con la leche materna. Mi madre escuchaba música cuando yo era pequeña, bailaba, mi madre cantaba, mi abuela cantaba, mis hermanas cantan. Cuando nos reunimos bailamos y cantamos. Entonces eso es algo que... La música en Cuba esta prohibida solamente cuando hay un funeral. Es el único momento, es el único momento. Y cuando alguien se muere, sobre todo para los jóvenes, es una circunstancia muy triste, pero sobre todo pesada, porque hay que guardar luto, aunque sea por, digamos que un mes, digamos. Y un mes sin música, sin poner el radio o la televisión es un mes caótico. Aunque uno quiera mucho al familiar, pero es un mes caótico, porque en una sociedad en que no hay comida, no hay ropas, no hay viajes, no hay tantas otras satisfacciones que en este mundo hay, lo único que les queda a los cubanos es la música nuevamente. Es lo único que tuvimos cuando Cuba se fundó y es lo único que tenemos ahora y será lo único que vamos a tener durante mucho tiempo, aunque cambie la sociedad.” (Celia, E10-E11.)⁶⁸

⁶⁷ Kaikki haastateltavat eivät innostu puhumaan musiikista ja tanssista juuri lainkaan tai puhuvat vain hyvin yleisellä tasolla ilmaisevalla henkilökohtaista musiikki- ja tanssisuhdettaan.

⁶⁸ ”Mutta esimerkiksi orjat, jotka tuotiin Kuubaan, jotka erotettiin perheistään Afrikassa, jotka tuotiin eri heimoista, eri uskonnoista, eri ryhmistä, pitkän ajan kuluttua kykenivät yhdistymään, tai kykenivät muodostamaan omat yhteisönsä. Yksi tekijöistä, jotka pitivät heidät vahvoina ja elossa oli tanssi ja musiikki, jonka he toivat. Se oli ainoa, mitä espanjalaiset eivät pystyneet heiltä poistamaan. Orjien piti opetella espanjan kieli, heidän piti sopeuttaa uskontonsa katoliseen uskontoon, sopeuttaa käyttäytymistapansa saaren käyttäytymistapoihin, heidän piti opetella pukeutumaan, se oli pakollista, heidän piti opetella pukeutumaan kuin eurooppalaiset tai saarelaiset, heidän piti assimiloitua pakotettuna, se oli pakko, ei vapaaehtoista. Ainoa mikä heille jäi oli rytmi ja musiikki ja se on kulkenut sukupolvesta toiseen. Ei ole kuubalaista – on kuubalaisia, jotka eivät osaa tanssia, tietysti, eivät kaikki kuubalaiset osaa tanssia – mutta ei ole yhtäkään kuubalaista, joka kuullessaan musiikkia, ei tekisi näin [naputtaa rytmisiä sormillaan]. Se on jotain mitä olemme saaneet äidinmaidossa. Äitini kuunteli musiikkia kun olin pieni, tanssi, äitini lauloi. Isoäitini lauloi, sisareni laulavat. Kun kokoonnumme, laulamme ja tanssimme. Se on jotain... Musiikki on Kuubassa kiellettyä vain kun on hautajaiset, se on ainoa hetki. Kun joku kuolee, erityisesti nuorille, se on hyvin surullinen tilanne, mutta erityisesti raskas, koska täytyy viettää suruaika, sanotaan vaikka että se olisi kuukausi. Ja kuukausi kuuntelematta musiikkia, laittamatta päälle radiota tai televisiota, se on kaoottista. Vaikka rakastaa perheenjäsentä paljon, se on kaoottinen kuukausi. Yhteiskunnassa, jossa ei ole ruokaa, ei ole vaatteita, ei ole matkoja, ei ole niin monia tyydytystä tuottavia asioita, mitä tässä maailmassa on, ainoa mikä kuubalaisille jää, on musiikki. Se on kaikki mitä meillä oli kun Kuuba perustettiin ja se on kaikki mitä meillä on nyt ja se on kaikki mitä meillä tulee olemaan pitkään aikaan, vaikka yhteiskunta muuttuisi. (Celia, E10-E11.)

Celia pitää monenlaisesta musiikista ja luettelee mm. monia suomalaisia artisteja tai yhtyeitä, joista pitää. Celia toteaa oppineensa paljon suomalaisen musiikin kautta. Hänen mielestään musiikin kuuntelu on paras tapa oppia ymmärtämään minkä tahansa kansan mentaliteettia, ajattelutapoja, tunteita. Suomalaisista tansseista Celia kertoo kokeilleensa humppaa ja tangoa, mutta toteaa nauttivansa enemmän tanssista nauttivien suomalaisten seuraamisesta kuin itse tangon tanssimisesta. Kuubalaisella musiikilla ja tanssilla on Celialle tärkeä merkitys. Hän käy mielellään esimerkiksi Suomi-Kuuba -seuran järjestämissä tilaisuuksissa tai muissa juhlissa tai yökerhoissa, joissa salsa kuuluu osana ohjelmaan. Celia sanoo tarvitsevansa kontakteja muihin kuubalaisiin aika ajoin.

”Los cubanos que están aquí, la mayoría llevan mucho tiempo, o bastante tiempo, tanto tiempo como yo o un poco más. Entonces cuando nos reunimos yo creo que por lo general he podido sentir que casi todos nos esforzamos para que salga lo poco que nos queda de cubanía, pues que salga al tapete. Y que eso es lo que hago. Yo creo que esa es la regla del juego. Luego después lo demás. Porque podemos comportarnos como finlandeses todo el tiempo en esta sociedad. Solamente podemos comportarnos como cubanos cuando estamos juntos. Así, literalmente y cien por ciento. Entonces eso es lo que pasa. Por eso es que las reuniones, o no podemos decir reuniones, pero cuando nos encontramos, es, es como un suero, un suero de alegría, un suero de cubanía, porque cada cual pone su poquito, el poquito que le queda de [--] de Cuba cada cual lo saca en ese momento. Y eso nos enriquece, eso nuevamente nos llena de energía para continuar.” (Celia, E10-E11.)⁶⁹

Kuubalainen musiikki ja tanssi voivat olla keinoja kaivaa esille omaa kuubalaisuuttaan. Musiikki ja tanssi ovat Celialle paitsi hauskanpitoa ja kuubalaisuuden esille hakemista, myös masennuslääkettä: toisinaan yksin kotona ollessaan hän laittaa salsaa soimaan, tanssii, laulaa musiikin tahdissa ja sitä myötä masennus häipyä. Celia toteaaakin, ettei mikään ole niin terveellistä niin ruumiille, aivoille kuin psyykellekin, kuin tanssiminen.

Celian mukaan niin musiikissa kuin tanssissakin näkyy kuubalaisten voimakas tarve ilmaista itseään. Tanssiessaan kuubalainen ilmaisee tunteitaan ruumiinsa kautta. Musiikissa ilmaista asioita, joita muutoin ei voisi ilmaista. Tanssimusiikissakin lauletaan Kuuban nykytilanteesta ja ihmiset tanssivat ja pitävät hauskaa yhteiskuntakritiikin tahdissa.

”El finlandés, el checo o el sueco que quiere entrar en la sociedad cubana profundamente tiene que pasar mucho trabajo para coger el sentido que le damos nosotros al baile. Nosotros dialogamos

⁶⁹ ”Kuubalaiset, jotka ovat täällä, suurin osa on ollut jo kauan aikaa, tai aika kauan, niin kauan kuin minäkin tai enemmän. Kun kokoonnumme, luulen, että yleensä olen tuntenut, että me kaikki pinnistämme, jotta se vähä mitä kuubalaisuudestamme on jäljellä tulisi esille. Niin minä teen. Luulen, että se on pelin sääntö. Sitten tule kaikki muu. Voimme käyttäytyä kuin suomalaiset koko ajan tässä yhteiskunnassa. Voimme käyttäytyä kuin kuubalaiset vain kun olemme yhdessä. Sillä tavalla, kirjaimellisesti ja sataprosenttisesti. Niin siinä käy. Siksi silloin kun on kokoontuminen, tai ei voida sanoa kokoontuminen, mutta kun tapaamme, se on, se on kuin seerumi, iloseerumi, kuubalaisuus-seerumi, sillä jokainen hakee itsestään sen vähän kuubalaisuutensa mikä hänessä on jäljellä, jokainen hakee sen esiin sinä hetkenä. Se rikastuttaa meitä, se täyttää meidät uudelleen energialla, jotta jaksamme jatkaa. (Celia, E10-E11.)

cuando bailamos. La gente cuando aprende a bailar aprende la matemática de los pasos, pero se olvida el sentido del baile. Y eso es algo que hay que vivirlo. En las escuelas no se enseña, porque la gente no lo sabe, cual es el sentido del baile, cual es la sensación. Eso es algo que crece todo el tiempo. La gente.. Tu sabes, es como la ópera. Un niño de cinco años no está listo para disfrutar de una, de un aria o de un cándido de la misma manera que tal vez una persona de 50, que ha vivido la vida y tiene la experiencia de la vida y entonces tiene más, digamos que posibilidades de disfrutar de la ópera. Lo mismo pasa con el baile cubano. Alguien que simplemente venga a Cuba una vez que disfrute de la isla y piense que "qué maravilla", no puede saber el sentido que tiene el baile para nosotros. Ya te digo en Cuba se han desarrollado todas las formas de artes. El baile sigue siendo la principal, porque el baile está en la espina dorsal de la gente, la gente lo siente. El baile duele y el baile [--] tiene que ser así. De lo contrario el que no sepa lo que es esa sensación, digamos, es un rigor, sabes, es un rigor. (Celia, E10-E11.)⁷⁰

Fernando

"Bueno sí, hay una cosa, el sexo, es el único que es más importante, pero baile, baile y la música es, es... No puedo pensar otra cosa que sea más importante para los cubanos que eso, sinceramente. Es que es una, es que nosotros tenemos espíritu de... no sé... El baile, el baile para nosotros, es como decía que algunos necesitan el alcohol, otros necesitan drogas, nosotros necesitamos la música, me entiendes, no. Es una defensa que tenemos nosotros, me entiendes, que eso nos, nos lleva, si hay algún problema, alguna preocupación, me entiendes, la música eso lo, lo borra todo, me entiendes. En el momento que estás bailando, aunque sea, te sientes, me entiendes, en otro lugar, nada importa, solamente la música [--]. Eso es una cosa que, bueno que, eso no enseña nadie, me entiendes. Eso yo me acuerdo cuando era pequeño, mi mamá, me entiendes, porque bueno, mi mamá nos crió a mi y mi hermano sola, porque mi papá se mudó de la casa, no, no vivía con nosotros, y yo me recuerdo que bueno siempre estaba triste, me entiendes, veintemil problemas y cosas así, me entiendes, pero cuando siempre y cuando había una fiestecita, una fiestecita no quiere decir que, que se inviten a mucha gente, no no no, una fiestecita en Cuba es, que alguien enciende un radio ya es la música y se reúnen 3-4 parejas, o no sé, 5-6 gente, me entiendes, y empiezan a bailar, eso ya es una fiesta, entiendes. Y yo me acuerdo que cada vez que había una fiestecita mi mamá ya era otra persona, me entiendes, era una cara completamente diferente, no sé, todos los problemas desaparecían, me entiendes. Y a mí me parece que eso, así es como se, eso se transmite de una generación a la otra, me entiendes. Que eso no le enseña nadie, eso viene ya, se, no sé como decirte, eso se transmite así, automáticamente." (Fernando, E14.)⁷¹

⁷⁰ "Suomalainen, tsekki tai ruotsalainen, joka haluaa päästä sisälle kuubalaiseen yhteiskuntaan syvällisesti joutuu tekemään paljon työtä löytääkseen sen merkityksen, jonka me annamme tanssille. Me keskustelemme kun tanssimme. Kun ihmiset opettelevat tanssimaan he opettelevat askelten matematiikkaa, mutta unohtetaan tanssin merkitys. Se on jotain mitä täytyy elää. Kouluissa sitä ei opeteta, koska ihmiset eivät tiedä mikä on tanssin merkitys, mikä tanssin tunne. Se on jotain mikä kasvaa koko ajan. Se on kuin ooppera - viisivuotias lapsi ei ole valmis nauttimaan aariasta tai kantaatista samalla tavalla kuin ehkä 50-vuotias, joka on elänyt elämää ja jolla on elämäkokemusta. Hänellä on enemmän mahdollisuuksia nauttia oopperasta. Sama kuubalaisen tanssin kohdalla. Jos ihminen vain tulee Kuubaan kerran, nauttii saaresta ja ajattelee kuinka mahtavaa, hän ei voi tietää mikä on tanssin merkitys meille. Kuubassa kaikki taidemuodot ovat kehittyneet. Tanssi on edelleen pääasiallinen, sillä tanssi on ihmisillä selkärangassa, ihmiset tuntevat sen. Tanssi sattuu ja tanssi [], sen täytyy olla niin. Sitä vastoin se joka ei tiedä mikä on tämä tunne.. se on (rigor). (Celia, E10-E11.)

⁷¹ "On yksi asia, seksi, se on ainoa mikä on vielä tärkeämpää, mutta tanssi, tanssi ja musiikki on... En keksi mitään, mikä voisi olla tärkeämpää kuubalaisille kuin se. Meillä on... Tanssi on meille, kuten sanoin, jotkut tarvitsevat alkoholia, jotkut tarvitsevat huumeita, me kuubalaiset tarvitsemme musiikkia. Se on puolustuskeino, joka meillä on, se saa meidät, jos on jokin ongelma, jokin huoli, musiikki pyyhkii sen pois. Sillä hetkellä kun tanssit, tunnet olevasi muualla, millään ei ole väliä, on vain musiikki[--]. Se on asia, jota kukaan ei opeta. Muistan kun olin pieni äitini, äitini kasvatti minut ja veljeni yksin, koska isäni lähti kotoa, ei asunut kanssamme, muistan kuinka hän aina oli surullinen ja hänellä oli 20 tuhatta ongelmaa ja tällaista, mutta aina kun oli fiestecita, fiestecita ei tarkoita, että olisi kutsuttu paljon ihmisiä, ei, vaan fiestecita Kuubassa on se, että joku laittaa radion päälle siinä on musiikki ja 3 tai 4 paria kokoontuu tai en tiedä, 5-6 ihmistä ja he alkavat tanssia, se on juhla (fiesta). Muistan kuinka aina kun oli fiestecita äitini oli kuin eri ihminen, hänen ilmeensä oli aivan erilainen, kaikki ongelmat hävisivät. Minusta tuntuu, että näin se välittyi sukupolvelta toiselle. Ei sitä kukaan opeta, se tulee, miten sen sanoisi, se välittyi noin vaan, automaattisesti. (Fernando, E14.)

Fernando toteaa, että tanssi on erottamaton osa kuubalaisia. Suomeen tultuaan Fernando asui aluksi Oulussa ja se oli hänestä erityisen raskasta, koska Oulussa ei ollut mitään paikkaa, jossa olisi päässyt tanssimaan salsaa. Kun Fernando muutti Helsinkiin oli kaupungissa tuolloin yksi tanssipaikka, jossa soitettiin kuubalaista musiikkia ja sinne Fernando suuntasi mitä pikimmin.

”Bueno, te puedo decir que cuando estoy bailando salsa yo puedo bailar la noche entera sin, sin parar, me entiendes, que es una cosa que, cuando yo estoy bailando salsa yo no pienso en nada más que en eso, me entiendes. Me relajo completamente, que, es solamente la música, me entiendes. Oigo, no sé, no me importa lo que estan cantando, la letra de la música, me entiendes, sino esa música que me, no sé, es difícil explicarlo. Es muy difícil explicarlo. Me parece que uno debe ser cubano para entender exactamente que es lo que se siente cuando, cuando se baila la música salsa, entiendes. Que eso es una cosa que llegue a uno al, a lo profundo del alma, me entiendes, entonces. No, cuando estoy bailando salsa no tengo ningún tipo de problema, no tengo ninguna preocupación ni nada.” (Fernando, E14.)⁷²

Fernando toteaa, että hänelle kuten yleensä kuubalaisille, tanssiminen on luonnollinen osa elämää. Lapsesta pitäen tanssitaan. Tavallisia juhlissa tai kadunkulmissa tanssittavia tansseja ei opetella tanssikouluissa, vaan ne opitaan vähitellen käytännössä, tanssimalla, matkimalla muita. Fernando pitää kaikenlaisesta tanssimisesta ja käy Suomessa mielellään myös lavatansseissa. Kaikkein läheisimmäksi ja mieleisimmäksi musiikin ja tanssin muodoksi hän kuitenkin kokee salsan. Fernando toteaa, että salsa on aina kuulunut hänen elämäänsä, mutta se ei tuntunut niin tärkeältä silloin kun hän oli Kuubassa kuin nyt kun hän asuu Suomessa. Kuubassa hänelle ei ollut suurta merkitystä mitä musiikkia kuuntelee ja mitä tanssii. Tällä hetkellä sen sijaan kuubalaisen musiikin kuuntelu ja tanssiminen ovat hänelle tapa päästä lähelle Kuubaa edes kuvitteellisesti. Tanssi on Fernandon mielestä kuubalaisille kuin terapiaa tai lääkettä. ”Jos minulla on yskä menen lääkärille, jos olen masentunut menen tanssimaan” hän toteaa.

”A nosotros, nos gusta más, lo que más nos gusta es divertirnos, entiendes. Y pasarlo bien, y me entiendes, y no sé, y comer bien y tomar, tomar bastante. No tanto de, de emborracharnos, sino como no sé, reunirnos unos cuantos amigos, me entiendes, y tomarnos unos tragos y entonces bailar. Para nosotros bailar es una cosa que, entiendes que, es inseparable de nosotros, no.” (Fernando, E14.)⁷³

⁷² ”Voin sanoa, että kun tanssin salsaa, voin tanssia koko yön pysähtymättä, se on sellainen juttu, että kun tanssin salsaa en ajattele mitään muuta kuin sitä. Rentoudun täydellisesti, on vain musiikki. Kuulen, en tiedä, sillä ei ole väliä mitä lauletaan, mitkä ovat laulun sanat, vaan se musiikki, en tiedä, on vaikea selittää. Sitä on tosi vaikea selittää. Luulen, että täytyy olla kuubalainen, jotta ymmärtää kunnolla mitä silloin tuntee kun tanssii salsaa. Se on sellainen juttu, mikä menee sielun pohjalle saakka. Kun tanssin salsaa, minulla ei ole minkäänlaisia ongelmia, ei mitään huolia.” (Fernando, E14.)

⁷³ ”Mistä me kuubalaiset eniten pidämme on, hauskanpito. Se että on mukavaa, syödä hyvin, juoda jonkin verran. Mutta ei niin paljon, että ollaan humalassa, vaan että muutama ystävä kokoontuu ja otetaan vähän ja tanssitaan. Meille tanssiminen on asia, joka on erottamaton osa meitä.” (Fernando, E14.)

Fernando sanoo, että kuubalaiseen mentaliteettiin kuuluu kyky vitsailla ongelmallisilla asioilla ja pitää hauskaa ikävienkin asioiden kustannuksella. Hauskanpitämiseen ei tarvita suuria juhlia, mutta myös erilaiset juhlit, joissa kuubalaisia kokoontuu, ovat tärkeitä tapahtumia.

”Si esas fiestas no existieran yo creo que ya yo hubiera muerto, porque en esas fiestas uno, entiendes, como decirte, no sé, recarga la energía me entiendes. Después que uno está una noche entera bailando y después uno, no ‘estoy cansado...’ y eso, pero es que pasa tan, tan, siis, no es tan a menudo que pasa, me entiendes. Por eso es que cada vez que hay una fiesta, pues allí nos reunimos casi todos, me entiendes. Porque es una buena ocasión para reunirnos todos. Que cuando hay una, hay una fiesta de música cubana o algo, o una fiesta de por ejemplo de Suomi-Kuuba-seura, es una ocasión, que todos los cubanos lo saben, me entiendes, todo el mundo se entera y bueno todos los que pueden van. Porque por ejemplo hay cubanos que yo no los veo nunca como estoy en el trabajo, tengo mi familia, me entiendes, no tengo mucho tiempo para estar [--]. Pero cada vez que hay una fiesta yo sé que ellos van a estar, me entiendes, o sea que todos vamos allí.” (Fernando, E14.)⁷⁴

Juhlissa tarjoutuu tilaisuus paitsi tanssimiseen, myös oman äidinkielen puhumiseen. Arkielämässään työssä ja kotona vaimon kanssa Fernando puhuu suomea. Hän puhuu espanjaa lapsilleen, joista vanhempi ymmärtää isänsä espanjankielisen puheen, mutta puhuu vain suomea. Juhlissa kaikkein tärkeintä on kuitenkin kontakti muihin kuubalaisiin.

”En Cuba, no sé, todas las noches, por ejemplo donde yo vivía, no, todos los vecinos bajaban, me entiendes, se reunían allí, se ponían a conversar, me entiendes. Hacerse cuentos unos a otros, a contarte que te pasó en el día, que hiciste, no sé, con quien estuviste. Y entonces más o menos algo parecido es lo que pasa cuando hay alguna fiesta, nos reunimos y entonces nos contamos las cosas, bueno lo que se puede, no, lo más importante, no. [--] El baile es importante, pero comoquiera que sea conversar con otros cubanos es mucho más importante. (Fernando, E14.)⁷⁵

Alejandro

“Cuales son las tres cosas fundamentales para los cubanos... Una, el baile. Dos, la comida. El baile y la comida... y que tenga una casa. Ya el cubano no necesita mucho más. Son las tres cosas. En realidad, porque por ejemplo si te pones a pensar... bueno y un trabajo, para que tenga la posibilidad de comprar la comida, por ejemplo. Pero el cubano no necesita tanto. Bueno, el aire acondicionado es importante porque es efectivo para, con el calor que hace... Pero si tienes un ventilador, es suficiente. Un cubano no necesita una superlavadora, no necesita muebles grandes. O sea que si tu tienes la música y tienes la comida, que necesitas para comprar, ya no es mucho lo que necesita un cubano. Entonces por eso, de esa manera, es lo que, bueno, y algo ron para tomar también. Son tres cosas:

⁷⁴ ”Jos näitä juhlia ei olisi, luulen, että olisin jo kuollut, koska näissä juhlissa sitä, miten sanoisin, lataa uudelleen energia-varastonsa. Kun viettää koko yön tanssien, sen jälkeen on ’olen väsynyt..’ ja sillä tavalla, mutta tapahtuu niin, sitä ei tapahdu usein. Siksi aina kun on juhla, niin siellä kokoonnumme melkein kaikki. Koska se on hyvä tilaisuus kaikkien kokoontua. Kun on kuubalaisen musiikin juhla tai jotain, tai esimerkiksi suomi-kuuba-seuran juhla, se on tilaisuus, josta kaikki kuubalaiset tietävät, kaikki ovat tietoisia siitä ja kaikki jotka voivat, tulevat. On esimerkiksi sellaisia kuubalaisia, joita en näe juuri koskaan, koska olen töissä ja minulla on perheeni, ei ole paljon aikaa [--] Mutta aina kun on juhlit tiedän, että he ovat siellä, kaikki tulemme sinne. (Fernando, E14.)

⁷⁵ ”Kuubassa joka ilta, esimerkiksi siellä missä asuin, kaikki naapurit menivät alas ja kokoontuivat ja juttelivat. Kertomaan juttuja, puhumaan siitä mitä on tapahtunut sinä päivänä, mitä olet tehnyt, kenen kanssa ollut. Se on vähän sama mitä tapahtuu kun on joku juhla, kokoonnumme ja kerromme asioita, sen mitä voi, tärkeimmät. [--] Tanssi on tärkeää, mutta keskustelu muiden kuubalaisten kanssa on vielä paljon tärkeämpää. (Fernando, E14.)

tomar, beber, tomar, bailar y comer. [T: Y la casa?] Bueno la casa si, pero la casa no es tan importante, porque puede vivir en la calle, no necesita tampoco ropa con el calor que hace. Hay otro mundo en el exterior, porque no cae nieve. [--] Entonces que son las tres: comer, beber y cantar y bailar.” (Alejandro, E10.)⁷⁶

Alejandro toteaa, että yleensä kaikki kuubalaiset tanssivat, eikä taitoa opetella missään kouluissa. Hän viittaa kuubalaiseen sanontaan, jonka mukaan kuubalaisen tarvitsee ottaa soitinmekseen vain peltipurkki ja kepakko (una lata y un palo) ja kaikki alkavat tanssia. Alejandro sanoo pitävänsä kuubalaisista juhlista ja salsan tanssimisesta ”tietysti, koska se on tapa olla yhteydessä kuubalaisiin joita on täällä”. Juhlissa Alejandro joutuu ristiriitaiseen tilanteeseen, sillä toisaalta hän haluaisi tanssia, koska muutoin ei tule juurikaan käyneeksi tanssimassa, mutta toisaalta ei myöskään usein tapaa niitä ihmisiä, joita juhlissa käy ja haluaisi siksi jutella heidän kanssaan.

Alejandro on myös itse pitänyt salsa-tanssitunteja. Hän työskentelee teknisellä alalla ja viihtyy erittäin hyvin työssään. Salsatuntien pitäminen onkin hänelle tapa irrottautua ja rentoutua. Tanssiminen on hänestä oikein hyvä tapa rentoutua, tulla hyvälle tuulelle ja hän toivoo saavansa myös oppilaansa hyväntuulisiksi tunneillaan. Suomalaiset ovat Alejandron mukaan kovin vakavia, ja luonteeltaan iloinen salsa on hänestä sitä mitä Suomessa kaivataan. Toisaalta Alejandro tuntuu harmittelevan, että suomessa tunnetaan Kuubalaisen kulttuurielämän muodoista lähinnä vain salsa, ei muuta. Toisaalta hän kuitenkin pitää suomalaisten salsaharrastusta hyvänä asiana ja uskoo, että salsa saa suomalaiset kiinnostumaan Kuubasta myös muuten.

Rogelio

”Como te dije, no todos los cubanos son iguales. Yo puedo escuchar la música cubana y me gusta y me gusta mucho, pero yo no pudiera estar todo el tiempo escuchando la misma música. Hay cubanos que sí. Tengo muy buenos ejemplos de cubanos que sí, que pueden estar todo el tiempo escuchando la

⁷⁶ ”Mitkä ovat kolme perusasiaa kuubalaisille... Yksi, tanssi. Kaksi, ruoka. Tanssi ja ruoka ovat kaksi ja.. että on koti. Sen jälkeen kuubalainen ei kaipaa paljon muuta. Niitä on kolme asiaa. Tosiaan, koska jos ajattelee... no myös työpaikan, että on mahdollisuus ostaa ruokaa, esimerkiksi. Mutta kuubalainen ei tarvitse paljoa. No, ilmastointi on tärkeä, siinä kuumuudessa... Mutta jos on tuuletin, se riittää. Kuubalainen ei tarvitse superpesukonetta, ei suuria huonekaluja. Kun on musiikkia ja ruokaa, jota saat ostettua, siinä kaikki, ei kuubalainen tarvitse paljoa. Niin että sillä tavalla, no vähän rommia juotavaksi myös. Kolme perusasiaa: juoda, tanssia ja syödä. [T: Ja koti?] No koti, niin se ei ole niin tärkeä, voi asua kadulla ja ei tarvitse paljoa vaatteitakaan kun on niin kuuma. Ulkona on kokonaan toinen maailma, kun ei sada lunta. [--] Kolme asiaa siis: syödä, juoda ja laulaa ja tanssia.” (Alejandro, E10.)

misma música. [--] La música cubana y nada más. [Rie.] Es que es exageración, dios, como pueden! Para mi es importante, claro, pero con un límite.” (Rogelio, E9.)⁷⁷

Rogelio sanoo kiinnittäneensä huomiota musiikin ja tanssin merkitykseen vasta kun oli muuttanut pois Kuubasta. Espanjalaiset tuttavat olivat maininneet hänelle, että kuubalaisilla on puheessakin oma rytmensä – he liikkuvat rytmikkäällä tavalla puhuessaan. Rogelio toteaa, ettei hän itse huomaa koko asiaa mutta uskoo sen pitävän paikkansa, koska monet eurooppalaiset niin sanovat. Sen hän ainakin on havainnut, että puhuessaan kuubalaiset ilmaisevat itseään jatkuvasti paitsi sanojen myös kasvojen ja ruumiin liikkeiden avulla paljon suuremmassa määrin kuin suomalaiset. Rogelio arvelee, että kuubalaisten tapa liikkua enemmän puhuessaan liittyy osaltaan myös musiikin ja tanssin asemaan Kuubassa. Hänen mukaansa kuubalaisen musiikin perustana oleva clave-rytmi samoin kuin tanssitaitokin välittyvät sukupolvelta toiselle. Musiikkia ja tanssia ei opita kouluissa, vaan rytmit ja liikkeet omaksutaan kotona ja kaduilla, kuuntelemalla ja itse tekemällä. Kuubalaisten olemuksesta näkyy, että heillä on ”rytmi veressään”. Rogelio sanoo pitävänsä tanssimisesta – kuten kaikki kuubalaiset. Mielimusiikkiseen Rogelio mainitsee jazzin. Kuubalaista musiikkia hän on alkanut kuuntelemaan enemmän vasta sen jälkeen kun on muuttanut pois Kuubasta.

”Para mí es, es difícil clasificarla, pero mucho mucho ritmo, excelente sabor cultural debido a la mezcla, y mucho ritmo, muy bueno. Yo realmente estoy impresionado. Yo no, no le di el valor que tenía que haberle dado cuando yo viví en Cuba. En Cuba no escuchaba a penas la música cubana. Ahora escucho mucho más, mucho más. Creo que cada vez voy escuchando más, me voy acercando más a mi propia cultura. Es algo que es bueno que recalcar, que los cubanos que vivimos, y en eso coincidimos mucho, cubanos que vivimos en el exterior valoramos más nuestra cultura, mucho más que cuando vivíamos en nuestro propio país. La razón, en mi caso, puede ser un poco de melancolía, como en la mayoría de los casos, pero también hay una razón importante, que vemos cuanto valor tiene, cuanto valor humano tenemos los cubanos. Cuando digo valor humano es como nos, nos ayudamos uno a otro, como nos estamos cerca uno de otro, en nuestro propio país. Tienes que ir a Cuba y vas a saber que es lo que estoy diciendo.” (Rogelio, E9.)⁷⁸

⁷⁷ ”Kuten sanoin, eivät kaikki kuubalaiset ole samanlaisia. Voin kuunnella kuubalaista musiikkia ja pidän siitä kovasti, mutta en voisi koko ajan kuunnella samaa musiikkia. On sellaisia kuubalaisia, jotka pystyvät. Minulla on hyviä esimerkkejä kuubalaisista, jotka pystyvät kuuntelemaan koko ajan samaan musiikkia. [--] Kuubalaista musiikkia, eikä mitään muuta. [Nauraa.] Se on liioittelua, herran jumala, kuinka he voivat! Se on minulle tärkeää, mutta sillä on rajansa.” (Rogelio, E9.)

⁷⁸ ”Minulle, on vaikea luokitella sitä, mutta paljon paljon rytmiä, mahtava ”sabor cultural” johtuen sekoituksesta, ja paljon rytmiä, oikein hyvää. Olen oikeesti vaikuttunut. En antanut sille sen ansaitsemaa arvoa kun asuin Kuubassa. Kuubassa hädin tuskin kuuntelin kuubalaista musiikkia. Nyt kuuntelen paljon enemmän, paljon enemmän. Luulen, että koko ajan enemmän, lähenen koko ajan omaa kulttuuriani Se on jotain mitä on hyvä korostaa, että me kuubalaiset, jotka asumme, ja tässä muistutamme paljon toisiamme, jotka asumme ulkomailla arvostamme enemmän omaa kulttuuriamme, enemmän kuin silloin kun asumme omassa maassamme. Syy, minun tapauksessani, voi olla hieman melankoliassa, kuten useimmissa tapauksissa, mutta tärkeä syy on myös se, että näemme miten paljon arvoa, inhimillistä arvoa (valor humano) meillä kuubalaisilla on. Kun sanon valor humano, tarkoitan, kuinka me autamme toinen toistamme, olemme lähellä toinen toistamme, maassamme. Sinun täytyy mennä Kuubaan ja tulet tietämään mitä tarkoitan.” (Rogelio, E9.)

Armando

“Bailaba como todos, como todos cubanos desde chiquito, en las fiestas, los carnavales, con mi familia. Pero bueno, es que es diferente bailar, uno puede ser un bailarín muy bueno, yo digo no de estudios, sino de bailar en fiestas y todo y muy bueno, pero no tiene nada que ver con enseñarle una persona... Es como otro mundo completo bailar y después enseñar.” (Armando, E9.)⁷⁹

Armando on koulutukseltaan lentäjä, mutta ei saanut Suomesta työtä lentäjänä ja päätyi työkentelemään tanssikoulussa salsan opettajana. Töitä on riittänyt runsaasti. Tanssimaan Armando on oppinut tanssimalla, ei kouluissa, joten aluksi hänestä tuntui vaikealta ryhtyä opettamaan. Nyt tanssituntien pitäminen on kuitenkin hänestä hauskaa. Salsa on hänestä iloinen, sosiaalinen ja helppo tanssi. Ei tarvitse osata moniakaan askelia kun jo voi tanssia ja pitää hauskaa. Toisinaan Armando tanssii kotonaan ja joskus hän myös käy mielellään diskossa, jossa soitetaan salsaa. Salsa on musiikin lajeista hänelle kaikkein rakkainta, mutta aina ei jaksaa kuunnella nopeatempoista salsaa, vaan välillä täytyy myös rauhoittua. Silloin hän kuuntelee mielellään sentimentaalisia lauluja. Musiikki ja tanssi ovat hänestä kaikkein tärkeintä kuubalaisessa kulttuurissa.

“Es que yo creo que eso es lo que más ha desarrollado en Cuba. El baile y la música todas las tradiciones. Y que todo el mundo siempre canta, antes la gente cantaba, primero eran canciones políticas contra los españoles y después de amor y todo, canciones de cualquier cosa. Y en el canto y baile las personas... Todos los problemas que han sentido siempre lo han mostrado en el baile y en la música. Yo creo que es tan importante el baile y la música para los cubanos como para los finlandeses la sauna.” (Armando, E9.)⁸⁰

Salsan lisäksi Armando tanssii ja opettaa myös muita latinalaisamerikkalaisia tansseja, kuten merenguetta. Armando katsoo, että erot latinalais-amerikkalaisten ja eurooppalaisten tanssien välillä heijastelevat eroja latinalais-amerikkalaisen ja eurooppalaisen mentaliteetin välillä. Eurooppalaisissa tansseissa on enemmän hyppyjä ja yleensä ottaen liikettä pystysuunnassa, kun taas latinalaisamerikkalaisissa tansseissa liike tapahtuu enemmän sivuttaissuunnassa, lanttiota ja yläruumista liikuttaen. Joillekin pareittain tanssittaville latinalais-amerikkalaisille tansseille on ominaista myös hyvin lähekkäin tanssiminen.

“Por ejemplo los bailes latinos, sobre todo el merengue, realmente se baila muy cerca de la persona. Por ejemplo en los países latinos la gente lo bailan mucho y yo creo que.. no se va directamente a

⁷⁹ ”Tanssin niin kuin kaikki muutkin kuubalaiset pienestä pitäen, juhlissa, karnevaaleissa, perheen kanssa. Mutta on eri asia tanssia, voi olla vaikka kuinka hyvä tanssija, en tarkoita opiskellut vaan että tanssii juhlissa ja muuta tosi hyvin, mutta sillä ei ole mitään tekemistä opettamisen kanssa. Se on kuin kokonaan toinen maailma, tanssia ja sitten opettaa.” (Armando, E9.)

⁸⁰ ”Se on se, mikä on kehittynyt eniten. Tanssi ja musiikki ja kaikki se perinne. Kaikki aina laulavat, ennen ihmiset lauloivat, ensin olivat poliittiset laulut espanjalaisia vastaan, sitten rakkauslaulut, sitten laulut mistä tahansa. Ja laulussa ja tanssissa ihmiset... Ihmiset ovat aina esittäneet kaikki ongelmansa ja tunteensa tanssin ja musiikin kautta. Kuubalaisille tanssi ja musiikki on yhtä tärkeä kuin suomalaisille sauna.” (Armando, E9.)

pensar así que es una cosa del sexo lo que se está haciendo, aunque están muy cerca de la persona bailando. Pero, por ejemplo entre europeos se diría que si bailas un poquito y te mueves un poquito, es una cosa erótica en seguida, todo el baile es rápidamente erótico. Creo que allá la gente no tiene en su mente así que es una cosa erótica sino como una cosa que todo el mundo va a hacer, es la cultura. Pero aquí es una cosa muy erótica y en las clases por ejemplo de merengue muchos hombres no quieren bailar cerca de la mujer. [Para] la mujer finlandesa es más fácil de [estar] pegada al hombre, pero el hombre lo piensa mucho, no quiere, el hombre tiene más miedo de estar cerca de la mujer. Aun si el lo quiere más, pero tiene miedo a lado de eso. [--] Yo pienso que es que en los países latinos hay más contactos y como hay, hace más calor la gente no tiene tanta ropa, se tocan más. Aquí aunque yo te quiera tocar ahora lo que va a tocar es tu ropa y entonces en latinos hay más contactos, la gente se besan, se abrazan, cuanto están junto se cogen de la mano y por aquí por allá... En estos países, bueno es que el verano también es tan corto que casi la mayoría del tiempo hay que estar abrigado... (Armando, E9.)⁸¹

Ana

”Creo que todos los cubanos nacen bailando [--] es increíble. Cuando llevas mucho tiempo fuera de tu país se te van olvidando cosas que... que antes no necesitabas recordarlas porque siempre estaban ahí. Vas a Cuba y quedas ilusionado viendo a los niños de cinco años, oyendo música y bailando, y bailan muy bien, tienen un ritmo increíble. Pero es que está en la... lo llevas dentro, tu oyes música y es... [--] Son muy pocos los cubanos que no saben bailar música cubana. (Ana, E15.)⁸²

Ana toteaa, että joskus hän tuntee olevansa kuin autiolla saarella, eristyksissä kaikesta. Hän kaippaa yhteyttä toisiin kuubalaisiin, omaan kansaansa, jolla on oma ajattelutapansa, oma puhetapansa, oma musiikkinsa, oma tapansa käyttäytyä ja vitsailla. Musiikki kertoo Anan mielestä paljon kuubalaisista. Musiikin vaikutus näkyy hänen mielestään kuubalaisten tavassa liikkua, kävellä, puhua. Laulut kuvastavat kuubalaisten ajattelutapoja. Ana sanoo pitävänsä tanssimisesta ja mainitsee tanssin yhtenä asiana, jota hän Kuubasta kaippaa ruuan, lämmön ja perheensä ohella. Tanssiminen on hänelle erityisen tärkeää talviaikaan. Kesällä on helpompaa, mutta erityisesti talvella kylmä ja pimeys saavat masentumaan ja silloin tanssiminen auttaa unohtamaan ikävät asiat ja tuo hyvän mielen. Ana opiskelee ja käy töissä, joten hänelle ei jää aikaa käydä diskoissa ja juhliissa kovin usein. Toisinaan hän saattaa laittaa kotonaan vaikkapa ruokaa valmistaessaan musiikin soimaan ja tanssii. Ana toteaa, että Kuubalainen musiikki auttaa häntä muistamaan mennyttä ja on siksi erityisen tärkeää maanpaossa elävälle. Hän sanoo kuunnelleensa kuubalaista musiikkia paljon myös Kuubassa asuessaan. Ana muistuttaa

⁸¹ ”Esimerkiksi latino-tansseja, erityisesti merenguetä tanssitaan hyvin lähekkäin. Latinomaissa ihmiset tanssivat paljon. Luulen, että tanssia ei ajatella seksiin liittyvänä, vaikka tanssitaan hyvin lähekkäin. Mutta Euroopassa kun tanssii vähän ja liikutat itseäsi vähän se on jo eroottista heti, koko tanssi nopeasti eroottista. Mutta siellä ihmisten mielestä se ei ole eroottinen asia, vaan asia, jota kaikki tekevät – se on kulttuurissa. Mutta täällä sitä pidetään hyvin eroottisena ja esimerkiksi merengue-tunneilla monet miehet eivät halua tanssia hyvin lähellä naista. Naisille se ei ole niin vaikeaa. Miehet pelkäävät enemmän olla naisen lähellä. Ehkä he haluavat enemmän, mutta samalla myös pelkäävät enemmän. [--] Latinomaissa on enemmän kontakteja ja koska on kuuma ihmisillä ei ole niin paljon vaatteita, kosketaan enemmän. Jos koskisin sinua nyt, koskisin vaatteitasi. Latinomaissa on enemmän kontaktia, suudellaan, sy'eilläään enemmän, kun ihmiset ovat yhdessä tartutaan kädestä yms. Täällä kesäkin on niin lyhyt, yleensä kuljetaan takeissa...” (Armando, E9.)

kuitenkin, että kuubalainen musiikki on paljon muutakin kuin suomalaisten lähinnä tuntemaa salsaa. Kotona ollessaan hän ei kovinkaan usein kuuntele tanssimusiikkia, vaan enemmän jotain rauhallista.

“Hay diferentes tipos de la musica, hay música que quieres oírta tu sola, tranquila, que... canciones políticas, canciones melancolicas de la vida no importa si estas sola o acompañada, pero la salsa es una música que tu oyes en grupo, porque es para ese, para divertirse en grupo. Es el tipo de, es el ritmo social. Porque la forma en Cuba, la música que tu oyes cuando vas a las fiestas, cuando conoces a gente, te invitan a bailar... Es el ritmo de comunicación.” (Ana, E15.)⁸³

Orlando

“Estaba en todos los momentos, en el radio, en la televisión... Tuvimos una fiesta y tu bailabas. Pero en general la gente de mi generación, y los que conozco, amigos míos, no sé, prefirieron otros tipos de música. Yo cuando era joven yo pude pasar el día viendo los canales de Estados Unidos y mirando los de Saturday Night vivo y todo ese lío, entonces música americana. Como todos los jóvenes en todos los lados. [--] Cuando uno sale de su país, cuando uno se da cuenta de que 'a, mi música' y 'mis cosas', pero cuando estas allí tu no, es que no tienes para comparar.” (Orlando, E11-E12.)⁸⁴

Orlando kertoo, ettei hän Kuubassa asuessaan kuunnellut kovin paljon kuubalaista musiikkia, mutta nyt kun hän asuu muualla, hän kuuntelee sitä paljon enemmän. Hän arvelee, että Kuubassa asuessaan hän ehkä alitajuisesti piti kuubalaisesta musiikista, mutta ei osannut arvostaa sitä. Nyt hän sen sijaan voi sanoa pitävänsä musiikistaan.

“Esa música tradicional de los países, los bailes tradicionales de los países dicen de la mentalidad de la gente, dicen como son la gente, los pueblos. No sé. En Europa normalmente los bailes serían [canta a ritmo muy lento] muy así. Los de nosotros son mucho más violentos y mucho más.. no sé, no sé si se puede decir alegres, pero tienen más movimiento, todos. Y la música por lo tanto también, es así. La música finlandesa es más calmado. Y la tradición es eso. Y yo veo que los finlandeses son así, son más calmados, por eso se canta así. [--] Bueno, la salsa es una música cubana, pero se pueden pensar en cualquier música tradicional cubana. [--] La música cubana ya no es música africana o música euro-

⁸² ”Luulen, että kaikki kuubalaiset syntyvät tanssivina. [--] Se on uskomatonta. Kun on kauan poissa maastaan unohtaa asioita joita... joita ennen ei tarvinnut muistaa, koska ne olivat aina siinä. Kun menee Kuubaan ja näkee 5-vuotiaita lapsia, jotka kuulevat musiikkia ja tanssivat, ja tanssivat hyvin, heillä on uskomaton rytmi. Mutta se on.. se on sisälläsi, kuulet musiikkia ja... [--] On hyvin vähän kuubalaisia, jotka eivät osaisi tanssia kuubalaista musiikkia.” (Ana, E15.)

⁸³ ”On erilaista musiikkia, on musiikkia jota haluaa kuunnella yksin, rauhassa... On poliittisia lauluja, melankolisia lauluja, ei ole väliä onko yksin vai seurassa, mutta salsa on musiikkia, jota kuunnellaan ryhmässä, koska se on sitä varten, kun pidetään hauskaa ryhmässä. Se on sosiaalinen rytmi. Kuubassa, musiikki, jota kuulet kun on juhlat, tutustuu ihmisiin, sinut kutsutaan tanssimaan... Se on kommunikaation rytmi.” (Ana, E15.)

⁸⁴ ”Joka hetki oli musiikkia, radiossa, televisiossa... Kun pidettiin juhlat, tanssittiin. Mutta yleisesti minun sukupolveni, ihmiset jotka tunnen, ystäväni, yleensä pitivät enemmän toisentyppisestä musiikista. Nuorena saatoin viettää päivän katsellen yhdysvaltojen kanavia, katsoen Saturday Night Liveä ja kaikkea sellaista, siis amerikkalaista musiikkia. Niin kuin kaikki nuoret kaikkialla. [--] Kun lähtee pois maastaan, kiinnittää huomiota, ”aa, minun musiikkini” ja ”minun juttuni”, mutta kun on siellä, ei ole mihin verrata.” (Orlando, E11-E12.)

pea, es música cubana. Es más alegre, es más movido, más... Es como eso, como cubano. En la música también se ve como son los pueblos, en la música, en los bailes.” (Orlando, E11-E12.)⁸⁵

Orlando käy toisinaan salsadiskossa, jossa voi paitsi tanssia, myös tavata muita kuubalaisia, latinoja ja mentaliteetiltaan hieman ”latinompia” suomalaisia. Orlando sanoo, ettei hän tanssi erityisen hyvin, mutta pitää tanssimisesta. Hänen mielestään lähes kaikki kuubalaiset tanssivat, sillä he tuntevat kuubalaisen musiikin rytmin sisällään – halusivat tai eivät. Hän korostaa kuitenkin, että kaikkein ominaisinta kuubalaisille on heidän kykynsä pitää hauskaa ja nauttia elämästä. Tanssiminen on toki hauskaa, mutta hauskan pitämiseen ei tarvita diskoja, vaan hauskuus elämään löytyy usein pienistä asioista – kadunkulmassa istuskelusta, ihmisten kansa juttelusta, vitsailusta.

Gilberto

“[La música cubana] me gusta muchísimo muchísimo, yo creo que es la música que más me gusta. [--] Porque es mía, porque yo me siento allá dentro, porque yo me siento [--] no sé. Pero bueno, otra música también me gusta mucho. No hay.. no hay problema, los cubanos no tienen problema con eso, porque todas las músicas nos pueden hacer bailar. Que también es otra manera de expresarte. [--] Me encanta [bailar] [--] De vez en cuando me gusta bailar en un baile... sí, una discoteca, a veces, no siempre, pero me gusta sí. [--] Para mí no es importante cada fin de semana salir a bailar, a mí me gusta bailar, yo creo que... Si a tí te gusta bailar, tu bailas donde quieras, no, no necesitas tener un espacio determinado de bailar. Para mí cualquier espacio es el espacio mío, y si llega un momento en que yo tengo necesidad de moverme, en que yo tengo necesidad de expresarme a partir de, del baile, pues yo me expreso.” (Gilberto, E4.)⁸⁶

Gilberto toteaa, että Kuubassa on hyvin laaja musiikillinen perimä ja kuubalaisille on ominaista ilmaista tunteensa musiikin ja tanssin kautta. Musiikin avulla voi ilmaista sellaisiakin tunteuksia ja ajatuksia, joita ei voi julkaista sanomalehdissä: ”joilla ei ole pääsyä medioihin, tekevät musiikkia ja sitä kautta lähettävät uutisensa” (Gilberto, E4). Gilberto pitää paljon kuubalaisesta musiikista ja tanssimisesta, mutta ei kovin paljoa välitä yöelämästä, diskoista ja baareista. Hän kuuntelee kuubalaista musiikkia kotonaan ja tanssii, jos siltä tuntuu. Gilberto

⁸⁵ ”Maiden traditionaalinen musiikki, maiden traditionaaliset tanssit kertovat ihmisten mentaliteetista, kertovat millaisia ihmiset, kansat ovat. Euroopassa yleensä tanssit ovat hyvin [laulaa laahaten], tällaisia. Meidän tanssimme ovat voimakkaampia, enemmän... en tiedä, en tiedä voiko sanoa iloisempia, mutta enemmän liikettä, kaikissa. Ja musiikki myös. Suomalainen musiikki on rauhallisempaa. Ja perinne on sellaista. Minusta suomalaiset ovat sellaisia, ovat rauhallisempia, siksi lauletaan niin. [--] Salsa on kuubalaista musiikkia, mutta voi ajatella mitä tahansa perinteistä kuubalaista musiikkia. [--] Kuubalainen musiikki ei ole afrikkalaista eikä eurooppalaista musiikkia, vaan se on kuubalaista musiikkia. Se on iloisempaa, liikkuvampaa, enemmän... niinkuin kuubalaiset. Musiikista näkee millaisia kansat ovat, musiikista, tansseista.” (Orlando, E11-E12.)

⁸⁶ ”Pidän paljon paljon kuubalaisesta musiikista, luulen, että se on musiikkia josta pidän kaikkein eniten. [--] Koska se on omaa musiikkiani, tunnen sen sisälläni. [--] Pidän paljon myös muusta musiikista. Meillä kuubalaisilla ei ole siitä ongelmaa, kaikki musiikki saa meidät tanssimaan. Mikä on myös yksi tapa ilmaista itseään. Rakastan tanssimista. Toisinaan on kiva tanssia jossain... diskossa, joskus, ei aina, mutta se on mukavaa. [--] Ei minulle ole tärkeä lähteä ulos tanssimaan joka viikonloppu, pidän tanssimisesta, luulen... Jos pidät tanssimisesta ei sillä ole väliä missä tanssii, ei tarvitse olla määrättyä paikkaa missä tanssia. Minulle mikä tahansa paikka on minun paikkani, ja jos minulla on tietyllä hetkellä on tarve liikkua, tarve ilmaista itseäni tanssien, niin ilmaisen itseäni.” (Gilberto, E4.)

kokee tanssilla olevan monia merkityksiä ja käyttötapoja. Ennen kaikkea se on tunteiden ilmaisua. Tanssilla voi ilmaista surua, iloa, rakkautta. Tanssi voi olla myös miehen ja naisen välistä lemmeleikkiä. Toisinaan tanssi on yksinkertaisesti adrenaliinin purkamista. Gilberto toteaa, että Kuubassa musiikki ja tanssi ovat erottamaton osa arkielämää.

"Yo te diría que todo lo hacemos bailando y todo lo hacemos cantando. Forma parte de nuestra vida cotidiana. Cuando te levantas por la mañana, pones la radio, mientras te preparas para ir al trabajo, te afeitas, te vas bañando, vas bailando, cantas en la ducha... no sé. Cualquier cosa lo decimos cantando. O la decimos bailando, porque, porque es una manera de expresarnos." (Gilberto, E4.)⁸⁷

Aida

"Desde chiquita, toda la vida. Desde que estaba en la cuna, o sea ella me cuenta mi madre, que yo bailaba. [--] Eso no sabes cuando lo aprendes, lo aprendes de chiquita. Yo nunca lo he aprendido, o sea nunca dije voy a bailar, voy a aprender a bailar, nunca. No lo sé. Eso no lo recuerdo. Yo creo que eso es... cultura así, sabes, se te pega desde la infancia, y... Y ya cuando mires a ver ya lo sabes hacer o no, pero ya lo, ya lo haces. No sé. Pero tampoco no me he cuestionado nunca esto. Nunca he pensado en esto, o sea, no sé, si es importante bailar [--] Tu te dejas llevar, o sea lo sientes, tu lo que haces es sentirlo." (Aida, E5.)⁸⁸

Aida sanoo rakastavansa tanssimista ja tanssivansa aina kun siihen on tilaisuus. Aida ei ole opetellut tanssia missään, vaan tanssi on vain kuulunut hänen elämäänsä lapsesta pitäen. Aida kertoo äitinsä sanoneen, että hän tanssi jo kehdoissa ollessaan. Kun Aida tuntee olonsa tyytyväiseksi, hänen yleensä tekee myös mieli tanssia. Tanssiessaan hän sanoo tuntevansa itsensä onnelliseksi ja rentoutuneeksi. Aida sanoo pitävänsä kaikesta tanssimisesta. Tämän jälkeen hän tosin toteaa, ettei pidä diskosta, teknosta, tangosta eikä muista salonkitansseista. Hän ei myöskään pidä espanjalaista musiikkia tanssittavana. Sen sijaan Kuubalaisesta musiikista ja tanssista hän pitää paljon. Aida toteaa, että hän kuuntelee kuubalaista musiikkia nykyisin enemmän kuin Kuubassa asuessaan. Sen kautta pääsee lähelle Kuubaa. Sama koskee tanssia.

"Me gusta mucho la música cubana, me gusta mucho. Y me gusta la salsa. Hay gente que se considera como muy intelectual, no, y la salsa no les gusta, no. Pero a mí la salsa me gusta. Pero la buena salsa, no, la charanquita o el Médico de la salsa eso no me gusta nada, no, pero la música buena. En

⁸⁷ "Sanoisin, että teemme kaiken tanssien ja teemme kaiken laulaen. Se muodostaa osan jokapäiväistä elämäämme. Kun heräät aamulla, laitat radion päälle, samalla kun valmistaudut töihin, ajat partasi, peseydyt, teet sen tanssien, laulat suihkussa... Mitä tahansa sanomme laulaen. Tai tanssien, koska se on yksi tapa ilmaista itseämme." (Gilberto, E4.)

⁸⁸ "Pienestä pitäen, koko elämän. Jo kehdoissa, äitini kertoi, että tanssin kehdoissakin. [--] Ei sitä tiedä, koska sen oppii, sen oppii pienenä. En ole koskaan opetellut, en koskaan sanonut, että opettelen tanssimaan. En muista sellaista. Luulen, että se on kulttuurissa, se tarttuu sinuun lapsena, ja... Et tiedä osaatko tanssia vai et, mutta tanssit. En ole koskaan kyseenalaistanut tätä. En ole koskaan ajatellut sitä, tai, en tiedä, onko tärkeää osata tanssia. [--] Annat sen [tanssin] viedä, siis tunnet sen, mitä sinun pitää tehdä, on tuntee se." (Aida, E5.)

salsa si me gusta Irakere, NB la Banda, me gusta, eso si me gusta. No tengo nada contra la salsa, vaya.” (Aida, E5.)⁸⁹

Aida pitää kuubalaisesta salsasta ja tanssimisesta, mutta ei pidä niistä diskoista, joissa salsaa Barcelonassa soitetaan. Hänen mielestään ne eivät ole autenttisia ja niissä käy paljon sellaisia paikallisia, jotka luulevat tietävänsä kaiken kuubalaisuudesta, vaikka heidän mielikuvansa todellisuudessa ovat hyvin pinnallisia. Diskojen sijasta Aida käy ennemmin baarissa lasillislalla, ravintolassa syömässä tai viettää iltaa, juhlii ja tanssii ystävien luona.

Yumilka

”Sí, cuando llegue aquí al principios que tuve que dar las clases de salsa, porque tenía que buscarme la vida de alguna manera. Y tuve que inventarme un método, porque a mi, nadie me enseñaba a bailar, yo creo que nací bailando, yo que sé. No sé, como en toda la cultura, parece que te enseñan desde niño y cuando ya eres mayor, pues ya lo tienes asumido. Generalmente los cubanos no enseñamos a bailar, o sí, por ejemplo en las fiestas de niños en Cuba se hace, al final terminan bailando. Los críos, sí. Generalmente después cuando se reunen, comen de la tarta y todo esto y alguien pone música y se ponen a bailar. Ya después, de jóvenes, pues cuando tienes, juventudes de 10 años a los 15, todos saben bailar. [--] Se baila en casa o en, dondequiera, siempre. Parece que, que estamos muy ligados al baile.” (Yumilka, E6.)⁹⁰

Yumilka on koulutukseltaan insinööri. Nykyään hän pitää yhdessä miehensä kanssa tatuointiliikettä, mutta ennen sen perustamista hän ansaitsi elantonsa tanssiopettajana. Yumilka piti monen vuoden ajan salsa- ja merenguetunteja ja se oli hänestä todella hauskaa. Tanssitaito on Yumilkan mielestä kuubalaisille hyvin luonnollinen asia. Hän kertoo äidistään, joka oli suuresti ihmeteltyt erästä sukulaispoikaa, joka vielä 15-vuotiaanakaan ei oikein osannut tanssia. Yumilka toteaa, että on mahdollista opettaa tanssiaskeleita, mutta tanssista nauttimista ja tanssin aiheuttamia tunteita ja merkityksiä ei voi opettaa.

”La Habana es una ciudad muy diferente. La gente pone la radio, entonces todo el mundo está oyendo música constantemente. Pero yo creo que no es que he oído más música cubana, sino que la he sentido diferente. No sé, puede ser que me acerca más o porque, también como llevo tantos años aquí pue-

⁸⁹ ”Pidän paljon kuubalaisesta musiikista, pidän paljon. Ja pidän salsasta. On ihmisiä, jotka pitävät itseään tosi intellektuelleina eivätkä pidä salsasta, mutta minä pidän. Mutta hyvästä salsasta, joku Charanguita tai Médico de la salsa, ei, en pidä yhtään, mutta hyvästä musiikista. Salsassa pidän Irakerestä, N.B la Bandasta, niistä pidän. Minulla ei ole mitään salsaa vastaan.” (Aida, E5.)

⁹⁰ ”Alussa kun tulin minun piti antaa salsatunteja, koska piti keksiä jokin tapa ansaita elanto. Piti keksiä metodi, koska ei minua kukaan opettanut, luulen, että synnyin tanssien tai jotain. Niin kuin kaikessa kulttuurissa, sinua opetetaan lapsena ja kun olet vanhempi, olet omaksunut sen. Yleensä me kuubalaiset emme opettele tanssimaan, tai kyllä, esimerkiksi lasten juhlissa lopuksi tanssitaan. Lapset. Yleensä sitten kun kokoontuvat, syövät kakkua ja näin ja joku laittaa musiikkia ja alkavat tanssia. Ja myöhemmin, nuorena, silloin kun olet 10-15-vuotias, kaikki osaavat tanssia. [--] Tanssitaan kotona tai missä hyvänsä, aina. Minusta tuntuu, että liitymme vahvasti tanssiin (estamos muy ligados al baile)”. (Yumilka, E6.)

des perder un poco el, digamos, el segimiento de toda esa música, no, de grupos nuevos, interpretos nuevos.” (Yumilka, E6.)⁹¹

Yumilkan mielimusiikkia on amerikkalainen blues ja soul. Kuubalaisessa musiikissa Yumilka kertoo pitävänsä kaikkein eniten sonista. Se on hänen mukaansa musiikkia, joka saa tanssimaan. Yumilkasta Espanjassa on häiritsevää, että monissa baareissa soitetaan salsaa ja merengueta. Hänen mielestään ne ovat nimenomaan tanssimusiikkia ja on typerää soittaa niitä paikoissa, joissa ei kuitenkaan ole mahdollista tanssia. Yumilka sanoo, että muutamat hänen ystävänsä, samoin kuin hänen miehensä pitävät tanssimisesta ja ovat hyviä tanssimaan. Joskus he käyvät tanssimassa, mutta hyvin harvoin, sillä Yumilka ei välitä Barcelonan salsadiskoista.

”Me parece siempre muy, demasiado montaje. Sí. No es una cosa tan espontánea como podían ser las fiestas de Cuba, que son, pues esas son fiestas populares, gente más, no sé, que va concretamente a divertirse y a, y a comunicarse. Aquí no, aquí la gente, un hombre te saca a bailar o ni habla contigo el de al lado y no, no me siento cómoda. Y no voy, no voy por eso.” (Yumilka, E6.)⁹²

Talvella lisäongelmia tuottaa pukeutuminen. Kylmää vastaan tarvitaan paljon vaatteita, mutta tanssiminen ei paksujen vaatekertojen kahlitsemana oikein tunnu onnistuvan. Kesällä on helpompaa kun voi pukeutua kevyesti ja liikkua vapaasti. Toisaalta Yumilka myös toteaa, että tanssiminen kuuluu ennenkaikkea nuoruuteen ja opiskeluaikoihin. Hän on mielestään elämänsä aikana tanssinut jo paljon, eikä siksikään enää ole niin innostunut.

Mireya

”La música cubana me encanta, me encanta, no es porque sea cubana, pero me encanta todo lo... ese ritmo, a mí me encanta bailar, o sea, me encanta bailar, me encanta todo lo que tenga ritmo.” (Mireya, E3-E4.)⁹³

Mireya on opiskelun, työn ja harrastuksen kautta kiinnostunut musiikista. Klassinen musiikki on hänen omaa alaansa, mutta hän sanoo pitävänsä kaikesta hyvin tehdystä musiikista. Mireya pitää paljon tanssimisesta ja mainitsee salsan kaikkein parhaaksi tanssimusiikiksi. Kuubassa hän sanoo käyneensä eniten paikoissa, joissa soitetaan amerikkalaista mustaa musiikkia. Espanjaan muutettuaan hän kävi aluksi paljon tanssimassa karibialaisrytmejä soittavissa diskois-

⁹¹ ”Habana on hyvin erilainen kaupunki. Ihmiset laittavat radion päälle, siellä kaikki kuulevat musiikkia jatkuvasti. Luulen, että en ole kuunnellut täällä enempää kuubalaista musiikkia, mutta olen tuntenut sen erilailta. Ehkä se lähestyy minua enemmän tai myös koska olen ollut täällä jo niin kauan, olen menettänyt vähän kosketustani kaikkeen siihen musiikkiin, uusiin yhtyeisiin, uusiin esittäjiin.” (Yumilka, E6.)

⁹² ”Minusta se on aina hyvin, se on liian lavastettua. Se ei ole spontaani juttu, niin kuin Kuubassa fiestoissa, jotka ovat kansanjuhlia, ihmiset ovat enemmän, en tiedä, menevät konkreettisesti pitämään hauskaa ja kommunikoimaan. Täällä ei, täällä ihmiset, mies vetää sinut tanssimaan tai vieressäsi oleva ei edes puhu kanssasi ja en, en tunne oloani mukavaksi. Enkä mene, siksi en mene. (Yumilka, E6.)

⁹³ ”Rakastan kuubalaista musiikkia, rakastan sitä, ei siksi että se on kuubalaista, vaan rakastan kaikkea... se rytmi, rakastan tanssimista, rakastan kaikkea missä on rytmi.” (Mireya, E3-E4.)

sa, mutta sittemmin ryhtyi käymään toisenlaisissa paikoissa. Kuubalaisten ja Kuubasta kiinnostuneiden ystävien kanssa hän kuitenkin käy edelleen myös salsaamassa. Kotonaan hän myös soittaa välillä kuubalaista tanssimusiikkia ja opettaa kämppäkavereilleen tanssiaskelia. Yksin ollessaan hän saattaa kuunnella kuubalaista musiikkia ja muistella asioita Kuubasta, lapsuudesta, perheestä, naapureista, kaupunginosastaan.

”Además porque yo creo que es lo que une a la gente, no, cuando la gente está fuera de su casa, que es lo primero que hacen ahí. Supongo que tu escuchas la música finlandesa, y es que, no sé... La música tiene ese poder, no, de... Es una cosa que estoy... Eso es estética pura, tiene el poder ese, no, de producir afectos en la gente. Sabes. Según lo que escuchas. Cualquier tipo de música. Y todo lo que te recuerde. Pero es que la gente que de cualquier sitio va al otro sitio, los chinos, hacen comida china, y...” (Mireya, E3-E4.)⁹⁴

Mireya toteaa kuitenkin hieman hämmästellään, että hän itse asiassa kuuntelee kuubalaista musiikkia ehkä vähemmän nykyään kuin Kuubassa asuessaan. Kuubassa kuubalainen musiikki on jatkuvasti läsnä osana jokapäiväistä elämää. Musiikki soi kaduilla ja usein aamulla herää naapurin soittamaan salsaan. Myös tanssi kuuluu arkeen ja juhlaan Kuubassa. Välttämättä ei lähdetä ulos, diskoihin tanssimaan, vaan tanssitaan kotona tai naapurissa. Mireya ei halua menettää kosketustaan Kuuban musiikkielämään ja siksi hän sanoo käyvänsä esim. kaikissa Barcelonassa järjestettävissä konserteissa, joissa on kuubalaisia esiintyjä. Esiintyjistä ei ole puutetta, sillä musiikki ja tanssi ovat Mireyan sanojen mukaan juuri se mitä Kuuban hallitus haluaa viedä ulkomaille.

Roberto

”Sí, si vas un día bailar, el típico baile de cuba, la salsa, te lo pasas bien en ese momento y ya esta. Pero a lo mejor estoy en el coche y pongo una cinta, y me pongo una cinta de música cubana. Si era algo por la radio, sí, me gusta en el momento, me llena de nostalgia, pero no estoy todo el tiempo oyendo de la música cubana, no estoy todo el tiempo buscando a sitios cubanos, para nada. Creo que ya, todo lo que viene de Cuba está inventado ya, ahora quiero ver cosas nuevas, sabes. Quiero ir a un sitio que no haya allá, quiero ir a un sitio en que ponga otro tipo de música, quiero conocer otro tipo de personas. Si hay un día en que quiero ir al [--] pero no necesariamente por el hecho de que sea cubano sino porque me gusta.” (Roberto, E7)⁹⁵

⁹⁴ ”Luulen, että ihmisiä yhdistää se, että kun he ovat poissa maastaan, mitä he siellä tekevät. Luulen, että sinä kuuntelet suomalaista musiikkia. Musiikilla on tämä voima, se on puhdasta estetiikkaa, sillä on voima herättää tunteita ihmisissä. Riippuu mitä kuuntelet. Mikä tahansa musiikinlaji. Ja kaikki mikä muistuttaa sinua. Ketkä tahansa, jotka muuttavat toiseen maahan, kiinalaiset tekevät kiinalaista ruokaa...” (Mireya, E3-E4.)

⁹⁵ ”Kyllä, jos joskus menee tanssimaan tyypillistä kuubalaista, salsaa, on hauskaa sen hetken, ei muuta. Mutta joskus ehkä autossa laitan kasetin soimaan ja laitan kuubalaista musiikkia. Jos tulee jotain radiosta, niin sillä hetkellä pidän siitä, se täyttää minut nostalgiaalla, mutta en kuuntele koko ajan kuubalaista musiikkia, en etsi koko ajan kuubalaisia paikkoja. Luulen, että kaikki mitä tulee Kuubasta on jo keksitty, nyt haluan nähdä uusia asioita. Haluan mennä paikkoihin joita ei ole siellä, haluan mennä paikkoihin joissa soitetaan erilaista musiikkia, haluan tuntea erilaisia ihmisiä.” (Roberto, E7)

Roberto työskenteli Barcelonassa aluksi salsadiskossa, mutta väsyi työhön. Hän sanoo, että ehkä juuri työskentely salsapaikassa sai hänet kyllästymään kuubalaiseen tanssimusiikkiin. Kuubassa hän sanoo käyneensä paljon salsaamassa. Salsa on hänen sanojensa mukaan kuubalaisten ”jokapäiväinen leipä”. Nykyään Roberto käy salsaamassa ehkä pari kertaa kuu-kaudessa ja se on hänestä hauskaa, mutta vielä hauskempaa on käydä muunlaisissa diskoissa. Roberton suhtautuminen kuubalaiseen musiikkiin on muuttunut sen jälkeen kun hän on muuttanut pois Kuubasta:

“Me da nostalgia, no la música que me gustaba a mí en Cuba sino la música que no me gustaba. [--] La música, sí me gusta la música, pero aquí he aprendido más a valorar. La música que me gustaba en Cuba, que estando en Cuba, en Cuba me gustaba a lo mejor, pues una chorrada, perdona la expresión [--] Pero aquí, esa música, pues no voy a oirla, porque sé que son unos [--] sé que vienen aquí solamente a buscar dinero. Y a lo mejor oigo en la radio una canción que en Cuba no la podía sopor-tar, que es lo auténtico y lo oigo en la radio y, hostia. Sabes, como si me estuvieran transmitiendo literalmente la esencia del, de Cuba, no una tontería. Eso sí. Qué es mi forma particular, es mi crite-rio, a lo mejor hay otros que te habrán dicho todo lo contrario. A mí me pasa eso, yo puede ser que una canción me guste o dos, pero a los dos segundos... es que no me da nostalgia, no me da nada, sinceramente me divierto. Pero cuando oigo otro en la radio que ni siguiera tengo en cintas en la casa con por ejemplo [--] de una persona que se llama Compay Segundo, es lo típico de la música, por ejemplo. Para ponerte un ejemplo, es como aquí en España me gusta a Lola Flores, a Lola Flores en España no, sí la gente la aplaude, pero nadie pone Lola Flores en su casa. Eso es lo que me pasa-ba allá. Y ahora aquí, pues mira.” (Roberto, E7.)⁹⁶

Roberton mielestä musiikki on kuubalaisen kulttuurin tärkeimpiä osa-alueita. Musiikki myös kuvastaa kuubalaisesta mentaliteetista sen kaikkein ominaisinta piirrettä – iloa. ”Minulle se mihin eniten identifioidun, on ilo (la alegría) ja se rytmi mikä meillä on veressämme” (Roberto, E7). Ilolla ja rytmillä Roberto ei tarkoita vain innokkuutta tanssimiseen ja hauskanpitoon, vaan yleisesti optimistista ja huoletonta elämänasennetta ja elämästä nauttimista.

“A ver, la música que se viene de Cataluña es sardana. Y ya sabes que baile es ese o que música es – nada, no es nada. Sin embargo, la salsa es otra cosa, la salsa es, es más intenso, es más divertir, es más oír lo que dicen en la canción y reírte y pasartelo bien. Pero por ejemplo aquí la sardana...naah. Aquí quien verdaderamente se lo pase bien en este país, en España, son los sevillanos, de Andalucía, que hacen una feria y está todo. El comportamiento de nosotros es como lo de un andaluz. ¿Me entiendes? ¿Sabes como se comporta un andaluz? Que siempre está alegre y te.. [--] hacer chistes de cualquier cosas y estar riendo, pues es así. Y los andaluces también se relacionan mucho con la músi-

⁹⁶ ”Tunnen nostalgiaa, mutta en musiikista josta pidin Kuubassa, vaan musiikista josta en pitänyt. [--] Musiikki, pidän musiikista, mutta täällä olen oppinut arvostamaan enemmän. Musiikki, josta pidin Kuubassa, Kuubassa ollessani pidin ehkä [chorrada?] anteeksi ilmaisu [--]. Mutta täällä se musiikki, en mene kuuntelemaan sitä, koska tiedän, että ovat [--] tiedän, että tulevat tänne vain rahan perässä. Ja ehkä kuulen radiosta laulun, jota Kuubassa en voinut sietääkään, joka on autenttista, ja kuulen sen radiosta ja kuubalaisen kappaleen, jota en voinut sietääkään Kuubassa, mutta kun kuulen sen täällä, hitto. Tiedätkö, ihan kuin lähettäisivät minulle kirjaimellisesti Kuuban olemuksen (esencia de Cuba), eivät mitään typeryyttä. Se on minun oma tapani, minun kriteerini, ehkä toiset ovat sanoneet sinulle ihan päinvastoin. Minulle käy näin, voi olla että pidän yhdestä tai kahdesta laulusta, mutta kahdessa sekunnissa... ei se herätä nostalgiaa tai mitään, pidän vain hauskaa. Mutta kun kuulen radiosta jotain mitä minulle ei edes ole kotona nauhalla, esimerkiksi [--] Compay Segundoilta, se on tyypillistä musiikkia, esimerkiksi. Antaakseni sinulle esimerkin, se on niin kuin täällä Espanjassa, pidän Lola Floresista, Espanjassa Lola Floresille taputetaan, mutta kukaan ei soita Lola Floresia kotonaan. Niin minulle kävi siellä. Ja nyt täällä, näethän.” (Roberto, E7.)

ca, que la música de Andalucía es las sevillanas y las sevillanas son preciosas, muy alegres. Es un baile típico de chica y chico, de chicas, de... Pero aquí es que son abuelitos de la mano...” (Roberto, E7.)⁹⁷

Täysmuutos rokkarista salsaajaksi

Lázaro

”Yo sí, siempre me interesé por la música, pero me interesé por otro tipo de música, la música rock. Entonces me he interesado por la música cubana aquí en Finlandia.” (Lázaro, E12.)⁹⁸

Lázaro toteaa, että hän ja vaimonsa Alicia ovat poikkeuksia kuubalaisten joukossa, koska eivät Kuubassa ollessaan olleet kiinnostuneita kuubalaisesta musiikista eikä tanssista. Alicia kertoo, että Kuubassa soitettiin heidän nuoruutensa aikaan vain kuubalaista musiikkia, muu oli kiellettyä. Siksi vain harvoilla oli mahdollisuksiakaan kuunnella rock-musiikkia. Lázaro asui laitakaupungilla, syrjässä, ja sai itse virittämillään antennilla napattua kuunneltavakseen Yhdysvaltojen radiokanavia. Myös Neuvostoliitossa opiskellessaan Lázaro kuunteli rockia ja oli sanojensa mukaan Pietarin ainoa kuubalainen, joka kävi rock-konserteissa. Kuubalainen musiikki, tanssimusiikki tai tanssiminen eivät kuuluneet Lázaron elämään ennen kuin hän tuli Suomeen. Suomessa hänen kiinnostuksensa kuubalaista musiikkia kohtaan kuitenkin heräsi. Selitys yhtäkkiselle muutokselle on Lázaron mielestä yksinkertainen: kaipaus Kuubaan.

”En general los discotecas no me gustan. Ahora trabajo en eso, discoteca... es donde trabajo y cuando no tengo trabajo, lo necesito. O sea [me he adoptado] un costumbre.” (Lázaro, E12.)⁹⁹

Nykyään Lázaro pyörittää työkseen levyjä karibialaistyyllisessä tanssiravintolassa ja toteaa kyseisen työn auttavan häntä säilyttämään identiteettinsä. Lázaro on huomannut, että suomalaiset haluavat kuulla nimenomaan Kuubassa tehtyä musiikkia, eivät niinkään esim. Miamiassa asuvien amerikankuubalaisten tekemää. Lázaro toteaa salsan olevan Suomessa hyvin suosittua. Tanssiopettajilla on paljon kysyntää, muodikkaissa paikoissa opetetaan kuubalaisia tansseja ja Helsingissä peräti kolmessa ravintolassa soi enimmäkseen kuubalainen musiikki. Lázaro ei itse pidä tanssimisesta. Hän sanoo, että ei osaa tanssia, eittei ole ”syntynyt sen kanssa”,

⁹⁷ ”Musiikki, joka tulee Kataloniasta on sardana. Tiedät millainen tanssi, millaista musiikkia se on – se ei ole mitään. Sen sijaan salsa on jotain muuta, salsa on intensiivisempi, se on hausempaa, se on enemmän sitä, että kuuntelet mitä laulussa sanotaan ja naurat ja pidät hauskaa. Mutta esimerkiksi täällä, sardana... plääh. Tässä maassa, Espanjassa, ne jotka todella pitävät hauskaa, ovat sevillalaiset, Andalusiasta, jotka pitävät feriat ja kaikkea. Meidän käytöksemme on samanlaista kuin andalusialaisen. Ymmärrätkö? Tiedätkö miten andalusialainen käyttäytyy? Andalusialaiset ovat aina iloisia ja [-] vitsailivat kaikilla asioilla ja nauravat, niin se on. Andalusialaiset ovat myös yhteydessä musiikkiin. Andalusian musiikkia ovat sevillanat ja sevillanat ovat kauniita, hyvin iloisia. Se on tyypillinen tytön ja pojan tanssi tai tyttöjen... Mutta täällä se on vanhuksia käsikädessä... (Roberto, E7.)

⁹⁸ ”Minä kyllä olen aina ollut kiinnostunut musiikista, mutta eri tyyppisestä musiikista, rokista. Kuubalaisesta musiikista olen kiinnostunut täällä suomessa.” (Lázaro, E12.)

kuten muut kuubalaiset. Tässäkin mielessä hän kokee olevansa suuri poikkeus kuubalais-
ten joukossa, sillä käytännössä kaikki kuubalaiset tanssivat. Paitsi Lázaro ja hänen vaimonsa.

“Los cubanos por lo general siempre bailan, bailan por la calle y dondequiera bailan, dondequiera bailan. Y dondequiera escuchan música también. Yo pienso que eso es lo que más identifica el cubano.” (Lázaro, E12.)¹⁰⁰

Ei suuria tunteita kuubalaista musiikkia ja tanssia kohtaan

Graciela

“En la escuela y en la universidad [--] aprendí a bailar un poco. Entonces ahora, aquí bailo, pero la gente es “mira que bien baila porque es cubana”, pero no, que no bailo bien.” (Graciela, E13.)¹⁰¹

Graciela sanoo pitävänsä jostain kuubalaisesta musiikista, toisinaan myös salsasta, mutta mieluiten hän kuitenkin kuuntelee klassista musiikkia. Myöskään Kuubassa hän ei kuunnellut kuubalaista musiikkia, eikä nuorenaakaan tuntenut aikakauden suosituimpia kuubalaisia yhtyeitä, kuten Los Van Vania. Tanssimisestakaan Graciela ei erityisemmin välitä. Salsaa hän sanoo oppineensa tanssimaan vasta tultuaan Suomeen. Kuubassa hän ei koskaan tanssinut salsaa, vaan kävi toisenlaisissa diskoissa. Graciela toteaa, että joistakin kuubalaisista tulee Suomessa salsafanaatikkoja, mutta ei hänestä. Joskus hän käy salsaravintolassa, mutta ei sen enempää kuin muissakaan diskoissa.

“Para los cubanos [la música] es muy importante, pero a mí no. Pero los cubanos les encanta la música. [--] La cultura cubana sin música no es nada.” (Graciela, E13.)¹⁰²

Vaikka musiikki on Gracielan mielestä Kuubassa hyvää, hän itse on kiinnostuneempi teatterista, jonka hän myös toteaa olevan hyvää Kuubassa. Jos Graciela esimerkiksi lähtee ulkomaille ja haluaa tutustua paikalliseen kulttuuriin, ei hän ole niin kiinnostunut musiikista, vaan ennemmin arkkitehtuurista, museoista ja teatterista.

“[La música] es más importante, me parece, para cubano medio, entiendes. Para cubano que a lo mejor no va a la universidad, no porque no puede sino porque no quiere. Porque en Cuba es más fácil a ir a universidad que en Finlandia. Ahora se hacen pruebas, pero es mucho más fácil que en Finlandia. [--] eso que la música, por supuesto, es importante, pero la música salsa, lo que es salsa, para mí, es bueno, pero no es importante. Pero yo soy diferente a otros cubanos. A mí me gusta más el teatro,

⁹⁹ ”Yleensä en pitänyt diskoista. Nyt työskentelen diskossa ja kun en työskentele, tarvitsen sitä. Se [on tullut minulle] tavaksi.” (Lázaro, E12.)

¹⁰⁰ ”Kuubalaiset yleensä aina tanssivat, tanssivat kaduilla ja tanssivat missä vain. Ja myöskään kuuntelevat musiikkia missä vain. Luulen, että se on asia, joka eniten kuvaa kuubalaisia.” (Lázaro, E12.)

¹⁰¹ ”Koulussa ja yliopistossa [--] opin tanssimaan vähän. Nyt täällä tanssin, mutta ihmiset sanovat ”katso miten hyvin hän tanssii, koska on kuubalainen” mutta ei, en tanssi hyvin. (Graciela, E13.)

¹⁰² ”Kuubalaisille [musiikki] on tärkeää, mutta minulle ei. Mutta kuubalaiset rakastavat musiikkia. [--] Kuubalainen kulttuuri ilman musiikkia ei olisi mitään.” (Graciela, E13.)

leer, ir al ballet y a un concierto, entiendes. Pero no un concierto de rock, tampoco.” (Graciela, E13.)¹⁰³

Alicia

“Pero no, lo que es la música y ese, ese mundo en que se vive en Cuba de reuniones y hacer chistes y.. y un poco de escándalo, no, no me extraña.” (Alicia, E12.)¹⁰⁴

Alicia ei ole koskaan ollut erityisemmin kiinnostunut musiikista – kuubalaisesta sen enempää kuin muustakaan. Maanpaossa elävien kuubalaisten tekemä musiikki on hänestä kiinnostavampaa, ajatuksellisempaa, kuin Kuubassa asuvien kuubalaisten musiikki. Alicia on huomannut, että Kuubassa käydessään hänen on aina aluksi vaikea sopeutua kuubalaisessa elämänmenossa tavallisiin tapahtumiin, kuten siihen, että naapuri laittaa musiikin soimaan täydellä volyyymillä kello kuusi aamulla tai tuttavat tulevat yllättäen kitara mukanaan kyläilemään ja musisoimaan yhdeltä yöllä. Alicia toteaa, että yleensä kaikki kuubalaiset pitävät paljon musiikista ja tanssimisesta ja yleensä nimenomaan kuubalainen musiikki ja tanssi on kaikkien kuubalaisten mielestä parasta. Alician mielestä Kuubassa kaikki osaavat tanssia, on täysin epänormaalia, jos kuubalainen ei tanssi. Hän itse on miehensä Lázaron lisäksi poikkeus säännöstä. Mies kylläkin on Suomeen tultuaan innostunut kovasti kuubalaisesta musiikista, mutta Aliciaa musiikki tai tanssi sen sijaan ei edelleenkään kiinnosta.

“Pero si se reúne un grupo de cubanos por cierto motivo, por ejemplo por un cumpleaños, por ejemplo el cumpleaños de mi esposo, se escucha su propia música, la música cubana, beben y hacen cuentos.” (Alicia, E12.)¹⁰⁵

Kuubalainen musiikki kuuluu Suomessa asuvien kuubalaisten keskinäisiin tapaamisiin. Pääkaupunkiseudun kuubalaiset tapaavat toisiaan lähinnä syntymäpäivillä, pienimuotoisissa illanistujaisissa tai Helsingin salsapaikoissa. Ennen lapsen syntymää Alicia kävi joskus tanssiravintoloissa, mutta ei viihtynyt. Hän sanoo, ettei välitä sellaisesta elämästä. Vaikka musiikilla ja tanssilla ei ole Alicialle henkilökohtaista merkitystä, hän silti ajattelee, että yleensä kuubalaisille musiikki ja tanssi ovat tärkeitä asioita ja myös asioita, jotka ulkomaillakin tunnetaan.

¹⁰³ [musiikki] on tärkeämpää, luulen, keskivertokuubalaiselle. kuubalaiselle, joka ehkä ei mene yliopistoon, ei koska ei voisi, vaan koska ei halua. kuubassa on helpompi päästä yliopistoon kuin suomessa. nyt pidetään kokeita, mutta paljon helpompia kuin suomessa. mutta siis musiikki on tietysti tärkeää, mutta salsamusiiikki, minusta se on hyvää, mutta ei tärkeää. olen erilainen kuin muut kuubalaiset. pidän enemmän teatterista, lukemisesta, baleista, konsertista. mutta en myöskään rock-musiikista. (Graciela, E13.)

¹⁰⁴ ”Mutta ei, musiikki ja se maailma, jossa Kuubassa eletään missä kokoonnutaan ja vitsaillaan ja metelöidään, ei, sitä en kaipaa.” (Alicia, E12.)

¹⁰⁵ ”Mutta jos ryhmä kuubalaisia tapaa tietyn asian takia, vaikkapa syntymäpäivillä, esimerkiksi puolisoni syntymäpäivillä, kuunnellaan omaa musiikkia, kuubalaista musiikkia, juodaan ja kerrotaan juttuja.” (Alicia E12.)

Alicia toteaa alistuneensa siihen tilanteeseen, ettei poliittisten ongelmien vuoksi ehkä koskaan voi palata Kuubaan elääkseen siellä, vaan joutuu asumaan Suomessa. Hän sanoo tottuneensa suomalaisiin ja elämään suomalaisten kanssa, mutta kaipaa kotimaataan ja haluaa päästä käymään siellä vähintään kerran kahdessa vuodessa.

“Cuando estoy aquí, sí, extraño a Cuba y lo que me gustaría, es visitar. [--] No extraño lo que es la música y así. Lo que me es importante es la familia, que pensar que mi hijo no se vaya de al lado mío cuando tenga 18 años. [--] Pero no, ya problemas así culturales, de música, no. Si hay algún programa, sí, dejo lo que estoy haciendo y lo veo, aunque lo haya visto ya, que lo hayan puesto por segunda vez me vuelvo sentar y lo veo.” (Alicia, E12.)¹⁰⁶

Dámaso

“Yo en eso soy un cubano atípico. Yo no respondo al, al esquema ese del cubano rumbero y... No no no, yo, nada, cuando se hacen esas fiestas, yo no, no me interesan. No sé, quizás si hay alguna, que sé yo, alguna representación teatro o un actúo de otro tipo sí, pero pachangeo eso y eso, yo no soy ese tipo de cubano, no me interesa eso. Ni sé bailar, ni, ni me gusta ese tipo de fiestas, ni nada eso. Yo soy otro tipo...” (Dámaso, E8.)¹⁰⁷

Dámaso ei käy Barcelonan salsapaikoissa tai Kuuba-juhliissa ensinnäkään siksi, ettei pidä tanssimisesta ja sen tyyppisestä juhlinnasta. Toisekseen Dámaso toteaa tällaisten tilaisuuksien olevan paikallisten instituutioiden järjestämiä poliittisesti korrekteja tapahtumia, joissa varotaan esittämästä mitään sellaista, mitä Kuuban hallitus ei hyväksyisi. Dámaso kokee, että niin Kuubassa kuin sen ulkopuolellakin esitetään kuubalaisuudesta ja Kuuban kulttuurista vain sellaisia asioita, joilla on Kuuban hallituksen hyväksyntä. Dámason mielestä tiettyjä piirteitä Kuuban kulttuurissa korostetaan siksi, että ne ovat eurooppalaisten ja pohjois-amerikkalaisten silmissä eksoottisia ja näinollen myyvät hyvin.

“Entonces es mucho más polycultural, que no es esquema que muchas veces se piensa, no, a la gran trascendencia, la tremenda trascendencia que hace unos años par atrás que se quiere dar, sin que yo quiere lo contrario, sin que yo no quiero negarla, a lo negro, a la aportación de la negritud en Cuba. Que sí que cierta es verdad, que existe, es parte de la cultura cubana, pero tampoco tiene esa gran trascendencia que se le quiere dar ahora, porque en Europa eso vende muy bien, porque es muy exótico, tu entiendes. Entonces, cae muy bien a los esquemas europeos de la cultura ‘ay los negritos, las mulatas, uy que guay, que tal’ pero nada, es mentira. Para mí es una formulación interesante de lo que es la cultura cubana. Cultura cubana era tan universal, tan plural, tan diversa, como podía ser en cualquier otro país. Y de los países latinoamericanos el que más era... no porque fuéramos más bonitos, ni mejores, sencillamente por eso, porque no tenemos el peso de lo que era lo indígena. [--] Que

¹⁰⁶ ”Täällä ollessani kaipaen kuubaa ja haluaisin mennä sinne käymään. [--] En ikävöi musiikkia tms. Se mikä on tärkeää minulle on perhe, että ajattelen, ettei lapseni häipyisi rinnaltani kun hän täyttää 18-vuotta. [--] Mutta ei, tällaisia kulttuurin asioita, musiikkia, ei. Jos tulee joku ohjelma, kyllä, jätän sen mitä olen tekemässä ja katson sen, vaikka olisin nähnyt sen jo, vaikka se näytettäisiin toiseen kertaan, istun ja katson sen uudelleen.” (Alicia, E12.)

¹⁰⁷ ”Siinä olen epätyypillinen kuubalainen. En vastaa cubano-rumbero -skeemaa. Ei minua kiinnosta, kun järjestetään tällaisia juhlia, ei, ei minua kiinnosta. Ehkä jos on joku näytelmä tai muun tyyppinen esitys, kyllä, mutta tällainen juhlinta ei, en ole sen tyyppinen kuubalainen, ei se kiinnosta minua. En osaa edes tanssia, enkä pidä sen tyyppistä juhlista. Olen toisen tyyppinen...” (Dámaso, E8.)

de hecho lo que es la consciencia nacional cubana y cultura cubana como tal, que es todo herencia español y después mezcla con africano. Mezcla marginal, porque lo negro era siempre lo negro y se tenía en segundo plano y se discriminado y todas esas cosas, no. El canon era la cultura europea. Así fue hasta el -59. Y mucho más par acá después, después fue a estos últimos años que se ha querido mirar la negritud como una, una forma de elaborar el patron de cultura cubana, que gusta a Europa y a Estados Unidos por exótico y entonces a lo negro se le ha dado más participación en eso, en ese esquema de la cultura cubana, no.” (Dámaso, E8.)¹⁰⁸

Dámaso toteaa, että Kuubassa voi tavata yhtäläillä mustia, jotka ovat ”ajatuksiltaan vitivalkoisia” sekä valkoisia, jotka harjoittavat santeriaa ja muuta ”mustien kulttuuria”. Vaikka afrikkalaisperäisiä piirteitä kulttuurissa ei ole Kuubassa kielletty ja mustien ja valkoisten väliset suhteet ovat olleet läheiset, on afrikkalaisuus ollut eurooppalaiseen kulttuurikaanoniin nähden marginaalista, Dámaso sanoo. Esimerkiksi musiikissa mustien vaikutus on kuitenkin Dámason mielestä erityisen merkittävää. Dámaso kertoo pitävänsä kaikenlaisen musiikin kuuntelusta.

”Si, [me gusta la música], toda, incluso la música que hacen los negros de Cuba me gusta, escucharla. [--] Lo bonito, lo creativo que es un guaguancó, no sé si alguna vez has oído un guaguancó, es una música muy típica de los negros cubanos donde cantaban todo lo que eran sus problemas, la problemática de los negros cubanos la hacían, los criollos blancos hacían décimas, que no quiero decir que no haya negros que no hacían décimas, pero lo típico era, los blancos, estoy esquematizando, el blanco hacia décimas y el negro hacia guaguancós. Era la misma forma de cantar determinadas historias de realidades, no, pero a mi la de los negros es que me encantaba. Sin que quiero decir, tampoco digo que no me gustaba la de los blancos, pero gustaba más la de los negro. Los guaguancos de los negros me encantan. Y ahora no hay nadie que se acuerde de un guaguancó.” (Dámaso, E8.)¹⁰⁹

Dámaso toteaa, että Barcelonassa kuuluu kuubalaista musiikkia nykyään paljon enemmän kuin silloin kun he saapuivat maahan. Niinpä hänkin kuulee nykyisin aiempaa enemmän kuubalaista musiikkia, vaikkei sitä aktiivisesti kuuntelekaan. Hänellä ei ole syntynyt mitään eri-

¹⁰⁸ ”Niin että Kuuba on paljon monikulttuurisempi, ei se ole se kuva mitä monesti ajatellaan, ei, se kauaskantoisuus, valtava kauaskantoisuus, joka muutama vuosi sitten haluttiin antaa, ilman että haluan kieltää sitä, joka haluttiin antaa mustille, mustalle vaikutukselle Kuubassa. On totta, että se on olemassa, se on osa Kuuban kulttuuria, mutta sillä ei kuitenkaan ole sitä suurta laajakantoisuutta, mikä sille nyt halutaan antaa, koska se myy Euroopassa hyvin, koska se on eksoottista. Se sopii hyvin eurooppalaisten kulttuuriskeemoihin ’mustia, mulatteja, kuinka hauskaa’ mutta se on valetta. Minusta se on kiinnostava muodostelma kuubalaisesta kulttuurista. Kuubalainen kulttuuri oli niin universaali, niin moninainen, niin monimuotoinen, niin kuin olisi voinut olla missä tahansa maassa. Latinalaisen Amerikan maista se, joka oli entien... ei että olisimme olleet kauneimpia tai parhaita, yksinkertaisesti vain, että meillä ei ole alkuperäiskulttuurien painoa. [--] Näin ollen kuubalainen kansallistunne ja kulttuuri on kaikki espanjalaista perimää, joka on sittemmin sekoittunut afrikkalaiseen. Marginaalinen sekoitus, sillä mustat olivat aina mustia, alemmalla arvoasteella ja diskriminoituja. Eurooppalainen kulttuuri oli päällimmäinen. niin oli vuoteen -59 asti. Ja paljon sen jälkeenkin, vasta viime vuosina on haluttu alkaa nähdä musta kulttuuri keinona kehittää kuubalaisesta kulttuurista mallia, joka miellyttää Eurooppaa ja Yhdysvaltoja eksoottisuudessaan ja siksi mustille on annettu enemmän osallistumisvaltaa kulttuurisessa skeemassa.” (Dámaso, E8.)

¹⁰⁹ Pidän kaikenlaisen musiikin kuuntelemisesta, myös musiikista, jota mustat Kuubassa tekevät, pidän sen kuuntelusta. [--] Miten kaunistaa, miten luovaa onkaan guaguancó, tyypillinen mustien kuubalaisten musiikki, jossa laulettiin kaikista ongelmista, mustien kuubalaisten ongelmat, valkoiset kreolit tekivät decimoita (décimas – tietty runomitta), en tarkoita etteikö olisi ollut mustia, jotka tekivät decimoita, mutta tyypillistä oli, että valkoiset, minä yksinkertaistan, valkoinen teki decimoita ja musta teki guaguangoja. Se oli sama tapa laulaa tiettyjä tarinoita todellisuudesta, mutta minä pidin erityisesti mustien tavasta. En tarkoita, ettenkö olisi pitänyt valkoisten tavasta, mutta mustien tavasta enemmän. Mustien guaguangoja rakastan. Ja nyt kukaan ei muista guaguangoja. (Dámaso, E8.)

tyistä tarvetta tai halua kuunnella kuubalaista musiikkia niiden parinkymmenen vuoden aikana, mitä hän on Espanjassa elänyt.

“Hombre, siempre, claro, 32 años en Cuba, he nacido y vivido allí, que claro que pienso en, por ejemplo si sale un libro sobre la isla o así, hablando de temas cubanos, pues siempre me interesa. Pero no tampoco más que otro, es decir, esto como, digamos como muy particularmente que sí, que me interesa, pero no más que, ni inclusivamente, no. No sé, igual si pasa una cosa en otro país que sea interesante, una novela interesante o un texto cualquier, igual me interesa. No sé de alguna manera quizás... No, no, añoranza y cosas esas, no no.” (Dámaso, E8.)¹¹⁰

Elio

“Aquí yo soy de los pocos que no tengo ataques de nostalgia, ni, ni ataques de histeria de cubanidad, ni de los que necesito, como muchos amigos míos,irme a bailar salsa todos los días a... a L'Antilla [salsoteca en Barcelona] para saber que soy cubano, no. No tengo problema de identidad yo. Además bailo salsa fatal. Fatal, fatal. Mi mujer baila mejor que yo. Y porque... paso, porque, ya te dijo me fui de mi país, me fui con esa consciencia deirme de mi país y...” (Elio, E7-E6.)¹¹¹

Elio sanoo pitävänsä kaikenlaisesta monenlaisesta musiikista, oopperasta, jazzista, rapista, heavysta, kuubalaisesta musiikista, kelttimusiikista, venäläisestä, unkarilaisesta – mistä hyvänsä, mikä vaikuttaa häneen. Hän toteaa, että Kuuban musiikillinen anti on hyvin monipuolinen, vaikka Euroopassa tiedetään lähinnä vain salsa. Eliota salsa ei innosta. Hän ei kuuntelee salsaa kotonaan eikä välitä tanssimisesta. Elio kertoo joistakin tuntemistaan Espanjassa asuvista kuubalaisista:

“Hay otra gente que conocí en Cuba que jamás escucharon salsa y aquí son... hostia, son más salseros que... díos. Pero eso es un problema de reafirmación cultural.. de... cliché, no. De ver como que eso es parte, y que eso es parte reconocible aquí, la gente reconoce eso como parte de la cultura cubana, que lo es, pero... bueno, no todos los cubanos somos iguales. No toda la gente les gusta flamenco, no toda la gente les gusta sardana.” (Elio, E7-E6.)¹¹²

Salsan sijaan Elio sanoo pitävänsä perinteisestä kuubalaisesta musiikista. Myös erään kuubalaisen nykymusiikin tekijän konsertti Barcelonassa vuotta aiemmin oli tehnyt häneen suuren vaikutuksen. Musiikki on Elion mukaan elintärkeää Kuubassa.

¹¹⁰ ”Tietysti, kun asuin 32 vuotta Kuubassa, synnyin ja asuin siellä, tottakai ajattelen, jos ilmestyy jokin kirja saaresta tai Kuuba-tematiikasta, niin aina se kiinnostaa. Mutta ei se kiinnosta minua sen enempää kuin muut asiat, ei enempää eikä ainoastaan. Jos jossain muussa maassa tapahtuu kiinnostavia asioita, minua kiinnostaa yhtä lailla, kiinnostava romaani tai mikä tahansa teksti, minua kiinnostaa yhtä lailla. En tiedä, ehkä jollain tavalla... Ei, ei, kaipausta ja tällaista ei, ei. (Dámaso, E8.)

¹¹¹ ”Olen yksi niistä harvoista täällä, jolla ei ole nostalgiakohtauksia tai kuubalaishysteriakohtauksia, enkä ole kuin monet ystäväni, että pitää päästä tanssimaan salsaa joka ilta L' Antillan [eräs salsadisko Barcelonassa], että tietäisin olevani kuubalainen. Minulla ei ole identiteetti-ongelmaa. Sitä paitsi tanssin salsaa kurjasti, tosi kurjasti. Vaimoni tanssii paremmin kuin minä. Ja koska... lähdin maastani tietoisena siitä, että lähdän maastani ja...” (Elio, E7-E6.)

¹¹² ”On ihmisiä, jotka tunsin Kuubassa, jotka eivät koskaan kuunnelleet salsaa, mutta täällä ovat todellisia salseroja. Se on kulttuurisen kliseen uudelleenvahvistamista. Se on osa ja se on osa täällä tunnistettua kuubalaista kulttuuria, jota se onkin, mutta... No, emme me kaikki kuubalaiset ole samanlaisia. Eivät kaikki pidä flamencosta, eivät kaikki pidä sardanas-ta.” (Elio, E7-E6.)

"A veces se dice que los cubanos cuando andan, bailan, no. Pasa más en la parte oriental. Tiene que ver mucho con, con parte de la tradición afrocubana, no tanto con la tradición española, sino con la tradición afrocubana. Tiene que ver con, digamos hechos históricos. Los esclavos, bueno para empezar los indios en Cuba... fueron desaparecidos, no solo por las masacres, sino también por las enfermedades que llevaron los europeos, a los cuales ellos no eran, no eran inmunes, entonces, claro [--]. Al verse los españoles sin mano de obra, claro no querían trabajar, porque eran conquistadores, no, es parte de la cultura española que aún hoy perdura, entiendes. Seguimos siendo, a la vista de ellos, indios. Y... y entonces se trae, bueno una gran cantidad de negros. Con unas prohibiciones bestiales [--] Y el único que se permitía a los esclavos, era música. Ni sus ritos, o ritos [--] y los esclavos encontraron el sincretismo como [--] encontraron un sincretismo como parte esencial de, de que su cultura susistiera a todo ese, a todo ese ataque. Y encontraron en la música la salida de todo esto, no. La música, los ritmos cubanos provienen de precisamente de eso, no, por cierto la importancia de percusión de de, de los ritmos, sobre todo, no. [--] Y de aquí proviene, no, esas cosas de divertirse por divertirse, porque, para olvidar las penas, no, un poco. Y de eso porviene también el carácter del cubano, que aunque, como dice en Cuba, que aunque tengan la soga al cuello, están bailando, no. Vas a ir a Cuba y ves que la genta está en unas dificultades extremas debido al regimen que hay, sin embargo la gente es cierta forma feliz, más feliz que la gente de aquí. [--] Es importante, yo creo la, la influencia de la música en las poblaciones, no." (Elio, E7-E6.)¹¹³

Elion mielestä myös aurinkoisella ilmastolla on osuutensa kuubalaisten luonteeseen. Hän vertaa Kuubaa Jamaikaan ja Brasiliaan, joissa ilmasto on samankaltainen ja ennen kaikkea mustien vaikutus kulttuuriissa on voimakas samoin kuin Kuubassa. Brasilia on hänen mielestään kaikista Amerikan maista kaikkein samankaltaisin Kuuban kanssa, vaikka kieli onkin toinen. Elio toteaa, että sekä espanjalaiset että portugalilaiset sekoittuivat hallitsemiensa siirtomaavaltioiden asukkaiden kanssa toisin kuin anglosaksit omissa siirtomaissaan. Elio kuvaa Kuuban kansan sekoittuneisuutta kertomalla omasta perheestään: toiselta puolen sukua Elion iso isä oli kiinalainen ja isoäiti musta, kun taas toisen puolen suvun isovanhemmat olivat lähtöisin Euroopasta, Kataloniasta ja Italiasta. Serkuksissa on ulkonäöltään sekä mustia, valkoisia että kiinalaisia. Elio ei viittaa sekoittumisella ainoastaan geneettiseen sekoittumiseen, vaan myös kulttuuriseen sekoittumiseen. Vaikka esim. kuubalaisessa musiikissa ja tanssissa afrikkalaisuuden vaikutus on huomattava, ei hän pidä niitä leimallisesti vain mustien kuubalaisten kulttuuriin kuuluvina. Elio lainaa kuubalaista sanontaa ”quien no tiene de congo, tiene de carabali”, jolla viitataan afrikkalaisuuden suureen merkitykseen Kuubassa.

¹¹³ ”Joskus kuubalaisista sanotaan, että kun kävelevät, tanssivat. Enemmän itäosissa. Se liittyy afrokuubalaiseen traditioon, ei niinkään espanjalaiseen traditioon, vaan afrokuubalaiseen traditioon. Se liittyy historian tapahtumiin. Orjat, no, aluksi Kuuban intiaanit... hävisivät, eivät ainoastaan verilöylyissä vaan myös eurooppalaisten tuomien sairauksien vuoksi, joille he eivät olleet immuuneja. [--] Kun espanjalaiset huomasivat olevansa ilman työvoimaa, tietenkään he eivät halunneet tehdä työtä, koska olivat valloittajia, se on osa espanjalaista kulttuuria, joka säilyy yhä. Olemme edelleen, heidän silmissään, intiaaneja. Ja sitten tuotiin suuri määrä mustia. Oli epäinhimillisiä kieltoja. [--] Ainoa mikä orjille sallittiin, oli musiikki. Ei myöskään heidän riittejään [--] orjat löysivät synkretismin [--] löysivät synkretismin oleellisena osana saada kulttuurinsa kestäväksi kaikki se, kaikki se hyökkäys. Musiikki oli heille ulospääsy kaikesta siitä. Musiikki, kuubalaiset rytmit tulevat juuri tästä, varmasti rumpujen merkitys, rytmin merkitys erityisesti. [--] Ja sieltä tulee nämä jutut, että pidetään hauskaa hauskan pitämisen vuoksi, että unohtaisi kärsimykset, vähän. Ja siitä tulee myös kuubalaisen luonne, että vaikka, kuten Kuubassa sanotaan, vaikka kuubalaisella olisi köysi kaulassaan hän tanssii. Jos menet Kuubaan, näet, että ihmisillä on suuria vaikeuksia, mutta siitä huolimatta ihmiset ovat tietyllä tavalla onnellisia, onnellisempia kuin ihmiset täällä. [--] Luulen, että musiikin vaikutus kansoihin on tärkeä. (Elio, E7-E6.)

Nostalgiaa - tottakai

Mikko Lehtonen (1996, 20) toteaa, ettei merkitysten suhteen ole mitään niin epäilyttävää kuin ”terve järki”. Monet sosiaalisesti konstruoidut merkitysrakenteet kuuluvat ”terveellä järjellä” ymmärrettäviin asioihin, joiden ei tavallisesti lainkaan edes käsitetä olevan kulttuurin, ts. ihmisen itsensä muovaamia. ”Terveen järjen” piiriin kuuluvia asioita ei juuri kyseenalaisteta, eikä niistä välttämättä puhuta, koska ne ovat niin itsestäänselviä, ettei niiden mainitsemiselle joko tunneta tarvetta tai ei löydetä sanoja, joilla niitä kuvata. (D’Andrade 1984, 92; Lehtonen 1996, 20.) Robert A. Levine on tehnyt tutkimustyötä Kenian Gusiidein parissa. Hänen mukaansa Gusiit sukulaisten välisistä käyttäytymissäännöistä kertoessaan puhuvat enemmän esim. avioliiton kautta toisilleen sukua olevia koskevista välttelysäännöistä, mutta eivät juuri mainitse äidin ja täysikasvuisen pojan välistä kanssakäymistä rajoittavia sääntöjä. Tämä ei johdu siitä, etteivätkö äitiä ja poikaa koskevat säännöt olisi niin merkittäviä, vaan ennemminkin ne juuri ovat niin tärkeitä, että ne ovat itsestäänselvyyksiä, eikä niistä siksi niin puhuta. (LeVine 1984, 74.) Tietyllä instituutiolla on meille ”itsestäänselvä” merkityksensä, mutta toisille ihmisille samaisen instituution merkitys voi olla hyvinkin erilainen. Mikko Lehtonen demonstroi tätä vertaamalla länsimaista omistamisen merkitystä erään intiaaniheimon käsitukseen omistamisesta. Länsimaissa omaisuus on yleisesti hyväksytty menestyksen merkinä, kun taas kyseiset intiaanit pitävät omaisuuden kertymistä onnettomuuden merkinä, osoitukseksi siitä, ettei ihmisellä ole riittävästi ystäviä joiden kanssa hän voisi jakaa omistuksena. (Lehtonen 1996, 18.)

Ennen kuin olin haastatellut ensimmäistäkään kuubalaista maahanmuuttajaa, ajattelin, että kuubalaisella musiikilla on heille varmastikin erityinen merkitys. Mietin, että varmastikin kuubalaisen musiikin merkitys monelle heistä on kasvanut sen myötä kun he ovat muuttaneet pois maastaan. Oletin, että he kaipaavat kotimaataan ja siksi kuuntelevat mielellään kuubalaista musiikkia. Kun esittelin alustavaa tutkimussuunnitelmaa opiskelutovereilleni ja opettajilleni seminaari-istunnossa, sain palautteena hyväksyviä päännökyäyksiä ja ”niinhän siinä käy” ja ”tottakai” –tyyppisiä reaktioita. Monella, myös itselläni, oli omakohtaista kokemusta tai ystävien, tuttavien, tutkittavien mainintojen kautta saatua tietoa ulkomailla vietetystä ajasta, jolloin kotimaan musiikki tuli erityisen tärkeäksi. On siis jonkinlainen kulttuurinen itsestäänselvyys, terveellä järjellä pääteltävissä oleva fakta, että oleskelu ulkomailla aiheuttaa nostalgian tunteuksia, jonka johdosta kiinnostus kotimaahan liittyviä asioita kohtaan lisääntyy ja sitä myötä mm. kotimaisen musiikin kuuntelun merkitys kasvaa.

Graciela toteaa, että tietysti omaa maataan kaippaa kun muuttaa toiseen maahan. On itsestäänselvyys, että ulkomailla asuessaan ihminen kaippaa kotimaataan. Suurin osa haastatelluista kuubalaisista maahanmuuttajista sanoo tuntevansa kaipausta. Kaivataan Kuubaan jääneitä perheenjäseniä tai ystäviä, tiettyjä paikkoja tai maisemia, ilmasto-olosuhteita, tuoksujia, makuja, tunnelmia, ääniä, tapoja, ihmisluonteita, mitä tahansa arkiseen elämänmenoon liittyvää, mitä tahansa minkä läsnäolon on totuttu. Kuten Orlando asian ilmaisee, kaippaa sitä, että muutkin olisivat samanlaisia, käyttäytyisivät samalla tavalla. Kulttuurimaterialismin mukaan inhimillinen kulttuuri perustuu ihmisen neljälle yleisinhimilliselle biopsykologiselle perustarpeelle, jotka ovat 1) ravinnon tarve 2) pyrkimys mahdollisimman vähäiseen oman energian kulutukseen 3) seksuaalisuus ja 4) rakkauden ja läheisyyden tunteiden kautta koettu turvallisuuden ja hyvinolon tunne (Lett 1987, 90, 96). Viimeksi mainittu kokonaisuus tuntuu tässä yhteydessä kiinnostavalta.

Turvallisuutta voi lähestyä lukuisista näkökulmista, voi puhua esim. poliittisesta, taloudellisesta tai sosiaalisesta turvallisuudesta tai perusturvallisuudesta. Kulttuurimaterialistisen teorian lähtökohdina esiintyvien inhimillisten perustarpeiden yhteydessä mainitut rakkaus ja läheisyys, joita koetaan erityisesti perheen ja sosiaalisten suhteiden kautta, tuottavat omalta osaltaan turvallisuuden tunnetta. Ne luovat ihmisen ympärille niin kutsuttua sosiaalista turvaverkkoa. Celia toteaa, että kuubalaisten sosiaaliturva on perhe. Lähes kaikki haastattelemani kuubalaiset maahanmuuttajat ovat Kuubasta lähtiessään joutuneet eroon perheestä, suvusta ja muista läheisistä ihmissuhteistaan. Muutto toiseen maahan on väistämättä aiheuttanut monenlaisia muutoksia heidän elämässään. Suuret muutokset ovat yksi helposti turvattomuutta aiheuttava tekijä. (ks. Niemelä ja Lahikainen 2000.) Tunne turvallisuudesta rakentuu hyvin monista eri osista. Turvallisuus tuo mieleen usein käytetyn sanaparin ”tuttu ja turvallinen”. Sanonnan suosio johtuu ehkä osaksi sen alkusoinnun mieleenpainuvuudesta, mutta eikö asioiden tuttuus usein todella teekin niistä jotenkin turvallisen oloisia? Kotia ympäröivä tuttu lähiympäristö tuntuu turvalliselta ja siksi kai järkytys on erityisen suuri, jos kotinurkilla tapahtuukin jokin rikos tai onnettomuus. Vieraaseen paikkaan mentäessä puolestaan olo tuntuu heti yllättävän kotoisalta ja mukavalta, jos paikassa on jotain tuttua – vaikkapa samanlainen kirjahylly kuin omassa kodissa tai se sama sekoitus pannukahvin ja vanhan puutalon tuoksua kuin mummolassakin aikoinaan. Tutun ja turvallisen käsitteiden yhdistämisessä tuntuisi todella olevan perää. Millaiset asiat sitten ovat kuubalaisille maahanmuuttajille niitä tuttuja ja turvallisia?

"Los abuelos bailan, los padres bailan, los amigos bailan, los vecinos bailan. En las escuelas, cuando los niños tienen tiempo libre, bailan. En los hospitales cuando la gente se siente mejor, bailan. Entonces es lo único que hace la gente, la gente baila." (Celia E10-E11.)¹¹⁴

Yksi usein toistuva teema haastateltavien puheessa on musiikin ja tanssin läsnäolo kuubalaisessa arkipäivässä. Ei niin, että lähdettäisiin ulos konserttiin tai diskoon, vaan musiikki ja tanssi on osa elämää kaduilla, kotona, koulussa, työpaikoilla. Aamulla herää naapurin laittaessa musiikin soimaan. Kadunkulmaan kerääntyy muutama ihminen, soittovälineeksi otetaan vaikka peltipurkki ja kalikka, ja sitten soitetaan, lauletaan, tanssitaan. Tuttavia pistäytyy käymään, pidetään fiestecita, ostetaan pullo rommia ja tanssitaan. Kuuban kulttuuripolitiikka (kuubalaisen kulttuurin vahvistaminen, ulkomaisten vaikutteiden vähentäminen) ja Yhdysvaltain harjoittama kauppasaarto osaltaan vähentävät muun kuin kuubalaisen musiikin tarjontaa maassa. Näin ollen Kuubassa asuvien arkipäivä kyllästyy helposti nimenomaan kuubalaisesta musiikista. Kuubalainen musiikki on osa kuubalaiselle tuttua ja turvallista äänimaisemaa, samoin tuon musiikin tahdissa tanssiminen osa tuttua ja turvallista toimintaa.

Turvallisuuden käsite on kulttuurinen konstruktio. Kuten nostalgiankin. Mitä nostalgia on, miten se ilmenee ja millaisissa tilanteissa? Suomalainen sivistyssanakirja (Nurmi & al. 1996) määrittelee nostalgian kaipaukseksi, haikeudeksi, esim. menneisyyden tai kotimaan kaipuuksi tai koti-ikäväksi. Nostalgia on tunne, jossa muistoilla ja muistelulla on merkittävä asema. Mikä yhteys musiikilla sitten on tunteisiin ja muistoihin?

"Además porque yo creo que es lo que une a la gente, no, cuando la gente está fuera de su casa, que es lo primero que hacen ahí. Supongo que tu escuchas la música finlandesa, y es que, no sé... La música tiene ese poder, no, de... Es una cosa que estoy... Eso es estética pura, tiene el poder ese, no, de producir afectos en la gente. Sabes. Según lo que escuchas. Cualquier tipo de música. Y todo lo que te recuerde. Pero es que la gente que de cualquier sitio va al otro sitio, los chinos, hacen comida china, y..." (Mireya, E3-E4.)¹¹⁵

"sí, la música es recordar, recordar... Recordar el pasado, porque cuando se vive fuera, en exilio, la música es lo que [--] lo que te mantiene viva, lo que te mantiene, lo que no deja que las memorias se mueran." (Ana, E15)¹¹⁶

¹¹⁴ "Isovanhemmat tanssivat, vanhemmat tanssivat, ystävät tanssivat, naapurit tanssivat. Kouluissa kun lapsilla on vapaa-aikaa, he tanssivat. Sairaaloissa kun ihmiset voivat paremmin, he tanssivat. Ainoa mitä ihmiset tekevät, he tanssivat!" (Celia, E10-E11.)

¹¹⁵ "Luulen, että ihmisiä yhdistää se, että kun he ovat poissa maastaan, mitä he siellä tekevät. Luulen, että sinä kuuntelet suomalaista musiikkia. Musiikilla on tämä voima, se on puhdasta estetiikkaa, sillä on voima herättää tunteita ihmisissä. Riippuu mitä kuuntelet. Mikä tahansa musiikinlaji. Ja kaikki mikä muistuttaa sinua. Ketkä tahansa, jotka muuttavat toiseen maahan, kiinalaiset tekevät kiinalaista ruokaa..." (Mireya, E3-E4.)

¹¹⁶ "musiikki on muistaa, muistaa... muistaa mennyttä, koska kun elää muualla, maanpaossa, musiikki on se joka [--] joka pitää sinut hengissä, joka pitää, joka ei anna muistojen kuolla." (Ana, E15.)

Musiikin kyky herättää tunne-elämyksiä ja muistikuvia on huomattu myös psykologiasa ja musiikkiterapiassa. On havaittu, että musiikki voi sekä herättää hetkellisiä tunteita, että myös tuottaa pidempiaikaisia mielialoja. Haastatelluista kuubalaisista Ana, Fernando ja Celia mainitsevat käyttävänsä musiikkia ja tanssia mielialansa piristäjänä. Elokuissa musiikkia käytetään hyvin paljon vahvistamaan kuvattujen tilanteiden emotionaalista sisältöä. Elokuvien taustamusiikin vaikutuksia tutkittaessa on myös havaittu, että taustamusiikilliset kohtaukset muistetaan paremmin kuin taustamusiikittomat. Samaten paremmin mieleen jäävät positiiviset kuin negatiiviset tapahtumat. (Erkkilä 1997, 50-53.) Jaakko Erkkilä on väitöskirjassaan tarkastellut musiikin merkityksiä ja tunnevaikutuksia musiikkiterapian teorian ja käytännön näkökulmista. Erkkilän mukaan musiikillisen merkityksen perustan muodostaa ihmisen synnynäinen kyky erottaa esim. hiljaisen ja äänekkään tai nopean ja hitaan vaihtelut sekä yhdistää auditiiviset tapahtumat muihin ympäröiviin tapahtumiin (Erkkilä 1997, 57).

”Tiivistäen ilmaistuna, pieni vauva tulkitsee ympäristöönsä hyvin samankaltaisen prosessin mukaisesti riippumatta siitä onko havainnon kohde puhetta, musiikkia, liikettä, valoa tms. Hän ei ymmärrä puheeseen sisältyvää viestiä, musiikin lajia tai tarkoitusta sen enempää kuin liikkeen päämääriä. Sen sijaan vauva ymmärtää näihin ilmaisulajeihin liittyviä kokemuksellisia (vitaaliaffektiivisia) sävyjä – ja juuri nämä sävyt ovat se pohja, johon vauvan mielenkiinto kohdistuu ja joka on myös kaiken myöhemmän kokemisen ja oppimisen perusta.” (Erkkilä 33)

Jo hyvin varhaisessa kehitysvaiheessa ilmenee myös yksilöllisten, henkilökohtaiseen elämänsä historiaan liittyvien voimakkaiden merkityksellisten kokemusten (sekä positiivisten että negatiivisten) yhdistyminen musiikkiin tai muihin kuultuihin ääniin. Musiikin avulla voidaan mieleen palauttaa hyvinkin varhaiseen lapsuuteen liittyviä muistikuvia tai tuntemuksia. Kovat äänet musiikissa saattavat tuoda mieleen kovien äänien leimaaman traumaattisen tapahtuman lapsuudesta. Jokin laulu voi tuottaa mielihyvää aikuiselle, joka on jo kauan sitten unohtanut, että kyseistä laulua hänelle on vauvana laulettu usein tuutulauluna. (Erkkilä 1997, 57-58.) Haastatelluista kuubalaisista maahanmuuttajista Roberto mainitsee, ettei se musiikki, jota hän kuunteli Kuubassa aiheuta erityisen suuria tunteita, mutta jotkut kuubalaiset laulut, joista hän ei Kuubassa asuessaan lainkaan pitänyt, täyttävät hänet nostalgialla nyt kun hän asuu Barcelonassa. Roberto ei osaa selittää mistä tämä voisi johtua. Kukaties ne ovat niitä lauluja, jotka ovat kuuluneet hänen lapsuuteensa, sen tyyppistä musiikkia, jota hänen vanhempansa tai isovanhempansa ovat kuunnelleet kotona? Ehkäpä juuri ne laulut siksi aiheuttavat nostalgian tunteen herättämällä muistoja perheestä, jota Roberto sanoo niin paljon kaipaavansa?

Monet musiikkiin liittyvät emootiot ovat opittuja. Vastasyntynyt ei vielä tiedä musiikista loogisena järjestelmänä mitään, mutta vähitellen, kokemusten lisääntyessä ja oppimisen kautta monimutkaisemmatkin muotorakenteet ja abstraktit sisällöt tulevat älyllisesti ymmärrettäviksi. Osittain ihmisen yksilölliset musiikilliset mieltymykset ja musiikin hänelle tuomat tunteukset riippuvat hänen omista musiikillisista kokemuksistaan, mielenkiinnostaan ja huomiokyvystään. On havaittu, että yleisesti ihminen kokee miellyttävimmäksi sellaisen musiikin, joka on sopivassa suhteessa tuttua (omaan musiikilliseen kokemukseen perustuvien ennako-odotusten mukaista) ja yllättävää (näiden odotusten vastaista). (Erkkilä 1997, 46-49, 58.) Musiikin kokemisessa suuri merkitys on myös kulttuuriin kuuluvan musiikillisen merkitysjärjestelmän omaksumisella. Tiettyjä tunteita on totuttu tiettyssä musiikillisessa järjestelmässä ilmaisemaan tietyillä musiikillisilla keinoilla. Yksi selvimmistä tällaisista koodeista länsimaisessa musiikissa on duuri-sävellaji ja nopea tempo ilon sekä molli-sävellaji ja hidas tempo surun ilmaisijoina. Erkkilä viittaa tutkimuksiin, joiden mukaan juuri tempo ja sävellaji ovat tärkeimmät tunteita ja mielialoja tuottavat musiikilliset elementit. Hän ei mainitse ovatko tutkimustulokset yleistettävissä, vai koskevatko ne nimenomaan länsimaisen musiikkitradition parissa kasvaneita ja eläneitä. (Erkkilä 1997, 58, 50.)

Musiikin kokemisesta ja musiikin välittämistä tunteista on tässä puhuttu lähinnä musiikin kuuntelemisen näkökulmasta. Haastateltavista useimmat puhuvat musiikista nimenomaan sen kuuntelijoina, eivät musiikkia itse tuottavina soittajina tai laulajina. Ainoastaan musiikkia opiskeleva Mireya harrastaa ja työskentelee musiikkia aktiivisesti tuottaen. Hänen omaa alaansa on klassinen laulu. Muista haastatelluista Celia mainitsee itse laulavansa joskus kuu-balaista musiikkia kuunnellessaan ja tanssiessaan ja Bruno on aiemmin harrastuksena soittanut bassoa rock-yhtyeessä. Muut haastatellut eivät ilmaise erityisesti harrastavansa musiikkia. Tosin itsekseen lauleskelua tai vaikkapa juhlissa yhdessä laulamista ei välttämättä edes laskea maininnan arvoiseksi musiikin harrastamiseksi, joten välttämättä Celia ei ole joukon ainoa omaksi ilokseen laulaja. Tanssista, toisin kuin musiikista, useimmat haastateltavat puhuvat omana aktiivisena toimintana, eivät esim. tanssiesitysten seuraamisen näkökulmasta. Graciela tosin sanoo käyvänsä mielellään katsomassa balettia, mutta ei itse välitä tanssia. Loput haastatellut, jotka yleensäkin sanovat pitävänsä tanssista, tarkoittavat nimenomaan pitävänsä tanssimisesta. Näin ollen tässä työssä musiikkia käsitellään ”passiivisena” musiikin vastaanottamisena ja sitä kautta välittyvinä tunnetiloina, elämyksinä ja kokemuksina, kun taas tanssista puhutaan aktiivisena toimintana ja toiminnan aiheuttamina tunteina sekä kokemuksina.

Pienelle lapselle on luontaista reagoida musiikkiin rytmisellä liikkeellä (Ahonen, 214). Oppimisella on kuitenkin suuri merkitys siinä millä tavalla erilaiset liikkeet ja eleet tulkitaan. Jaakko Erkkilä toteaa musiikin kielen oppimisen olevan puhutun kielen oppimiseen verrattavissa oleva prosessi (Erkkilä). Vastaavalla tavalla on opittava myös liikekieli – mitä tietyt eleet ja liikkeet ilmaisevat, kuinka liikkeen avulla ilmaistaan omia tuntemuksia ja kuinka toisten ilmaisuja tulkitaan. Paul Spencer (1985) esittelee erilaisia teoreettisia näkökulmia, joiden kautta antropologit ovat lähestyneet tanssia. Funktionalistisen näkökulman mukaan tanssia voidaan tarkastella sosiaalisen kontrollin välineenä. Tanssi voi toimia sosiaalista kanssakäymistä säänteleviä käytäntöjä koskevan tiedon välittäjänä. Esimerkiksi initiaatioon liittyvät tanssit voivat valmistaa lapsuudesta aikuisuuteen siirtymässä olevaa nuorta kohtaamaan ne muutokset, joita aikuistuminen aiheuttaa toisaalta hänen omalle kehollaan, toisaalta hänen yhteiskunnalliselle asemalleen. Tanssi voi myös opettaa millaiset tunteet ja tunteenilmaisut ovat kulttuurissa hyväksytyjä sekä ylläpitää esimerkiksi tunnetta solidaarisuudesta omaa yhteisöä kohtaan. Usein on tutkittu tietyn kaavan mukaista esim. johonkin rituaaliin kuuluvaa tanssia tai toisaalta tanssia esittävänä taiteena. Tällöin voidaan miettiä, onko tanssissa kyse todellisten tunteiden ilmaisemisesta tai purkamisesta, vai ilmentääkö tanssi ennemminkin jonkinlaista virtuaalista tunteiden maailmaa. Tilanne on toinen, jos tarkastellaan muodoltaan vapaampaa tanssia, omaksi huviksi ja iloksi tanssimista. (Spencer 1985, 7-15.)

Musiikin tavoin myös tanssia käytetään terapiamuotona, tosin varsinainen tanssiterapia on ainakin Suomessa ollut suhteellisen tuntematon muihin taideterapian muotoihin verrattuna. Tanssiterapian yhtenä perusajatuksena on mielen ja ruumiin jatkuva vuorovaikutteinen yhteys, jonka johdosta ihminen kokee ja pystyy ilmaisemaan ruumiillaan kaiken sen, minkä hän kokee mielessään. Toinen perustava lähtökohta tanssiterapiassa on ajatus ihmisen liikkumisen tavasta hänen persoonallisuutensa puolien ilmentäjänä. Liikkuminen tuo esiin paitsi persoonallisuutta, myös tiedostamattomia psyykkisiä prosesseja. (Levy 1995, 1; Wennström 1997, 14.) Tanssi tai yleisemmin liike on yhteydessä musiikkiin. Esimerkiksi pienelle lapselle liikkuminen on luonnollinen tapa reagoida musiikkiin. Myös musiikkiterapiassa käytetään tanssia tai muuta musiikin tahdissa tapahtuvaa liikuntaa. Vastaavasti tanssiterapiassa liikkeeseen liitetään muita ilmaisumuotoja, kuten laulua, musiikkia, draamaa. (Ahonen 1993, 214; Levy 1995, 2-3; Wennström 1997, 1.) Musiikkiterapeutti Jaakko Erkkilä toteaa musiikin olevan niin monikerroksinen ja monimuotoinen ilmaisumuoto, että se erityisen hyvin pystyy ”sisällyttämään” vastaavaa kompleksisuutta edellyttävän emotionaalisen ilmaisun. Tanssiterapeutti Fran

J. Levy puolestaan arvelee tanssin ja liikkeen olevan taiteen muodoista kaikkein syvimmälle ihmisen sieluun ulottuva. (Erkkilä 1997, 56; Levy 1995, esipuhe.)

Niin musiikin, tanssin, kuin monien muidenkin taidemuotojen on havaittu toimivan ilmaisu-keinoina, joilla on mahdollista sanoa asioita, joita puhutun kielen avulla on vaikea ilmaista. Tätä taiteen ilmaisullista voimaa on tutkittu sen terapeuttisten käyttötarkoitusten vuoksi. (Erkkilä 1997, 13; Levy, 1). Paul Spencer mainitsee, että tanssin terapia-arvo on havaittu Euroopassa viimeistään keski-ajalla, jolloin tanssia käytettiin niin ruumiin kuin mielenkin parantamisen välineenä. Tanssilla on havaittu olevan katarttinen, ahdistusta ja paineita purkava vaikutus. (Spencer 1985, 3-4.) Haastatelluista kuubalaisista Gilberto pitää tanssia erityisesti tunteiden ilmaisun keinona, mutta toteaa tanssin joskus olevan yksinkertaisesti adrenaliinin purkamista. Celia ja Fernando puolestaan puhuvat tanssimisesta piristysruiskeena, terapiana, uuden energian lataajana. Spencer (1985, 16) lainaa A.R. Radcliffe Brownia: "As the dancer loses himself in the dance, as he becomes absorbed in the unified community, he reaches a state of elation in which he feels himself filled with energy or force immediately beyond his ordinary state, and so finds himself able to perform prodigies of exertion."

"Mi madre escuchaba música cuando yo era pequeña, bailaba, mi madre cantaba, mi abuela cantaba, mis hermanos cantan. Cuando nos reunimos bailamos y cantamos." (Celia, E10-E11.)¹¹⁷

"Eso yo me acuerdo cuando era pequeño, mi mamá, me entiendes, porque bueno, mi mamá nos crió a mi y mi hermano sola, porque mi papá se mudó de la casa, no, no vivía con nosotros, y yo me recuerdo que bueno siempre estaba triste, me entiendes, veintemil problemas y cosas así, me entiendes, pero cuando siempre y cuando había una fiestecita, una fiestecita no quiere decir que, que se inviten a mucha gente, no no no, una fiestecita en Cuba es, que alguien enciende un radio ya es la música y se reúnen 3-4 parejas, o no sé, 5-6 gente, me entiendes, y empiezan a bailar, eso ya es una fiesta, entiendes. Y yo me acuerdo que cada vez que había una fiestecita mi mamá ya era otra persona, me entiendes, era una cara completamente diferente, no sé, todos los problemas desaparecían, me entiendes." (Fernando, E14.)¹¹⁸

Haastatelluista muutamat mainitsivat musiikkiin tai tanssiin liittyviä lapsuudenmuistojaan. Muistot ovat sävyltään positiivisia. Elio arvelee, että käynti Kuubassa saisi hänet hämmästyttämään, sillä maasta poissa ollessaan hän on idealisoinut niin paljon muistojensa Kuubaa. Myös Jaakko Erkkilä (1997, 53) toteaa, että muistitutkimusten mukaan positiivisesti sävyttyneet

¹¹⁷ "Äitini kuunteli musiikkia kun olin pieni, tanssi, äitini lauloi. Isoäitini lauloi, sisareni laulavat. Kun kokoonnumme, laulamme ja tanssimme." (Celia, E10-E11.)

¹¹⁸ "Muistan kun olin pieni äitini, äitini kasvatti minut ja veljeni yksin, koska isäni lähti kotoa, ei asunut kanssamme, muistan kuinka hän aina oli surullinen ja hänellä oli 20 tuhatta ongelmaa ja tällaista, mutta aina kun oli fiestecita, fiestecita ei tarkoita, että olisi kutsuttu paljon ihmisiä, ei, vaan fiestecita Kuubassa on se, että joku laittaa radion päälle siinä on musiikki ja 3 tai 4 paria kokoontuu tai en tiedä, 5-6 ihmistä ja he alkavat tanssia, se on juhla (fiesta). Muistan kuinka aina kun oli fiestecita äitini oli kuin eri ihminen, hänen ilmeensä oli aivan erilainen, kaikki ongelmat hävisivät." (Fernando, E14.)

tapahtumat usein muistetaan paremmin kuin negatiiviset. Aika kultaa muistot. Ja musiikki auttaa tuomaan mieleen nuo kultaiset muistot. Haastatelluista 20 kuubalaisesta kymmenen liittää musiikin ja tanssin nostalgian tuntemuksiin.

”Yo, mira, cuando estoy sola en el piso, muchas veces que me quedo sola y tal, pues lo que me da un poco de alegría es eso, es escuchar la música de allí, que es muy... sabes, como te contar, entonces me empiezo acordar de cosas de... de las cosas que he vivido allí de niño, de la familia, de los vecinos, del barrio allí, sabes...” (Mireya, E3-E4.)¹¹⁹

”Cuando estaba en Cuba sí, la salsa, siempre ha sido en mi vida, siempre me ha gustado, me entiendes, pero no era tan importante como, como ahora por ejemplo, cuando estoy lejos de Cuba, me entiendes. Entonces, yo sé que, que bueno que la única manera en que yo, aunque sea, me entiendes, imaginariamente, puedo estar cerca de Cuba, es bailando la música Cubana, me entiendes, oyendo la música cubana. Que bueno que estando en Cuba sí, bueno, no había sinceramente ninguna diferencia, no, de que tipo de música me gustaba, que tipo de música bailaba, pero ahora, ahora, es sinceramente la salsa y precisamente por esto, porque es la única manera que yo puedo estar, cuando yo quiera, cerca de Cuba, me entiendes.” (Fernando, E14.)¹²⁰

”Yo no, no le di el valor que tenía que haberle dado cuando yo viví en Cuba. En Cuba no escuchaba a penas la música cubana. Ahora escucho mucho más, mucho más. Creo que cada vez voy escuchando más, me voy acercando más a mi propia cultura. Es algo que es bueno que recalcar, que los cubanos que vivimos, y en eso coincidimos mucho, cubanos que vivimos en el exterior valoramos más nuestra cultura, mucho más que cuando vivíamos en nuestro propio país. La razón, en mi caso, puede ser un poco de melancolía, como en la mayoría de los casos, pero también hay una razón importante, que vemos cuanto valor tiene, cuanto valor humano tenemos los cubanos. Cuando digo valor humano es como nos, nos ayudamos uno a otro, como nos estamos cerca uno de otro, en nuestro propio país. Tienes que ir a Cuba y vas a saber que es lo que estoy diciendo.” (Rogelio, E9.)¹²¹

Lázaro on haastatelluista ainoa, joka toteaa musiikkimakunsa muuttuneen radikaalisti Suomeen muuton jälkeen. Kuubassa hän ei pitänyt lainkaan kuubalaisesta musiikista, vaan kuunteli vain rokkia, mutta Suomessa hänestä on tullut intohimoinen kuubalaisen tanssimusiikin ystävä. Muutoksen syy on Lázaron omien sanojen mukaan juuri nostalgiassa. Muutama muukin (Fernando, Rogelio, Aida) toteaa maastamuuton jälkeen alkaneensa kuunnella kuubalaista musiikkia selvästi enemmän kuin Kuubassa asuessaan. Syitä saattaa olla useampiakin, mutta yksi keskeisistä syistä on, että musiikki tuo mieleen muistoja ja on keino matkustaa Kuubaan

¹¹⁹ ”Täällä kotona kun olen yksin, monesti kun olen yksin, se mikä tuottaa minulle vähän iloa on juuri se, kuunnella musiikkia sieltä, joka on hyvin... kuinka kertoisin, alan muistaa asioita, joita elin siellä lapsena, perheestä, naapureista, kaupunginosastani...” (Mireya, E3-E4.)

¹²⁰ ”Kun olin Kuubassa, kyllä, salsa on aina kuulunut elämäni, olen aina pitänyt siitä, mutta se ei ollut niin tärkeää kuin nyt esimerkiksi, kun olen kaukana Kuubasta. Tiedän, että ainoa tapa, jolla voin, vaikkakin kuvitteellisesti, olla lähellä Kuubaa, on kuubalaista musiikkia tanssimalla, kuubalaista musiikkia kuuntelemalla. Kun olin Kuubassa ei sillä ollut suoraan sanoen mitään eroa, mistä musiikista pidin, mitä musiikkia kuuntelin, mutta nyt, nyt se on suoraan sanoen salsa ja juuri siksi, että se on ainoa tapa jolla voin olla, silloin kun haluan, lähellä Kuubaa. (Fernando, E14.)

ainakin mielikuvissa. Olennaisinta ei kuitenkaan ole kuubalaisen musiikin kuuntelun ja tanssimisen määrä, vaan ennemminkin tuntemukset, joita musiikki ja tanssi herättävät. Yumilka toteaa, että Kuubassa kuubalainen musiikki soi jatkuvasti ja kaikkialla, joten sitä pakostikin tulee kuunnelleeksi tai ainakin kuulleeksi hyvin paljon. Niinpä hän ei mielestään kuuntele kuubalaista musiikkia nykyään ainakaan enempää kuin Kuubassa. Sen sijaan hän sanoo tuntevansa kuubalaisen musiikin nyt toisella tavalla kuin aiemmin. Mireya epäilee olevansa erikoinen tapaus, koska kuuntelee nykyään kuubalaista musiikkia vähemmän kuin Kuubassa. Alkuajat Barcelonaan muuton jälkeen Mireya muistaa hyvin vaikeana aikana. Silloin hän kävi hyvin paljon tanssimassa kuubalaista ja muuta karibialaista musiikkia soittavissa diskoissa. Nykyään hän käy niissä harvemmin. Nykyään hän myös sanoo voivansa Barcelonassa paremmin kuin Kuubassa. Suomessa asuva Ana puolestaan toteaa tarvitsevansa kuubalaista musiikkia ja tanssia erityisesti talviaikaan kun on pimeää ja kylmää. Celia kertoo parantavansa masentunutta mieltä tanssimalla ja laulamalla kotonaan kuubalaisen tanssittavan musiikin tahtiin. Fernando puhuu alkuaajoistaan Suomessa ja kertoo, kuinka hän Pohjois-Suomesta Helsinkiin muuttaessaan oli aivan innoissaan kun pääsi tuolloin Helsingissä toimineeseen salsa-ravintolaan tanssimaan.

Sekä Mireya, Celia että Fernando kertovat pitävänsä paljon monenlaisesta musiikista ja nauttivansa monenlaisesta tanssimisesta. Silti heillekään ei mikä tahansa tanssi tai nopeatempoinen ja duurisävellajissa kulkeva musiikki aja samaa asiaa ongelmien tai kaipauksen masentaman mielialan piristäjänä kuin nimenomaan kuubalainen musiikki ja tanssi. Yhtenä syynä voi olla musiikin tuttuuden tuoma jonkinlainen turvallisuuden tai jatkuvuuden tunne. Toisaalta kuubalaisen musiikin rytmilliset, melodialliset ja muut musiikilliset elementit ehkä herättävät muistoja ja tuntemuksia (tiedostettuja tai tiedostamattomia) liittyen synnyinmaahan, perheeseen, kotiin, lähiympäristöön, ystäviin. Iloinen tanssimusiikki liittyy todennäköisimmin ilosiin tapahtumiin, ja tuo siis muassaan nimenomaan miellyttäviä, iloisia muistoja ja tuntemuksia. Toisaalta sosiaalisessa kanssakäymisessä on opittu, että musiikin ja tanssin avulla murheet voidaan siirtää syrjään (vrt. Fernandon kertomus äidistään). Ts. tietyn tyyppinen musiikki ja tanssi on ensinnäkin sosiaalisesti määrittynyt merkitsemään iloa ja hyvää oloa sekä toisekseen

---

¹²¹ ”En antanut sille sen ansaitsemaa arvoa kun asuin Kuubassa. Kuubassa hädin tuskin kuuntelin kuubalaista musiikkia. Nyt kuuntelen paljon enemmän, paljon enemmän. Luulen, että koko ajan enemmän, lähenen koko ajan omaa kulttuuriani. Se on jotain mitä on hyvä korostaa, että me kuubalaiset, jotka asumme, ja tässä muistutamme paljon toisiamme, jotka asumme ulkomailla arvostamme enemmän omaa kulttuuriamme, enemmän kuin silloin kun asuimme omassa maassamme. Syy, minun tapauksessani, voi olla hieman melankoliassa, kuten useimmissa tapauksissa, mutta tärkeä syy on myös se, että näemme miten paljon arvoa, inhimillistä arvoa (valor humano) meillä kuubalaisilla on. Kun sanon valor humano, tarkoitan, kuinka me autamme toinen toistamme, olemme lähellä toinen toistamme, maassamme. Sinun täytyy mennä Kuubaan ja tulet tietämään mitä tarkoitan.” (Rogelio, E9.)

musiikin kuuntelu ja tanssiminen on sosiaalisesti määrittynyt hyväksi keinoksi hoitaa negatiivisia tunteita ja mielialoja.

Siinä missä salsa ja muu nopeatempoinen kuubalainen musiikki ja tanssi toimii nostalgian karkottajana, on sentimentaalinen, rauhallinen musiikki muistelun ja tunnelmoinnin musiikkia. Ana ja Mireya mainitsevat yksin kotona ollessaan kuuntelevansa nimenomaan melankolisia kuubalaisia laulaja ja muistelevansa kaipaamia asioita. Armando puolestaan kertoo mielellään rauhoittuvansa esim. työpäivän jälkeen kuuntelemalla sentimentaalista kuubalaista musiikkia. Kuten jo aiemmin mainittu, on hidas tempo ja molli-sävellaji länsimaisen musiikkitradition keinoja ilmaista surua. Tietyn musiikin määrittymisen kaipauksen, koti-ikävä, kaihoisan muistelun musiikiksi tapahtuu vastaavien sosiaalisten prosessien kautta kuin toisen musiikin määrittymisen ilon ja riemun tunteiden musiikiksi. Kulttuurin merkitysjärjestelmään kuuluvat musiikin luokittelut ja musiikin käyttötarkoitusten skeemat sekä jokaisen ihmisen yksilölliset kokemukset ja musiikillinen kompetenssi vaikuttavat siihen millaisia tunteita ja kokemuksia mikäkin musiikki meissä herättää. Kuubassa syntyneen ja 6-vuotiaana Tukholmaan vanhempiensa kanssa muuttaneen Patricia Boeron (1995, 189, 196) kokemukset kuvaavat mielestäni hyvin musiikin kokemisen sosiaalista rakentumista. Boero kirjoittaa kuinka hänen lapsuudenkodissaan Tukholmassa kylmän ja pimeän talven synkkyyttä vastaan taisteltiin kuuntelemalla nostalgisia tangoja sekä Ernesto Lecuonan klassikkokappaletta Siboney. Vastaavasti Boero nykyisin Chicagossa asuessaan häivyttää loskan ja lumen mielestään kuuntelemalla mamboa ja rumbaa.

Elio, Dámaso ja Bruno eivät välitä salsasta tai yleensäkkään tanssimisestä, mutta mainitsevat pitävänsä muun musiikin ohessa myös jostain kuubalaisesta musiikista – autenttisesta kuubalaisesta (Elio), guagangosta (Dámaso) tai klassikoista (Bruno). Bruno ja Dámaso eivät kuitenkaan yhdistä kuubalaista musiikkia millään tavalla nostalgian tunteisiin. Kanavoituvatko nostalgian tunteet heidän kohdallaan jostain muuta kautta? 29-vuotias Bruno lähti perheensä mukana Kuubasta 12-vuotiaana. Hän on elänyt suurimman osan elämästään Barcelonassa eikä tunne kaipaavansa synnyinmaataan muuten kuin sinne jääneen sukunsa ja parhaan lapsuudenystävänsä osalta. Dámaso puolestaan sanoo, ettei tunne nostalgiaa tai kaipausta, eikä siksi tunne mitään erityistä tarvetta kiinnostua Kuubaan liittyvistä asioista sen enempää kuin muun maailman kiinnostavista asioista.

"Nostalgia, yo, yo, realmente no, no es nostalgia. Es otro tipo de... es otro sentimiento, lo definiría con otra palabra, nostalgia no es realmente. Es... el saber que puedes regresar, sencillamente que no tienes una puerta cerrada allí. O por la que tienes que pagar para entrar con dolares. Y saber que allí hay mucha gente que está sufriendo, y que no puedes hacer nada por ellos y que... y que... como nada. Son como vegetales. Entonces, eso duele mucho, eso molesta mucho. Y saber que yo mañana fijera, bueno pues ahora es verano, pues mira, vamos a Cuba. Y que no me dejan, oye tienes que estar allí tan solo 15 días o 20 días, o. Pero qué, qué es eso, es que eso ya me indigna, que pedir para un visado. [--] En vez de ir, como puedes ir tu a tu consulado de tu país y decir oye mira que esto pasa, con toda la normalidad de mundo, porque en definitiva él no es más que un funcionario al que tu pagas, nosotros tenemos que irle como si fuéramos los esclavos que vamos a suplicar al amo que por favor que me dejen entrar en la casa de vos señores." (Dámaso, E8.)¹²²

Dámaso on kuvataiteilija. Kun kysyn näkykö kuubalaisuus jollain tavalla hänen töissään, hän harmistuu ja toteaa moisen ajatuksen olevan juuri sitä mistä ”kulttuurin manipuloijat pitävät” ja joka vastaa ”poliittisesti korrektia politiikkaa”. Dámaso sanoo, ettei hänen taiteensa liity millään tavalla Kuubaan. Elio, joka myös on kuvataiteilija, sen sijaan kertoo ”maastamuuton kumuloitumisen” näkyvän omissa töissään. Hän käyttää töissään mielellään kuubalaisuuteen liittyviä elementtejä, esimerkiksi Kuubasta tuotua maata tai vaikkapa pienen kuvan tai paperinpalan, joka on Kuubasta. Elio toteaa töidensä olevan täynnä nostalgiaa. Hänelle taide on tapa analysoida omia tuntemuksia – surua, nostalgiaa, aggressiivisuutta. Rogeliolle maalaaminen puolestaan on harrastus, jonka hän kokee hyvin terapeuttisena.

"Ya yo dibujaba en Cuba, pero allí entonces empezé a estudiar otras técnicas, de olio etcetera etcetera. Y me ayudó mucho a relajarme, a sentirme bien, expresarme, como no podía con la gente y fue muy, muy terapeutico. Los colores me ayudaron ver un poco más, entender un poco más que estaba fuera de mi Cuba, de mi realidad, que era otro lugar, tenía que adaptarme. A través de los colores ya entendí todo eso. Fue muy, fue muy terapeutico." (Rogelio, E9.)¹²³

Rogelio kertoo aloittaneensa maalausharrastuksen asuessaan Aasiassa. Ensimmäisissä Aasian ajan töissään hän sanoo olevan epätoivoa, yksinäisyyttä ja surullisuutta, myöhemmin vaikutteita paikallisesta kulttuurista. Ollessaan muuttamassa Suomeen vuonna 1995, hän kävi Kuu-

¹²² "Nostalgiaa, ei se ole nostalgiaa. Se on toisenlainen... se on toinen tunne, määrittelin sen toisella sanalla, ei se ole nostalgiaa. Tieto siitä, että voit palata, että ei ole porttia, joka estää paluun. Tai että sisään päästäksesi pitää maksaa dollareilla. Ja tieto siitä, että sisällä on paljon ihmisiä, jotka kärsivät ja ettei voi tehdä mitään heidän puolestaan... He ovat kuin kasveja. Se sattuu paljon, se häiritsee paljon. Ja tietää, että jos huomenna päätän, että nyt on kesä, lähdetäänpä Kuubaan. Mutta he eivät päästä minua, sanovat, että voit olla vain 15 päivää, 20 päivää. Mitä sekin on, minua suututtaa jo se, että minun täytyisi anoa viisumia [--] Sen sijaan että menisin, niin kuin sinä voit mennä oman maasi konsulaattiin ja kertoa että nyt on näin, aivan normaalisti, koska siellä on todellakin vain virkamies, jolle sinä maksat, mutta me joudumme menemään sinne niin kuin olisimme orjia, jotka menevät anomaan isännältään, josko hän voisi päästä minut sisälle herrasväen taloon. (Dámaso, E8.)

¹²³ "Piirtelin jo Kuubassa, mutta siellä sitten aloin opetella muita tekniikoita, öljymaalausta ja niin edelleen ja niin edelleen. Ja se auttoi minua paljon rentoutumaan ja tuntemaan oloni hyväksi, ilmaisemaan itseäni, koska en voinut tehdä niin ihmisten kanssa ja se oli hyvin terapeutista. Värit auttoivat minua näkemään paremmin, ymmärtämään paremmin, että olin poissa Kuubastani, todellisuudestani, että se oli eri paikka, minun oli sopeuduttava. Värien kautta ymmärsin tämän kaiken. Se oli hyvin, se oli hyvin terapeutista. (Rogelio, E9.)

bassa ensimmäistä kertaa neljään vuoteen. Sieltä tullessaan hän kertoo maalaustyylinsä muuttuneen täydellisesti ja alkaneensa maalata kuubalaista luontoa, ihmisiä, tanssia, folklorea. Rogelio kertoo pitävänsä paljon kuubalaisesta musiikista ja tanssimisesta. Erityisesti maastamuuttonsa jälkeen hän sanoo lähentyneensä koko ajan kuubalaista kulttuuria ja kiinnostuneensa myös kuubalaisesta musiikista enemmän kuin ennen. Hän ei kuitenkaan kutsu tanssia tai musiikkia terapiaksi, kuten Celia ja Fernando, vaan terapeuttisena hän kokee ennen kaikkea maalaamisen.

Graciela kertoo olevansa kiinnostuneempi esim. teatterista ja arkkitehtuurista kuin musiikista. Kuubalainen musiikki tai tanssi ei häntä ole koskaan kiinnostanut, vaan ennemmin hän on klassisen musiikin ystävä. Kuubassa Graciela ei koskaan käynyt tanssimassa salsaa, vaan kävi vain ”normaaleissa diskoissa”. Suomessa hän kuitenkin on opetellut tanssimaan salsaa, sanoo käyvänsä toisinaan helsinkiläisessä salsaravintolassa ja on myös kiinnostunut kuubalaiseen musiikkiin liittyvistä tapahtumista ja juhlista. Voisi tulkita niin, että myös Graciela on Suomessa asuessaan kiinnostunut enemmän musiikista ja tanssista synnyinmaansa kulttuurin ja oman kuubalaisen identiteettinsä osana. Hän sanoo kuitenkin, ettei edelleenkään erityisesti pidä tanssimisesta eikä koe kuubalaisen musiikin tai tanssin tulleen hänelle läheiseksi tai tärkeäksi maastamuuton jälkeen. Graciela toteaa kaipaavansa Kuubaa toisinaan, mutta ei pöde valtavaa ikävää kuten jotkut toiset. Haastattelutilanteessa oman tulkintani mukaan elettiin pieni nostalgisuuden täyttämä hetki kun Graciela etsi kaapista joitakin Kuubasta kertovia esitteitä ja kirjoja. Löydettyään etsimänsä hän selasi yhtä lehtistä hetken, asetti sen sitten avattuna pöydälle eteeni, sipaisi kädellään valokuvaa palmujen katveessa hohtavasta hiekkarannasta ja huokaisi hymyillen ”mira que bonita” (”katso kuinka kaunista”). Gracielalle, jolle arkkitehtuuri ja teatteri on musiikkia ja tanssia tärkeämpiä asioita, nostalgiset tunteet synnyinmaata kohtaan kiinnittyvät ehkä enemmän kuviin kuin vaikkapa musiikkiin.

Rytmi veressä

Kaikkein useimmin haastatteluaineistossa musiikki- ja tanssimielityksistä puhuttaessa esiintyy ajatus kuubalaisten synnyinmaasta musikaalisuudesta ja tanssitaidosta. Monelle haastatettavalle musiikki ja tanssi kuuluvat itsestään selvänä asiana heidän omaan elämäänsä tai ainakin heidän käsitykseensä kuubalaisesta kulttuurista tai keskiverto kuubalaisesta. On itsestäänselvyys, että kuubalaiset pitävät musiikista ja osaavat tanssia.

"Desde chiquita, toda la vida. Desde que estaba en la cuna, o sea ella me cuenta mi madre, que yo bailaba. [--] Eso no sabes cuando lo aprendes, lo aprendes de chiquita. Yo nunca lo he aprendido, o sea nunca dije voy a bailar, voy a aprender a bailar, nunca. No lo sé. Eso no lo recuerdo. Yo creo que eso es... cultura así, sabes, se te pega desde la infancia, y... Y ya cuando mires a ver ya lo sabes hacer o no, pero ya lo, ya lo haces. No sé. Pero tampoco no me he cuestionado nunca esto. Nunca he pensado en esto, o sea, no sé, si es importante bailar [--] Tu te dejas llevar, o sea lo sientes, tu lo que haces es sentirlo." (Aida, E5.)¹²⁴

"Eso es algo que hemos recibido con la leche materna." (Celia, E10-E11.)¹²⁵

Haastatelluista kaikkiaan 12 toteaa syntyneensä tanssitaitoisena tai saaneensa tanssitaidon ja musikaalisuuden äidinmaidosta tai ilmaisee muutoin mieltymyksen musiikkiin ja tanssiin olevan heissä ”sisäsyntyistä”. Kuten edellisessä alaluvussa mainittiin, on pienille lapsille luonnollista reagoida musiikkiin liikkumalla. Niinpä voisikin sanoa, että me kaikki synnymme ”rytmi veressä”. On monista tekijöistä kiinni millaiseksi kunkin henkilökohtainen suhde musiikkiin ja tanssiin varhaislapsuuden jälkeen kehittyä. Haastateltujen puheissa musiikki ja tanssi esiintyvät kuubalaisessa elämäntavassa yleisinä elementteinä niin arjen kuin juhlinkin yhteydessä. Haastateltujen muistojen Kuubassa kaikki tanssivat ja kaikkialla soi aina musiikki.

"Cada cubano ha crecido en un ambiente en el que alguien baila. Y luego después, yo me recuerdo cuando yo era pequeña había un programa de... de una pareja de baile que ellos enseñaban a bailar – no solamente bailes cubanos, pero la jota, el tango, la cumbia, la samba, bailes latinoamericanos y bailes europeos también. Entonces... Las posibilidades para aprender a bailar están todos los días en la vida de un cubano." (Celia, E10-E11.)¹²⁶

"La música, la música en Cuba es una cosa que, nadie la enseña, me entiendes, así como de que se va a la escuela a aprender a bailar, eso es una cosa que se aprende en la calle, entiendes, en las fiestas. Yo me acuerdo de cuando yo tenía ya, aproximadamente 9, 8 o 10 años, ya empezaba a ir a las fiestas, me entiendes. Así uno se va, me entiendes, aprendiendo a bailar, a conocer con la música y eso, me entiendes. En Cuba es una cosa que, es como aquí, en Finlandia por ejemplo, la gente va a kuntosali, me entiendes. En Cuba es bailar. Es una cosa muy natural, me entiendes. Eso es parte de la vida cotidiana." (Fernando, E14.)¹²⁷

¹²⁴ "Pienestä pitäen, koko elämän. Jo kehossa, äitini kertoi, että tanssin kehossakin. [--] Ei sitä tiedä, koska sen oppii, sen oppii pienenä. En ole koskaan opetellut, en koskaan sanonut, että opettelen tanssimaan. En muista sellaista. Luulen, että se on kulttuurissa, se tarttuu sinuun lapsena, ja... Et tiedä osaatko tanssia vai et, mutta tanssit. En ole koskaan kysenäläistanut tätä. En ole koskaan ajatellut sitä, tai, en tiedä, onko tärkeää osata tanssia. [--] Annat sen [tanssin] viedä, siis tunnet sen, mitä sinun pitää tehdä, on tuntea se." (Aida, E5.)

¹²⁵ "Se on jotain mitä olemme saaneet äidinmaidossa." (Celia, E10-E11.)

¹²⁶ "Jokainen kuubalainen on kasvanut ympäristössä, jossa joku tanssii. Muistan kun olin pieni ja oli yksi ohjelma, jossa pari opetti tanssimaan – ei vain kuubalaisia tansseja vaan jotaa, tangoa, cumbiaa, sambaa, latinalaisamerikkalaisia tansseja ja eurooppalaisia tansseja myös. Tilaisuuksia oppia tanssimaan on joka päivä kuubalaisen elämässä." (Celia, E10-E11.)

¹²⁷ "Musiikki, musiikki on Kuubassa asia, jota kukaan ei opeta, ei mennä kouluun oppimaan tanssia, se on asia, joka opitaan kadulla, juhlissa. Muistan kun olin 9, 8 tai kymmenen vanha aloin jo käydä juhlissa. Sillä tavalla sitä vähitellen oppii tanssimaan, tuntemaan musiikkia ja näin. Kuubassa se on sellainen juttu, niin kuin täällä Suomessa ihmisille käydä kuntosalilla. Kuubassa se on tanssiminen. Se on hyvin luonnollinen juttu. Se on osa jokapäiväistä elämää." (Fernando, E14.)

Fernando arvelee, että mikäli Kuubassa avattaisiin tanssikoulu, jossa opetettaisiin tanssimaan salsaa, menisi koulu varmasti konkurssiin pian. Vain ammattimaisiksi tanssijoiksi haluavat opiskelevat tanssia kouluissa, mutta tavallisia kuubalaisia tansseja ei opetella kouluissa. Useimmat haastatellut, jotka sanovat pitävänsä tanssimisesta, eivät osaa sanoa missä tai miten he ovat oppineet tanssimaan. Afrikkalaista musiikki- ja tanssikulttuuria tutkinut Gerhard Kubik (Spencer 1985, 10) toteaa, että lapsi oppii yhdistämään musiikin ja liikkeen alkaen siitä, että äiti laulaa lapselleen samalla kun keinuttaa tätä tai liikkuu ja tanssii musiikin tahdissa pientä lasta selässään kantaen. Tätä kautta lapsi luonnollisella tavalla oppii myös itse tuottamaan musiikkia ja vastaamaan kuulemaansa musiikkiin liikkumalla.

"Together sound and movement build up as a single pattern linked as though through a conditioned reflex moulded by his culture, so that in later life when he hears the music, there is an inner response within his body that makes it difficult for him to sit still. He may spontaneously want to dance, or without difficulty he may turn his attention to some novel way of reproducing the rhythm." (Spencer 1985, 10.)

Celian mielestä kuubalaisten erityistä suhdetta musiikkiin kuvastaa, että sellaisetkin kuubalaiset, jotka eivät välitä tanssimisesta, vähintäänkin naputtavat rytmiä sormillaan musiikkia kuullessaan. Yumilka kuvaa kuubalaista salsaa ja sonia musiikiksi, joka pakottaa tanssimaan ja siksi häntä harmittaa kun Barcelonassa saatetaan salsaa tai muuta tanssimusiikkia soittaa sellaisissakin baareissa, joissa ei ole tilaa tanssia.

Tanssimisen oppiminen kuuluu asiaan siinä missä vaikkapa kävelemisen tai erilaisten sosiaalisen kanssakäymisen tapojen oppiminen. Se on osa enkulturaatiota. Useimmat haastatellut eivät koe opetelleensa tanssimaan, he ovat vain oppineet sen, koska kotona perheen parissa tanssitaan, naapurissa tanssitaan, koulussa tanssitaan, kadulla tanssitaan, juhlissa tanssitaan, ystävien kanssa tanssitaan. Fernando muistelee kuinka ihmiset Kuubassa tanssivat kadulla tai kodeissa ja opettavat samalla uusia tanssikuvioita toinen toisilleen. Yumilkan mieleen juolahtaa, että lasten syntymäpäivät ovat juhlia, jotka yleensä päättyvät tanssimiseen ja sitä kautta lapset jo aivan pienenä oppivat tanssimaan. Celia puolestaan muistaa oman 3-vuotissyntymäpäivänsä, tai ainakin syntymäpäivänä otetun valokuvan, jossa isä tanssii kantaen pientä Celiaa sylissään. Musiikki ja tanssi kuuluvat moniin sosiaalisiin tilanteisiin, ne ovat osa yhdessä olemista, osa sosiaalista kanssakäymistä. Näin ollen voisi väittää, että Kuubassa laulu- ja tanssitaito lukeutuvat itse asiassa tavallisiin sosiaalisiin taitoihin. Kuten kuubalaisuuden osatekijöitä käsittelevässä luvussa mainitaan, ovat sosiaaliset suhteet kuubalaisessa arvojärjestelmässä korkealle sijalla. Koska sosiaalinen elämä on hyvin tärkeää ja koska musiikilla

ja tanssilla on merkittävä asema sosiaalisessa elämässä, saavat myös musikaalisuus ja tanssitaito arvostetun aseman.

Erityisesti Celia ja Gilberto pitävät tanssia itseilmaisuna ja kommunikaationa. Tanssien voi ilmaista mielialojaan, tunteitaan, ajatuksiaan. Yhdessä parin kanssa tai ryhmässä tanssittaessa välittää koko ajan erilaisia viestejä muille ihmisille. Tanssissa liike voi olla kommunikaatiota, mutta myös sanallisessa kommunikaatiossa liikkeellä voi olla suuri kommunikatiivinen merkitys. Kasvokkaskontaktissa ihmisen kokonaisviestinnästä eri arvioiden mukaan ainoastaan 10-30% tapahtuu sanojen välityksellä, loput 70-90% on nonverbaalia kehonkielen, etäisyys/reviirikäyttäytymisen ja ilmiänsun tuomaa oheisviestintää (Klemi 1988,31; Hall, E.T. 1984, 4). Nonverbaali viestintä ei ole yleismaailmallista, vaan vaihtelee kulttuureittain. Jokainen ihminen lähettää ja tulkitsee nonverbaaleja viestejä oman kulttuuritaustansa mallien mukaisesti. (Richmond 1991, 294;296.) Kommunikatiivisuus on yksi niistä piirteistä, jotka haastateltavien mukaan kuuluvat kuubalaisia yleisesti luonnehtiviin piirteisiin. Barcelonassa haastatelluista kuubalaisista Gilberto ajattelee, että espanjalaiset ja kuubalaiset ovat samanlaisia mm. siinä mielessä, että molemmat ilmaisevat itseään samaan tapaan elehtien, ilmehtien, huutaen. Barcelonassa asuva Yumilka sen sijaan on sitä mieltä, että kuubalaiset eroavat espanjalaisista ilmeikkyydellään ja kommunikatiivisuudellaan. Yumilkan mielestä kuubalaisille on ominaista, että heillä on niin suuri kommunikoinnin tarve ja niin hyvä itseilmaisutaito, että he pystyvät kommunikoimaan vaivatta vaikka keskustelukumppanuksilla ei olisi lainkaan yhteistä kieltä.

“Entre cubanos hay movimiento todo el tiempo. Se mueven las cejas, se mueven los ojos, se mueven las pestañas, la gente se ríe, la gente grita. Hay mucho movimiento, ese es la sensación. Cuando hay mucho movimiento allí hay algo cubano.” (Celia, E1-E2.)¹²⁸

”Rytmi veressä” ei siis viittaa ainoastaan kuubalaisten tanssi-, laulu- tai soittotaitoihin, vaan siihen sisältyy myös ajatus jonkinlaisesta musikaalisuuden ja erityisesti nimenomaan rytmittajun läpätunkevuudesta kuubalaisen koko olemuksessa.

”A veces se dice que los cubanos cuando andan, bailan, no. Pasa más en la parte oriental.” (Elio, E7-E6.)¹²⁹

¹²⁸ “Kuubalaisten kesken on koko ajan liikettä. Kulmakarvat liikkuvat, silmät liikkuvat, silmäripset liikkuvat, ihmiset nauravat, ihmiset huutavat. On paljon liikettä, se on se tunne. Kun on paljon liikettä, siinä on jotain kuubalaista.” (Celia, E1-E2.)

¹²⁹ ”Joskus kuubalaisista sanotaan, että kun kävelevät, tanssivat. Enemmän itäosissa.” (Elio, E7-E6.)

"Eso, eso me decían algunos amigos españoles en Indonesia, que el cubano tiene ritmo hasta para hablar. Cuando habla se mueve y de una forma rítmica. Yo, yo no lo notaba, yo no lo noto, no lo noto, no lo siento, pero bueno, yo pienso que ustedes, los europeos, cualquier persona puede verlo mejor. Pero yo no lo noto y debe ser verdad, porque todo el mundo lo dice." (Rogelio, E9.)¹³⁰

Sekä Eliolta että Rogeliolta lainatut sanat kuvaavat toisaalta juuri mainittua rytmitajun läsnäoloa kuubalaisen puheessa, liikkumisessa, koko olemuksessa. Toisaalta ne myös ilmentävät tiettyä ulkopuolista näkökulmaa. Kumpikaan ei sano henkilökohtaisesti kokevansa mitään sisäistä rytmitajua, joka ilmenisi heidän omassa käyttäytymisessään, puheessaan, liikkumisessaan. Kyse on ulkopuolisten väittämistä. Elio pysyy väittämästä kauempana toteamalla, että kuubalaisista yleensä sanotaan että kävellessäänkin he tanssivat. Lisäksi hän ottaa ulkopuolisen näkökulman toteamalla tämän liittyvän erityisesti maan itäosiin (Elio itse on kotoisin Havannasta, joka on lännessä) ja viittaamalla piirteen kuuluvan afrikkalaiseen traditioon. Rogelio lähestyy aihetta henkilökohtaisemmalla tasolla, mutta hänkin kertoo itsestään ulkopuolisten sanoin. Hän on kuitenkin valmis uskomaan, että tietty rytmi on osa hänen olemustaan, koska monet niin väittävät. Identifioituminen ei ole vain yksilön sisäinen prosessi, vaan monet ulkopuoliset tekijät myös vaikuttavat siihen, millaiseksi ihminen itsensä kokee, mihin hän identifioituu.

Palataan ajatukseen siitä, että kaikki ihmiset syntyvät ”rytmi veressä”. Niin kuubalaiset kuin espanjalaiset ja suomalaisetkin. Edward T. Hall puhuu erilaisia ajan tasoja esitellessään synkronisesta ajasta ja ajan rytmittämisestä. Ihmisillä on toisten kanssa tekemisissä ollessaan taipumus synkronisoida oma rytmensä samaan rytmiin muiden kanssa. Jo aivan pieni vauva synkronisoi liikkeensä kuulemansa puheen rytmiin. Eri ihmiset liikkuvat ja toimivat eri rytmien mukaan, mutta jokaisella kaupungilla, jokaisella kulttuurilla on tietty oma rytmensä, johon yksilöt synkronisoivat oman toimintansa rytmin. Hall on tarkastellut erilaisia rytmejä ja synkronisaatiota kuvaamalla videolle ihmisryhmiä erilaisissa arkisissa tilanteissa. Analysoidessaan videota leikkikentällä leikkivistä lapsista hän havaitsi, että toiminnalla oli aivan sama rytmi, kuin aikakaudelle tyypillisellä rock-kappaleella. Hallin mukaan sekä rock-kappale että leikkivät lapset ilmaisivat samaa, kyseiseen ajankohtaan ja kulttuuriin sitoutuvaa perusrytmiä. (Hall, E.T. 1984, 25; 169.)

¹³⁰ ”Jotkut espanjalaiset ystävät Indonesiassa sanoivat, että kuubalaisella on rytmi jopa puheessaan. Kun hän puhuu, hän liikkuu rytmikkäällä tavalla. En huomannut sitä, en huomaa sitä, en tunne sitä, mutta no, luulen, että te eurooppalaiset, kuka tahansa voitte nähdä sen paremmin. Mutta minä en sitä huomaa ja sen täytyy olla totta, koska kaikki sanovat niin.” (Rogelio, E9.)

Monet haastatellut sanovat, että iloinen, nopearytmisen kuubalainen musiikki kuvaa hyvin kuubalaista luonnetta. Esimerkiksi Roberto vertaa kuubalaista musiikkia ja Espanjan eri alueiden musiikkeja todeten, että jo musiikistakin voi päätellä espanjalaisista andalusialaisten (etelä-espanjalaisten) olevan lähinnä kuubalaisten kaltaisia. Espanjassa ja Suomessa yhteiskunnan perusrhythmit ovat erilaiset. Ehkä nekin ulkomailla asuvat kuubalaiset, jotka Kuubassa eivät synnyinmaansa musiikista juuri välittäneet, innostuvat kuubalaisesta musiikista siksi, että musiikissa ja tanssissa on läsnä kuubalaiseen yhteiskuntaan kuuluvia rytmejä. Jos ulkomailla asuessaan muuten täytyy synkronoida oma rytmensä ympäröivän yhteiskunnan rytmiin, on ehkä helpottavaa musiikin ja tanssin kautta ainakin hetkeksi palata sellaisiin rytmeihin, joihin on lapsuudessaan ja nuoruudessaan tottunut.

“Yo lo necesito, yo necesito encontrarme con la gente, que hablen en voz alta, que griten, que canten, que bailen, que digan horrores - no importa, pero yo necesito eso. Luego después que yo paso esas noches de bailes y tal, cuando yo me voy para Cuba, estoy dispuesta nuevamente a vivir como una puritana finlandesa como la mejor. No me interesa, no me interesa lo que pasa. Ya después puedo nuevamente trabajar con muchísima fuerza, puedo nuevamente concentrarme solamente en la vida laboral y en el estrés, y en el trabajo, y en todo lo aburrido en este mundo y no me interesa, porque ya he disfrutado, me he llenado de energía nuevamente.” (Celia, E10-E11.)¹³¹

Celia vertaa suomalaista ja kuubalaista musiikkia todeten, että kansojen erilaiset luonteenlaadut on musiikissa hyvin kuultavissa. Kuubalaista musiikkia ja tanssia Celia kertoo tarvitsevänsä uuden energian lataajana, kun taas suomalaisen musiikin ja tanssin kautta hän toteaa oppineensa paljon suomalaisuudesta.

“Yo he aprendido, como que me gusta la música, la música también ha sido un medio de aprendizaje. Mediante la música tu puedes entrar en el mundo de la gente, porque aquí como en todas partes la música, depende del tipo de música, pero la música expresa como se siente la gente, que piensa la gente. Entonces eso es algo que se puede cantar, se dice, se cuenta y no afecta a nadie. Si tu me cuentas algún problema tuyo, es tu problema, es tu cosa individual, pero si ese problema se dice sin nombre en una canción es algo que yo recibo y que yo sé que hay alguien que se siente así. Hay alguien que piensa así. Y bueno, por mediación de la música yo he aprendido mucho del pensamiento de la gente.” (Celia, E1-E2)¹³²

¹³¹ ”Minä tarvitsen sitä, että saan olla ihmisten kanssa, että puhuvat äänekkäästi, että huutavat, että laulavat, että tanssivat, että sanovat kamaluuksia – ei sen väliä, mutta tarvitsen sitä. Sitten kun vietän tällaisen illan tanssin ja muuta, kun käyn Kuubassa, olen jälleen valmis elämään parhaani mukaan kuin puritaaninen suomalainen. Minua ei haittaa, ei haittaa mitä tapahtuu. Sitten pystyn jälleen työskentelemään kovasti, pystyn jälleen keskittymään vain työelämään ja stressiin, ja työhön ja kaikkeen tylsään tässä maailmassa, eikä se haittaa, koska olen nauttinut, olen täyttänyt itseni uudelleen energialla.” (Celia, E10-E11.)

¹³² ”Olen oppinut, koska pidän musiikista, musiikki myös on ollut oppimisen väline. Musiikin kautta voit astua sisään ihmisten maailmaan, koska täällä, kuten kaikkialla, musiikki – riippuu minkä tyyppinen musiikki – mutta musiikki ilmaisee millä tavalla ihmiset tuntevat, mitä ihmiset ajattelevat. Eli se on jotain mitä voi laulaa, se sanotaan, se kerrotaan, eikä se loukkaa ketään. Jos sinä kerrot minulle jonkun ongelmasi, se on sinun ongelmasi, sinun henkilökohtainen asiiasi, mutta jos tuo ongelma sanotaan ilman nimiä laulussa, se on jotain, minkä vastaanotan ja tiedän, että on olemassa joku, joka tuntee tällä tavalla. On joku, joka ajattelee tällä tavalla. Niinpä, musiikin kautta olen oppinut paljon ihmisten ajatuksista.” (Celia, E1-E2.)

Useiden haastateltujen mielestä kuubalainen musiikki ja tanssi ovat hyviä tapoja tutustua kuubalaisuuteen. Musiikista kiinnostuminen saattaa johtaa mielenkiinnon heräämiseen myös muita kuubalaiseen kulttuuriin kuuluvia asioita kohtaan, toisaalta se saattaa antaa kosketuksen siihen, millaisia perusrhythmejä kuubalaisten elämään kuuluu. Myös musiikkiterapeutit Lehtonen ja Niemelä viittaavat samaan asiaan toteamalla, että heistä toinen pääsi yllättävän helposti yhteisymmärrykseen latinalaisamerikkalaisen potilaansa kanssa arvionsa mukaan ainakin osittain siksi, että oli itse pitkään harrastanut latinalaisamerikkalaisen musiikin soittamista (Lehtonen & Niemelä 1997, 137). Musiikkia kuuntelemalla ja tanssimalla on mahdollisuus tuntea se rytmi, joka kyseisen musiikin tekijöillä ja kuuntelijoilla on ”veressä”.

Ryhmään liittymisen ja erottautumisen keino

Jokaisella maalla on kansallislaulunsa ja monilla maailman kolkilla turisteja viihdytetään kansallistanssiesityksillä. Vieraita kulttuureja tarkastelevissa perinteisissä etnografioissa kansanmusiikki ja tanssi ovat yleisesti mukana yhtenä henkisen kulttuurin alueena. Ihmisiä ryhmitellään musiikkimieltymysten mukaisesti joukkoihin: punkkarit, rokkarit, jazzdiggarit, salserot... Kollektiivisen identiteetin muodostumisessa musiikin ja tanssin ajatellaan olevan merkittävässä asemassa. Erityisesti nuorisokulttuurin synnyssä ja kehityksessä musiikki- ja tanssityylit esittävät keskeistä roolia, mutta myös muissa valtakulttuurista poikkeavissa alakulttuureissa, vastakulttuureissa tai valtavirrasta poikkeavissa elämäntyyeissä musiikki ja tanssi saattavat nousta merkittävälle sijalle ryhmän yhteenkuuluvuudentunteen ja valtavirrasta erottautumisen ilmaisuina (Ks. Bennett, Andy 2000, 43; 61). Andy Bennettin mukaan G. Lipsitz väittää populaarimusiikilla olevan Britanniassa merkittävä rooli solidaarisuuden rakentajana sekä maahanmuuttajayhteisöjen sisällä, että myös näiden yhteisöjen välillä. Bennettin esittämässä sitaattissa Lipsitz toteaa musiikin olevan samalla myös maahanmuuttajaryhmien välisten neuvotteluiden ja keskinäisen kilpailun väline. (ks. Bennet, Andy 2000, 61.)

Miksi sitten juuri populaarimusiikin merkitys on niin suuri? Suomalaiset musiikkiterapeutit Lehtonen ja Niemelä ovat tarkastelleet suomalaisten mielenterveyspotilaiden suhdetta musiikkiin. Populaarimusiikki osoittautui erityisen merkitykselliseksi musiikiksi suurimmalle osalle tutkimukseen osallistuneista henkilöistä, klassisen musiikin teoksia tai esim. kansanmusiikkia merkityksellisten kappaleiden joukossa oli hyvin vähän. Lehtosen ja Niemelän tutkimuksen mukaan ihmisen on helpompi samastua itselleen läheiseen ihmistyyppiin, jolloin esim.

tavalla tai toisella epätäydellinen, kansanomainen iskelmätahti on helpompi samastumisen kohde kuin vaikkapa klassisen musiikin säveltäjä tai esittäjä. (Lehtonen & Niemelä, 122.) Haastatelluista kuubalaisista Alicia, joka ei erityisesti välitä mistään kuubalaisesta musiikista, sanoo pitävänsä enemmän Kuuban ulkopuolella asuvien kuubalaisten tekemästä musiikista kuin Kuubassa asuvien. Ehkä ulkomailla asuvien kuubalaismuusikoiden kokemusmaailma kuuluu myös musiikissa ja siksi Alician on helpompi löytää samastumiskohtia heidän musiikistaan kuin Kuubassa asuvien kuubalaisten musiikista.

”Es la única cosa que nos une, la música. Cuando.. Hay cubanos por ejemplo en Florida, muchos piensan políticamente de manera muy diversa, unos son super radicales, otros menos radicales, otros no quieren saber de política y toda esa situación les pone en contradicción. ¿Qué es lo único que les une? La música. Los cubanos en Finlandia y en Suecia tienen su propia vida, la vida es muy independiente, la vida es muy concentrada en el núcleo familiar y en la soledad. ¿Qué es lo único que les queda a los cubanos? La música.” (Celia, E10-E11.)¹³³

Celian mielestä musiikki yhdistää kaikkialla maailmassa asuvia kuubalaisia. Myös Bridges to Cuba / Puentes a Cuba -teoksessa musiikki Kuubassa ja sen ulkopuolella asuvien kuubalaisten yhdistäjänä tulee esille kun Patricia Boero kertoo maanpaossa Tukholmassa eläneestä äidistään. 35 vuotta maanpaossa elettyään hänen äitinsä lähti käymään Kuubassa ja kun hän siellä tapasi sisarensa, alkoivat he ensitöikseen laulaa yhdessä tangoja ja boleroja. Laulu oli heidän tapansa voittaa aika ja välimatka. (Boero 1995, 194.) Musiikki voi toimia yhdistävänä tekijänä yhtä lailla kauan toisistaan erossa eläneiden sisarusten välillä kuin myös erilaisten elämänvaiheiden ja kokemusten kautta Suomeen tai Espanjaan päätyneiden maahanmuuttajienkin keskuudessa. Haastattelemistani kuubalaisista melko moni mainitsee musiikin ja tanssin kuuluvan tapaamisiin muiden kuubalaisten kanssa. Varsinkin Suomessa asuvista kuubalaisista monet mainitsevat, että kuubalaiset tapaavat toisiaan nimenomaan tanssikoulujen tai Suomi-Kuuba-seuran juhlissa tai ravintoloissa ja yökerhoissa, joissa soitetaan karibialaista musiikkia. Sekä Helsingissä että Barcelonassa haastateltujen mukaan myös kotona pidettyihin juhliin, syntymäpäiviin tai illanistujaisiin liittyy kuubalainen musiikki – usein myös tanssi. Musiikki ja tanssi toimivat toisaalta yhdistävinä, toisaalta erottavina tekijöinä. Musikaalisuus ja tanssintaito yhdistävät kuubalaisia ryhmänä ja erottavat heitä esim. suomalaisista tai espanjalaisista.

”[Los españoles] no bailan con gracia generalmente, lo bailan como al tiempo, mueven el pie después oír la música, pero mucho después, lo que les pasa a la gente que baila salsa aquí. Que allá es al

¹³³ ”Se on ainoa asia, mikä yhdistää meitä, musiikki. Kuubalaisia on esimerkiksi Floridassa, monet ajattelevat, poliittisesti hyvin poikkeavilla tavoilla, jotkut ovat superradikaaleja, toiset vähemmän radikaaleja, jotkut eivät halua kuullakaan politiikasta ja tämä asettaa heidät ristiriitaiseen asemaan. Mikä on ainoa asia, joka heitä yhdistää? Musiikki. Kuubalaisilla Suomessa ja Ruotsissa on oma elämänsä, elämä on hyvin itsenäistä, elämä on hyvin keskittynyttä ydinperheeseen ja yksinäisyyteen. Mikä kuubalaisille jää? Musiikki.” (Celia, E10-E11.)

unisono, o sea tu estás moviendo en aquel momento en que estás sintiendolo, pero aquí después que dices "ay, esa nota", la bailas. Entonces ya, se crea una, como aritmia, o sea no está con el ritmo. Y generalmente, puede aparecer a alguien que la baile, pero no..." (Aida, E5.)¹³⁴

Entäpä ne kuubalaiset, jotka eivät välitä kuubalaisesta musiikista ja tanssista? Kuten vaikkapa Alicia ja hänen miehensä Lázaro. Molemmat pitävät itseään erittäin poikkeuksellisina kuubalaisina. He korostavat, että kaikkien kuubalaisten mielimusiikkia on salsa ja kaikki kuubalaiset tanssivat. Alician mieli musiikin suhteen ei ole muuttunut, mutta Lázarosta on Suomessa asuessaan tullut suuri kuubalaisen salsan ystävä. Lázaro sanoo muutoksen johtuvan nostalgista, mutta mikä merkitys on ryhmään kuulumisen halulla? Ulkoinen paine on varmasti varsin kova, jos sekä suomalaiset että suuri osa maassa asuvista kuubalaisista yhdistää kuubalaisen musiikin ja tanssin merkittäväksi osaksi kuubalaista identiteettiä. Kuinka helppoa on kuulua kuubalaisten maahanmuuttajien sosiaalisiin verkostoihin, jos sanoutuu irti kuubalaisesta tanssimusiikista? Itse asiassa Lázaro ja Alicia eivät ehkä ole aivan niin poikkeavia kuubalaisia kuin he itse tuntuvat ajattelevansa. Haastatelluista salsan ystäviksi ilmoittautuneista monikin kertoo Kuubassa asuessaan pitäneensä enemmän muusta kuin kuubalaisesta musiikista ja käyneensä tanssimassa enemmän "tavallisissa" diskoissa kuin karibialaistyyllisen musiikin paikoissa. Yksi syy lisääntyneeseen kiinnostukseen kuubalaista musiikkia kohtaan on varmasti jo aiemmin käsitelty nostalgia. Toisaalta maastamuutto ja sen lisäksi myös iän lisääntyminen ovat ehkä herätelleet mielenkiintoa synnyinmaan kulttuuria kohtaan yleensä. Tähän yhdistetään vielä ympäröivän yhteiskunnan odotukset – niin Suomessa kuin Espanjassakin monien mielikuvissa kuubalaiset esiintyvät erityisen musikaalisina ja tanssitaiteoisina ihmisinä.

Haastatteluaineistoni on ilman muuta rajallinen ja varsinkin Helsingissä haastattelemini ihmisten joukko muodostui suhteellisen heterogeeniseksi. Varmastikin myös Suomessa asuvien kuubalaisten joukossa on enemmänkin sellaisia kuubalaisia, jotka eivät kuubalaisesta musiikista ja tanssista välitä. Samaten kuin Barcelonassa puolestaan on myös Lázaron kaltaisia "kääntyneitä salseroja". Mm. Elio totesi tuntevansa monia tällaisia ihmisiä Barcelonassa – valitettavasti en vain saanut tilaisuutta haastatella heistä yhtäkään. Väittäisin joka tapauksessa, että Barcelonassa on Helsinkiä paremmat mahdollisuudet viettää sosiaalisesti tyydyttävää elämää ollen stereotyyppioista poikkeava "erilainen kuubalainen". Helsingissä maahanmuuttajia yleisesti on vähemmän ja Latinalaisesta-Amerikasta tulleita erityisen vähän verrattuna Barce-

¹³⁴ "[Espanjalaiset] eivät yleensä tanssi tyylikkäästi (con gracia = viehättävästi, suloisesti, kauniisti, tyylikkäästi), tanssivat tahtilajissa, liikuttavat jalkojaan sen jälkeen kun kuulevat musiikin, mutta paljon sen jälkeen, niin käy ihmisille, jotka tanssivat salsaa täällä. Siellä tanssitaan unisonossa, eli liikut samalla hetkellä kuin tunnet sen, mutta täällä sitten kun sanot "ah, tuo nuotti" sitten tanssit sen. Niin että siitä syntyy, arytmia ("epärytmi") eli ei olla rytmisissä. Ja yleensä, jonkun mielestä voi näyttää siltä, että hän tanssii sitä, mutta ei..." (Aida, E5.)

lonaan. Helsingissä espanjaa äidinkielenään puhuvilla kuubalaisilla on rajatummat mahdollisuudet osallistua paikallisiin sosiaalisiin verkostoihin kuin Barcelonassa, jossa espanjaa äidinkielenään puhuvia on paljon ja katalaaninkielisistäkin suuri osa hallitsee myös espanjan suvereenisti. Kuubassa puhuttu espanja verrattuna Barcelonassa puhuttuun on monella tapaa erilaista, mutta kieli on kuitenkin perustaltaan sama, joten tilanne on varsin erilainen kuin Suomessa asuvien kuubalaisten kohdalla, joilla mahdollisuudet espanjaa äidinkielenään puhuvien ihmisten kanssa kommunikointiin ovat huomattavasti vähäisemmät.

”En ole tyypillinen kuubalainen. En vastaa cubano-rumbero –skeemaa.” (Dámaso, E8.) Dámaso ei suostu asettumaan ennakkokäsitysteni mukaiseen ajatukseen maahanmuuttajista, jotka tietysti kaipaavat synnyinmaataan ja myös ilmaisevat kaipuunsa jollain havaittavissa olevalla tavalla, kuten vaikkapa kuuntelemalla synnyinmaansa musiikkia. Dámaso lähti Kuubasta vaimonsa ja poikansa kanssa poliittisista syistä vuonna 1982, eikä ole sen koommin Kuubassa käynyt. Hän sanoutuu hyvin tiukasti irti kaikesta sellaisesta kuubalaisuuteen liitetystä, joka hänen mielestään on joko stereotypistä tai Fidel Castron hallituksen sanelemaa tai edustamaa kuubalaisuutta. Esimerkiksi rumba, salsa ym. tällä hetkellä suosiossa oleva kuubalainen tanssimusiikki on hänen mukaansa sekä stereotypia-kuubalaisuutta, että hallituksen edistämää virallista kuubalaisuutta. Dámaso ei sano kaipaavansa Kuubaan, eikä myöskään halua tulla määriteltyksi kuubalaiseksi sen enempää kuin minkään muunkaan valtion kansalaiseksi. Myös hänen poikansa Bruno on pitkälti samoilla linjoilla isänsä kanssa, suhtautuu kriittisesti hallituksen hyväksymään ”viralliseen kuubalaisuuteen” eikä halua tulla määriteltyksi kansallisuuden mukaan. Erityisesti Dámason, mutta myös Brunon mielipiteet tuntuvat perustuvan voimakkaasti poliittiseen näkemykseen sekä haluun erottautua hallituksen hyväksyntää nauttivasta poliittisesti korrektista virallisesta kuubalaisuudesta. Kysymykseen ”pidätkö kuubalaisesta musiikista?” Bruno vastaa aluksi: ”Kyllä, tottakai!” ja jatkaa sitten: ”Aluksi on jonkinlainen musiikin torjuminen, mutta vähitellen tottuu ja pidän jostain kuubalaisesta musiikista, samoin kuin jostain klassisesta. Se on osa ympäristöäni. Tässä kodissa ei kuunnella kuubalaista musiikkia. Klassikot ovat hyviä.”

Olen luokitellut Dámason yhdeksi niistä haastatelluista, jotka eivät tunne kuubalaista musiikkia ja tanssia itselleen henkilökohtaisesti merkityksellisiksi asioiksi. Tavallaan tämä luokittelu on harhaanjohtava. Itse asiassa musiikilla ja tanssilla on Dámason puheessa hyvinkin suuri merkitys. Merkitys vain on luonteeltaan päinvastainen kuin haastateltujen valtaosalla. Dámason näkemyksen mukaan salsamusiikki ja tanssi edustavat Castron hallituksen politiikkaa,

joten niiden merkityssisältö on hänelle erittäin negatiivinen. Dámaso tunnistaa musiikin ja tanssin kuubalaisuuteen stereotypisesti yhdistetyiksi asioiksi, mutta hänen mielestään kummallakaan ei yleisesti ottaen ole lainkaan niin suurta merkitystä kuubalaisessa kulttuurissa kuin yleensä annetaan ymmärtää. Hänen mielestään afrikkalaisuuden vaikutusta yleensä kuubalaisuudessa on yliarvioitu. Bruno esittää mielipiteensä maltillisemmin, peiteltymin, enkä oikein pääse selvytyteen siitä, mikä on hänen henkilökohtainen suhteensa kuubalaisuuden tai kuubalaiseen musiikki- ja tanssikulttuuriin tai miten suurena hän musiikin ja tanssin merkitystä pitää kuubalaisessa kulttuurissa yleensä. Sen sijaan Elio, Graciela ja Alicia, jotka Dámason tavoin lukeutuvat kategoriaan ”kuubalaisella musiikilla ja tanssilla ei henkilökohtaista merkitystä”, pitävät selkeästi niin musiikkia kuin tanssiakin erittäin merkittävänä osa-alueina kuubalaisessa kulttuurissa.

Alicia ilmaisee kaikkein voimakkaimmin tuntevansa itsensä harvinaiseksi poikkeukseksi kuubalaisten joukossa. Hän toteaa, että aivan kaikki kuubalaiset häntä itseään lukuun ottamatta rakastavat salsaa ja tanssimista. Elio toteaa musiikin ja tanssin olevan yksi merkittävimmistä asioista Kuubassa, mutta myös viittaa niiden liittyvän erityisesti afrikkalaiseen traditioon. Graciela tuo selvästi esiin musiikin ja tanssin yhteyden afrikkalaisuuteen ja itse asiassa nimenomaan ihmisten ihonväriin.

”Tu sabes, los negros bailan muy bien, la gente que son... mulatos.” (Graciela, E13.)¹³⁵

Graciela yhdistää kuubalaisesta musiikista ja tanssista pitämisen toisaalta mustiin, toisaalta vähemmän koulutettuihin ihmisiin – keskivertokuubalaisiin, kuten hän itse sanoo. Graciela toteaa olevansa erilainen kuubalainen pitäessään enemmän teatterista, lukemisesta, baletista ja klassisesta musiikista. Hän sanoo Suomessa asuvissa kuubalaisissa olevan joitakin muitakin hänen kaltaisiaan. Hänen käsityksensä mukaan kaikki mustat pitävät salsasta ja ovat hyviä tanssimaan. Sen sijaan valkoisista hän mainitsee erikoisuutena kaksi Suomessa asuvaa kuubalaista, jotka hänen sanojensa mukaan eivät näytä lainkaan kuubalaisilta, mutta tanssivat tosi hyvin. Haastattelemistani kuubalaisista Graciela jaottelee kaikkein selvimmin kuubalaiset ihonvärin mukaisiin ryhmiin. Hän toteaa itse olevansa mulatti, vaikkakin ihonväritään hyvin vaalea. Valkoisista ja mustista puhuessaan hän luokitteleeekin itsensä selkeästi valkoisiin puheen ”meistä” valkoisista ja ”heistä” mustista. Ihonväriin perustuva luokittelu tuntuu rasistiselta ja on arveluttavaa mennä määrittelemään haastateltavia heidän ihonsa pigmentin määrän

mukaan. Kuitenkin kun ajattelen haastattelemiani kuubalaisia, väistämättä mieleen tulee, että Gracielan luokitus tuntuisi soveltuvan melko hyvin aineistoon. Haastatelluista kuubalaisista ne, jotka eivät välitä kuubalaisesta musiikista ja tanssista ovat kaikkein vaaleimpia, ulkonäöltään kaikkein ”eurooppalaisimpia”.

Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu on pohtinut paljon yhteiskuntaluokan, koulutustason ja makukysymysten välisiä yhteyksiä. Bourdieun mukaan esim. henkilön musiikkimausta voi hyvin päätellä mihin sosiaaliseen luokkaan hän kuuluu. *Legitiimiä makua* eli ”hyvää makua” edustavat ns. korkeakulttuuriin kuuluva taidemusiikki, jota suosivat yläluokkiin kuuluvat henkilöt, joilla yleensä on eniten niin taloudellista kuin koulutuksellistakin pääomaa. *Kansanomaisen tai populaarin maun* mukainen eli ”mauton” musiikki on työväenluokkien suosimaa ”kevyttä” tai ”tavanomaista” musiikkia – kuten iskelmää, listahittejä tai popularisoitua klassista. Näiden ääripäiden väliin sijoittuu *vihteellinen maku*, eli keskiluokkien suosimat musiikinlajit. (Bourdieu 1985, 139; Bourdieu 1984, 15-16; Lehtonen & Niemelä 1997, 18-19.) Musiikkiterapeutti Kimmo Lehtonen toteaa, että musiikkimaku voi olla yksilön itsetuntoa tukeva keino tuntea itsensä yksilölliseksi ja massasta erottuvaksi. Toisaalta musiikki voi myös olla merkittävä kollektiivinen samastumiskohde, jossa ihmisten samanlainen musiikkimaku tai mielimusiikki luo ”näkymättömiä suhteita”. Oma mielimusiikki on tärkeää, ja sen halventaminen voi tuottaa voimakasta mielipahaa. (Lehtonen & Niemelä 1997, 18, 21.) Halventamiseksi voi katsoa paitsi moitteet, myös välinpitämättömyyden. Kuubalaiset, jotka eivät osoita kiinnostusta syntymämaansa tanssimusiikkia kohtaan, eivät välttämättä saa osakseen muiden kuubalaisten ymmärtämystä. Välinpitämätön suhtautuminen kuubalaiseen salsaan saatetaan tulkita erikoisuudentavoitteluksi, itsekorostukseksi tai kuubalaisen kulttuurin väheksymiseksi.

” Hay gente que se considera como muy intelectual, no, y la salsa no les gusta, no.” (Aida, E5.)¹³⁵

”Porqué un cubano quiere no hacer lo que hace el 170% de la población? Solamente para diferenciarse. Es lo primero que me viene a la mente. Es para hacer algo, que... ‘yo no hago eso que todo el mundo hace, yo hago algo mejor, yo estudio árabe’ por ejemplo.” (Celia, E10-E11.)¹³⁷

”Y luego después por ejemplo yo recuerdo aunque, aunque por ejemplo llegando a niveles hasta la universidad es difícil encontrar un doctor que no baile en Cuba. Porque nosotros, ya sabes, el baile es parte de... es como el agua, es como el aire que se respira, entonces. El no hacerlo, aun cuando se estudie, es un sinónimo de, bueno, tal vez de rebeldía o de menosprecio hacia tu propia cultura, hacia

¹³⁵ ”Tiedätkö, mustat tanssivat todella hyvin, ihmiset jotka ovat.. mulatit. Isäni oli niin kuin sinä, valkoinen, siniset silmät ja äitini on mulatti. Joten olen [vaikka olen näin] valkoinen, minäkin olen mulatti. (Graciela, E13.)

¹³⁶ ”On ihmisiä, jotka pitävät itseään hyvin intellektuelleina ja eivät pidä salsasta.” (Aida, E5.)

¹³⁷ ”Miksi kuubalainen haluaa olla tekemättä jotain, mitä 170% väestöstä tekee? Vain erottuakseen. Se on ensimmäinen syy, mikä tulee mieleen. Tehdäkseen jotain ’en tee tätä, koska kaikki tekevät niin, teen jotain parempaa, opiskelen arabi-aa’ esimerkiksi.” (Celia, E10-E11.)

tu propia sociedad. Yo me he encontrado con casos de cubanos que no querían bailar por, por menosprecio. Porque por ejemplo apreciaban más digamos que culturas extranjeras. Para ellos era más, una cosa de más nivel, una cultura extranjera que los bailes populares [yac] cosas de... gente baja.” (Celia, E10-E11.)¹³⁸

Mielestäni tässä ollaan osaltaan jälleen tekemisissä kuubalaisessa arvomaailmassa korkean aseman saavista yhteisöllisyydestä ja sosiaalisuudesta sekä yleisemmin ihmisorientoituneisuudesta. Sosiaalisuus ja yhteisö ovat tärkeämmällä sijalla kuin individualismi ja yksilön tarpeet tai toiveet. Tanssiminen on osa sosiaalista elämää, osa yhteisön koheesiota edistävää toimintaa. Tanssimattomuus on siis epäsosiaalista, yksilöllistä erottautumista yhteisöstä. Toisaalta tanssivien ja tanssimattomien kuubalaisten välisissä näkemyseroissa näkyvät erilaiset käsitykset siitä, mitä kuubalaisuus tai kuubalainen kulttuuri on. Ennen 1959 vallankumousta valkoinen, pääosin eurooppalaisperäinen kulttuuri oli arvostettua ja musta, afrikkalaisperäisen kulttuuri marginaalisessa asemassa. Vallankumous käänsi asetelman toisin päin: afrikkalaislähtöistä kulttuuria alettiin vähitellen kannustamaan ja pitämään varsinaisena kuubalaisuutena, kun taas Euroopasta ja Pohjois-Amerikasta alkunsa saanut valkoisten kulttuuri jäi alakynteen. Se mikä yhdelle merkitsee todellista originaalia kuubalaista kulttuuria, edustaa toiselle eksotisen afrikkalaisuuden merkitystä ylikorostavaa hallituksen määräysten mukaista kuubalaisuutta. Jälkimmäiseen joukkoon kuuluva kuubalainen saattaa identifioitua Kuubaan ja kuubalaisuuteen aivan eri kriteerein. Toisaalta mahdollista on myös Dámason tapainen ratkaisu, jossa pyritään pääsemään tyystin eroon kansallisuuteen tai etnisyyteen perustuvasta identifioitumisesta.

---

¹³⁸ ”Ja muistan, vaikka ajatellen yliopistotasoa, on vaikea löytää tohtoria, joka ei tanssisi Kuubassa. Koska meille, kuten jo tiedät, tanssi on osa... se on kuin vesi, se on kuin ilma jota hengitetään. Se ettei tanssi edes silloin kun opiskelee, on synonyymi, no, ehkä kapinallisuudelle tai oman kulttuurin tai oman yhteiskunnan aliarvostamiselle. Olen tavannut kuubalaisia, jotka eivät halunneet tanssia aliarvostuksen vuoksi. Koska esimerkiksi arvostivat enemmän ulkomaisia kulttuureja. Heille ulkomaiset kulttuurit olivat korkeampitasoisia kuin kansanomaiset tanssit [yäk] ... alaluokan ihmisten asioita.” (Celia, E10-E11.)

LAS RAÍCES - JUURET

Clifford Geertz kehottaa antropologia etsimään tutkittavien ihmisten kokemusläheisiä käsitteitä ja yhdistämään ne kokemuksetäisiin, toisin sanoen tieteen käyttämiin, käsitteisiin. Eräs usein esiintynyt ja mielestäni tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava kokemusläheinen käsite on juuret (las raices). Kaikkiaan seitsemän haastateltua (Mireya, Gilberto, Elena, Yumilka, Fernando, Ana ja Celia) puhui kuubalaisista juuristaan. Jotkut perustelivat olevansa kuubalaisia, koska heillä on kuubalaiset juuret. Toiset totesivat kuubalaisten juuriensa olevan hyvin vahvat.

”Que las raíces mías son muy, pero muy fuertes, me entiendes. Y cuando, y, precisamente como estoy lejos de Cuba las raíces son más fuertes, me entiendes.” (Fernando, E14.)¹³⁹

Puhutaan ainakin historiallisista juurista, kulttuurisista juurista ja sukujuurista, mutta mitä henkilön juuret oikeastaan ovat? Mitä haastatteleman kuubalaiset tarkoittavat juurillaan? Juurista ei puhuta ohimennen tai välinpitämättömästi, vaan niihin ladataan tunteita. Juuret tunnetaan, juuria vaalitaan, juuria rakastetaan. Kun kysyin haastateltaviltani miksi he tuntevat olevansa kuubalaisia, vastasivat monet yksinkertaisesti tuntevansa itsensä kuubalaisiksi tai että heillä on kuubalaiset juuret.

”Para mi todo lo que tenga que ver con Cuba es muy importante, fijate, todo. Todo todo. Ya sea positivo o negativo es muy importante porque yo no soy finlandesa y nunca voy a ser finlandesa. Todas mis raíces, todo lo que yo quiero, todo lo que yo admiro y respeto, claro que aquí yo admiro y respeto toda la cultura, pero en cuanto a mis raíces yo las reconozco y para mi son sagradas. Yo soy cubana desde el día en que nací hasta el día en que me muera.” (Celia, E1-E2.)¹⁴⁰

”Yo me siento cubana que vive en España. Es muy difícil dejar de ser cubana. Y yo no quiero tampoco, yo no quiero. Pero además de que yo no quiero, no puedo. No soy capaz. [--] Quiero que no haya problemas, quiero que no haya violencia, quiero que la política marche bien y que la economía marche bien. Eso es una sensación. Además mi madre era asturiana, se nació en la península. Todo eso

¹³⁹ ”Minun juureni ovat hyvin voimakkaat. Juuri kun olen kaukana Kuubasta, juureni ovat voimakkaammat.” (Fernando, E14.)

¹⁴⁰ ”Minulle kaikki, mikä liittyy Kuubaan, on hyvin tärkeä, kaikki. Oli se sitten positiivista tai negatiivista, se on hyvin tärkeää, sillä minä en ole suomalainen, enkä koskaan tule olemaan suomalainen. Kaikki minun juureni, kaikki mitä rakastan, kaikki mitä ihailen ja kunnioitan, tietysti täällä ihailen ja kunnioitan kaikkea kulttuuria, mutta mitä minun juuriini tulee, minä tunnistan ne ja ne ovat minulle ne ovat pyhät. Olen kuubalainen siitä päivästä lähtien kun synnyin, siihen päivään saakka kun kuolen.” (Celia, E1-E2.)

tiene que ver conmigo. Tengo muchas relaciones con España, espiritualmente. Pero mis raíces son mis raíces. Y están por encima de cualquier cosa.” (Elena, E5.)¹⁴¹

Celialle juuret ovat jotain tunnustettua, pyhää ja pysyvää. Elena toteaa juurien olevan jotain joka estää häntä muuttumasta, säilyttää hänet kuubalaisena. Juurien voisi sanoa olevan suurelta osin tunnetta johonkin pysyvänlaatuiseen kiinnittymisestä, alkuperästä, kuulumisesta johonkin. Juurissa voi olla kyse kiinnittymisestä ihmisryhmää tai yhteisöä yhdistävään yhteiseen menneisyyteen (historialliset juuret), yhteiseen kulttuuriin (kulttuuriset juuret) tai sukulaisuuteen (sukujuuret). Ryhmän jäsenillä saattaa olla omia käsityksiään tai odotuksiaan liittyen ensinnäkin siihen, miten yhteiset juuret käsitetään ja toisekseen siihen, kuinka ryhmän jäsenten tulisi näihin oletettuihin juuriinsa suhtautua. Juuret määrittyvät ja tulevat merkitykselliseksi kuitenkin vasta yksilön henkilökohtaisen emotion ja sitoutumisen myötä.

”No nos interesa perder lo que son las raíces. Te puedes encontrar gente que, que se haya alejado de la isla. Pero eso... esa gente no tienen raíces realmente, solamente, que no tienen las raíces en ninguna parte. Porque si tu no tiene tus raíces en tu tierra, o sea tu identidad, eso te puede conllevar al desarraigo. Y es muy fácil desarraigarse en una ciudad como esta, una como Barcelona, porque en las ciudades grandes, si tu no llegas con suficiente cultura te desarraigas. [--] En el mundo contemporáneo mucha gente no tiene asumido a sus raíces. [--] Son minoría en estos momentos las que tienen asumidos los raíces. Y son minoría muy específica. Y sin embargo el cubano, exiliado, emigrante, el que vive en el territorio, todos tenemos consciencia por tal de lo que son nuestras raíces y no las perdemos [--]” (Gilberto, E4.)¹⁴²

Gilberto rinnastaa juuret identiteettiin. Hänelle omien juurien tunteminen esittää merkittävää osaa ihmisen omakuvasta. Gilberto kokee juurien merkityksen kenties erityisen suureksi osin siksikin, että hän on santero, kuubalaisen omaperäisen afrikkalaisia uskontoja ja katolisuutta yhdistelevän synkretistisen uskon, santerían, asiantuntija - eräänlainen pappi. Tosin Gilberto ei tuo erityisen voimakkaasti esiin uskonnon tuntemuksen merkitystä, vaan hänelle juurien tunteminen merkitsee sitä, että ”rakastaa voimalla kulttuuriaan”. Santería on toki osa kuubalaista kulttuuria, mutta Gilberto nostaa musiikin ja tanssin esille yhtä merkittävänä, tai kenties merkittävämpänäkin, osana kuubalaista kulttuuria. Myös Lázaron mielestä kulttuuristen juurien vaaliminen on olennainen osa ihmisen eheää identiteettiä: ”Minusta tämä on oman identi-

¹⁴¹ ”Tunnen olevani Espanjassa asuva kuubalainen. On vaikeaa lakata olemasta kuubalainen. Enkä myöskään halua, en halua. Mutta sen lisäksi, ette halua, en voi. En pysty siihen. [--] Haluan, ettei [Espanjassa] olisi ongelmia, ettei olisi väkivaltaa, että politiikassa ja taloudessa menisi hyvin. Se on se tunne. Lisäksi äitini oli asturialainen, syntyi mantereella. Kaikki tämä liittyy minuun. Minulla on paljon siteitä Espanjaan, henkisesti. Mutta juureni ovat juureni. Ja ne ovat kaiken muun yläpuolella.” (Elena, E5.)

¹⁴² ”Me emme halua kadottaa juuriamme. Voit tavata ihmisiä, jotka ovat etäännyneet saaresta. Mutta se... niillä ihmisillä ei ole oikeastaan juuria, ainoastaan, heillä ei ole juuria missään. Jos sinulla ei ole juuria maassasi, eli identiteettiäsi, se voi tuoda mukanaan juurettomuuden. Ja tällaisessa kaupungeissa, niin kuin Barcelona, on helppo kadottaa juurensa, koska suurissa kaupungeissa, jos et tule kulttuuristasi tietoisena, kadotat juuresi. [--] Nykymaailmassa monet eivät huolehdi juuristaan. [--] Nykyisin juuristaan huolehtivat ovat vähemmistönä. Kuitenkin kuubalaisella, maanpaossa elävällä, siirtolaisella... kaikki me olemme tietoisia juuristamme, emmekä menetä niitä.” (Gilberto, E4.)

teetin kieltämistä. Ihminen muuttaa identiteettiään. [--] minusta niin suomalainen kuin kuubalainen, kun hän omaksuu uuden kulttuurin hän menettää omansa. [--] Jos kiellät kulttuurisi, kiellät itsesi. Et ole enää sinä, olet eri ihminen. Luulen, ettei silloin voi olla onnellinen.” (Lázaro, E12.) Lázaro kaipaa synnyinmaataan kovasti ja vaikuttaa monin tavoin pettyneeltä Suomeen ja suomalaisiin. Hän tuntuu suorastaan pakenevan suomalaista todellisuutta muistoihin ja kaikkeen sellaiseen mikä hänen käsityksensä mukaan on todellista kuubalaisuutta. Lázaro esimerkiksi on Suomeen muuttonsa jälkeen muuttanut suureksi kuubalaisen musiikin rakastajaksi, vaikka Kuubassa asuessaan hän ei voinut sietääkään kotimaansa musiikkia.

Gilberto ja Lázaro ovat esimerkkejä hyvin voimallisesta emotionaalisesta suhteesta ”juuriin”. Sitä vastoin Dámaso ja Bruno eivät tunne kuubalaista kulttuuria itselleen erityisen läheiseksi eivätkä yleensä ottaen määrittele itseään mielellään kuubalaisiksi. ”Ei minulla ole erityistä tunnetta kuubalaisuudesta. En ole voinut päättää missä synnyin” toteaa Dámaso. Hänen poikansa, Bruno, joka on aineistoni ainoa Kuubasta jo lapsuusiässä pois muuttanut haastateltu, puolestaan ilmaisee käsityksensä kansallisuudestaan seuraavalla tavalla:

”Lo de la nacionalidades me parece como.. una tontería. Es sí, ¿que vale ser cubano o ser español o ser finés? Lo que importa son las personas. Yo no me siento de aquí ni me siento de allí. O sea, si me siento de algún sitio, es de aquí, de Barcelona. O sea de la ciudad de Barcelona. Me encanta Barcelona, me fascina. Pero no, ah, español, siento España o Cuba, ah, siento Cuba, no.” (Bruno, E8.)¹⁴³

Dámason ja Brunon perheessä ei heidän sanojensa mukaan kuubalaista musiikkia ole juuri kuunneltu eikä muutoinkaan ole korostettu kuubalaisen kulttuurin erityisalueita. Molemmat korostavat, etteivät he pidä mistään (musiikista, kirjallisuudesta, elokuvista, henkilöistä...) vain kuubalaisuuden perusteella, vaan valitsevat kiinnostuksen kohteensa muilla perusteilla. Dámaso ja Bruno eivät tunnu suhtautuvan kuubalaisuuteen tai kuubalaisiin juuriinsa emotionaalisesti tai pyri mitenkään korostamaan tai vaalimaan juuriaan. Ovatko he Gilberton ja Lázaron mittapuun mukaan siis menettäneet kosketuksen omaan kulttuuriinsa ja siten osan identiteettiään?

En piirtäisi Gilberton tavoin yhtäläisyysmerkkiä juurien ja identiteetin välille. Juuret, siinä merkityksessä missä haastatellut niistä puhuvat, voisi mielestäni määritellä kuvitteellisiksi kiinnikkeiksi, jotka sitovat ihmistä tiettyihin merkitysrakennelmiin häntä ympäröivässä merki-

tysten verkostossa. Haastateltavien kuubalaiset juuret olisivat siten niitä merkityksiä, joiden kautta he identifioituvat kuubalaisuuteen. Identifioituminen voi olla pitkälti tiedostamatonta, emotionaalista suhdetta Kuubaan. Juurien, identifikaation kohteiden, tarkempi määrittely on vaikea tehtävä.

Kietoutuvat juuret

”El cubano sin ser nacionalista de regiones, porque el cubano es cubano viene de una punta o otra de la isla, es muy nacionalista de país. Nosotros tenemos muchas raíces.” (Elena, E5.)¹⁴⁴

Historialliset juuret, kulttuuriset juuret ja sukujuuret eivät ole toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan ne kietoutuvat toisiinsa monin paikoin – kuten mm. musiikin ja tanssin kohdalla. Monet haastatellut viittaavat Kuuban asutushistoriaan, Afrikasta tuotuihin orjiin ja siihen, että alistettuina olleille orjille ainoana itseilmaisun ja huvittelun muotoina sallittiin musiikki ja tanssi. Musiikin ja tanssin merkityksen tunnustaminen on samalla ikään kuin Kuuban orjatalousmenneisyyden tunnustamista. Muutamat myös kuvaavat, että taloudellisen niukkuuden ja kommunistisen puolueen asettamien ilmaisun rajoitteiden keskellä eläville nykykuubalaisille musiikki ja tanssi ovat ainoita raskaasta arjesta selviytymisen ja todellisten ajatusten ilmaisun keinoja samaan tapaan kuin ne olivat 1800-luvun mustille orjillekin. Musiikin ja tanssin keskeistä asemaa Kuubassa perustellaan näin sekä historiallisten tapahtumien että yhteiskunnallisen kehityksen kautta.

Elio kuuluu niihin haastateltuihin, jotka eivät henkilökohtaisesti ole innostuneita kuubalaisesta populaarimusiikista ja tansseista. Kuten kaikki muutkin tähän ryhmään kuuluvat haastatellut, hän kuitenkin tunnistaa stereotypian kuubalaisista innokkaina ja hyvinä tanssijoina. Itseen Elio ei kyseisestä kansallisesta kuubalaisuuskertomuksesta tunnista. Hänellä ei ole henkilökohtaista emotionaalista sidettä kuubalaiseen tanssimusiikkiin, hän ei identifioitu kuubalaisuuteen musiikin ja tanssin kautta. Elio kuitenkin kiinnittää musiikin ja tanssin Kuuban historiaan. Musiikki ja tanssi ovat osa niitä kuubalaisuuskertomuksia, joissa juhlimisen, hauskanpidon ja positiivisen asenteen avulla selviydytään niin orjuudesta kuin kaikesta muustakin kurjuudesta tai ikävyydestä. Myös itsensä Elio liittää tähän kertomukseen toteamalla, ettei hän

¹⁴³ ”Kansallisuudet ovat minusta... hölmöilyä. Mitä sillä on väliä onko kuubalainen, espanjalainen tai suomalainen? Se millä on väliä ovat ihmiset. En tunne olevani täältä enkä sieltä. Jos tunnen olevani jostain paikasta, se on täältä Barcelonasta. Siis Barcelonan kaupungista. Rakastan Barcelonaa, se kiehtoo minua. Mutta ei, ooh Espanjasta, tunnen olevani Espanjasta tai Kuubasta, ei.” (Bruno, E8.)

¹⁴⁴ ”Kuubalainen ei ole nationalisti alueen suhteen, koska kuubalainen tuli sitten mistä tahansa saaren osasta, on hyvin nationalistinen maansa suhteen. Meillä on paljon juuria.” (Elena, E5.)

vaikeuksista huolimatta vaivu depressioniin kuten espanjalaiset tekevät, vaan suhtautuu asioihin liikoja murehtimatta. Toisin sanoen, Elio näkee musiikin ja tanssin osana kuubalaisten historiallisia juuria ja identifioituu osaltaan itsekin kansallisiin kertomuksiin, jotka samalla selittävät sekä musiikin ja tanssin keskeistä asemaa että kuubalaisten yleistä elämäniloa.

”Aunque yo tratara muy fuertemente o que yo trato de, no sé, de olvidarme todas mis raíces y todas esas cosas, cuando yo, yo nada más que escucho una canción, ya, hasta ahí, me entiendes. Que las raíces mías son muy, pero muy fuertes, me entiendes. Y cuando, y, precisamente como estoy lejos de Cuba las raíces son más fuertes, me entiendes. Que yo trato por todos los medios de mantener, de mantener viva lo más mínimo, entiendes, que me recuerde a mí que yo soy cubano. La música es una de las cosas y el idioma es otra cosa, me entiendes. La, no sé, la cultura, me entiendes. Esos son cosas que quiera o no quiera van estar siempre fijas, me entiendes, siempre van a estar ahí. Y las, yo creo que las raíces cubanas son bastante fuertes, me entiendes. Como quiera que sea yo siempre voy a ser un cubano que vive en Finlandia, me parece que nunca seré un finlandés que nació en Cuba, no.” (Fernando, E14.)¹⁴⁵

”No se olvidan las raíces. [--] Quizás podría vivir en otro país que no sea Cuba, pero no en Finlandia, es muy diferente. Cualquier país en latinoamerica sí, porque es la cultura, no es la misma, pero se semeja en muchas muchas cosas. Es más cerca a la mía. Yo soy latina, no soy europea. Por ejemplo sureuropeos sí, también [--] depende de la persona, la situación, las condiciones, y demás, [--] puedes llevar mejor o sentirse relativamente igual que en su país, no sé, por ejemplo en Italia o no sé, en Francia.” (Ana, E15.)¹⁴⁶

Kulttuuriset merkitykset saavat konkreettiset muotonsa erilaisissa instituutioissa, toiminnoissa, tavoissa, kertomuksissa, uskomuksissa jne. Juurien yhteydessä voitaisiinkin hyvin pohtia mitä merkityksiä sisältyy esim. kuubalaiseen kirjallisuuteen, ruokaan, uskontoon, kieleen tai vaikkapa mihin vain tapakulttuurin osa-alueeseen. Haastatelluista kuubalaisista maahanmuuttajista jotkut mainitsivatkin jotain kuubalaisista ruoista, toiset puhuivat kirjallisuudesta, kuvataiteista tai teatterista ja monet kertoivat tapakulttuuriin kuuluvista seikoista, kuten kyläilystä tai juhlista. On kuitenkin merkillepantavaa, että kuubalaisuutta määrittäessään kaikista 20 haastatellusta peräti 15 totesi, että mieltymys tanssimiseen kuvastaa erityisesti kuubalaisia. Myös henkilökohtaisella tasolla kuubalaista musiikkia ja/tai tanssia itselleen tärkeänä tai jollain tavalla merkittävänä piti 12 haastateltua.

¹⁴⁵ ”Vaikka yrittäisin oikein kovasti unohtaa kaikki juureni ja kaiken, kun vain, riittää kun kuulen jonkun laulun. Minun juureni ovat hyvin, hyvin voimakkaat. Ja juuri kun olen kaukana Kuubasta, juureni ovat voimakkaammat. Yritän kaikin tavoin pitää hengissä minimin siitä, mikä muistuttaa minua siitä, että olen kuubalainen. Musiikki on yksi asioista, kieli on toinen. Kulttuuri. Ne ovat asioita, jotka halusin tai en, ne tulevat aina olemaan siinä. Luulen, että kuubalaiset juuret ovat melko vahvat. Oli miten oli, tulen aina olemaan kuubalainen, joka asuu Suomessa, minusta tuntuu, etten koskaan voisi olla suomalainen, joka syntyi Kuubassa, ei.” (Fernando, E14.)

¹⁴⁶ ”Juuriaan ei unohda. Voisin ehkä asua jossain muualla kuin kuubassa, mutta suomi on liian erilainen. Mikä tahansa latinalaisen amerikan maa, koska kulttuuri ei ole sama, mutta on monissa asioissa samankaltainen. Se on lähempänä minun kulttuuriani. Olen latino, en eurooppalainen. Esimerkiksi etelä-eurooppalaiset myös, riippuu ihmisestä, tilanteesta ja kaikesta muusta [--] ehkä voisi olla parempi tai tuntee olonsa kutakuinkin samaksi kuin omassa maassa, en tiedä, esimerkiksi Italiassa tai Ranskassa.” (Ana, E15.)

Suomi ja Kuuba ovat olleet paitsi maantieteellisesti, myös kulttuurisesti ja poliittisesti varsin kaukana toisistaan ennen 1960-lukua. Sen sijaan Espanjalla ja Kuuballa on historiansa puolesta ollut paljon yhteistä. Espanjalaisten siirtomaaherruudesta johtuen kuubalainen kulttuuri on monessa mielessä saanut vaikutteita espanjalaisuudesta. Myös musiikissa ja tanssissa yhteiset kulttuuriset juuret ovat nähtävissä. Muutamat Barcelonassa asuvat haastatellut mainitsevatkin espanjalaisen musiikin, erityisesti flamencon, tuovan mieleen kuubalaisen musiikin. Havaittu kulttuuristen juurien samankaltaisuus saattaa hyvin olla merkittävä kuubalaisten maahanmuuttajien Espanjaan sopeutumista helpottava tekijä. Tunnetasolla osansa sopeutumisessa voi olla myös ajatuksella sukujuurista. Monienkaan kuubalaisten sukujuuria ei tarvitse tarkastella kovin pitkälle, kun päädytään Espanjaan tai muualle Eurooppaan, Afrikkaan, Kiinaan jne. Haastatelluista Aida kertoo olevansa espanjalaisen isän ja kuubalaisen äidin tytär, Elena puolestaan toteaa äitinsä puolen suvun olevan peräisin Asturian maakunnasta, Espanjasta. Elenan mielestä espanjalaisten ja kuubalaisten välillä on hyvin läheinen suhde juuri siksi, että Kuuban väestöstä suuri osa polveutuu espanjalaisista. Espanjaan muuttaessaan moni kuubalainen saattaaakin tuntea ”palaavansa esi-isiensä juurille”. Suomessa asuvien kuubalaisten kohdalla luonnollisesti tilanne on aivan eri kuin Espanjaan muuttaneilla - suomalaisia sukujuuria kun ei kuubalaisilta liiemmin löydy.

Kuten jo aiemmin on tullut esiin, on perhe ja suku yleisesti ottaen keskeisellä sijalla kuubalaisille. Perheen ja suvun merkityksellisyys tulee esille hyvin monissa eri yhteyksissä, yhtäältä myös musiikkiin ja tanssiin liittyen. Haastateltavat korostavat, että lapset oppivat musisoimaan ja tanssimaan perhepiirissä, syntymäpäiväjuhlissa, arkisissa tilanteissa, vanhempiensa tai muiden sukulaisten ja perheenjäsenten esimerkkiä noudattaen. Musiikki ja tanssi ovat asioita, jotka haastateltavien mukaan kulkevat Kuubassa perintönä sukupolvelta toiselta. Tavaltaan musiikin ja tanssin harrastuksen voikin mielestäni nähdä paitsi Kuuban historiallisten ja kulttuuristen juurien, myös yksilön kuubalaisten sukujuurien vaalimisen keinona. Musiikin ja tanssin kautta kuubalainen maahanmuuttaja voi muistaa ja kunnioittaa yhtä lailla maataan, kulttuuriaan kuin sukuaankin.

Fernando kertoo kuinka hän lapsena näki miten hänen äitinsä sai murheet mielestään tanssimalla ja itsekin Fernando toteaa pyyhkivänsä ongelmat pois musiikin ja tanssin avulla. Hänestä olisi mukavaa, jos hän voisi välittää myös lapsilleen tämän suhteen musiikkiin ja tanssiin, mutta epäilee, ettei niin tule tapahtumaan. Ympäröivä yhteiskunta on erilainen ja Fernando tietää itsekin muuttuneensa monien Suomessa elettyjen vuosien aikana. Haastatelluista monet

muutkin ovat havainneet, etteivät esim. Kuubassa käydessään välttämättä sopeudukaan maan tavoille, vaan tuntevat itsensä jotenkin ulkopuoliseksi tai erilaiseksi.

“Es que nació allí, me siento... Me parece que mi forma de pensar y de ver las cosas y actuar y todo no tiene que ver con nada de lo que hace un finlandés. Entonces me parece que, yo pienso que no... A pesar de que, de que ya no piense igual que un cubano viviendo en Cuba, porque [ha pasado tanto tiempo] pero todavía no me siento como un finlandés.” (Armando, E9.)¹⁴⁷

Haastattelemistani kuubalaisista suurin osa on syntynyt Kuuban historian suuren vedenjaka-
jan, vuoden 1959 vallankumouksen, jälkeen ja elänyt nuoruuttaan Kuubassa 1970- ja 1980-
lukuilla. Poikkeuksen muodostavat ne neljä (Dámaso, Graciela, Elena ja Gilberto), jotka ovat
syntyneet jo ennen vallankumousta ja eläneet tuon hetken sekä Bruno, joka muutti Kuubasta
Espanjaan perheensä mukana jo lapsena ja on siis viettänyt nuoruusvuotensa Barcelonassa.
Tavalla tai toisella vallankumous joka tapauksessa on merkittävä tekijä jokaisen haastatellun
elämässä ja kaikki he ovat eläneet vallankumouksen Kuubassa. Tietyt samankaltaiset koke-
mukset yhdistävät heitä ja kaikkia vuoden 1959-jälkeisessä Kuubassa eläneitä.

“Mentalmente tenemos otra formación también. Hemos vivido tras etapas diferentes con la revolución en Cuba, pues hacíamos cosas diferentes en... Por ejemplo la diferencia ahora de un niño de aquí de 17 años y lo puedo comparar con mis sobrinos que tienen la misma edad y tienen una manera de comportarse totalmente diferente, eso es alusionante. Porque aquí son como más, más niños, menos maduros, no sé. Igual tienen la sobreprotección de los padres, porque tienen una vida muy fácil económicamente. Tienen acceso a, a montones de cosas y después cuando una pequeña cosa no se les da, pues pueden sentirse frustrados. Allí la vida es mucho más dura. [--] Pues, son más maduros, digamos. [--] Forma de vida es tan diferente que, que eso influye el individuo cuando tienen la misma edad, si fisiológicamente son iguales y si mentalmente son completamente diferentes.” (Yumilka, E6.)¹⁴⁸

“Mira, gente que he estado con en la discoteca, no sé que, jugado fútbol... Pero, claro, mis inquietudes no son esas, yo quemé muchas etapas y, y a veces, aparte de que muchas de mis amistades son gente mucho mayor que yo, tengo amigos de 50 años.” (Elio, E7-E6.)¹⁴⁹

Kuuban ulkopuolella elettyjen vuosien aikana moni asia on kuitenkin muuttunut. Elämä toi-
sessa maassa, toisen kulttuurin vaikutus ja omat henkilökohtaiset elämäkokemukset ovat

¹⁴⁷ “Koska synnyin siellä, tunnen... Luulen, että ajattelutavoillani ja näkemyksilläni ja käyttäytymiselläni ei ole mitään tekemistä suomalaisten kanssa. Minusta tuntuu että, luulen että... Vaikka en enää ajattele niin kuin kuubalainen, joka asuu Kuubassa, koska [on kulunut kauan] mutta en tunne itseäni suomalaiseksi.” (Armando, E9.)

¹⁴⁸ “Mentaalisesti meillä on erilainen tausta. Olemme eläneet erilaisten vaiheiden kautta Kuuban vallankumouksen kanssa, olemme tehneet eri asioita... Esimerkiksi ero, 17-vuotias lapsi täällä ja voin verrata sisarenlapsiini, jotka ovat samanikäisiä, mutta käyttäytyvät täysin eri tavoin, se on kuvaavaa. Täällä he ovat lapsekkaampia, vähemmän kypsiä. Ehkä he ovat vanhempiansa ylisuojelelmia, koska heidän elämänsä on taloudellisesti hyvin helppoa. He saavat joukoittain asioita ja sitten, jos eivät saa jotain pikkuasiaa, saattavat tuntea frustraatiota. Siellä elämä on paljon kovempaa. [--] He ovat aikuisempia. [--] Elämäntapa on niin erilainen, että se vaikuttaa yksilöön niin, että kun he ovat samanikäisiä, vaikka fyysisesti he ovat samanlaisia, henkisesti he ovat täysin erilaisia.” (Yumilka, E6.)

¹⁴⁹ “On ihmisiä kenen kanssa olen käynyt diskossa, pelannut jalkapalloa... Mutta, tietenkään, minun huoleni eivät ole niitä, olen polttanut monia etappeja ja, joskus, ja monet ystäväni ovat paljon vanhempia kuin minä, minulla on 50-vuotiaita ystäviä.” (Elio, E7-E6.)

vaikuttaneet eri tavoin niihin merkitystenmuokkausprosesseihin, joiden kautta maahanmuuttaja on konstruoinut mm. omaa identiteettiään sekä käsitystään syntymämaansa kulttuurista. Vastaavasti Kuubassa asuneet tuttavat ja sukulaiset ovat hekin luonnollisesti muuttaneet oman kokemusmaailmansa ja ympäröivän todellisuuden ohjaamina. Haastateltujen kuubalaisten maahanmuuttajien kulttuuriset juuret kiinnittyvät siihen Kuubaan, jossa itse kukin ennen maastamuuttoaan on elänyt – eli vanhimpien kohdalla 1950-60-luvun, nuorimmilla 1980-90-luvun Kuubaan. Heidän mentaaliset kokemuksensa ovatkin ennenkaikkea samankaltaisia muiden kuubalaisten maahanmuuttajien kanssa, eivät välttämättä niinkään Kuubassa asuvien kuubalaisten kanssa. Pysyvästi toiseen maahan asumaan asettuessa, alkaa jossain vaiheessa myös tietty sitoutuminen uuteen kotimaahan. Toiset ehkä kokevat näiden siteiden muodostumisen juurtumisena, mutta toisille juuret merkitsevät nimenomaan siteitä synnyinmaahan.

“Cuando van pasando los años te sientes que, aunque tu sigas considerando como lo que eres, no, o sea tu nacionalidad, no sé hasta que punto empiezas echar raíces en otro sitio, sabes. Y hay veces que no sé, sale algo por la tele, que sé yo, cosas que a lo mejor con lo que no me identifico para nada, no, por ejemplo con el Barca, no he llegado en el punto, porque no me gusta nada, sabes. Pero no sé, cualquier problemática aquí local, que puedo llegar entender, no, y puede pensar así, me alegro que pase eso, ya era hora no que... Qué se yo, cualquier cosa de la ciudad, no. Por ejemplo que le dan la gana de arreglar cualquier edificio, o sea, por supuesto, como es tu cotidianidad. Llega un momento en que tomas partido, no, por, por esa cosa o ese objeto o lo que sea, no. Porque el hombre es un ser social y se integra, como quieres que sea.” (Aida, E5.)¹⁵⁰

“Yo me siento cubana que vive en España. Es muy difícil dejar de ser cubana. Y yo no quiero tampoco, yo no quiero. Pero además de que yo no quiero, no puedo. No soy capaz. [--] Quiero que no haya problemas, quiero que no haya violencia, quiero que la política marche bien y que la economía marche bien. Eso es una sensación. Además mi madre era asturiana, se nació en la península. Todo eso tiene que ver conmigo. Tengo muchas relaciones con España, espiritualmente. Pero mis raíces son mis raíces. Y están por encima de cualquier cosa.” (Elena, E5.)¹⁵¹

Maahanmuuttaja on helposti ristiriitaisessa tilanteessa, jos hän kokee juuriensa, henkisten kiinnikkeidensä, identifioitumisen kohteidensa, olevan toisaalta synnyinmaassa, toisaalta uudessa kotimaassa. Ihanteellista maahanmuuttajan sopeutumista tai kotoutumista olisi tasapainon löytäminen tilanteessa, jossa henkilö tuntee kuuluvansa toisaalta kahtaalle, mutta ei kui-

¹⁵⁰ “Vuosien kuluessa, vaikka pidät itseäsi sinä mikä olet, tarkoitan kansallisuutta, en tiedä missä vaiheessa saavutat pisteen, jossa alat juurtua muualle. Joskus, en tiedä, televisiosta tulee jotain, asioita, joihin en identifioitu lainkaan, esimerkiksi Barcan (jalkapallojoukkue) kohdalla en ole saavuttanut sitä pistettä, koska en pidä siitä yhtään. Mutta en tiedä, mikä tahansa paikallinen kysymys täällä, jonka voin ymmärtää, ja josta voin ajatella, että onpa hyvä kun tapahtui näin, oli jo aikakin että... En tiedä, mikä tahansa juttu kaupungissa. Esimerkiksi, jos haluavat kunnostaa jonkun rakennuksen, eli, tietysti, koska se on omaa arkipäivääsi. Tulee hetki, jolloin osallistut, en tiedä, jonkin jutun tai asian puolesta. Koska ihminen on sosiaalinen olento ja integroituu, halusit sitten miten tahansa” (Aida, E5.)

tenkaan täysin kumpaankaan paikkaan. Lisää haastetta tilanteeseen tuovat myös ihmis-suhteet ja esim. perheen perustaminen.

"Hay muchos españoles en Cuba que se fueron en el éxito de la revolución y son viejos y no regresan a España, porque ya han [--] se han casado, muchos tienen familia allá y ya son abuelos. Es muy difícil cuando ya tu te asientas en un lugar con familia, porque si tu no perteneces a ese lugar, pero tus hijos sí. Quieras o no quieras. La cultura de ellos es... Sí, tu tienes tus raíces [--] pero sus raíces, las primeras, son en otro lugar." (Ana, E15.)¹⁵²

Vaikka maahanmuuttajan omat juuret synnyinmaahan olisivat kuinka vahvat tahansa, ei muualla syntyneillä lapsilla ole vastaavia tunnesiteitä vanhempiansa synnyinmaahan. Lasten juuret ovat siinä maassa, missä he itse ovat syntyneet ja kasvaneet. Esim. Alicia ja Lázaro kokevat, että heidän on lasten vuoksi ehkä pakko jäädä loppuiäkseen Suomeen, vaikka he itse mieluummin muuttaisivat takaisin Kuubaan, mikäli se vain joskus olisi mahdollista. Alicia ja Lázaro ovat molemmat syntyisin Kuubasta. Monien muiden haastateltujen kohdalla sen sijaan puoliso on suomalainen tai espanjalainen, joten puolison suku ja juuret ja siinä samalla puolet lasten suvusta on joko Suomessa tai Espanjassa. Kaikki ne Suomessa asuvat haastatellut, joilla on lapsia, kokevat tärkeäksi, että lapset oppisivat myös espanjaa. Kielen oppimisen kautta lapsille tarjoutuu mahdollisuus tutustua paremmin kuubalaisen vanhempansa taustaan, kulttuuriin ja sukuun.

"olemme kaukana ja se on vaikeaa, mutta haluaisin, että he tuntevat myös isänsä kulttuuria. että he tietävät kuka minä olen, mistä olen, mikä on kieleni." (Fernando, E14.)

Dámaso ja Graciela poikkeavat haastateltujen valtaosasta siten, että heillä kuubalaiseen musiikkiin ja tanssiin liittyy luonteeltaan negatiivisia kansallisia kertomuksia, joten myös heidän suhtautumisensa kuubalaiseen musiikkiin ja tanssiin saa negatiivisia sävyjä. Gracielan mielikuvissa kuubalaiset populaaritanssit kuuluvat lähinnä vähemmän koulutettujen ja mustien kuubalaisten kulttuuriin ja perintöön, mustien kuubalaisten juuriin. Graciela on omien sanojensa mukaan mulatti, mutta samastuu koulutettuihin valkoisiin kuubalaisiin, joiden harrastuksiin kuubalainen populaarimusiikki ja tanssi ei hänen käsityksensä mukaan varsinaisesti kuulu. Dámaso puolestaan yhdistää nykyisen kuubalaisen muotimusiikin ja tanssin Fidel Castron

¹⁵¹ "Tunnen olevani Espanjassa asuva kuubalainen. On vaikeaa lakata olemasta kuubalainen. Enkä myöskään halua, en halua. Mutta sen lisäksi, ette halua, en voi. En pysty siihen. [--] Haluan, ettei [Espanjassa] olisi ongelmia, ettei olisi väkivaltaa, että politiikassa ja taloudessa menisi hyvin. Se on se tunne. Lisäksi äitini oli asturialainen, syntyi mantereella. Kaikki tämä liittyy minuun. Minulla on paljon siteitä Espanjaan, henkisesti. Mutta juureni ovat juureni. Ja ne ovat kaiken muun yläpuolella." (Elena, E5.)

kulttuuripolitiikkaan, ilmaisunvapauden rajoituksiin ym. Dámason mielestä musiikille ja tanssille on vallankumouksen myötä annettu kuubalaisissa kansallisissa kertomuksissa ylikorostunut asema. Graciela ilmaisee selkeästi tuntevansa itsensä kuubalaiseksi, hän vain samastuu toisenlaisiin kansallisiin kertomuksiin kuin niihin, joiden osaksi liitetään myös populaarimusiikki ja tanssi. Sen sijaan Dámaso toteaa kaikkien kuubalaisuutta koskevien väitteiden olevan keksittyjä tarinoita, eikä samastu, tai halua samastua, mihinkään niistä. Gracielan kuubalaiset juuret kiinnittyvät ainakin kansallismaisemiin, arkkitehtuuriin ja ns. korkeakulttuuriin, mutta eivät populaarimusiikkiin ja tanssiin. Dámason puolestaan voisi sanoa katkaisseen juurensa, irtisanoutuneen identifikaatioistaan kuubalaisuuteen.

---

¹⁵²”Kuubassa on paljon espanjalaisia, jotka menivät vallankumouksen voittaessa ja he ovat nyt vanhoja eivätkä palaa Espanjaan, koska [--] he ovat Kuubassa menneet naimisiin, monilla on perhettä siellä, he ovat jo isovanhempia. On vaikeaa, jos asettuu jonnekin perheen kanssa, jos et itse kuulu tuohon paikkaan, mutta lapsesi kylläkin. Halusit tai et. Heidän kulttuurinsa... Sinulla on kyllä juuresi siellä missä synnyit, mutta heidän juurensa, ne ensimmäiset, ovat muualla. (Ana, E15.)

MERKITYKSIÄ JA AVOIMIA KYSYMYKSIÄ

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on ollut selvittää mitä kuubalainen musiikki ja tanssi merkitsee kuubalaisille maahanmuuttajille. Pääasiallisen tutkimusaineiston olen kerännyt haastattelemalla yhteensä 20 kuubalaista maahanmuuttajaa Barcelonassa ja Helsingissä. Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana on symbolisen antropologian käsitys kulttuurista ihmistä ympäröivänä merkitysten verkostona, jota ihminen itse ympärilleen jatkuvasti kutoo. Merkitysten verkosto ei kuitenkaan synny tyhjästä, sillä syntyessään ihminen joutuu maailmaan, joka on täynnä merkityksiä. Kulttuuriset merkityskartat ohjaavat ihmistä ja jokainen ihminen puolestaan jatkuvasti luo uusia merkityksiä ja muokkaa jo olemassa olevia merkitysrakennelmia. Yhteisössä yleisesti hyväksytyt merkityskartat yleensä muotoutuvat hallitsevassa asemassa olevien ihmisten ja ihmisryhmien mukaan, eikä kaikilla suinkaan ole samanlaisia mahdollisuuksia päästä osallistumaan yhteisön merkityskarttojen muokkaamiseen.

Vuoden 1959 vallankumousta edeltäneessä Kuubassa merkityskartat määräytyivät pääasiassa valkoisen varakkaamman väestön mukaan ja vahvat taloudelliset ja poliittiset sidokset Yhdysvaltoihin heijastuivat yhteiskunnassa monin tavoin. Ihonväri oli yksi ihmisiä selkeästi erottava tekijä: mustat olivat alisteisessa asemassa, eikä heillä ollut pääsyä yhteiskunnan kulttuuristen merkitysten rakentamiseen. Sosialistinen vallankumous muutti asetelmaa radikaalisti. Vuoden 1959 jälkeisessä Kuubassa Fidel Castrolla ja kommunistisella puolueella on ollut suurin valta kulttuuristen merkitysrakennelmien muokkaajina. Vallankumouksen alkuvuosista alkaen on tietoisesti pyritty rakentamaan sosialismin ihanteiden mukaista ”uutta ihmistä” sekä etsimään ”saastuneiden” (yhdysvaltalaisien) kulttuuristen elementtien sijalle ”todellisia” kuubalaisia traditioita. Kuubalaisuus on löydetty erityisesti aiemmin tukahdutetusta ja aliarvostetusta afrikkalaisperäisestä kulttuuriperimästä, varsinkin musiikista ja tanssista.

Haastattelemistani kuubalaisista ainoastaan neljä on syntynyt ennen vallankumousta ja nähnyt molemmat Kuubat. Tosin heistä Graciela on vallankumouksen vuonna ollut vain vuoden ikäinen, Dámaso ja Gilberto noin 10-vuotiaita, vain Elena on vallankumouksen tapahtuessa ollut aikuisiässä. Kaikki loput haastatellut ovat syntyneet 1960-luvulla tai myöhemmin ja eläneet siis ennen maasta muuttoaan Kuuban kommunistisen puolueen tulkitsemien sosialismin ihan-

teiden sävyttämien kulttuuristen merkityskarttojen maailmassa. He tuntevat kutakuinkin samat kuubalaisista kerrottavat kansalliset kertomukset: mikä on Kuuban historia, mitä kuubalaiset traditiot, millaisia tyypilliset kuubalaiset ovat, miten kuubalaiset käyttäytyvät ja toimivat, mitkä ovat kuubalaisia arvoja, mitkä Kuuban kansallissymboleita. Musiikki ja tanssi liittyvät moniin näihin kansallisiin kertomuksiin, niin historia- ja traditiokertomuksiin kuin tyypillistä kuubalaista kuvaaviin stereotypioihinkin.

Suomeen tai Espanjaan muuttaessaan haastatellut ovat joutuneet yhteiskuntaan, joka toimii toisenlaisten kulttuuristen merkityskarttojen pohjalta. Suomessa erot ehkä ovat olleet suurempia tai merkittävämpiä kuin Espanjassa. Eläminen toisessa kulttuurissa on väistämättä tuonut haastateltaville toisenlaisia näkökulmia kuubalaisuuteen. He ovat toisaalta ottaneet etäisyyttä Kuubaan ja saaneet Suomesta tai Espanjasta vertailukohdan, jonka kautta peilata sitä, mitä kuubalaisuus on ja mitä kuubalaisuus heille merkitsee. Toisaalta he ovat saaneet huomata millaisia asioita, ajatuksia ja merkityksiä suomalaiset tai espanjalaiset liittävät Kuubaan ja kuubalaisuuteen. Sekä Suomessa että Espanjassa musiikki ja tanssi edustavat yhtä ehkä kaikkein yleisimmin tunnettua puolta kuubalaisuudesta. Ulkokuubalaisina suomalaisesta tai espanjalaisesta merkitysten maailmasta vaikutteita saaneina haastateltavat ovat rakentaneet ympärilleen omaa merkitysten verkostoaan, johon kuuluu mm. heidän käsityksensä Kuubasta ja kuubalaisuudesta.

Musiikki ja tanssi yleensä kuubalaisuuteen liittyen

Mitä kuubalainen musiikki ja tanssi tutkimusaineistoni perusteella sitten merkitsevät Barcelonassa tai Helsingissä asuville kuubalaisille maahanmuuttajille? Missä määrin he ensinnäkin kokevat musiikin ja tanssin yleisesti kuubalaisuutta edustaviksi määreiksi? Haastatteluaineistossa varsinkin tanssin merkitys korostuu. Haastatelluista 20 henkilöstä kaikkiaan 15 toteaa, että mieltymys tanssiin on kuubalaisia erityisesti kuvaava tekijä. Tätä tutkimusta varten haastateltujen kuubalaisten maahanmuuttajien joukko oli pieni ja kenties epätasaisesti valikoitunut, mutta siitä huolimatta uskaltaisin aineistoni perusteella väittää, että musiikilla ja varsinkin tanssilla on kuubalaisissa kulttuurisissa merkityskartoissa erityinen asema. Musiikki ja tanssi kietoutuvat kuubalaiseen historiallisiin ja kulttuurisiin kansallisiin kertomuksiin. Niillä on merkityksensä mm. Kuuban kansan ja sen erityislaatuisuuden symboleina. Musiikki ja tanssi esiintyvät haastateltavien puheissa heidän kuvaillessaan mielestään tyypillisiä kuubalaisia luonteenpiirteitä, ominaisuuksia, arvoja ja käyttäytymistapoja. Kokonaisuutena kuubalaista

kulttuuria voisi kutsua ihmisorientoituneeksi: ihmisuhteet, perhe, ystävät ovat tärkeällä sijalla ja sosiaalis arvostetaan korkealle. Toinen kuubalaista kulttuuria kuvaava yleistävä termi on polykronisuus, monien asioiden yhtäaikainen tapahtuminen. Musiikki ja tanssi ovat sekä arvomaailman että käyttäytymisen tasolla monin tavoin kytköksissä niin ihmisorientoituneisuuteen kuin polykronisuuteenkin. Nämä kytkökset eivät välttämättä ole haastateltavien tiedostamia, mutta niiden havaitseminen tukee käsitystä siitä, että juuri musiikkiin ja tanssiin liittyviä merkityksiä tarkastelemalla on ehkä mahdollista päästä lähelle hyvinkin keskeisiä kulttuurisia merkitysrakenteita.

Musiikki ja tanssi ovat osa Kuuban valtion virallista imagonrakennusta, niille on annettu valtion kulttuuripolitiikassa keskeinen asema. Valtio on tukenut musiikin ja tanssin harrastusta Kuubassa sekä edistänyt erityisesti musiikin osalta kulttuurivientiä ulkomaille. Kuuballa onkin ulkomailla, mm. Espanjassa ja Suomessa, mainetta nimenomaan musiikin ja tanssin maana. Ainakin osa haastatelluista selvästikin tietää, että musiikin ja tanssin asemaa on kuubalaisuuskertomusten kuvastossa valtion toimesta pönkitetty tietoisesti niin ulkomailla kuin kotimaassakin. Joitakin haastateltavia Kuuban kulttuuripolitiikka ja ulkomailla vallitseva yksipuolinen Kuuba-kuva harmittaa huomattavasti. Muutamat ovat toisaalta harmissaan ja haluavat korostaa Kuuban olevan paljon muutakin kuin salsaa, mutta saattavat toisaalta olla tyytyväisiä saadessaan synnyinmaansa iloisen salsaimagon ansiosta osakseen myönteistä huomiota. Jotkut myös ajattelevat salsainnostuksen olevan oiva ponnahduslauta muunlaiselle Kuubasta ja maan oloista kiinnostumiselle ja pitävät siksi Kuuban salsamainetta hyvänä asiana. Siinä missä toisille salsa liittyy Kuuban valtion kulttuuripolitiikkaan ja saa voimakkaan negatiivisia merkityksiä, on se toisille merkityksiltään positiivista – myönteistä mainosta sekä synnyinmaalle että omalle itselle. Kaikki haastatellut eivät välttämättä tiedosta valtion osuutta Kuuban musiikki- ja tanssikulttuurin kannustajana, tai vaikka tietäisivätkin, eivät kaikki ehkä pidä asiaa millään tavalla merkittävänä. Jotkut myös saattavat mieluummin olla puhumatta aiheesta haastattelijan kanssa. Oli kyse sitten tietoisesta imagon rakentamisesta tai spontaanista mielikuvien muovautumisesta, ovat musiikki ja tanssi joka tapauksessa vahvasti esillä Kuuban kulttuurisessa skeemassa niin Kuubassa kuin ulkomaillakin. Ulkomailla vallitseva kuubalaisuuskuva vaikuttaa myös kuubalaisen maahanmuuttajan käsitykseen omasta synnyinmaastaan, kulttuuristaan ja hänestä itsestään. Mikäli kuubalainen Suomessa tai Espanjassa jatkuvasti törmää paikallisen väestön käsitykseen kuubalaisista musikaalisina ja tanssitaitoisina, on ymmärrettävää, jos musiikki ja tanssi saavat myös maahanmuuttajan omissa merkitysverkostoissa lisää painoarvoa.

Musiikin ja tanssin henkilökohtaiset merkitykset

Kuinka tärkeänä tai merkittävänä haastatellut kuubalaiset maahanmuuttajat sitten henkilökohtaisella tasolla pitävät kuubalaista musiikkia ja tanssia, aivan erityisesti nykyaikaista populaarimusiikkia ja –tanssia? Olen jakanut haastatellut kolmeen ryhmään heidän henkilökohtaisen musiikki- ja tanssisuhteensa mukaan. Haastatelluille kuubalaisella musiikilla ja tanssilla joko 1) on hyvin suuri henkilökohtainen merkitys 2) ei ennen ollut mitään merkitystä, mutta maastamuuton jälkeen merkitys on kasvanut suureksi tai 3) ei ole henkilökohtaista merkitystä. Haastatelluista 12 koki musiikin ja tanssin luonnolliseksi ja hyvin tärkeäksi osaksi elämäänsä. Yksi haastateltu oli kokenut maastamuuton jälkeen täydellisen kääntymisen kuubalaiseen musiikkiin piittaamattomasti suhtautuvasta rokkarista intohimoiseksi salsan ystäväksi. Neljä haastateltua ei pitänyt synnyinmaansa musiikkia tai tanssia itselleen henkilökohtaisesti lainkaan merkityksellisinä asioina. Loppujen kolmen haastatellun kohdalla henkilökohtainen suhde musiikkiin ja tanssiin jäi syystä tai toisesta epäselväksi.

Jotkut haastateltavat kertovat kuubalaisen musiikin kuuntelun lisääntyneen ulkomailla muuton myötä, toiset puolestaan sanovat kuuntelevansa kuubalaista musiikkia vähemmän, mutta kokevansa sen eri tavalla kuin aikaisemmin. Monien haastateltujen kohdalla musiikin ja tanssin lisääntyneisiin tai muuttuneisiin merkityksiin liittyy nostalgian tuntemuksia. Maahanmuuttajana, toisen maan ihmisten ja kulttuurin keskellä saattaa kaivata synnyinmaastaan, lapsuudestaan ja nuoruudestaan, omasta entisestä lähiympäristöstään tuttuja asioita. Muutos ja erilaisuus tuo tullessaan epävarmuutta, tuttuus ja samankaltaisuus luovat jatkuvuutta ja sitä myöten turvallisuuden tunnetta. Musiikki ja tanssi kuuluvat haastateltujen kuubalaisten mielikuvien Kuubassa ihmisten elämään niin arjessa kuin juhlassakin, joten musiikin ja tanssin kautta on mahdollista päästä kosketuksiin Kuubasta ja varhaislapsuudesta saakka tuttujen elementtien kanssa. Musiikilla yleensä todetaan olevan kyky herättää muistoja ja tunteita sekä tuottaa pitempiaikaisiakin mielialoja. Samoin tanssin ja yleensäkin ruumiin liikkeen on havaittu olevan yhteydessä myös ihmisen mielen liikkeisiin. Musiikkiin ja tanssiin liittyykin haastateltujen keskuudessa mitä moninaisempia tunnetason merkityksiä. Salsa ja muu nopeatempoinen tanssittava musiikki yhdistyy erityisesti hauskanpitoon, sosiaaliin suhteisiin, yhdessä muiden kuubalaisten kanssa olemiseen, arjen harmauden unohtamiseen ja iloiseen mielialaan. Haastatellut saattavat kuvailla tanssimista esim. piristysruiskeeksi, patterien lataamiseksi tai terapiaksi. Tanssiminen saa hyvälle tuulelle. Rauhallisempaan ja sentimentaalisempaan musiikkiin puolestaan liittyy enemmän kaipausta, koti-ikävää, muistelua ja työpäivän jälkeistä rauhoit-

tumista. Äänen ja liikkeen yhdistäminen on ihmiselle synnynnäistä, mutta osittain musiikin ja tanssin aiheuttamat reaktiot ja tunnetilat ovat opittuja. Länsimaisen musiikin traditioiden omaksuminen ohjaa osaltaan haastateltujenkin tulkintoja musiikista. Toisaalta oman elämän varrella kertyneet musiikkiin ja tanssiin liittyvät kokemukset ja muistot (tiedostetut ja tiedostamattomat) muovaavat itse kunkin omia musiikkiin ja tanssiin liittyviä merkitysrakenteita. Jokin laulu voi herättää monissa ihmisissä muistoja ja on mahdollista, että eri ihmisten muistoilla voi olla jotain yhtäläisyyttäkin. Ne ovat kuitenkin jokaisen henkilökohtaisia muistoja, joihin liittyy henkilökohtaisia merkityssisältöjä. Tämän tutkimuksen ja kerätyn aineiston pohjalta muistoihin tai muihin musiikin ja tanssin herättämiin mielenliikkeisiin liittyviä merkitysrakennelmia ei valitettavasti ole mahdollista tarkastella syvällisemmin.

Haastatelluista hyvin moni kuvaa musiikin ja tanssin olevan ikäänkuin itsestäänselvä elementti jokaisen kuubalaisen elämässä. Huomattavan moni (12) haastateltu kokee mieltymyksen musiikkiin ja tanssiin olevan heissä jonkinlainen sisäsyntyinen ominaisuus, äidinmaidosta imetty piirre. Itse asiassa kaikki pienet lapset syntyperään katsomatta reagoivat musiikkiin liikkumalla, mutta eri kulttuureissa lapsen liikeilmaisuun kenties reagoidaan eri tavoin. Haastateltujen kertoman mukaan Kuubassa tanssilla on keskeinen asema ja yleisesti ilmapiiri kodeissa, kaduilla ja kouluissa kannustaa tanssimiseen. Äiti saattaa kertoa tyttärelleen, kuinka tämä tanssi jo vauvana kehossa. Monet lapset näkevät vanhempiensa, sukulaistensa ja naapureidensa tanssivan kotona tai kadulla, arjessa tai juhlassa. Lastenjuhlistakin tanssitaan ja vanhemmat tanssivat lastensa kanssa. Kuubassa moni lapsi omaksuu tanssin ja siihen liittyviä merkityksiä pienestä pitäen tavallisen enkulturaation myötä. Muutamat puhuvat myös laulamisesta tavallisena ajanvietteenä ja yhdessä olemisen tapana. Kuitenkin nimenomaan tanssi liittyy erityisen keskeisesti moninasiin sosiaalisiin tilanteisiin. Sosiaalisuus puolestaan on Kuubassa hallitsevien kollektiivisten arvojen myötä tärkeässä asemassa. Tanssitaitoa voisikin pitää lähestulkoon yhtenä sosiaalisena perustaitona kuubalaisten kesken. Tanssi- tai laulutaito eivät kuitenkaan haastateltavien mukaan ole ainoita alueita, joilla ilmenee kuubalaisten erityinen rytmitaju. Muutamat haastatellut kuvailevat kuubalaisuuden näkyvän jokaisen kuubalaisen olemuksessa, liikkumistavassa, eleissä, ilmehdinnässä, itseilmaisussa. Ajatus rytmin läpituokkuudesta kuubalaisen olemuksessa johtaa mieleen E. T. Hallin käsitykset jokaisessa yhteiskunnassa vallitsevasta perusrytmistä, johon ihmiset synkronoivat oman rytmensä. Tätä ajatusrakennelmaa soveltaen voisi ajatella, että kuubalaista musiikkia kuunnellessaan ja sen tahtiin tanssiessaan kuubalainen maahanmuuttajakin kenties pääsisi kosketuksiin sellaisten

rytmien kanssa, joita hän on Kuubassa elänyt. Tässä liikutaan hyvin lähellä musiikin, tanssin ja muistojen välisten yhteyksien aluetta.

Musiikilla ja tanssilla on yhteytensä myös kollektiivisen identiteetin muovaamiseen ja ylläpitämiseen. Musiikin ja tanssin kautta ihminen voi pyrkiä lisäämään yhteenkuuluvuuden tunnetta tietyn ihmisryhmän kanssa tai yhtäläillä tavoitella yksilöllisyyttä ja tietystä viiteryhmästä tai ryhmän ulkopuolisista henkilöistä erottautumista. Haastatteluissa nousee esille kuubalaisen musiikin ja tanssin merkitys niin yhdistävänä kuin erottavanakin tekijänä. Joidenkin haastateltujen mielestä kuubalainen musiikki ja tanssi yhdistävät kaikkia maailman kuubalaisia. Jää epäselväksi millä tavalla musiikki ja tanssi haastateltavien mielestä tarkemmin ottaen kuubalaisia yhdistää. Ajattelevatko he kenties, että jokainen kuubalainen pitää kuubalaisesta musiikista? Tai osaa ja haluaa tanssia kuubalaisen musiikin tahdissa? Tai tuntee samoja asioita kuubalaista musiikkia kuullessaan? Joka tapauksessa kuubalainen musiikki ja tanssiminen liittyvät haastateltujen mukaan yleensä niihin tilanteisiin, joissa kuubalaiset Suomessa tai Espanjassa tapaavat toisiaan ryhmänä. Kuubalaiset maahanmuuttajat ovat hyvin erilaisista perhe- ja koulutustaustoista, heidän syynsä niin Kuubasta lähtemiseen kuin Suomeen tai Espanjaan päättymiseenkin vaihtelevat. Musiikki, tanssiminen, juhliminen ovat niitä harvoja tapoja, joiden avulla niinkin heterogeenisen ryhmän jonkinlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta on mahdollista kasvattaa.

Toiset haastateltavat myös mainitsevat kuubalaisten luontaisen tanssitaidon tai heidän tietynlaisen musiikkiin ja tanssiin suhtautumisensa olevan muista kansalaisuuksista, lähinnä suomalaisista tai espanjalaisista, erottavia tekijöitä. Kaikki kuubalaiset eivät kuitenkaan ole erityisen innostuneita kuubalaisesta musiikista ja tanssimisesta. Muutamien haastateltavien tulkinnan mukaan ne kuubalaiset, jotka eivät kiinnostu salsasta, eivät arvosta omaa kulttuuriaan ja pyrkivät erottautumaan muiden kuubalaisten joukosta tai pitävät itseään muita intellektuellimpänä tai muutoin parempana. Lähes kaikki kuubalaisesta musiikista ja tanssista vähemmän kiinnostuneet haastateltavat myös itse toteavat olevansa erilaisia, poikkeavia kuubalaisia juuri tanssimattomuutensa vuoksi. Joidenkin kohdalla kenties ainakin osittain on kyse tarkoituksellisesta joukosta erottautumisesta ja vaikka syynä olisi yksinkertaisesti oma erilainen musiikkimaku tai toiset kiinnostuksen kohteet, voivat muut kuubalaiset silti tulkita käytöksen erilaisuuden tavoitteluksi. Yhteisöllisiä arvoja kannattavien kuubalaisten keskuudessa individualismi ja joukosta erottuminen eivät ole korkealle arvostettuja tai kannustettuja toimintatapoja, keskeisempää on yhteisön etusijalle asettaminen ja sosiaalisuus. Jos tanssitalo rinnastuu ku-

takuinkin yleisiin sosiaalisiin taitoihin, voidaan tanssimattomuus tulkita epäsosiaaliseksi käyttäytymiseksi. Väittäisin, että Suomessa, jossa kuubalaisia maahanmuuttajia sekä muita espanjankielisiä on vähän ja kontaktien luominen paikalliseen väestöön on monien haastateltavien mielestä erityisen vaikeaa, on sosiaalinen yhdenmukaistumisen paine voimakkaampi kuin Espanjassa, jossa kuubalaisia on huomattavasti enemmän ja espanjankieli sekä siirtomaamenneisyys yhdistävät kuubalaisia ja valtaväestöä.

Kuubalaisuuden juurilla

Useat haastateltavat puhuvat juuristaan. Oman tulkintani mukaan juuret ovat kiinnikkeitä, jotka sitovat ihmistä tiettyihin merkitysrakennelmiin siinä merkitysten verkostossa, jonka itse kukin on ympärilleen kuttonut. Haastateltavien kuubalaiset juuret ovat merkityksiä, joiden kautta he yksilöinä identifioituvat kuubalaisuuteen. Juurista puhuttaessa voidaan erottaa ainakin historialliset juuret, kulttuuriset juuret ja sukujuuret, jotka kaikki kietoutuvat toisiinsa merkitysten verkostossa ja monin paikoin liittyvät mm. musiikin ja tanssin lukuisiin merkityksiin. Monilla haastatelluilla on samankaltaisia kokemuksia ja näkemyksiä, heidän tavoissaan identifioitua kuubalaisuuteen on paljon yhteistä ja esim. musiikki ja tanssi liittyvät monien kohdalla peruspiirteittäin samankaltaisiin merkitysrakenteisiin. Mutta haastateltavien välillä on myös paljon yksilöllisiä eroja. Merkitykset saavat muotonsa henkilökohtaisten kokemusten, elämysten ja muistojen, toisin sanoen eletyn elämän kautta. Celia sanoo, että ulkomaalaisen on mahdotonta tietää mitä musiikki ja tanssi kuubalaiselle merkitsee tai tuntee mitä kuubalainen tuntee tanssiessaan salsaa, sillä nuo merkitykset ja tunteukset liittyvät kuubalaiseen todellisuuteen, elämään Kuubassa. Kun nuorena miehenä poliittisista syistä maanpakoon lähtenyt Elio puhuu Kuuban historiasta, orjamenneisyydestä, kuubalaisten kyvystä pitää hauskaa vaikka olisi hirttoköysi kaulassa sekä omasta tavastaan suhtautua kohtaamiinsa vaikeuksiin masentumatta, sisältyy kertomuksiin monia lisämerkityksiä, joita vastaavia elämänvaiheita kokemattoman ihmisen on vaikeaa, varmasti mahdotonta ymmärtää. Ja vaikka itsekin pitää tanssimisesta hyvin paljon ja tietää sen tunteen, kun on aivan pakko päästä liikkumaan musiikin tahdissa, ei silti voi tietää mitä kaikkia tunteuksia, ajatuksia ja muistoja Fernando koki päästessään pitkästä ajasta tanssimaan salsaa muutettuaan Pohjois-Suomesta Helsinkiin 1990-luvun puolivälissä.

Juuret saavat varsinaiset merkityksensä henkilökohtaisen sitoumuksen kautta. Suhteessa juuriin on olennaista emootioiden paino sekä kiinnostus, halu ja pyrkimys juurien vaalimi-

seen. Maahanmuuttajalla syntyy vähitellen uusia emotionaalisia kiinnikkeitä, ts. hän juurtuu vähitellen myös uuteen kotimaahansa. Tasapainoilu synnyinmaan ja uuden kotimaan arvojen, tapojen ja käytänteiden välillä voi johtaa ristiriitaisiin tilanteisiin ja ajatuksiin. Maahanmuuttaja haluaisi toisaalta sopeutua, toisaalta säilyttää suhteensa siihen kulttuuriin, johon on syntynyt ja kasvanut. Useat haastateltavat toteavat, että heille on tärkeää pyrkiä säilyttämään kuubalaisuutensa, suhteensa kuubalaisiin juuriinsa. Kontaktit muiden kuubalaisten kanssa ovat tässä tärkeitä, mutta niin myös kuubalainen musiikki ja tanssi. Celia mieltii, että yhteen kokoontuessaan kuubalaiset yrittävät kaikin keinoin saada esille oman ”kuubalaisuutensa”, tai sen mitä siitä heissä on jäljellä. Ja kuten Ana toteaa, musiikki auttaa muistamaan. Tai kuten Fernando asian ilmaisee, kuubalaisen musiikin ja tanssin kautta on mahdollista halutessaan päästä ainakin kuvitteellisesti lähelle Kuubaa. Monille haastateltaville musiikilla ja tanssilla on siis keskeinen merkitys omien kuubalaisten juuriin vaalimisessa.

Armandon mielestä kuubalaisten suhde salsaan on samanlainen kuin suomalaisten suhde saunaan. Jälkeenpäin harmittelin, etten huomannut kysyä tarkemmin, mitä Armando tällä toteamuksella tarkoitti. Ehkä sauna on minulle, suomalaiselle, jotain niin itsestäänselvää, etten haastattelutilanteessa tullut edes ajatelleeksi asiaa sen enempää. Kuuden kuukauden kokemukseni Espanjasta ei riitä siihen, että osaisin sanoa mikä asia espanjalaisille olisi yhtä keskeisessä asemassa kuin salsa kuubalaisille tai sauna suomalaisille. Yhtäläisyyksiä suomalaisten ja saunan sekä kuubalaisten ja salsan välisessä suhteessa on kuitenkin helppo havaita. Molemmissa yhdistelmissä on kyse monimerkityksellisestä kansallisesta symbolista, jota moni pitää jonkinlaisena itsestäänselvyytenä. Useimmat suomalaiset eivät osaa sanoa kuinka ovat ”oppineet saunomaan” sen enempää kuin kuubalaiset osaavat kertoa kuinka ovat oppineet tanssimaan salsaa. Se on jotain, mitä omaksutaan lapsesta pitäen, perheen parissa. Jotain mikä kuuluu niin arkeen kuin juhlaan. Jotain, mistä ollaan ylpeitä, mikä rentouttaa ja tuo ainakin alitajuisesti mieleen monia muistoja. On olemassa suomalaisia, jotka eivät sauno ja kuubalaisia, jotka eivät tanssi, mutta silti stereotypisesti ajatellen suomalaiset ovat kovimpia saunojia, kuubalaiset taidokkaimpia tanssijoita. Suomalaiset hymähtelevät ulkomailla hotellien tai liikuntakeskusten saunoissa näkemilleen saunomishojeille vastaavaan tapaan kuin kuubalaiset salsaa opettelevien ulkomaalaisten totiselle ”yksi-kaksi-ko-olme” askelten laskemiselle. Moni pidempään ulkomailla asuva suomalainen kaipaa saunaa, kuubalainen salsaa. Vaikka en itse ole koskaan ollut erityisen innokas saunoja, olen silti ulkomailla asuessani muistellut saunaa suurella kaipauksella ja mieliku-

vissani miltei haistanut kiukaalle heitetyn oluen tuoksun ja kuullut rantasaunan laiturin lyövien laineiden loiskeen kuikan huudolla höystettynä. Ehkä miettimällä ulkomailla kokemiani tunteita ja ajatuksia saunaa ja saunomista kohtaan, voin päästä lähemmäksi niitä ajatuksia ja tuntemuksia, joita kuubalaiset maahanmuuttajat kokevat kuubalaista musiikkia kuullessaan ja tanssiessaan.

Lopputulosten maistelua

Tutkimukseni tavoitteena on ollut selvittää mitä kuubalainen musiikki ja tanssi merkitsee kuubalaisille maahanmuuttajille. Tutkimuksen tekeminen on ollut pitkä ja antoisa, toisinaan kuitenkin myös hyvin raskas ja uuvuttava prosessi. Aineiston kerääminen oli sekä hauskaa että rasittavaa. Haastateltavien tavoittaminen sekä haastatteluaikojen ja paikkojen sopiminen veivät yllättävän paljon aikaa, energiaa ja puhelinautomaattikortteja. Haastattelutilanteissa oma, varsinkin aluksi vajavainen kielitaitoni sekä kulttuurienväliset eroavaisuudet kommunikointityylissä toivat omat lisähaasteensa. Aineiston käsittely- ja järjestelyvaihe oli suurempi urakka kuin olin osannut kuvitella. Aineistoa analysoidessani ja tätä tutkielmaa kirjoittaessani olen monta kertaa saanut huomata, että aineisto on jäänyt monilta osin vajavaiseksi. Ajoittain on tuntunut, että aineisto on kuin eilispäivän tähteistä improvisoitu kastike: vähän yhtä sun toista ainesosaa ja monenlaista herkullista maustetta, joista yhteensä muotoutuu herkullinen, mutta epämääräisyydessään varsin vaikeasti määriteltävissä oleva soppa, jonka kasaan keittämiseen tarvitaan paljon työtä, kärsivällisyyttä ja mielikuvitusta. Jos olisin keskustellut kunkin haastateltavan kanssa useampana kertana pidemmällä aikavälillä sekä ehtinyt alustavasti käsittelemään ja analysoimaan aineistoa haastattelujen välillä, olisin varmasti saanut tarkempia tietoja monista kysymyksistä.

Tutkimus vahvistaa käsitystäni siitä, että kuubalaisilla on siinä määrin erityinen suhde musiikkiin ja tanssiin, että nimenomaan musiikkiin ja tanssiin sisältyviä merkityksiä tarkastelemalla on mahdollista päästä lähelle kuubalaisessa kulttuurissa hyvinkin keskeisiä merkitysrakenteita. Mielestäni olen varsin hyvin pystynyt vastaamaan yleisellä tasolla asettamiini tutkimuskysymyksiin musiikin ja tanssin merkityksistä kuubalaisille maahanmuuttajille. Itseäni eniten kiinnostavan kysymyksen, kunkin haastateltavan henkilökohtaisen musiikki- ja tanssisuhteen käsittely jää valitettavasti kuitenkin pintapuolisemmalle tasolla kuin olisin toivonut. Syvemmälle musiikin henkilökohtaisiin merkityksiin päästäkseen pitäisi kenties aloittaa kysymällä mistä kuubalaisista musiikkikappaleista haastateltavat erityisesti pitävät tai mitkä

kappaleet herättävät heissä jotain erityisiä tunnereaktioita. Seuraavana askeleena voisi soittaa haastateltaville kyseisiä kappaleita ynnä muita kuubalaisia kappaleita sekä seurata heidän reaktioitaan ja pyytää heitä kuvailemaan kappaleiden herättämiä tuntemuksia, ajatuksia tai muistikuvia. Olisi myös kiinnostavaa tietää mikä tietyissä, merkityksellisissä kappaleissa on olennaista – melodiat, rytmit, sanoitukset, tietyt soittimet, sävellajit, tunnelmat?

Mielestäni kuubalaiset maahanmuuttajat ovat sikäli otollisempi tutkimuskohde kuin Kuubassa asuvat kuubalaiset, että maahanmuuttajat ovat uuden kotimaansa kamaralla joutuneet kohtaamaan erilaisuutta ja pohtimaan enemmän omaa kuubalaisuuttaan sekä tiedostamaan selvemmin kuubalaisuuden merkityksen itselleen. Lisäksi kuubalaisten maahanmuuttajien musiikki- ja tanssisuhdetta tarkasteltaessa voidaan saada kiinnostavaa lisävalaistusta myös muita maahanmuuttajaryhmiä sekä maahanmuuttajien ja valtaväestön suhdetta koskeviin kysymyksiin. En pidä tutkimustani ainoastaan kuubalaistutkimuksena tai musiikki- ja tanssitutkimuksena, vaan myös yleisemmin maahanmuuttajatutkimuksena. Siinä missä suomalaisilla on sauna ja kuubalaisilla salsa, on monilla muilla kansalaisuuksilla varmasti muita vastaavia institutionalisoituja, kansallisen symbolin asemaan nousseita ylpeydenaiheita ja tunnelatausten kohteita, joiden kautta moni kyseisen kansallisuuden edustaja ainakin jossain määrin identifioituu omaan synnyinmaahansa ja sen kulttuuriin. Toisaalta musiikin ja tanssin, tai äänen ja liikkeen yhdistäminen on yleisinhimillistä. Eri kulttuureissa tuotettujen äänen ja liikkeen yhdistelmien muodot ovat erilaisia, mutta niiden kyky tuoda mieleen muistoja sekä luoda tunnetiloja ja mielialoja, on lähtökohtaisesti sama kaikilla ihmisillä kulttuurista riippumatta.

LÄHTEET

Painamattomat

Haastattelut

<u>Haastateltava</u> (synt.)	<u>Haastattelupaikka</u>	<u>Päiväys</u>	<u>Nauha</u>
Celia (1969)	Helsinki	12.12.1998	E1, E2
Dora (1967)	L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)	13.5.1999	E3
Mireya (1974)	Barcelona	14.5.1999	E3, E4
Gilberto (1947)	Barcelona	15.5.1999	E4
Aida (1967)	Barcelona	31.5.1999	E5
Elena (1942)	Barcelona	3.&7.6.1999	E5
Yumilka (1961)	Barcelona	9.&16.6.1999	E6
Roberto (1973)	Barcelona	9.6.1999	E7
Elio (1970)	Prat de Llobregat (Barcelona)	18.6.1999	E7, E6
Dámaso (1948)	L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)	22.6.1999	E8
Bruno (1970)	L'Hospitalet de Llobregat (Barcelona)	28.6.1999	E8
Armando (1967)	Helsinki	19.11.1999	E9
Rogelio (1965)	Helsinki	20.11.1999	E9
Alejandro (1968)	Helsinki	24.11.1999	E10
Celia (1969)	Helsinki	25.11.1999	E10, E11
Orlando (1968)	Helsinki	30.11.1999	E11, E12
Lázaro (1968)	Helsinki	3.12.1999	E12
Alicia (1968)	Helsinki	3.12.1999	E12
Graciela (1958)	Helsinki	4.12.1999	E13
Fernando (1964)	Helsinki	4.12.1999	E14
Ana (1969)	Helsinki	20.12.1999	E15

Verkkolähteet

Amnesty International Annual Report 2000. 11.1.2001. URL:

<http://www.web.amnesty.org/web/ar2000web.nsf/ar2000>.

Anuario de migraciones 2000. 22.2.2002. URL: <http://www.mtas.es/migraciones/anumigra/>

Evento Taller. 22.2.2002. María del Carmen Mora Díaz, 2000. Fidel Castro: su lucha por preservar la identidad nacional, caribeña, latinoamericana. URL:

<http://www.cuba.cu/politica/webpcc/Fidel.html>

Silverman, Charles B. 2.7.2002. Timba - New Styles in Afro-Cuban Popular Music. Evolution or Revolution? URL: <http://www.chucksilverman.com/timbapaper.html>

Sitio del Gobierno de República de Cuba. 22.2. 2002. URL: <http://www.cubagob.cu/>

StatFin. 22.2.2002. URL: http://statfin.stat.fi/Statweb/index_NL.stm

Muut painamattomat

Lehto, Sanna Reetta 2000. Pietarista Jyväskylään musiikkitunneille: tapaustutkimus maa-hanmuuttajanuoren suhteesta musiikkiin ja musiikin opetukseen Suomessa. Pro-gradu tutkielma, Jyväskylän yliopiston musiikkitieteen laitos. (Elektroninen aineisto, URL: <http://docuweb.jyu.fi/scripts/webmain.dell>)

Sintonen, Teppo 2000. Luento Jyväskylän yliopistossa syyslukukaudella 2000.

Valtonen, Pekka. Luennot johdatus Latinalaisen Amerikan historiaan – luentokurssilla Helsingin yliopistossa syyslukukaudella 2001.

Wennström, Marja 1997. Tanssiterapian terveystieteiden vaikuttamistavat ja suuntaukset: teoreettinen kirjallisuuskatsaus. Kansanterveystieteen sivulaudaturtyö, Jyväskylän yliopiston terveystieteenlaitos.

Painetut

Kirjallisuus

Aguilar, Luis E. 1972. Cuba 1933. Prologue to Revolution. Ithaca: Cornell University Press.

Ahonen, Heidi 1993. Musiikki sanaton kieli. Musiikkiterapian perusteet. Helsinki: Finn Lectura.

Anderson, Benedict [1983] 1991. Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London- New York: Verso.

Anttonen, Marjut 1999. Etnopolitiikkaa Ruijassa. Suomalaislähtöisen väestön identiteettien politisoituminen 1990-luvulla. Helsinki: SKS.

Bennett, Andy 2000. Popular music and youth culture: music, identity and place. Basingstoke: Macmillan.

Boero, Patricia 1995. Cubans inside and outside: dialogue among the deaf. *In Behar, Ruth (ed.) 1995. Bridges to Cuba / Puentes a Cuba. The University of Michigan Press. Pp. 189-196.*

Bourdieu, Pierre 1985. Sosiologian kysymyksiä. Tampere: Vastapaino.

Bourdieu, Pierre 1984. Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge: Harvard University Press.

- Crook**, Larry 1992. The Form and Formation of the Rumba in Cuba. In *Boggs, Vernon W. (ed.) 1992. Salsiology. Afro-Cuban Music and the Evolution of Salsa in New York City. New York: Excelsior Music Publishing Company. Pp. 31-42.*
- Curtin**, P. D. 1969. The Atlantic slave trade: A census. Madison: The University of Wisconsin Press.
- D'Andrade**, Roy G. 1984. Cultural Meaning System. In *Shweder, Richard A. & Levine, Robert A. 1984. Culture theory. Essays on Mind, Self and Emotion. pp. 88-119. New York: Cambridge University Press.*
- Donner**, Ira & Lappo, Jaana & Perho, Sini & Vepsäläinen, Sirkku (toim.) 1978. Kuuban rytmi. Joruba-musiikista uuteen trubaduurilauluun. Helsinki: Love.
- Erkkilä**, Jaakko 1997. Musiikin merkitystasot musiikkiterapian teorian ja kliinisen käytännön näkökulmista. Jyväskylä Studies in the Arts 57. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Guanche**, Jesus 1983. Procesos etnoculturales de Cuba. La Habana: Editorial Letras Cubanas.
- Geertz**, Clifford 1983. Local Knowledge. Further Essays in Interpretive Anthropology. New York: Basic Books.
- Geertz**, Clifford 1973. The Interpretation of Cultures. New York: Basic Books.
- Gellner**, Ernest 1983. Nations and Nationalism. Oxford: Blackwell.
- Halebsky**, Sandor & Kirk, John M. (eds.) 1985. Cuba: twenty-five years of revolution 1959-1984. New York: Praeger.
- Hall**, Edward T. 1984. The Dance of Life. The Other Dimension of Time. New York: Anchor, Doubleday.
- Hall**, Stuart 1999. Identiteetti. Lehtonen Mikko & Herkman, Juha (suom. ja toim.). Tampere: Vastapaino.
- Hirsjärvi**, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hofstede**, Geert 1992. Kulttuurit ja organisaatiot – mielen ohjelmointi. Helsinki: WSOY.
- Joseph de Ribera**, Nicolas 1973. Descripción de la isla de Cuba. Con algunas consideraciones sobre su población y comercios. La Habana: Instituto cubano del libro.
- Klemi**, Matti 1988. Sanaton kieli. Espoo: Weilin + Göös.
- Kuusisto**, Sanna & Vuorimies, Risto 1991. Baila, baila. Kuubalaisen tanssin käsikirja. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja nro 13. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Lehtonen**, Kimmo & Niemelä, Merja 1997. Kielikuvista mielikuviin. Musiikin monikerroksisen kerronnallisuuden tarkastelua esimerkkiaineistona psykiatristen potilaiden tärkeäksi ko-

- kema musiikki. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:177. Turku: Kasvatustieteiden laitos.
- Lehtonen**, Mikko 1996. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Leiner**, Marvin 1985. Cuba's Schools: 25 Years Later. In *Halebsky, Sandor and Kirk, John M. 1985. Cuba: Twenty-Five Years of Revolution, 1959-1984. New York: Praeger.*
- Lett**, James 1987. The Human Enterprise. A Critical Introduction to Anthropological Theory.
- LeVine**, Robert A. 1984. Properties of Culture: an Ethnographic View. In *Shweder, Richard A. & LeVine, Robert A. 1984. Culture theory. Essays on Mind, Self and Emotion. pp. 67-87. New York: Cambridge University Press.*
- Levy**, Fran J. (ed.) 1995. Dance and other expressive therapies: when words are not enough. New York: Routledge.
- Liebkind**, Karmela 1988. Me ja muukalaiset. Ryhmärajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Liebkind**, Karmela (toim.) 1994. Maahanmuuttajat. Kulttuurien kohtaaminen Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Luhtala**, Pertti 1997. Rumbakuninkaista salsatähtiin. Helsinki: Juva.
- Manninen**, Laura & al. (toim.) 1994. Jargon. Kulttuuriantropologian englant-suomi oppisanasto. JYY julkaisusarja n:o 35. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta.
- Marshall**, Peter 1987. Cuba libre. Breaking the Chains? London: Victor Gollancz.
- Martínez**, Elena M. 1995. Contradictions, Pluralism, and Dialogue: an Interview with René Vázquez Díaz. In *Behar, Ruth (ed.) 1995. Bridges to Cuba / Puentes a Cuba. The University of Michigan Press. Pp. 232-240.*
- Mauleón**, Rebeca 1993. Salsa Guidebook. For Piano and Ensemble. Petaluma: Sher Music co.
- Mitchell**, sir Harold 1967. Caribbean Patterns. A Political and Economic Study of the Contemporary Caribbean. Edinburgh: Chambers.
- Niemelä**, Pauli & Lahikainen Anja Riitta (toim.) 2000. Inhimillinen turvallisuus. Tampere: Vastapaino.
- Nurmi**, Timo, Rekiaro, Ilkka ja Rekiaro, Päivi 1996. Suomalainen sivistyssanakirja. Neljäs painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Orrenmaa**, Henna 1995. Musiikkikasvatus Keniassa. Afrikkalaisuuden ja länsimaisuuden ristiriita. *Teoksessa Moisala, Pirkko & Antikainen, Pia (toim.) 1995. Musiikkitunteja maailmalta. Monikulttuurisia kohtaamisia. Sibelius-Akatemian julkaisusarja no. 10. Helsinki: Sibelius-Akatemia. S. 139-156.*

- Otero**, Lisandro & Martínez Hinojosa, Francisco 1972. The cultural policy of Cuba. Studies and documents on cultural policies. Unesco: Paris.
- Pakkasvirta**, Jussi & Aronen, Jukka 1998. Kahvi, pahvi ja tango. Suomen ja Latinalaisen Amerikan suhteet. Helsinki: Gaudeamus.
- Richardson**, Bonham C. 1992. The Caribbean in the Wider World, 1492-1992. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richmond**, Virginia P., McCrokey, James C. and Payne, Steven K. (eds.) 1991. Nonverbal Behavior in Interpersonal Relations. Second Edition. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Risech**, Flavio 1995. Political and cultural crossdressing: negotiating a second generation Cuban-American identity. In Behar, Ruth (ed.) 1995. *Bridges to Cuba / Puentes a Cuba*. The University of Michigan Press. Pp. 57-71.
- Roberts**, John Storm 1992. The Roots. In Boggs, Vernon W. (ed.) 1992. *Salsiology. Afro-Cuban Music and the Evolution of Salsa in New York City*. New York: Excelsior Music Publishing Company. Pp. 7-22.
- Saressalo**, Lassi 1996. Kveenit. Tutkimus erään pohjoisnorjalaisen vähemmistön identiteetistä. Helsinki: SKS.
- Saruski**, Jaime & Mosquera, Gerardo 1979. The cultural policy of Cuba. Studies and documents on cultural policies. Unesco: Paris.
- Similä**, Juhani 1998. Rommi, ruletti ja rumba. Kuubalaisen musiikkikulttuurin vaiheita Antilien Pariisista mafiosojen pelikasinoihin. Helsinki: Suomen musiikkikirjasto yhdistys.
- Sintonen**, Teppo 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. Jyväskylä: SoPhi.
- Spencer**, Paul (ed.) 1985. Society and the dance. The social anthropology of process and performance. USA, New York: The Cambridge University Press.
- Suuri** musiikkitietosanakirja, osa 6, 1992. Helsinki: WSOY.
- Williams**, Eric 1970. From Columbus to Castro: The History of the Caribbean 1492-1969. London: André Deutsch.

Lehtiartikkelit

- Cuba Sí** Suomi-Kuuba-seuran lehti 2/2001. Maailmanpankin johdolta yllättävää tunnustusta Kuuballe.
- Helsingin Sanomat** 2001. Toisinajattelijat: Kuuban ihmisoikeustilanne heikentynyt. Helsingin Sanomat 11.1.2001, C1.

Helsingin Sanomat 1998. Timbaa vai nostalgiaa? Helsingin Sanomat 18.12.1998.

Isotalus, Päivi 2001. Nokialandin kurjat. Helsingin Sanomat 11.2.2001, E1.

Liitel

INMIGRANTES CUBANOS – LA ENTREVISTA

1. Datos personales:
  - nombre y apellidos
  - fecha de nacimiento (el año)
  - lugar de nacimiento
  - residencia actual
  - profesión y trabajo (antes, ahora y en el futuro)
  - familia
  - aficiones

2. Biografía:
  - qué edad tenía al salir de Cuba
  - qué había hecho en Cuba antes de salir (estudios, trabajos etc.)
  - los motivos de salir
  - cómo eran las primeras experiencias de Finlandia/España y de los finlandeses/españoles

3. Diferencias entre Cuba y Finlandia/España:
  - ejemplos de las diferencias
  - la gente
  - el idioma
  - la sociedad y el régimen político
  - la vida religiosa
  - es cubano/a que vive en Finlandia o finlandes(a) que ha nacido en Cuba

4. Los contactos con Cuba y los cubanos en Finlandia/España:
  - mantiene contacto con su familia y los amigos en Cuba
  - esta suscriptor de algún periódico cubano o lee a periódicos cubanos en la red
  - mantiene contacto con los cubanos que viven en Finlandia/España
  - va a los acontecimientos cubanos (conciertos, noches de salsa, fiestas cubanas etc.)

5. La cultura:
  - que son las cosas en la cultura cubana que son los más importantes (la comida, la música, el arte...)
  - qué saben los finlandeses/españoles de Cuba y la cultura cubana

6. La música:
  - qué tipo de música le gusta
  - le gusta la música cubana/finlandesa/española
  - qué palabras utilizaría para describir la música cubana/finlandesa/española
  - tiene afición por tocar a algún instrumento musical o cantar
  - cómo ha cambiado su gusto a la música desde que vivía en Cuba

7. El baile:
  - sale a bailar (con frecuencia o ocasionalmente)
  - dónde, cuándo, con quién baila
  - cómo ha aprendido a bailar
  - qué palabras utilizaría para describir el baile cubano/finlandés/español
  - tenía afición por bailar cuando vivía en Cuba
  - qué tipo de sentimientos/pensamientos evoca el baile

Liite2

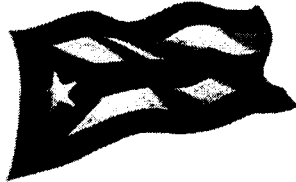
Taulukko1			
Millaisia kuubalaiset ovat?			
Haastateltujen ajatuksia kuubalaisista – maininnat haastateltujen asuinmaan mukaan jaotellen.			
Ominaisuus / piirre	Suomi	Espanja	yht.
avoimuus, tuttavallisuus	9 (Ana, Alicia, Lázaro, Armando, Graciela, Celia, Rogelio, Orlando, Fernando)	8 (Yumilka, Mireya, Bruno, Elena, Elio, Aida, Roberto, Dora)	17
pitävät tanssista	10 (Ana, Lázaro, Alicia, Armando, Alejandro, Celia, Rogelio, Orlando, Fernando, Graciela)	6 (Yumilka, Gilberto, Elena, Elio, Aida, Roberto)	15
ilmeikkyys, kommunikatiivisuus, puheliaisuus	8 (Ana, Alicia, Lázaro, Graciela, Celia, Rogelio, Orlando, Fernando)	3 (Yumilka, Gilberto, Elena)	11
vilkkaus, aktiivisuus, iloisuus, optimistisuus	7 (Alicia, Lázaro, Armando, Alejandro, Celia, Rogelio, Orlando)	4 (Yumilka, Mireya, Elio, Roberto)	11
perheen tärkeys	8 (Ana, Alicia, Lázaro, Graciela, Alejandro, Celia, Rogelio, Fernando)	1 (Dora)	9
spontaanisuus	6 (Ana, Alicia, Lázaro, Armando, Alejandro, Celia)	2 (Mireya, Bruno)	8
ei-niin-rehellisiä sosiaalisia, mutta ei tosiystäviä	5 (Alicia, Graciela, Rogelio, Orlando, Celia)	2 (Mireya, Roberto)	7
toisista huolehtiminen, epäitsekkyys	3 (Ana, Rogelio, Celia)	3 (Elena, Roberto, Dora)	6
epätäsmällisyys	6 (Ana, Alicia, Lázaro, Armando, Orlando, Celia)		6
Rentous	3 (Orlando, Celia, Fernando)	2 (Roberto, Aida)	5
riippuvaisuus toisista ihmisistä (perheestä)	4 (Ana, Alejandro, Celia, Orlando)		4
kouluttautuneisuus	1 (Celia)	3 (Elena, Dora, Gilberto)	4
tunteellisuus	2 (Ana, Lázaro)	1 (Elena)	3
sopeutuvaisuus, suvaitsevaisuus	1 (Rogelio)	1 (Bruno, Gilberto)	3
stressittömyys	2 (Fernando, Orlando)	1 (Aida)	3
kiireettömyys	2 (Ana, Orlando, Celia)	1 (Aida)	3
hyvät käytöstavat, kohteliaisuus	2 (Celia, Rogelio)	1 (Mireya)	3
tasa-arvoisuus (rotu, sukupuoli)		2 (Gilberto, Dora)	2
aikuistuvat henkisesti nuorina		2 (Yumilka, Elio)	2
halu näyttäytyä (aparentar)	1 (Celia)	1 (Mireya)	2
läheisyys, kosketus	1 (Armando)		1
Machismo	1 (Alejandro)		1
Ylpeys	1 (Orlando)		1

Liite2

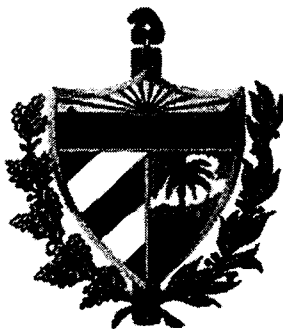
Taulukko2			
Kuubalaisen musiikin/tanssin henkilökohtaisia merkityksiä			
Merkitys	Suomi	Espanja	yht.
luonnollinen osa itseä, "rytmi veressä", yksi kuubalaisen perustarpeista	7 (Armando, Rogelio, Alejandro, Celia, Orlando, Fernando, Ana)	5 (Mireya, Gilberto, Aida, Yumilka, Roberto)	12
lähentää Kuubaan ja kuubalaisuuteen, nostalgia	5 (Rogelio, Celia, Lázaro, Fernando, Ana)	5 (Mireya, Aida, Elena, Yumilka, Roberto)	10
työskentelee/työskennellyt musiikin/tanssin parissa	4 (Armando, Alejandro, Lázaro, Fernando)	4 (Mireya, Yumilka, Roberto, Elena,)	8
hauskanpito	2 (Armando, Celia)	3 (Aida, Yumilka, Roberto)	5
musiikki ja tanssi sitä mitä Kuuban hallitus / Castro haluaa viedä ulkomaille		4 (Mireya, Roberto, Dámaso, Bruno)	4
ei henk.koht. merkitystä	2 (Alicia, Graciela)	2 (Elio, Dámaso)	4
asia, josta voi olla ylpeä	2 (Orlando, Celia)	2 (Aida, Roberto)	4
lähentää muihin kuubalaisiin (Kuubassa, Suomessa, Espanjassa, missä tahansa)	3 (Alejandro, Celia, Fernando)	1 (Mireya)	4
tapa ilmaista asioiden kaksoismerkityksiä tai tunteita tai asioita, joita muuten ei voi ilmaista	3 (Alejandro, Armando, Celia)	1 (Gilberto)	4
sosiaalisuus, kontakti, kommunikaatiotapa	2 (Armando, Celia)	1 (Gilberto)	3
parantaa masennusta, antaa energiaa	3 (Celia, Fernando, Ana)		3
tapa rentoutua, purkaa adrenaliinia	2 (Alejandro, Fernando)	1 (Gilberto)	3
musiikki & tanssi innostavat muita kiinnostumaan Kuubasta	3 (Rogelio, Alejandro, Fernando)		3
yleensä kuubalaisille tärkeää, itselle ei	2 (Alicia, Graciela)		2

KUUBAN VALTION VIRALLISET SYMBOLIT

BANDERA DE LA REPUBLICA DE CUBA – KUUBAN TASAVALLAN LIPPU

ESCUDO DE LA REPUBLICA DE CUBA – KUUBAN TASAVALLAN VAAKUNA

Lähde: Sitio del Gobierno de República de Cuba (<http://www.cubagob.cu/>).